

वृषाली जोशी

व्याघ्रकथा २

JIM CORBETT

व्याघ्रकथा २

लेखक- जिम कॉर्बेट

मराठी अनुवाद – वृषाली जोशी

© वृषाली जोशी

सर्व हक्क अनुवादिकेच्या स्वाधीन. या अनुवादातील कोणताही भाग कोणत्याही माध्यमातून प्रसिद्ध करण्यासाठी अनुवादिकेची पूर्व परवानगी घेण्याची आवश्यकता आहे.

दूरभाष ९९२१७४६२४५

व्याघ्रकथा २

लेखक - जिम कॉर्बेट

अनुवादक: डॉ. वृषाली जोशी

चलभाष : १९२१७४६२४५

इमेल – vrishalisjoshi@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क अनुवादिकेकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रूपांतर करण्यासाठी अनुवादिकेची परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई केली जाईल.

This declaration is as per the Copyright Act 1957 read with Sections 43 and 66 of the IT Act 2000. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

प्रकाशन : ई साहित्य प्रतिष्ठान

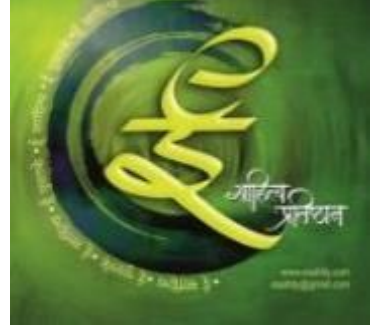
www.esahity.com

esahity@gmail.com

Whatsapp- 9987737237

प्रकाशन : ८ मार्च २०२६

©esahity Pratishthan®2026

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध.
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फ्रॉरवर्ड करू शकता.
- हे ई पुस्तक इतर वेबसाईटवर ठेवण्यापूर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापूर्वी ई साहित्य प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

अनुवादिकेची ओळख

डॉ. वृषाली जोशी

B Sc, M A, M Ed, Ph D

२५ अनुवादित कथा मराठी मासिकामधून प्रसिद्ध झाल्या आहेत. ई साहित्यतर्फे एकसष्ट पुस्तके प्रसिद्ध झाली आहेत.

मराठी व इंग्रजी माध्यमांच्या शाळाकॉलेजमध्ये अध्यापन केले आहे. संशोधन प्रकल्पात सहभाग घेतला आहे.

कॉलेजमध्ये प्राचार्यपद भूषवले आहे.

सुगमसंगीत स्पर्धेत पारितोषिके, सिंथेसायझरवर गाणी वाजवण्याचा, कविता करण्याचा व शब्दकोडी बनवण्याचा छंद आहे.

संपर्क: वृषाली जोशी ७, अक्षय, २० तुळशीबागवाले कॉलनी पुणे
४११००९, चलभाष ९९२१७४६२४५

दुसऱ्या भागातील कथा क्रम

लेखकाचे मनोगत

चौगडचे वाघ

पोवलगडचा पूर्ण वाढ झालेला वाघाचा बच्चा

मोहन मनुष्यभक्षक

माझ्या स्वप्नातील मासा

कांडा मनुष्यभक्षक

पहिल्या भागातील कथा- चंपावतचा मनुष्यभक्षक

आगामी तिसऱ्या भागातील कथा -

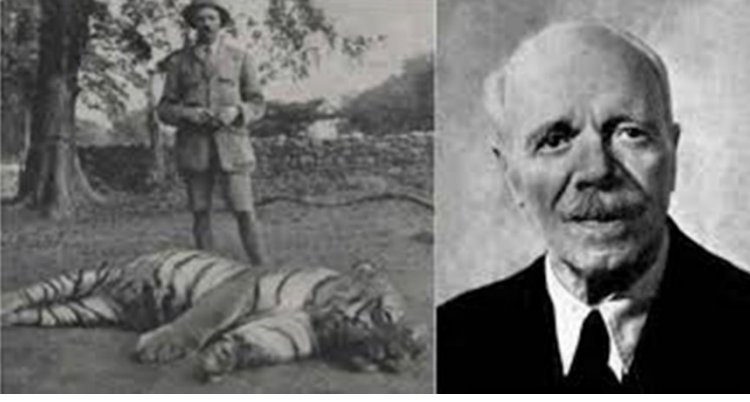
३ रॉबिन

९ पिंपळपाणी वाघ

१० ठाक मनुष्यभक्षक

११ वाघाचे फोटो काढणारा कॉर्बेट

जिम कॉर्बेट

एडवर्ड जिम कॉर्बेट हा अँग्लो इंडियन शिकारी व लेखक होता. त्याने उत्तर भारतातील असंख्य वाघ व बिबटे यांची शिकार केली. हे त्यानेत्याच्या 'रुद्रप्रयाग चा नरभक्षक वाघ' या प्रसिद्ध पुस्तकातून लिहिले आहे. तो नैनिताल येथे २५ जुलै १८७५ मध्ये जन्मला व १९ एप्रिल १९५५ मध्ये मरण पावला मेरी व ख्रिस्तोफर कॉर्बेट हे त्याचे आईवडील होते ते केनियामधील रहिवासी होते.. त्यांच्या कुत्र्याचे नाव रॉबिन होते, जो सतत त्यांच्याबरोबर असे. उत्तर भारतातील उत्तराखंड राज्यातील जिम कॉर्बेट राष्ट्रीय उद्यान हे वाघ, बिबटे, रानटी हत्ती, इतर शेकडो जंगली प्राणीपक्षी व जीवजंतू असलेले भारतातील पहीले राष्ट्रीय उद्यान आहे.

यातील सर्वात मोठा हर्क्युलिस नावाचा वाघ, तीनशे किलो वजनाचा व सात फूट लांबीचा आहे..

लेखकाचे मनोगत

या पुस्तकातील अनेक कथा नरभक्षक वाघांबद्दल असल्यामुळे, हे प्राणी नरभक्षक का बनतात, हे स्पष्ट करणे उचित ठरेल.

नरभक्षक वाघ हा असा वाघ असतो की जो स्वतःच्या नियंत्रणाबाहेर असलेल्या परिस्थितीच्या ताणामुळे त्याच्या नैसर्गिक आहाराबाहेरील आहार घ्यायला भाग पाडला गेलेला असतो. अशा परिस्थितीचा ताण दहा पैकी नऊ वेळा जखमांमुळे, आणि दहाव्या वेळेस म्हातारपणामुळे उद्भवतो. एखादा विशिष्ट वाघ नरभक्षक का बनतो, यामागे कारण असते – एखाद्या निष्काळजीपणे झाडलेल्या गोळीने झालेली जखम आणि जखमी वाघाचा पाठपुरावा करून त्याला ठार न मारणे, किंवा एखाद्या वाघानेसाळींदराला मारताना संतापून करून घेतलेली दुखापत.

माणसं ही वाघांची नैसर्गिक शिकार नसते, आणि फक्त जेव्हा वाघ जखमांमुळे किंवा वयामुळे अपंग होतात, तेव्हाच त्यांना जगण्यासाठी माणसांचे मांस खाण्यास भाग पाडले जाते.

वाघ जेव्हा आपली नैसर्गिक शिकार मारतो – जी तो दबा धरून किंवा हळूच पाठलाग करून करतो – तेव्हा त्याच्या हल्ल्याच्या यशस्वितेसाठी वेग, आणि काही

प्रमाणात त्याचे दात व नखं यांची चांगली अवस्था, यावर अवलंबून असतो. म्हणूनच, जेव्हा वाघाला एक किंवा अधिक वेदनादायक जखमा झालेल्या असतात, किंवा त्याचे दात पडलेले किंवा खराब झालेले असतात, आणि नखं झिजलेली असतात, आणि त्याला पूर्वी खाल्ली जाणारी प्राणीशिकार करता येत नाही, तेव्हा त्याला नाईलाजाने माणसांना मारावे लागते.

प्राण्यांपासून माणसाच्या मांसाकडे झालेला हा बदल, माझ्या मते, बहुतेक वेळा अनवधानाने होतो. 'अनवधानाने' म्हणजे काय, हे समजावण्यासाठी मी मुक्तेश्वरच्या नरभक्षक वाघीणीचा दाखला देतो.

ही वाघीण तुलनेने तरुण होती, आणि एका साळींदराबरोबर झालेल्या झटापटीत तिच्या एका डोळ्याला इजा झाली आणि सुमारे पन्नास काटे – ज्यांची लांबी एक ते नऊ इंच होती – तिच्या उजव्या पुढच्या पायाच्या पंजाखाली आणि हातात घुसले. या काट्यांपैकी काहींनी हाडाला धडकून याच्या दोन्ही टोकांचा यू (U) आकार घेतला होता, म्हणजे टोक व तुटलेलाभाग अगदी जवळ आले होते. जेव्हा तिने हे काटे दातांनी काढण्याचा प्रयत्न केला, तेव्हा तिथे पू साचलेले फोड झाले. आणि ही वाघीण जखमी अवस्थेत पडून होती, तेव्हा तिथे गवताचा एक दाट तुकडा होता. उपाशी वाघीण तिथे तिच्या जखमा चाटत पडली होती. त्याच वेळी, एक बाईने आपल्या जनावरांसाठी चारा कापण्यासाठी नेमका हाच गवताचा तुकडा निवडला. सुरुवातीला त्या वाघीणीकडं तिचं लक्ष गेलं नाही. पण जेव्हा ती बाई गवत कापत कापत अगदी जिथे वाघीण पडली होती तिथवर आली, तेव्हा वाघीणीनं एकच घाव घातला, आणि त्या घावानं बाईचं कपाळ चिरडलं. तिचा

मृत्यू क्षणातच झाला. दुसऱ्या दिवशी जेव्हा तिचा मृतदेह सापडला, तेव्हा तिच्या एका हातात दरवणी (कोयता) होता आणि दुसऱ्या हातात गवताचा एक तुरा होता – जो ती कापणार होती, तेव्हाच तिला घाव बसला होता.

ती वाघीण बाईला तिथेच सोडून एक मैलभर अंतरावर एका पडलेल्या झाडाखाली असलेल्या खळग्यात लंगडत गेली आणि तिथं लपली. दोन दिवसांनी, एक पुरुष त्या झाडाचे लाकूड तोडण्यासाठी आला. वाघीण त्या झाडाच्या दुसऱ्या बाजूला पडली होती – आणि त्यानं तिला व्यत्यय दिला – म्हणून वाघिणीनं त्याला ठार केलं. तो माणूस झाडावर आडवा पडला. त्यानं आपला कोट व अंगातलासदरा उतरवला होता. वाघिणीनं त्याच्या पाठीत पंजा मारलेला होता. त्यामुळे त्याच्या शरीरातून वाहणाऱ्या रक्ताचा वास झाडाच्या बुंध्यावर झुलत असताना वाघिणीच्या नाकात गेला असावा – आणि त्यामुळे तिला पहिल्यांदा वाटलं असावं की हे काहीतरी खाण्याजोगं आहे.

...आणि जे लोक सुरक्षितपणे आपल्या घरी परततात, त्यांना हे देखील माहीत नसतं की ते या तथाकथित 'निर्दयी' आणि 'रक्तपिपासू' प्राण्याच्यादेखरेखीखाली होते.

बोराच्या झुडपातून वाघ बाहेर पडला, त्या दिवसाला आता अर्धशतक लोटलं आहे. या कालखंडातील शेवटची बत्तीस वर्षं मी नरभक्षक वाघांच्याशोधात आणि पाठलागात घालवली आहेत. या काळात अशा दृष्यांचा अनुभव आला, की ज्यांना पाहून दगडालाही अश्रू आले असते. तरीही मी एकही असा प्रसंग पाहिलेला नाही, की जिथे एखादा वाघ मुद्दाम निर्दयीपणे वागला, किंवा कोणत्याही उकसणीशिवाय, भूक भागवण्यापेक्षा जास्त जीव घेतले.

निसर्गाच्या योजनेत वाघाचं काम म्हणजे नैसर्गिक समतोल राखणं. आणिजर कधी कधी टोकाच्या गरजेमुळे त्यानं एखाद्या माणसाला मारलं, किंवा माणसांनी

त्याच्या नैसर्गिक अन्नस्रोताचा संपूर्ण नाश केल्यामुळे त्यानं गायीगुरं मारली – आणि त्यातूनही त्यानं एकूण त्याच्यावर लादलेल्या संख्येपैकी केवळ दोन टक्के गुरं मारली – तरीकेवळ या कृतींवरून संपूर्ण जातीला 'निर्दयी' आणि 'रक्तपिपासू' असं म्हणणं अन्यायकारक आहे.

शिकारी लोक बहुतेक वेळा पारंपरिक विचारांचे असतात. कारण, त्यांची मतं तयार व्हायला त्यांना अनेक वर्षं लागतात. आणि प्रत्येक माणसाचा दृष्टिकोन वेगळा असतो, म्हणून छोट्या-मोठ्या मुद्द्यांवर मतभेद होणं स्वाभाविक आहे. त्यामुळे मी हे गृहित धरत नाही की मी व्यक्त केलेली सर्व मतं सार्वत्रिकपणे मान्य होतील.

मात्र एक गोष्ट अशी आहे जिथे मला खात्री आहे की सर्व शिकारी – मग त्यांचा दृष्टिकोन झाडावरच्या मचाणावरून असो, हत्तीच्या पाठीवरून असो, किंवा जमिनीवर चालत असो – माझ्याशी सहमत होतील, आणि ती म्हणजे, वाघ हा मोठ्या मनाचा, अपार धैर्याचा सभ्य प्राणी आहे. आणि जर त्याचा पूर्णपणे नाश झाला – जो होणारच आहे आणि जर लोकमत त्याच्या संरक्षणासाठी उभं राहिलं नाही – तर भारताची खूप मोठी हानी होईल, कारण आपला सर्वांत तेजस्वी वन्य प्राणी आपण गमावलेला असेल.

वाघांपेक्षा बिबट्या काही प्रमाणात सडलेल्या अन्नावर जगतो, आणि जेव्हा माणूस अतिरीक्त प्रमाणात शिकार करून त्याच्या नैसर्गिक अन्नाचा अभाव निर्माण करतो, तेव्हा तो माणसाचं मांस खाऊ लागतो आणि नरभक्षक बनतो.

आपल्या डोंगरमाथ्यांवरील रहिवासी बहुसंख्येने हिंदू आहेत, आणि त्यामुळे ते मृतदेहांचे दहन करतात. हे दहन नेहमी नदी किंवा ओढ्याच्या काठावर केलं जातं, जेणेकरून राख गंगेपर्यंत आणि पुढे समुद्रात जाईल. बहुतेक गावे डोंगरावर उंच असतात, आणि नद्या किंवा ओढे अनेकदा खोल दऱ्यांमध्ये, मैलभर दूर असतात.

त्यामुळे अंत्यसंस्कार ही एक मोठी शारीरिक कामगिरी ठरते – कारण मृतदेह वाहून न्यायचा असतो आणि दहनासाठी लाकूडसुद्धा गोळा करावं लागतं.

सामान्य काळात हे विधी योग्य प्रकारे पार पाडले जातात. पण जेव्हाएखादा साथीचा रोग डोंगरमाथ्यावर पसरतो आणि माणसं इतक्या वेगाने मरतात की त्यांचं योग्य दहन करणं शक्य होत नाही, तेव्हा एक सोपाविधी केला जातो – म्हणजे मृताच्या तोंडात जिवंत कोळसा ठेवला जातो

आणि नंतर त्याचा देह डोंगराच्या कड्यावरून दरीत फेकून दिला जातो.

ज्या भागात बिबट्यांचं नैसर्गिक अन्न कमी असतं, तिथं असे मृतदेह मिळाल्यावर तो लवकरच माणसाच्या मांसाची चव घेतो. आणि नंतर, जेव्हा रोग ओसरतो आणि सामान्य स्थिती परत येते, तेव्हा त्याला अन्नाचा स्रोत बंद झाल्यामुळे तो पुन्हा माणसांना मारायला सुरुवात करतो.

कुमाऊंमधील दोन नरभक्षक बिबट्यांनी मिळून ५२५ माणसं मारली होती. त्यापैकी एकानं फार तीव्र कॉलन्त्याच्या साथीच्या पाठोपाठ हल्ले केले, तर दुसऱ्यानं १९१८ साली भारतात पसरलेल्या आणि 'वॉर फीव्हर' म्हणून ओळखल्या गेलेल्या एका रहस्यमय रोगानंतर नरभक्षक प्रवृत्ती अंगीकारली.

हे खरं की नाही माहीत नाही, पण त्याला तिथून सोडण्यापूर्वी त्या वाघिणीनं त्यामाणसाच्या पाठीतून थोडं मांस खाल्लं. त्यानंतरच्या दिवशी तिनं आपला तिसरा बळी पूर्णपणे हेतुपुरस्सर घेतला – कोणीही उकसवणी न देता.

त्यानंतर ती वाघिण एक स्थायिक नरभक्षक झाली आणि शेवटी ती ठार मारली जाईपर्यंत तिनं २४ लोकांना मारलं.

एका वाघानं नुक्ताच एखादा प्राणी मारलेला असो, किंवा वाघ जखमी असो, किंवा तिच्या पिल्लांसह असलेली वाघीण असो – अशा वेळी जर माणसांनी त्याला व्यत्यय दिला, तर ते कधी कधी माणसांना ठार मारू शकतात; पण अशा वाघांना नरभक्षक म्हणता येत नाही – जरी लोक तसं म्हणत असले तरी, वैयक्तिक मताने, मी एखाद्या वाघाला नरभक्षक म्हणून घोषित करण्याआधी त्याला एकदा नाही, तर दोनदा तरी संशयाचा फायदा देईन. आणि शक्य असेल, तर जो बळी गेलेला आहे, त्याचं शवविच्छेदन करूनच ही शिकार वाघाने (किंवा बिबट्याने) केल्याचा निर्णय घेईन.

माणसांच्या मृत्यूमागे खरंच मांसाहारी प्राणी कारणीभूत आहेत का, हे शोधण्यासाठी शवविच्छेदन खूप महत्त्वाचं असतं. कारण – जरी मीविशिष्ट उदाहरणं देत नाही – तरी मी अशी प्रकरणं ओळखतो, जिथे माणसांचा मृत्यू चुकीने मांसाहारी प्राण्यांवर लादण्यात आला आहे.

लोकांमध्ये एक सामान्य गैरसमज आहे की सर्व नरभक्षक वाघ म्हातारे आणि खरूजलेले असतात, आणि त्यांना आलेला खरूज हा रोग माणसाच्या मांसातील क्षारामुळे होतो. माणसाच्या मांसात प्राण्यांच्या मांसाच्या तुलनेत किती क्षार असतो, हे मी सांगू शकणार नाही. पण मी खात्रीने सांगतो की माणसाचं मांस खाल्ल्यानं नरभक्षक वाघांच्या अंगावरचे केस खराब होतात, ही कल्पनाच चुकीची आहे. उलट, मी पाहिलेल्या सर्व नरभक्षक वाघांच्या अंगावरची लोमश चामडी फारच सुंदर आणि उठून दिसणारी होती.

नरभक्षक वाघांच्या संदर्भात अजून एक समजूत म्हणजे त्यांच्यापिल्लांचंही आपसूकच नरभक्षक बनणं. ही शक्यता वाजवी वाटते,

पणवास्तवात ती खरी नाही. कारण, माणसं वाघांची किंवा बिबट्यांची नैसर्गिक शिकार नाहीत.

पिल्लं त्यांच्या आईने जे काही आणून दिलं ते खातात. मी वाघिणीच्या पिल्लांनी माणसांना ठार करण्यात तिची मदत करतानाही पाहिलंय. पण मी असं एकही उदाहरण पाहिलेलं नाही जिथे वाघाचं पिल्लू आईच्या संरक्षणातून बाहेर पडल्यानंतर, किंवा आई ठार झाल्यानंतर, स्वतःहून माणसांना मारायला लागलं.

जेव्हा माणसं मांसाहारी प्राण्यांमुळे मारली जातात, तेव्हा अनेकदा असाप्रश्न उपस्थित होतो की ती शिकार वाघाने केली की बिबट्याने. एक सामान्य नियम असा आहे – आणि मला याला अपवाद माहित नाहीत – की दिवसाच्या उजेडात झालेल्या सर्व हत्या वाघ करत असतो, आणि रात्रीच्या अंधारात झालेल्या हत्या बिबट्या करत असतो.

दोन्ही प्राणी अर्ध्या रात्री सक्रिय असणारे जंगलवासी आहेत, त्यांच्यासवयी समान आहेत, ते मारायच्या पद्धतीसुद्धा एकसारख्या वापरतात, आणि दोघेही माणसांना दूरवर उचलून नेण्यास सक्षम आहेत. त्यामुळे यादोघांनी एकाच वेळी शिकारीसाठी बाहेर पडावं, अशी अपेक्षा करणे स्वाभाविक आहे. पण हे घडत नाही, कारण दोघांच्यात धैर्याच्या बाबतीत फरक आहे.

वाघ जेव्हा नरभक्षक होतो, तेव्हा त्याला माणसांची भीती राहत नाही. आणि माणसं दिवसाच्या वेळी जास्त फिरतात, म्हणून तो दिवसा बळी मिळवतो. त्याला रात्री त्यांच्या वस्तीपर्यंत जाण्याची गरजच राहत नाही.

पण बिबट्या, कितीही माणसं मारो, पणतरी माणसांची भीती कधीच सोडत

नाही. त्यामुळे तो दिवसा माणसांना सामोरा जाण्याचं टाळतो आणि रात्रीचशिकार

करतो, किंवा रात्री त्यांच्या घरात घुसून त्यांना मारतो.

या फरकामुळे – की एक दिवसा मारतो आणि दुसरा रात्री – बिबट्यांपेक्षा नरभक्षक वाघांना मारणं सोपं असतं. नरभक्षक वाघ किती वेळा शिकार करतो, हे खालील गोष्टींवर अवलंबून असतं:

** (अ) ** त्याच्या परिसरात नैसर्गिक खाद्य किती उपलब्ध आहे;

** (ब) ** त्याच्या अपंगत्वाचं स्वरूप काय आहे;

** (क) ** तो नर आहे की पिलांसह असलेली मादी आहे.

आपल्याला एखाद्या विशिष्ट विषयावर स्वतःचं मत बनवण्याची संधी नसते, तेव्हा आपण इतरांच्या मतांवर अवलंबून राहतो – आणि वाघांच्या बाबतीत हे विशेषतः खरं आहे. (मी इथे फक्त नरभक्षक वाघांचा नव्हे, तर एकूण वाघांचा विचार करतो आहे.)

ज्या लेखकानं खलनायकाच्या वार्डट स्वभावावर भर देण्यासाठी ‘वाघा सारखा निर्दयी’ आणि ‘वाघासारखा रक्तपिपासू’ हे शब्दप्रयोग प्रथम वापरले, त्याला ज्याच्यावर तो आरोप करत होता त्या प्राण्याबद्दल किती अज्ञान होतं, हे स्पष्ट होतं. आणि त्यानं तयार केलेले हे वाक्यप्रचार इतके लोकप्रिय झाले की आज बहुसंख्य लोकांचा वाघांबद्दलचा चुकीचा समज यामुळेच निर्माण झाला आहे.

जेव्हा मी छापील अक्षरात ‘वाघासारखा निर्दयी’ किंवा ‘वाघासारखा रक्तपिपासू’ वाचतो, तेव्हा मला आठवतं एक लहान मुलगा – त्याच्याकडे एक जुनी बंदूक होती, ज्याचा एक नळीचा भाग तुटलेला होता आणि बंदुकीचा स्टॉक आणि

नळ्या तांब्याच्या तारांनी बांधून ठेवलेल्या होत्या.तो टराई आणिभाबरच्याजंगलांमध्ये भटकत असे, त्या काळात तेव्हा आजच्या प्रत्येक वाघामागे दहा वाघ

होते.

तो कुठेही रात्र पडली की झोपायचा – फक्त एक लहानशी शेकोटी पेटवून – आणि वाघांच्या डरकाळ्यांनी मधूनच जागा व्हायचा – कधी दूर, कधी अगदी जवळ. मग तो शेकोटीत अजून एक लाकूड टाकायचा आणि पुन्हा झोपी जायचा – अजिबात भीती न बाळगता. त्याला माहीत होतं, , की स्वतःच्या आणि इतर अनुभवी जंगलवासियांच्या अनुभवांमधून, वाघालाजर छेडले गेले नाही, तर तो काही करत नाही.

दिवसा जर त्याला वाघ दिसला आणि टाळता आलं नाही, तर तो शांत उभा राहायचा – वाघ गेला की मग तो पुढे जायचा.

एकदा तो मोकळ्या जागेत गवत खाणाऱ्या जंगलातल्या कोंबड्यांकडे दबकत चालला होता. एका बोराच्या झुडपाजवळ पोचल्यावर उभा राहिला, वर पाहिलं, आणि त्या झुडपातून एक वाघ बाहेर आला. वाघानं त्याच्याकडे पाहिलं – जणू म्हणत होता, "अरे बाबा, तू इथे काय करतो आहेस?" आणि उत्तर न मिळाल्यावर शांतपणे वळून निघून गेला.

मग मला आठवतात हजारो पुरुष, महिला आणि मुलं – जे जंगलात काम करत असताना, गवत कापत असताना किंवा लाकडं गोळा करत असताना, रोज वाघांजवळून जात असतात...

...आणि जे लोक सुरक्षितपणे आपल्या घरी परततात, त्यांना हे देखील माहित नसतं की ते या तथाकथित 'निर्दयी' आणि 'रक्तपिपासू' प्राण्याच्या देखरेखीखाली होते.

बोराच्या झुडपातून वाघ बाहेर पडला, त्या दिवसाला आता अर्ध शतकलोटलं आहे. या कालखंडातील शेवटची बत्तीस वर्ष मी नरभक्षक वाघांच्याशोधात आणि पाठलागात घालवली आहेत. या काळात अशा दृष्यांचा अनुभव आला, की ज्यांना पाहून दगडालाही अश्रू आले असते. तरीही मी एकही असा प्रसंग पाहिलेला नाही, की जिथे एखादा वाघ मुद्दाम निर्दयीपणे वागला, किंवा कोणत्याही उकसणीशिवाय भूक भागवण्यापेक्षा जास्त जीव घेतले.

The Chowgarh Tigers

चौगडचे वाघ

पूर्व कुमाउंचा नकाशा, जो माझ्यासमोर भिंतीवर लटकलेला आहे, त्यावर अनेक ठिकाणी क्रॉस चिन्हे आहेत, आणि प्रत्येक क्रॉसखाली एक तारीख दिली आहे. ही क्रॉस चिन्हे चौगडच्या नरभक्षक वाघाच्या अधिकृतरीत्या नोंदवलेल्या मानवी बळींची जागा आणि तारीख दाखवतात. नकाशावर असे एकूण चौसष्ट क्रॉस आहेत. ही संख्या अचूक आहे, असा मी दावा करत नाही, कारण हा नकाशा दोन वर्षे माझ्याकडे होता आणि त्या काळात सर्व बळींबाबत मला कळवले गेले नाही; शिवाय जे लोक फक्त जखमी झाले आणि नंतर मरण पावले, त्यांना क्रॉस आणि तारीख देण्यात आलेली नाही.

पहिला क्रॉस १५ डिसेंबर १९२५ चा आहे आणि शेवटचा २१ मार्च १९३० चा. उत्तरेपासून दक्षिणेपर्यंतच्या क्रॉसचे अंतर पन्नास मैल आणि पूर्व ते पश्चिम तीस मैल आहे—म्हणजे १,५०० चौरस मैलांचा डोंगर आणि दरींनी भरलेला प्रदेश, जिथे हिवाळ्यात बर्फाचा जाड थर असतो आणि उन्हाळ्यात दऱ्यांमध्ये प्रचंड उकाडा पडतो. या सगळ्या प्रदेशात चौगडच्या वाघाने दहशतीचे साम्राज्य निर्माण केले होते. या भागात विविध आकारांची गावे आहेत—काहींमध्ये शंभर किंवा त्याहून अधिक लोकसंख्या आहे, तर काहींमध्ये फक्त एक-दोन कुटुंबे. पायवाटा गावोगावी जातात; या पायवाटा अनवाणी पावलांनी घट्ट दाबल्या गेलेल्या असतात.

काही पायवाटा दाट जंगलातून जातात आणि नरभक्षक वाघाने या वाटा धोकादायक केल्यावर, गावोगावचा संदेश ओरडून पोचवला जातो. एखाद्या उंच

जागेवर—मोठ्या दगडावर किंवा घराच्या छपरावर—उभा राहून माणूस शेजारच्या गावातील लोकांचे लक्ष वेधण्यासाठी ‘कूई’ मारतो आणि कूईला उत्तर मिळाल्यावर

संदेश जोरात ओरडून सांगतो. मग हा संदेश गावोगाव उचलला जातो आणि आश्चर्यकारक वेगाने मोठ्या प्रदेशात पसरतो.

फेब्रुवारी १९२९ मध्ये जिल्हा परिषदेच्या बैठकीत मी हा वाघ मारण्याचे वचन दिले. त्या वेळी कुमाऊँ विभागात तीन नरभक्षक वाघ होते, आणि चौगडचा वाघ सर्वांत जास्त हानी करत असल्यामुळे मी प्रथम त्याचा पाठलाग करण्याचे आश्वासन दिले.

सरकारकडून मला मिळालेल्या क्रॉस आणि तारखांनी भरलेल्या नकाशावरून कळले की नरभक्षक वाघ कालाअगर रांगेच्या उत्तर आणि पूर्व उतारावरील गावांमध्ये सर्वाधिक सक्रिय होता. सुमारे चाळीस मैल लांबीची ही रांग ८,५०० फूट उंच असून शिखरावर दाट जंगल आहे. रांगेच्या उत्तर उतारावरून एक जंगल रस्ता जातो; काही ठिकाणी हा रस्ता अनेक मैल दाट ओक आणि रोडोडेंड्रॉनच्या जंगलातून जातो, तर काही ठिकाणी जंगल आणि शेती यामधली सीमा बनवतो. एका ठिकाणी हा रस्ता वळसा घेतो आणि त्या वळशात कालाअगर वन-बंगला आहे. हा बंगला माझे उद्दिष्ट होते आणि चार दिवसांच्या पायपिटी नंतर—शेवटी ४,००० फूटांची कठीण चढाई पार करून—एप्रिल १९२९ च्या एका संध्याकाळी मी तिथे पोचलो.

या भागातील शेवटचा मानवी बळी बावीस वर्षांचा तरुण होता. तो गुरे राखत असताना वाघाने त्याला ठार केले होते, आणि मी दुसऱ्या दिवशी सकाळी नाश्ता करत असताना त्या तरुणाची आजी मला भेटायला आली.

तिने मला सांगितले की कोणतेही कारण नसताना नरभक्षक वाघाने तिचा एकलता एक नातेवाईक ठार मारला होता...

त्यानंतर तिने आपल्या नातवाचा जन्मापासूनचा सगळा इतिहास सांगितला, त्याचे गुणगान केले, आणि मग वाघाला आमिष म्हणून वापरण्यासाठी तिच्या तीन दुभत्या म्हशी स्वीकारायचा मला आग्रह केला. ती म्हणाली की, जर तिच्या म्हशींच्या मदतीने मी वाघ ठार केला, तर आपल्या नातवाच्या खुनाचा बदला घेण्यात तिनेही हातभार लावल्याचे समाधान तिला मिळेल.

ही पूर्ण वाढ झालेली जनावरे माझ्या काही उपयोगाची नव्हती, पण नकार दिला तर तिच्या मनाविरुद्ध होईल हे मला ठाऊक होते. म्हणून मी त्या म्हातारीचे आभार मानले आणि नैनितालहून आणलेल्या चार तरुण नर म्हशी संपल्यावर आमिषासाठी तिच्या म्हशींकडे मागणी करीन, असे तिला आश्वासन दिले.

दरम्यान जवळच्या गावांचे मुख्य लोक तिथे जमले आणि त्यांच्याकडून मला कळले की वाघाचे शेवटचे दर्शन दहा दिवसांपूर्वी रांगेच्या पूर्वउतारावरील वीस मैल दूर असलेल्या गावात झाले होते, जिथे त्याने एक पुरुष आणि त्याची पत्नी यांना ठार करून खाल्ले होते.

‘चौगुरच्या नरभक्षक वाघाने ठार केलेली माणसे’

| गाव | संख्या |

| थाली | 1 |

| देबगुरा | 1 |

| बर्होन | 2 |

| चमोली | 6 |

कहोर	1
आम	2
दलकानिया	7
लोहार	8
अघौरा	2
पहारपानी	1
पदमपुरी	2
टांडा	1
नेसोच्या	1
झांगाव	1
कबरगाव	1
कालाअगर	8
रिखाकोट	1
मटेला	3
कुंडल	3
बाब्यार	1
खन्सिऊन	1
गारगरी	1
हैराखान	2

| उखालडुंगा | 1 |

| पाखरी | 1 |

| डुंगरी | 2 |

| गालनी | 3 |

| एकूण | 64 |

वार्षिक एकूण

| वर्ष | चौगडच्या नरभक्षक वाघाने ठार केलेली माणसे|

| 1926 | 15 |

| 1927 | 9 |

| 1928 | 14 |

दहा दिवसांपूर्वीचा वाघाचा मागोवा घेण्यात काही उपयोग नव्हता, आणि गावकऱ्यांशी बराच विचारविनिमय केल्यानंतर मी रांगेच्या पूर्व उतारावरील दलकानिया गावाकडे जाण्याचे ठरवले. दलकानिया कालाअगरपासून दहा मैलांवर आहे, आणि ज्या गावात पुरुष आणि त्याची पत्नी ठार झाले होते. दलकानिया आणि आसपासच्या गावातील संख्येवरून असे दिसत होते, की वाघाचे मुख्य अड्डे या गावांच्या आसपासच आहेत.दुसऱ्या दिवशी सकाळी नाशत्यानंतर मी कालाअगर

सोडले आणि जंगलरस्त्याने निघालो. मला सांगण्यात आले होते की हा रस्ता मला रांगेच्या शेवटापर्यंत नेईल, जिथे मला रस्ता सोडून दोन मैल खाली उतरणाऱ्या पायवाटेने दलकानियाला जावे लागेल. रांगेच्या शेवटापर्यंत दाट जंगलातून जाणारा हा रस्ता फार कमी वापरला जात असे. वाघाचे ठसे तपासत तपासत, जिथून पायवाट खाली उतरते, तिथे मी दुपारी दोन वाजता पोचलो. इथे मला दलकानियाची काही माणसे भेटली. 'कूई' पद्धतीने त्यांना माझ्या त्यांच्या गावात येण्याच्या इराद्याची खबर मिळाली होती, आणि ते मला सांगायला आले होते की त्या सकाळीच वाघाने दलकानियाच्या उत्तरेस दहा मैलांवर असलेल्या गावात पिके कापणाऱ्या स्त्रियांच्या गटावर हल्ला केला होता.

माझे सामान वाहणारी माणसे आठ मैल चालून आलेली होती आणि पुढे जायला तयार होती; पण गावकऱ्यांकडून कळले की त्या दहा मैलांच्या गावाचा रस्ता फारच खडतर आहे आणि दाट जंगलातून जातो, त्यामुळे मी माझ्या लोकांना गावकऱ्यांसोबत दलकानियाला पाठवण्याचा आणि स्वतः हल्ल्याच्या जागी जाण्याचा निर्णय घेतला. माझा नोकर माझ्यासाठी भरपूर जेवण तयार करू लागला, आणि दुपारी तीन वाजता जेवण करून मी दहा मैलांच्या पायपिटीस निघालो.

अनुकूल परिस्थितीत दहा मैल हे अंतर दोन-सव्वा दोन तासांत पार करता येते, पण इथे परिस्थिती अजिबात अनुकूल नव्हती. टेकडीच्या पूर्व उतारावर जाणारी पायवाट खोल दऱ्यांतून वळणे घेत होती आणि कधी दगड, कधी दाट झुडपे, तर कधी झाडे यांच्या सीमेने जात होती. कुठल्याही क्षणी दबा धरून बसलेला नरभक्षक हल्ला करू शकतो या शक्यतेने प्रत्येक अडथळ्याकडे सावधपणे पाहावे लागत असल्यामुळे प्रगती हळूहळू होत होती. माझे उद्दिष्ट अजून काही मैलांवर होते, तेव्हा मावळत्या दिवसाने विश्रांती घेण्याची वेळ झाली आहे हे मला सांगितले.

इतर कुठल्याही भागात, तारांकित आकाशाखाली सुक्या पानांच्या अंथरुणावर झोपल्याने छान झोप लागली असती; पण इथे जमिनीवर झोपणे म्हणजे फारच भयानक मृत्यूला आमंत्रण देणे होते. योग्य झाड निवडण्यातला अनुभव आणि त्यावर नीट बसण्याची सवय यामुळे झाडावर झोपणे माझ्यासाठी सोपे झाले होते. या वेळी मी एका ओकच्या झाडाची निवड केली आणि बंदूक फांदीला घट्ट बांधून काही तास झोपलो होतो, तेव्हा अचानक झाडाखाली काही जनावरांचा आवाज येऊन मी जागा झालो. आवाज पुढे सरकला आणि नंतर नखांचे झाडाच्या सालीवर ओरखडे काढण्याचे आवाज ऐकू आले; तेव्हा मला कळले की अस्वलांचे एक कुटुंब झाडांवर चढत होते. अन्न खाताना अस्वल फार भांडखोर असतात, त्यामुळे ते पोटभर खात नाहीत. तोवर झोप येणे अशक्य झाले.

सूर्य उगवल्याला दोन तास झाले होते, तेव्हा मी गावात पोहोचलो. पाच एकरांच्या मोकळ्या जागेत दोन झोपड्या आणि जनावरांचा गोठा मिळून ते गाव होते, आणि आजूबाजूला जंगल होते. हा छोटा समुदाय भीतीने गदगदला होता आणि मला पाहून ते लोक फार खूश झाले. गव्हाचे शेत झोपड्यांपासून काहीच अंतरावर होते, आणि वाघ पोट जमिनीला टेकवून तिथे दबा धरून बसल्याचे नुकतेच दिसले होते.

भीतीने थरथर कापणाऱ्या त्या छोट्या गावकऱ्यांना मला पाहून प्रचंड आनंद झाला. झोपड्यांपासून काहीच अंतरावर असलेले गव्हाचे शेत, जिथे वाघाने पोट जमिनीला टेकवत पिक कापणाऱ्या तीन स्त्रियांवर दबा धरून बसल्याचे अगदी वेळेवर लक्षात आले होते, ते मला उत्साहाने दाखवले गेले. ज्याने वाघाला पहिले आणि गावकऱ्यांना सावध केले, त्या माणसाने मला सांगितले की वाघ जंगलात मागे हटला होता, आणि तिथे त्याला दुसऱ्या वाघाने मिळून साथ दिली, आणि मग दोघे

मिळून डोंगर उतरत दरीत गेले. दोन्ही झोपड्यांतील लोकांना रात्रभर झोप लागली नाही, कारण शिकार हुकल्यामुळे वाघांनी रात्रभर अधूनमधून डरकाळ्या फोडल्या होत्या आणि मी येण्यापूर्वी थोड्या वेळापूर्वीच त्या थांबल्या होत्या. दोन वाघ असल्याचे हे विधान मी आधी मिळवलेल्या बातम्यांना ना पुष्टी देणारे होते की नरभक्षक वाघिणीबरोबर तिचे पूर्ण वाढ झालेले पिल्लू असते.

आमचे डोंगरवासी फार आदरातिथ्य करणारे असतात. गावकऱ्यांना कळले की मी रात्रभर जंगलात होतो आणि माझा तळ दलकानियात आहे, तेव्हा त्यांनी माझसाठी जेवण बनवण्याची तयारी दर्शवली. पण या छोट्या गावाच्या मर्यादित साधनसंपत्तीवर त्याचा ताण पडेल हे मला माहीत होते, म्हणून मी फक्त चहाचा आग्रह धरला. मात्र गावात चहा नव्हता, म्हणून मला साखरेपेक्षा गुळाने अतिशय गोड केलेले ताजे दूध दिले गेले. चव सरावल्यावर हे पेय फारच तृप्त करणारे आणि वाईट न वाटणारे होते.

गावकऱ्यांच्या विनंतीवरून उरलेले गव्हाचे पीक कापले जाईपर्यंत मी पहारा दिला, आणि दुपारी गावकऱ्यांच्या शुभेच्छांसह ज्या दिशेने वाघांच्या डरकाळ्या ऐकू आल्या होत्या, त्या दरीकडे मी निघालो.

लध्या, नंधौर आणि ईस्टर्न गौलाच्या उगमस्थानापासून सुरू होणारी ही दरी वीस मैल दक्षिण-पश्चिमेकडे पसरली असून दाट जंगलाने वेढलेली आहे. माग काढणे अशक्य होते, आणि वाघांना पाहण्याची एकमेव आशा म्हणजे त्यांना माझ्याकडे आकर्षित करणे, किंवा जंगलातील जीवांच्या मदतीने त्यांचा दबा धरत जाणे.

जे लोक पायी नरभक्षक वाघ शिकारीत रस घेतात, त्यांच्यासाठी एक गोष्ट महत्त्वाची आहे—जंगलातील पक्षी, प्राणी आणि चारही दिशांमधून येणारे वारे या खेळात फार मोठी भूमिका बजावतात. या ठिकाणी जंगलातील त्या जीवांची नावे

देणे योग्य ठरणार नाही, ज्यांच्या इशाऱ्यांवर शिकाऱ्याचा जीव वाचतो आणि वाघाच्या हालचालींचा अंदाज येतो; कारण ज्या देशात तीन-चार मैल चढ-उतार म्हणजे उंचीतील हजार फूटांचा फरक असतो, तिथे प्राण्यांमध्ये खूपच वैविध्य आढळते. मात्र वारा हा सर्व उंचीवर एकसारखा असतो, आणि नरभक्षक वाघाची पायी शिकार करताना त्याचे महत्त्व सांगणे चुकीचे ठरणार नाही.

वाघांना हे ठाऊक नाही की माणसांना वास घेण्याची क्षमता नसते, आणि जेव्हा वाघ नरभक्षक होतो, तेव्हा तो माणसांना इतर सर्व वन्य प्राण्यांप्रमाणेच समजतो—म्हणजेच तो शिकार करताना वाऱ्याच्या दिशेने म्हणजे समोरून येतो, किंवा वाऱ्याच्याविरुद्ध बाजूने दबा धरतो.

या गोष्टीचे महत्त्व तेव्हा लक्षात येते, जेव्हा शिकारी वाघाला शोधण्याचा प्रयत्न करत असतो आणि वाघ बहुतेक वेळा शिकाऱ्यावरच दबा धरत असतो किंवा त्याची वाट पाहत असतो. वाघाची उंची, रंगछटा, आणि आवाज न करता हलण्याची क्षमता यामुळे हा सामना फारच असमान ठरला असता, जर वाऱ्याचा घटक शिकाऱ्याच्या बाजूने नसता.

जिथे दबा धरून शिकार केली जाते, तिथे नेहमी मागून हल्ला होतो. म्हणूनच जिथे नरभक्षक वाघ आहे असा पुरावा असलेल्या दाट जंगलात वाऱ्याच्या दिशेचा पूर्ण वापर करण्याची क्षमता नसताना शिरणे म्हणजे आत्महत्या ठरेल.

गावकऱ्यांच्या विनंतीवरून उरलेले गव्हाचे पीक कापले जाईपर्यंत ज्या दिशेने वाघांच्या डरकाळ्या ऐकू आल्या होत्या, त्या दिशेने मी त्यादरीकडे गावकऱ्यांच्या शुभेच्छांसह, दुपारी निघालो. मी पहारा दिला, आणि, लध्या, नंधौर आणि ईस्टर्न गौलाच्या उगमस्थानापासून सुरू होणारी ही दरी वीस मैल दक्षिण-पश्चिमेकडे पसरली असून दाट जंगलाने वेढलेली आहे. माग काढणे अशक्य होते, आणि वाघांना

पाहण्याची एकमेव आशा म्हणजे त्यांना माझ्याकडे आकर्षित करणे, किंवा जंगलातील जीवांच्या मदतीने त्यांचा दबा धरत जाणे.

वाघांवर सोपा गोळीबार करता येईल अशी शक्यता होती. मी हातपायांवर टेकून, बंदूक पुढे ढकलत, फर्नसारख्या झुडपातून सरपटत खडकांच्या आडोशाला पोचलो, थोडा वेळ श्वास सावरला, बंदूक भरलेली आहे याची खात्री केली, आणि मग खडकावर चढलो. माझे डोळे खडकाच्या कडेच्या बरोबरीत आले तेव्हा मी खाली पाहिले आणि दोन वाघ दिसले.

एक वाघ गायीच्या मागच्या भागावर ताव मारत होता, तर दुसरा जवळचपडून आपले पंजे चाटत होता. दोन्ही वाघ आकाराने जवळपास सारखेच दिसत होते, पण पंजे चाटणारा वाघ दुसऱ्यापेक्षा बऱ्यापैकी फिककट रंगाचा होता; म्हणून मी असा निष्कर्ष काढला की हा फिकट रंग वयामुळे आहे आणि हीच जुनी नरभक्षक वाघीण आहे. मी खूप काळजीपूर्वक लक्ष्यसाधले आणि गोळी झाडली. माझ्या गोळीवर ती वाघीण उभी राहिली

आणि पाठीवर कोसळली, तर मी दुसरी गोळी झाडायच्या आतच, दुसरा वाघ दरीत उडी मारून अदृश्य झाला. मी गोळी मारलेला वाघ हलला नाही, आणि दगड मारून तो खरोखर मेलाय याची खात्री करून मी जवळ गेलो—आणि फार मोठी निराशा झाली; कारण जवळ जाऊन पाहिले असता लक्षात आले, की मी चूक केली होती आणि पिल्लू ठार मारले होते.

—आणि या चुकीमुळे पुढच्या बारा महिन्यांत त्या जिल्ह्याच्या पंधरा जीवांचा बळी गेला आणि माझाही जीव गेला असता.

ही निराशा थोडीफार कमी झाली, कारण ही तरुण वाघीण, जरी तिने स्वतः माणसे ठार केली नसली, तरी आपल्या म्हाताच्या आईला मदत करत असेल (हा अंदाज नंतर बरोबर ठरला) आणि एकंदरीत, मानवी मांस खाऊन वाढलेली असल्यामुळे—माझ्या मनाला दिलासा देण्यासाठी—तिला संभाव्य नरभक्षक म्हणून गणले जाऊ शकत होते.

मोकळ्या जागेत आणि योग्य साधनसामग्रीसह मदतनीस मिळाले तर वाघाची कातडी काढणे सोपे असते. पण इथे हे काम अजिबात सोपे नव्हते, कारण मी एकटाच होतो, आजूबाजूला दाट झाडी होती, आणि माझे एकमेव साधन म्हणजे खिशातील चाकू; आणि जरी वाघ जास्तीची शिकार करत नाही म्हणून काही प्रत्यक्ष धोका नव्हता, तरी मनात सतत असे वाटत होते की वाघ परत आला आहे आणि माझ्या प्रत्येक हालचालीवर लक्ष ठेवतो आहे.

कठीण काम पूर्ण होईपर्यंत सूर्य मावळतील आला होता, आणि अजून एक रात्र जंगलात घालवावी लागणार असल्यामुळे मी जिथे होतो तिथेच थांबण्याचे ठरवले. तिच्या पावलांच्या ठशांवरून ती वाघीण फार जुनी होती, आणि ज्या भागात बंदुकी असणारी माणसे जितकी आहेत तितकीच आहेत, अशा ठिकाणी राहिल्यामुळे तिला माणसांबद्दल आणि त्यांच्या सवयींबद्दल शिकायचे काहीच राहिले नव्हते. तरीसुद्धा ती वाघीण रात्री परत शिकार केलेल्या जागी येईल आणि सकाळपर्यंत आसपास थांबेल अशी शक्यता होती.

झाड निवडण्याची संधी खूपच मर्यादित होती, आणि ज्या झाडावर मी ती रात्र घालवली ते सकाळी उठल्यावर आतापर्यंतच्या आयुष्यातील सर्वांत अस्वस्थ झाड ठरले. रात्रभर ती वाघीण अधूनमधून डरकाळ्या फोडत राहिली, आणि सकाळ जवळ येताच त्या डरकाळ्या हळूहळू क्षीण होत गेल्या आणि शेवटी माझ्या वरच्या

रंगेत अदृश्य झाल्या. अंग कडक झाले होते, पोट भुकेने तडफडत होते—साठ तास मी अन्न खाल्ले नव्हते—आणि कपडे अंगाला चिकटले होते—कारण रात्री एक तास पाऊस झाला होता. पहाटे वस्तू स्पष्ट दिसू लागल्यावर मी झाडावरून खाली उतरलो, वाघाची कातडी कोटात बांधली आणि दलकानियाकडे निघालो.

वाघाची कातडी हिरवी असताना मी कधीच वजन केले नव्हते, पण जर कातडी, डोके आणि पंजे धरून, जे मी त्या दिवशी पंधरा मैल वाहून नेले, सुरुवातीला चाळीस पौंड वजनाचे होते, तर गंतव्यस्थानी पोहोचेपर्यंत ते वजन दोनशे पौंड आहे असे मी शपथपूर्वक सांगितले असते.

मोठमोठ्या निळ्या दगडांनी पसरलेल्या आणि डझनभर घरांनी मिळून वापरल्या जाणाऱ्या अंगणात मला माझे लोक शंभराहून अधिक गावकऱ्यांशी बोलतानासापडले. दोन घरांच्या मधल्या फक्त एक गज रुंदीच्या गल्लीतून माझा येण्याचा आवाज न लागल्यामुळे, मी जेव्हा ...दोन घरांच्यामध्ये असलेल्या गल्लीतून येताना कोणाच्याही लक्षात न आलेला, रक्ताने माखलेला आणि थकलेला मी, जेव्हा त्या बसलेल्या माणसांच्या वर्तुळात शिरलो, तेव्हा मला मिळालेलं स्वागत माझ्या स्मरणशक्तीत कायम राहिल.

माझा चाळीस पौंड वजनाचा तंबू गावापासून शंभर यार्ड अंतरावर, एका कापणी झालेल्या शेतात उभारलेला होता आणि मी तेथे पोचताच गावातून आणलेल्या फळ्यांवर आणि दोन सुटकेसांवर ठेवलेल्या तात्पुरत्या टेबलावर माझ्यासाठी चहा तयार होता. नंतर गावकऱ्यांकडून मला कळलं की माझी माणसं – जी अनेक वर्षे माझ्याबरोबर होती आणि अशा अनेक मोहिमांमध्ये माझ्याबरोबर गेली होती – त्यांनी, नरभक्षक वाघिणीने मला मारलं असेल यावर विश्वास ठेवायला नकार दिला होता आणि दिवस-रात्र पाणी उकळत ठेवलं होतं, माझ्या परतीची वाट

बघत. त्यांनी दलकनिया आणि शेजारच्या गावच्या मुखियांना माझ्या बेपत्ता होण्याचा अहवाल अल्मोडा आणि नैनीतालला पाठविण्यास देखील कटाक्षाने विरोध केला होता.

खुल्या जागेत, गावकऱ्यांच्या नजरेसमोर, अंधोळ करणं भाग होतं – मी इतका थकलेलो आणि घाण झालो होतो की कोण पाहतंय याची मला पर्वा नव्हती. आंधोळीनंतर भरपेट जेवण मिळालं, आणि मी झोपायला जाण्याच्या तयारीत असतानाच विजांचा कडकडाट आणि मेघगर्जना वादळाच्या आगमनाची चाहूल देऊ लागली. शेतात तंबूच्या किल्ल्या फार उपयोगाच्या नव्हत्या, त्यामुळे लांब लाकडी खुंट्या आणून जमिनीत घट्ट रोवण्यात आल्या आणि तंबूच्या दोऱ्या त्यांना बांधण्यात आल्या. शिवाय, सगळ्या उपलब्ध दोऱ्या तंबूवर काटक्यांसारख्या आडव्या-उभ्या बांधून अधिक सुरक्षितता करण्यात आली.

वादळ आणि पावसाचा तडाखा तासभर सुरू होता, आणि तो लहानशा तंबूने कधीही न पेललेल्या सर्वांत वाईट वादळांपैकी एक होता. काही दोऱ्या सुटल्या, पण खुंट्या आणि काटक्यांसारख्या बांधलेल्या दोऱ्यांनी तंबू वाचवला. माझ्या बऱ्याच वस्तू ओल्या झाल्या, आणि तंबूमध्ये काही इंच खोल पाणी वाहू लागलं; पण माझा बिछाना मात्र तुलनेने कोरडा राहिला आणि रात्री दहा वाजता माझी माणसे गावकऱ्यांनी दिलेल्या घरात सुरक्षित झोपली, तर मी, एका भरलेल्या बंदुकीसह, बारा तासांची झोप घेतली.

दुसरा दिवस माझं सामान वाळवण्यात, आणि वाघिणीची कातडी स्वच्छ करून वाळवण्यासाठी पसरवण्यात गेला. या सगळ्या वेळेत शेताचं काम सोडून आलेले गावकरी माझे अनुभव ऐकण्यासाठी आणि आपले सांगण्यासाठी माझ्याभोवती जमले,. प्रत्येकाने एक ना एक नातलग गमावलेला होता, आणि

काहींच्या अंगावर त्या नरभक्षक वाघिणीच्या दात-नखांचे व्रण होते, जे ते मृत्यूपर्यंत सोबत बाळगणार होते. मला वाघीण मारण्याची संधी न मिळाल्याचं जे दुःख होतं, ते मात्र गावकऱ्यांनी अजिबात मान्य केलं नाही.

खरं तर सुरुवातीला फक्त एकच नरभक्षक वाघीण होती; पण मागच्या काही महिन्यांत, मृतदेह आणण्यासाठी गेलेल्या लोकांनी एका ठिकाणी दोन वाघ पाहिले होते, आणि पंधरवड्यापूर्वी एका पुरुष-स्त्रीला एकाच वेळी ठार मारलं गेलं होतं. यावरून दोन्ही वाघ नरभक्षक असल्याचं गावकऱ्यांनी निश्चित केलं होतं.

माझा तंबू टेकडीच्या कडेला होता, आणि तिथून खालचा नंधौर नदीचे खोरे आणि त्यापलीकडची नऊ हजार फुट उंचीची, शेतीविरहित टेकडी दिसत होती. संध्याकाळी मी शेताच्या कडेला सरकारी नकाशा आणि दुर्बिण घेऊन बसलो असताना, गावकऱ्यांनी गेल्या तीन वर्षांत वीस माणसं मारली गेलेली नेमकी ठिकाणं दाखवली. ही ठिकाणं साधारण चाळीस चौरस मैलाच्या परिसरात पसरलेली होती.

या जंगलांत गुरं चारण्यासाठी पायवाटांवर मी माझ्या चार तरुण म्हशी बांधायचं ठरवलं. पुढच्या दहा दिवसांत वाघिणीचा काहीही मागमूस लागला नाही, आणि मी नुसता वेळ घालवला...

पुढील दहा दिवसांपर्यंत त्या वाघिणीचा काहीही पत्ता लागला नाही, आणि मी सकाळी म्हशी पाहण्यामध्ये, दिवसा जंगलात शोध घेण्यात, आणि संध्याकाळी म्हशी बांधण्यात वेळ घालवला. अकराव्या दिवशी माझ्या तंबूच्या वरच्या टेकडीवरील दरीत एक गाय मारली गेल्याचा अहवाल मिळताच माझ्या आशा पुन्हा जाग्या झाल्या. मात्र, त्या जागेला भेट दिल्यावर मला समाधान झाले की ती गाय एका म्हाताऱ्या बिबट्याने मारली होती, ज्याच्या पाऊलखुणा मी पुन्हा पुन्हा पाहील्या होत्या. गावकऱ्यांनी तक्रार केली की हा बिबट्या अनेक वर्षांपासून त्यांच्या

गुरेढोरांवर आणि शेळ्यांवर मोठा फटका देत आहे, म्हणून मी त्याच्यासाठी थांबण्याचे ठरवले.

मृत गायीच्या जवळची उथळ गुहा मला हवा असलेला आडोसा मिळवून देत होती. मी त्या गुहेत फार वेळ थांबलो नव्हतो, तेवढ्यात मला समोरच्या दरीच्या उतारावरून बिबट्या खाली येताना दिसला, आणि मी गोळी झाडण्यासाठी माझी बंदूक उचलत होतो, तेवढ्यात गावाच्या दिशेने कोणीतरी अत्यंत घाईघाईने माझे नाव घेत हाक मारत असल्याचे ऐकू आले.

या घाईघाईच्या हाकेमागे एकच कारण असू शकत होते. मी माझी टोपी उचलली आणि गुहेतून धावत बाहेर पडलो. हे पाहून बिबट्याने आधी जमिनीवर आपले शरीर टेकवले आणि मग एक रागीट गुरगुराट करत ज्या वाटेने आला होता त्या वाटेने उड्या मारत परत गेला, आणि मी माझ्या बाजूच्या दरीवरून धडपडत वर चढलो. वर पोचताच मी त्या माणसाला हाक मारली की मी येतो आहे आणि शक्य तेवढ्या वेगाने त्याच्यापर्यंत धाव घेतली.

तो माणूस गावातून टेकडीवरपर्यंत धावत आला होता, आणि श्वास सावरल्यावर त्याने मला सांगितले की गावाच्या पलीकडे अर्धा मैलावरच एका स्त्रीला त्या नरभक्षक वाघिणीने ठार केले आहे. आम्ही टेकडीवरून खाली धावत असताना, मी आधी उल्लेख केलेल्या अंगणात लोकांची गर्दी जमलेली पाहिली. पुन्हा एकदा माझा अरुंद गल्लीतून येणारा प्रवेश कोणाच्या लक्षात आला नाही, आणि जमलेल्या लोकांच्या डोक्यावरून पाहताना मला जमिनीवर बसलेली एक मुलगी दिसली.

तिच्या तरुण शरीराच्या वरच्या अंगावरील कपडे फाटलेले होते, आणि डोके मागे झुकलेले, हात मागे जमिनीवर आधारासाठी ठेवलेले होते. ती काहीही आवाज

न काढता, न हलता बसली होती, फक्त तिच्या छातीचा उसळता श्वास दिसत होता. तिच्या चेहऱ्यावरून आणि मानेवरून वाहणारे रक्त तिच्या छातीच्या खोबणीत साठून एक चिकट, गोठलेला थर तयार करत होते.

माझी उपस्थिती लगेचच लक्षात आली आणि मला मुलीकडे जाण्यासाठी मार्ग मोकळा करून देण्यात आला. मी तिच्या जखमा तपासत असताना, एकदम सगळे लोक एकत्र बोलत, मला माहिती देत होते — हल्ला गावकऱ्यांच्या नजरेसमोरच, तुलनेने मोकळ्या जागेत झाला होता; मुलीच्या पतीसह अनेक लोकांनी हल्ला पाहिला होता; त्यांच्या एकत्रित आरडाओरड्याने वाघिणीने मुलगी सोडली आणि जंगलाच्या दिशेने पळ काढला; मुलगी जिथे कोसळली होती तिथेच तिला मेलेली समजून तिचे साथीदार मला कळवायला गावाकडे परतले; मुलगी नंतर शुद्धीवर आली आणि गावात परतली; तिच्या जखमांमुळे ती काही मिनिटांत मरेल यात शंका नव्हती; आणि मग ते तिला परत हल्ल्याच्या जागी नेतील आणि मी तिच्या प्रेतावर बसून वाघिणीला ठार करू शकेन.

ही सगळी माहिती दिली जात असताना त्या मुलीचे डोळे माझ्या चेहऱ्यावरून हटत नव्हते आणि मी काय करतोय, हे ती भेदरलेल्या, जखमी प्राण्याच्या नजरेने पाहत होती. मोकळी जागा, विचार एकत्र करण्यासाठी शांतता, आणि मुलीला श्वास घेण्यासाठी स्वच्छ हवा मिळणे, आवश्यक होते, आणि हे मिळवण्यासाठी मी वापरलेले उपाय कदाचित थोडे कठोरच होते. शेवटचा माणूसही घाईघाईने बाहेर गेल्यावर मी आतापर्यंत मागे उभ्या राहिलेल्या स्त्रियांना पाणी गरम करायला सांगितले, आणि माझा शर्ट — जो तुलनेने स्वच्छ व कोरडा होता — फाडून पड्या बनवायला लावला. एक मुलगी, जिला किंकाळ्या फोडण्याचा झटका येण्याच्या बेतात वाटत होते, तिला कात्री मिळवण्यासाठी गावभर पाठवले. मी पाठवलेल्या

मुलीने परत येईपर्यंत पाणी आणि पड्ड्या तयार होत्या, आणि ती म्हणाली की हीच गावातली एकमेव कात्री आहे. ती कात्री कुठून आली याचा शोध घेतांना, त्यांना ती एका शिंप्याच्या घरून आणल्याचे सापडले होते. तो शिंपी बऱ्याच वर्षांपूर्वीच मेल्याने, त्याची बायको ती कात्री बटाटे खणण्यासाठी वापरत होती. सुमारे आठ इंच लांब असलेल्या त्या गंजलेल्या पात्यांना कुठेही एकत्र करता येत नव्हते; म्हणून काही काळ निष्फळ प्रयत्न केल्यानंतर मी रक्ताने सुकलेल्या जाड केसांच्या गाठी तशाच सोडून देण्याचा निर्णय घेतला.

मुख्य जखमा दोन नखाग्रांराच्या फटक्यांच्या होत्या — एक फटकारा डोळ्यांच्या मध्ये सुरू होऊन डोक्याच्या वरून जाऊन मानेच्या मागे संपत होता, ज्यामुळे टाळू दोन भागांत लटकत होती; तर दुसरा फटका पहिल्याजवळून सुरू होऊन कपाळावरून उजव्या कानापर्यंत गेला होता.

या भयानक जखमांव्यतिरिक्त उजव्या छातीवर, उजव्या खांद्यावर व मानेवर अनेक खोल ओरखडे होते, आणि उजव्या हाताच्या मागच्या बाजूवर एक खोल फटका होता — स्पष्टपणे दिसत होते की मुलीने डोकं वाचवण्यासाठी हात वर केला तेव्हा ही जखम झाली होती.

ज्याला मी एकदा पायी वाघाच्या शिकारीला नेले होते, त्या डॉक्टर मित्राने रोमांचक सकाळीनंतर परतताना मला दोन औंस पिवळसर द्रव असलेली एक बाटली भेट दिली होती आणि ती मी नेहमी सोबत ठेवावी असा सल्ला दिला होता. मी ती बाटली एक वर्षांहून अधिक काळ माझ्या शिकार जॅकेटच्या आतील खिशात ठेवली होती, त्यामुळे थोडा द्रव बाष्पीभूत झाला होता; पण बाटली अजूनही तीन-चतुर्थांश भरलेली होती. मुलीचे डोके आणि शरीर स्वच्छ धुतल्यानंतर मी बाटलीची मान तोडली आणि शेवटच्या थेंबापर्यंत तो द्राव जखमांवर ओतला. हे झाल्यावर टाळू

जागच्या जागी राहावे म्हणून मी तिचे डोके बांधले आणि तिला उचलून तिच्या घरी नेले—एकाच खोलीत राहण्याची जागा, स्वयंपाकघर आणि मुलांची खोली असे सर्व होते —मागे सगळ्या बायका चालत येत होत्या.

दाराजवळील आढ्याला टांगलेल्या टोपलीतला लहानगा आता भुकेमुळे जोरात रडत होता. या नव्या समस्येशी मी झुंज देऊ शकलो नाही, म्हणून ती जबाबदारी तिथल्या बायकांवर सोपवली. दहा दिवसांनी, जेव्हा मी निघण्याच्या आदल्या दिवशी तिचा शेवटचा निरोप घ्यायला गेलो, तेव्हा ती मुलगी दारात बसली होती व मांडीवर झोपलेले बाळ होते.

मानेच्या मागे वाघिणीच्या नखांनी सर्वांत खोल गेलेली जखम सोडली, तरइतर सगळ्या जखमा भरून आल्या होत्या. तिच्या दाट काळ्याकभिन्न केसांमधून टाळू व्यवस्थित जुळल्याचे दाखवत ती हसत म्हणाली की, तिच्या लहान बहिणीने चुकून चुकीची कात्री शिंप्याच्या बायकोकडून आणली होती—कारण इथे मुंडण केलेलं डोकं म्हणजे वैधव्याचं लक्षण आहे. जर हे शब्द कधी माझ्या त्या डॉक्टर मित्राच्या नजरेस पडले, तर त्याला कळावे की त्याने दिलेल्या त्या छोट्या बाटलीतील पिवळ्या द्रवामुळे एका शूर तरुण आईचे प्राण वाचले.

मी मुलीची काळजी घेत असताना माझ्या माणसांनी एक शेळी आणली होती. मुलीने सोडलेल्या रक्ताच्या थेंबांचा माग काढत मी हल्ला झालेली जागा शोधली, शेळीला एका झुडुपाला बांधले आणि जवळच्या एकुलत्या एका बुटक्या चिंचोळ्या झाडावर चढून रात्रभर जागरणाची तयारी केली. झोप तर सोडाच, थोडासा डोळा लागणंही शक्य नव्हतं, कारण माझी बसायची जागा जमिनीपासून फक्त काही फुटांवर होती, आणि वाघिणीला अजून जेवण मिळालं नव्हतं.पण पूर्ण रात्रभर मला काहीच ऐकू आलं नाही किंवा दिसूनही आलं नाही.

दोन दिवस सगळ्या आसपासच्या लोकांनी ती कात्री कुठून आणली गेली,याचा शोध घेतला.

सकाळी जमिनीची तपासणी केल्यावर—मागच्या संध्याकाळी मला त्यासाठी वेळच मिळाला नव्हता—माझ्या लक्षात आलं की वाघिणीने हल्ल्यानंतर दरीतून अर्धा मैल वर जाऊन जनावरांच्या वाटेने नंधौर नदी पार केली होती. ती वाट दोन मैल चालत डल्कानिया रांगेवरील जंगलाच्या रस्त्याशी मिळते. इथे कडक जमिनीवर मी तिच्या पाऊलखुणा गमावल्या.

सकाळी त्यासाठी वेळच मिळाला नव्हता—माझ्या लक्षात आलं की वाघिणीच्या हल्ल्यानंतर दरीतून अर्धा मैल वर जाऊन जनावरांच्या वाटेने नंधौर नदी पार केली होती. ती वाट दोन मैल चालत डल्कानिया रांगेवरील जंगलाच्या रस्त्याशी मिळते. इथे कडक जमिनीवर मी तिच्या पाऊलखुणा गमावल्या.

तिला तिच्या घरी नेले—एकाच खोलीत राहण्याची जागा, स्वयंपाकघर आणि मुलांची खोली होती—मागे सगळ्या बायका चालत येत होत्या.

पुढील दहा दिवसांपर्यंत त्या वाघिणीचा काहीही पत्ता लागला नाही, आणिमी सकाळी म्हशी पाहण्यामध्ये, दिवसा जंगलात शोध घेण्यात, आणि संध्याकाळी म्हशी बांधण्यात वेळ घालवला. अकराव्या दिवशी माझ्या तंबूच्या वरच्या टेकडीवरील दरीत एक गाय मारली गेल्याचा अहवाल मिळताच माझ्या आशा पुन्हा जाग्या झाल्या. मात्र, त्या जागेला भेट दिल्यावर मला समाधान झाले की ती गाय एका म्हाताऱ्या बिबट्याने मारली होती, ज्याच्या पाऊलखुणा मी पुन्हा पुन्हा पाहिल्या होत्या. गावकऱ्यांनी तक्रार केली की हा बिबट्या अनेक वर्षांपासून त्यांच्या गुरेढोरांवर आणि शेळ्यांवर मोठा फटका देत आहे, म्हणून मी त्याच्यासाठी थांबण्याचे ठरवले. मृत गायीच्या जवळची उथळ गुहा मला हवा असलेला आडोसा

मिळवून देत होती. मी थोडा थांबतो, तोच मला समोरच्या दरीच्या उतारावरून बिबट्या खाली येताना दिसला, आणि मी गोळी झाडण्यासाठी माझी बंदूक उचलत होतो, तेवढ्यात गावाच्या दिशेने कोणीतरी अत्यंत घाईघाईने माझे नाव घेत हाक मारत असल्याचे ऐकू आले.

दोन दिवस आसपासच्या सगळ्या खेड्यांतील लोक स्वच्छतेच्या सोयीअभावी जेवढं शक्य होतं तेवढं करत, त्यांच्या घराजवळच राहिले. तिसऱ्या दिवशी चार धावक बातमी घेऊन आले की माणसं खाणाऱ्या वाघिणीने दलकानियाच्या दक्षिणेला पाच मैलांवर असलेल्या लोहेळी गावात बळी घेतला आहे. त्यांनी सांगितलं की जंगलरस्त्याने अंतर दहा मैल आहे, पण एक शॉर्टकट आहे ज्याने फक्त पाच मैल चालावं लागतं, आणि त्याच मार्गाने ते मला परत घेऊन जाणार होते. माझी तयारी लवकरच झाली आणि दुपारी थोडं पुढे आम्ही चौघा मार्गदर्शकांसह निघालो.

आम्ही उभे होतो तो डोंगर झाडांशिवाय होता. मी श्वास सावरत होतो आणि सिगारेट ओढत होतो, तोवर माझे साथीदार मला काही ठिकाणं दाखवत होते. जवळच, एका मोठ्या दगडाच्या आडोशाला, एक मोडकळीस आलेली झोपडी होती, आणि जवळच काटेरी झुडपांचं गोल कुंपण होतं. त्या झोपडीबद्दल विचारल्यावर त्यांनी मला ही कहाणी सांगितली. चारवर्षांपूर्वी एक भूटिया (सीमेपलीकडचा माणूस), जो संपूर्ण हिवाळ्यात पायथ्याच्या बाजारातून गुरं, मीठ आणि इतर वस्तूंची पाकिटं जिल्ह्याच्या आतील भागात पाठवत होता, त्याने उन्हाळा आणि पावसाळ्यात आपलेशेळ्यांचे कळप विश्रांती घेऊन बारीक करण्यासाठी ही झोपडी बांधली होती, जेणेकरून पुढच्या हिवाळ्यासाठी त्या फिट होतील. काही आठवड्यांनी शेळ्या डोंगर उतरत शेतात गेल्या आणि पिकाचं नुकसान केलं.

शेतकरी तक्रार करायला वर आले तर झोपडी रिकामी होती आणि त्यांच्या छावण्यांचं रात्री संरक्षण करणारा हिंस्र कुत्रा, लोखंडी खांबाला बांधलेला, मृत पडला होता.त्यांना काहीतरी गैरप्रकार झाल्याचा संशय आला आणि दुसऱ्या दिवशी जवळच्या गावातील लोकांना बोलावून शोधमोहीम राबवली गेली. माझे माहितीदार ज्या वीज पडलेल्या ओकच्या झाडाकडे बोट दाखवत होते, ते सुमारे चारशे गजांवर होतं, आणि म्हणाले की त्याखाली त्या माणसाची कवटी, काही हाडांचे तुकडे आणि कपडे सापडले. हाच चौगडच्या वाघिणीचा पहिला मानवी बळी होता.

आम्ही बसलो होतो त्या डोंगरावरून खाली उतरण्याचा मार्ग नव्हता, आणि त्या माणसांनी सांगितलं की अर्धा मैल पुढे गेल्यावर एक फारच खडतर आणि उंच उताराचा रस्ता मिळेल, जो आम्हाला त्यांच्या गावातून लोहेळीला सरळ घेऊन जाईल, जे आम्हाला दरीत खाली दिसत होतं. आम्ही अर्धा रस्ता कापला असताना, अचानक, आणि काहीही कारण सांगता न येण्यासारखं, मला जाणवलं की कुणीतरी आमच्या मागोमाग आहे. स्वतःशी वाद घालूनही ही भावना जात नव्हती; या भागात फक्त एकच वाघिण होती आणि तिने तीन मैलांवर बळी घेतला होता, जो ती सोडून जाण्याची शक्यता नव्हती. तरीही तो अस्वस्थपणा राहीला. आम्ही गवताळ कड्याच्या सर्वांत रुंद भागात आल्यावर मी त्या लोकांना बसायला सांगितलं आणि स्वतः मागे परत फिरून तपासणीला निघालो. जिथून आम्ही कड्यावर आलो होतो तिथे परत जाऊन मी जंगलात प्रवेश केला आणि काळजीपूर्वक उघड्या जागेभोवती फेरी मारून परतलो.

कुठल्याही जनावराचा किंवा पक्ष्याचा इशारा मिळाला नाही की वाघ जवळ आहे. पण त्यानंतर मी चौघांना माझ्यापुढे चालायला सांगितलं आणि मी मागून चाललो, बंदुकीच्या सेफ्टी-कॅचवर अंगठा ठेवून आणि सतत मागे लक्ष ठेवत, जिथून

माझे साथीदार निघाले होते, तिथे...आम्ही त्या छोट्या गावात पोचलो. त्यांनी मला परवानगी मागितली की ते इथून परत जाऊ शकतात का. मी त्यांचं हे म्हणणं आनंदाने मान्य केलं, कारण मला अजून एक मैल दाट झुडुपांच्या जंगलातून जावं लागणार होतं, आणि जरी मला पाठलाग केल्याची भावना खूप आधीच नाहीशी झाली होती, तरी फक्त स्वतःच्या जीवाची काळजी घेणं मला अधिक सुरक्षित आणि सोयीचं वाटत होतं.

गावाच्या शेवटच्या बांधावर, जिथून दाट झुडुपं सुरू होत होती, तिथेच एक स्वच्छ स्फटिकपाण्याचा झरा होता, ज्यावर गावाचा पाणीपुरवठा अवलंबून होता. इथल्या ओल्या, मऊ जमिनीत मला वाघिणीचे ताजे ठसे दिसले.

हे ठसे मी ज्या गावाकडे जात होतो त्या दिशेने येत होते, आणि त्यातच टेकडीवर असताना मला जाणवलेली अस्वस्थ भावना मिळून, मला खात्री पटली की 'बळी'बाबत काहीतरी चुकलं आहे आणि माझा प्रयत्न निष्फळ ठरणार आहे.

झुडुपांचं जंगल पार केल्यावर मला लोहेळी दिसलं, ज्यात पाच-सहा लहानघरं होती. त्यापैकी एका घराच्या दाराजवळ काही लोकांचा समूह जमला होता.

माझं उतारावरून येणं त्यांनी पाहिलं, आणि काही माणसं त्या दाराजवळच्या समूहातून पुढे आली. त्यापैकी एक म्हातारा माझ्या पायाला हात घालायला वाकला आणि डोळ्यांतून वाहणाऱ्या अश्रूंनी आपल्या मुलीचा जीव वाचवावा अशी विनंती करू लागला. त्याची कहाणी छोटी पण हृदयद्रावक होती. त्याची मुलगी, जी विधवा होती आणि जगातली त्याची एकमेव नातेवाईक होती, ती सुमारे

दहा वाजता घरातल्या दुपारच्या जेवणासाठी लाकडं गोळा करायला गेली होती.

दरीतून एक छोटा ओढा वाहतो, आणि ओढ्याच्या पलीकडच्या बाजूला डोंगर उंच चढतो. त्या डोंगराच्या खालच्या उतारावर काही बांधलेली शेत होती. घरापासून सुमारे दीडशे गजांवरच्या खालच्या शेताच्या कडेला ती बाई लाकडं गोळा करू लागली.

थोड्या वेळाने ओढ्यावर कपडे धुणाऱ्या काही बायकांनी एक किंकाळी ऐकली, आणि वर पाहिलं तेव्हा त्यांनी ती बाई आणि वाघीण दाट काटेरी झुडुपांत अदृश्य होताना पाहिली. झुडुपं शेताच्या कडेपासून ओढ्यापर्यंत पसरलेली होती. घाईघाईने गावात परत येऊन बायकांनी गजर केला. घाबरलेल्या गावकऱ्यांनी बचावाचा प्रयत्न केला नाही, पण मदतीसाठी संदेश वरच्या गावात ओरडून सांगितला गेला, आणि तिथून तो पुन्हा त्या गावात पोचला जिथून चार माणसं मला बोलवायला निघाली होती.

संदेश गेल्याच्या अर्ध्या तासानंतर ती जखमी बाई सरपटत घरी आली. तिनं सांगितलं की वाघीण उडी मारणार तेव्हा तिनं तिला पाहिलं, आणि पळायला वेळ नसल्यामुळे जवळपास उभ्या उतारारून तिने खाली उडी मारली. ती हवेत असतानाच वाघीणीने तिला पकडलं आणि दोघी मिळून खाली गेल्या., जोपर्यंत ती शुद्धीवर आली नाही आणि स्वतः ओढ्याजवळ असलेलं आढळलं नाही, तोपर्यंत, तिला पुढचं काहीच आठवत नाही आणि मदतीसाठी हाक मारता येत नसल्यामुळे तिनं हात-पायावर सरपटत गावात परतण्याचा प्रयत्न केला.

ही कहाणी सांगितली जात असताना आम्ही त्या घराच्या दाराशी पोचलो. मी लोकांना दारापासून — जे खोलीच्या चार भिंतींमध्ये असलेलं एकमेव उघडं दार होतं — मागे हटवलं, आणि त्या बाईच्या अंगावरचं रक्ताळलेला अंगरखा काढला.

तिची दयनीय अवस्था वर्णन करण्याचा मी प्रयत्नही करणार नाही. मी जर एखादा, आधुनिक साधनांनी असा सुसज्ज, पात्र डॉक्टर असतो, फक्त खिशात थोडं पोटॅशियम परमॅंगनेट घेऊन आलेला सामान्य माणूस नसतो, तरीही त्या बाईचा जीव वाचवणं शक्य झालं असतं असं मला वाटत नाही; कारण तिच्या चेहऱ्यावर, मानेला आणि शरीराच्या इतर भागांवरील खोल दातांच्या आणि नखांच्या जखमा, त्या गरम हवेशिवाय खोलीत, आधीच सेप्टिक झाल्या होत्या. सुदैवानं ती फक्त अर्धशुद्धीत होती.

तो म्हातारा बाप त्याच्या समाधानासाठी...माझ्या मागोमाग खोलीत आला.

थोड्या वेळाने ओढ्यावर कपडे धुणाऱ्या काही बायकांनी एक किंकाळी ऐकली, आणि वर पाहिलं तेव्हा त्यांनी ती बाई आणि वाघीण दाट काटेरी झुडुपांत अदृश्य होताना पाहिली. झुडुपं शेताच्या कडेपासून ओढ्यापर्यंत पसरलेली होती. घाईघाईने गावात परत येऊन बायकांनी गजर केला. घाबरलेल्या गावकऱ्यांनी बचावाचा प्रयत्न केला नाही, पण मदतीसाठी संदेश वरच्या गावात ओरडून सांगितला गेला, आणि तिथून तो पुन्हा त्या गावात पोचला जिथून चार माणसं मला बोलवायला निघाली होती.

माझं उतारावरून येणं त्यांनी पाहिलं, आणि काही माणसं त्या दाराजवळच्या समूहातून पुढे आली. त्यापैकी एक म्हातारा माझ्या पायाला हात घालायला वाकला आणि डोळ्यांतून वाहणाऱ्या अश्रूंनी आपल्या मुलीचा जीव वाचवावा अशी विनंती करू लागला. त्याची कहाणी छोटी पण हृदयद्रावक होती. त्याची मुलगी, जी विधवा होती आणि जगातली त्याची एकमेव नातेवाईक होती, ती सुमारे दहा वाजता घरातल्या दुपारच्या जेवणासाठी लाकडं गोळा करायला गेली होती.

दरीतून एक छोटा ओढा वाहतो, आणि ओढ्याच्या पलीकडच्या बाजूला डोंगर उंच चढतो. त्या डोंगराच्या खालच्या उतारावर काही बांधलेली शेत होती. घरापासून सुमारे दीडशे गजांवरच्या खालच्या शेताच्या कडेला ती बाई लाकडं गोळा करू लागली.

हे ठसे मी ज्या गावाकडे जात होतो त्या दिशेने येत होते, आणि त्यातच टेकडीवर असताना मला जाणवलेली अस्वस्थ भावना मिळून, मला खात्री पटली की 'बळी'बाबत काहीतरी चुकलं आहे आणि माझा प्रयत्न निष्फळ ठरणार आहे.

जास्त करून त्याच्या समाधानासाठी...तो म्हातारा बाप माझ्या मागोमाग खोलीत आला

जेव्हा आम्ही त्या छोट्या गावात पोहोचलो, जिथून माझे साथीदार निघाले होते, त्यांनी मला परवानगी मागितली की ते इथून परत जाऊ शकतात का. मी त्यांचं हे म्हणणं आनंदाने मान्य केलं, कारण मला अजून एक मैल दाट झुडुपांच्या जंगलातून जावं लागणार होतं, आणि जरी माझी पाठलाग केल्याची भावना खूप आधीच नाहीशी झाली होती, तरी फक्त स्वतःच्या जीवाची काळजी घेणं मला अधिक सुरक्षित आणि सोयीचं वाटत होतं.

गावाच्या शेवटच्या बांधावर, जिथून दाट झुडुपं सुरू होत होती, तिथेच एक स्वच्छस्फटिक पाण्याचा झरा होता, ज्यावर गावाचा पाणीपुरवठा अवलंबून होता. इथल्या ओल्या, मऊ जमिनीत मला वाघिणीचे ताजे ठसे दिसले.

हे ठसे मी ज्या गावाकडे जात होतो त्या दिशेने येत होते, आणि त्यातच टेकडीवर असताना मला जाणवलेली अस्वस्थ भावना मिळून, मला खात्री पटली की 'बळी'बाबत काहीतरी चुकलं आहे आणि माझा प्रयत्न निष्फळ ठरणार आहे.

माझं उतारावरून येणं त्यांनी पाहिलं, आणि काही माणसं त्या दाराजवळच्या समूहातून पुढे आली. त्यापैकी एक म्हातारा माझ्या पायाला हात लावायला वाकला आणि डोळ्यांतून वाहणाऱ्या अश्रूंनी आपल्या मुलीचा जीव वाचवावा अशी विनंती करू लागला. त्याची कहाणी छोटी पण हृदयद्रावक होती. त्याची मुलगी, जी विधवा होती आणि जगातली त्याची एकमेव नातेवाईक होती, ती सुमारे दहा वाजता घरातल्या दुपारच्या जेवणासाठी लाकडं गोळा करायला गेली होती.

ही कहाणी सांगितली जात असताना आम्ही त्या घराच्या दाराशी पोचलो. मी लोकांना दारापासून — जे खोलीच्या चार भिंतींमध्ये असलेलं एकमेव उघडं दार होतं — मागे हटवलं, आणि त्या बाईच्या अंगावरचा रक्ताळलेला अंगरखाकाढला. तिची दयनीय अवस्था वर्णन करण्याचा मी प्रयत्नही करणार नाही. मी जर आधुनिक साधनांनी सुसज्ज असा एखादा पात्र डॉक्टर असतो, किंवा फक्त खिशात थोडं पोटॅशियम परमॅंगनेट घेऊन आलेला सामान्य माणूस असतो, तरीही त्या बाईचा जीव वाचवणं शक्य झालं असतं असं मला वाटत नाही; कारण तिच्या चेहऱ्यावर, मानेला आणि शरीराच्या इतर भागांवर खोल दातांच्या आणि नखांच्या जखमा होत्या. खोलीत गरमहवेमुळे, त्या आधीच सेप्टिक झाल्या होत्या. सुदैवानं ती फक्त अर्धशुद्धीत होती. जास्त करून त्याच्या समाधानासाठी तो म्हातारा बाप माझ्या मागोमाग खोलीत आला आणि उपयोग होईल असं मला वाटत होतं असं नव्हे— पण जास्त करून— त्याच्या .. समाधानासाठी, मी त्या बाईच्या डोक्यावरच आणि शरीरावर सुकलेलं रक्त धुतलं आणि माझ्या रुमालाने आणि पोटॅशियम परमॅंगनेटच्या जोरदार द्रावणाने तिच्या जखमा जशा जमतील तशा स्वच्छ केल्या.

आता माझ्या तळावर परत जाण्याचा विचार करायला खूप उशीर झाला होता, आणि रात्र काढायला एखादं ठिकाण शोधणं आवश्यक होतं. ओढ्याच्या थोडं वर,

जिथं बायका कपडे धूत होत्या, तिथून जास्त लांब नसलेलं एक प्रचंड पिंपळाचं झाड होतं, ज्याच्या भोवती एक फूट उंच दगडी चौथरा होता, ज्याचा उपयोग गावकरी धार्मिक विधीसाठी करत.

मी त्या चौथऱ्यावर कपडे काढून ओढ्यात अंघोळ केली; आणि वारा टॉवेलचं काम करून गेला तेव्हा पुन्हा कपडे घातले, झाडाला पाठ टेकवून बसलो, बाजूला भरलेली बंदूक ठेवली आणि रात्र तिथंच काढायची तयारी केली. मान्य आहे की ही रात्र काढायला काही योग्य जागा नव्हती, पण ज्यात उकाडा, दुर्गंधी आणि भुणभुणणाऱ्या माशांचा थवा होता, आणि जिथं एक बाई श्वासासाठी तडफडत होती, अशा आणि त्या काळोख्या खोलीपेक्षा आणि गावापेक्षा, इतर कुठलंही ठिकाण चांगलं होतं.

रात्रीच्या वेळी बायका रडू लागल्या आणि त्यावरून कळलं की पीडितेचं दुःख संपलं आहे, आणि सकाळी मी गावातून जात असताना अंत्यसंस्काराची तयारी बरीच पुढे गेली होती.

या दुर्दैवी बाईच्या आणि दलकानियाच्या मुलीच्या अनुभवावरून आता हे स्पष्ट झालं होतं की म्हातारी वाघीण माणसांवर हल्ला करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात आपल्या पिल्लावर अवलंबून राहिली होती. साधारणपणे माणसांवर हल्ला करणाऱ्या वाघाच्या हल्ल्यातून शंभर माणसांपैकी फक्त एक माणूस सुटतो, पण या वाघीणीच्या बाबतीत अधिक लोक मारले जाण्याऐवजी फक्त जखमी होतील, हे दिसून येत होतं; आणि जवळचं हॉस्पिटल पन्नास मैलांवर असल्यामुळे, मी नैनीतालला परतल्यावर सरकारला विनंती केली की ज्या भागात ही वाघीण सक्रिय आहे त्या सगळ्या गावकऱ्यांच्या मुखियांना जंतुनाशकं आणि पट्ट्यांचा साठा

पाठवावा. नंतरच्या भेटीत मला आनंद झाला की माझी विनंती मान्य झाली होती आणि त्या जंतुनाशकांनी अनेक लोकांचे जीव वाचवले होते.

दलकानियामध्ये अजून एक आठवडा थांबलो आणि शनिवारी जाहीर केलं की सोमवारपर्यंत मी घरी निघेन. आता मला त्या वाघिणीच्या प्रदेशात जवळजवळ एक महिना झाला होता, आणि उघड्या तंबूमध्ये झोपणं, आणि दिवसभर अंतहीन अनेक मैल चालणं, आणि प्रत्येक पाऊल शेवटचं ठरेल या भीतीचा सतत ताण माझ्या मनावर परिणाम करू लागला होता. माझ्या निघण्याच्या बातमीने गावकऱ्यांना धक्का बसला, आणि मी शक्य तितक्या लवकर परत येण्याचं वचन दिलं तेव्हाच त्यांनी मला माझा निर्णय बदलायला भाग पाडणं थांबवलं.

रविवारी सकाळच्या नाशत्यानंतर दलकानियाच्या मुखियानं मला भेट दिली आणि मी निघायच्या आधी त्यांच्यासाठी काही शिकार करावी अशी विनंती केली. मी ती विनंती आनंदाने मान्य केली, आणि अर्ध्या तासानं चार गावकरी आणि माझा एक माणूस, आणि मी 275 रायफल व गोळ्यांची क्लिप घेऊन नंधौर नदीच्या पलीकडच्या डोंगराकडे निघालो. त्या डोंगराच्या वरच्या उतारांवर मी माझ्या तळावरून अनेकदा घुरळं/डोंगरी शेळ्या चरताना पाहील्या होत्या.

माझ्यासोबत आलेल्या गावकऱ्यांपैकी एक उंच, कृश माणूस होता, ज्याचा चेहरा फारच विद्रूप झाला होता. तो नेहमी माझ्या तळावर येत असे, आणि मी चांगला श्रोता आहे असं त्याला जाणवल्यामुळे त्यानं आपली वाघिणीसोबतची भेट इतक्या वेळा सांगितली होती की मी ती झोपेतसुद्धा सहज सांगू शकलो असतो. ती भेट चार वर्षांपूर्वी झाली होती, आणि ती त्याच्याच शब्दांत सांगितली तरच खरी वाटेल.

"साहेब, तुम्हाला तो पाइनचं झाड दिसतय का, डोंगराच्या खांद्यावर गवताळ उताराच्या तळाशी? हो.ते पाइनचं झाड, ज्याच्या पूर्वेकडे मोठा पांढरा दगड आहे,त्या गवताळ उताराच्या वरच्या टोकावरच वाघिणीनं माझ्यावर हल्ला केला."

हा गवताळ उतार घराच्या भिंतीसारखा उभा आहे, आणि डोंगरातला माणूसच त्यावर पाय रोवू शकतो. माझा मुलगा, जो तेव्हा आठ वर्षांचा होता, आणि मी, माझ्या त्या दुर्दैवी दिवसाच्या सकाळी त्या उतारावर गवत कापत होतो आणि गवताच्या मोळ्या करून वर सपाट जमीन असलेल्या झाडांच्या पट्ट्यापर्यंत नेत होतो.

"मी उताराच्या अगदी कडेला वाकून गवताची मोठी गाठ बांधत होतो, तेवढ्यात वाघिणीने माझ्यावर झेप घेतली आणि तिच्या दातांनी चावा घेतला — एक डोळ्याखाली, एक हनुवटीत, आणि उरलेले दोन इथे मानेच्या मागे.वाघिणीच्या जबड्याच्या जबर धक्क्याने मी पाठीवर कोसळलो,

आणि ती वाघीण माझ्या छातीवर येऊन पडली — आमची छाती-छातीला, पोट माझ्या पायांमध्ये होते. कोसळताना माझे हात मागे गेले आणि माझ्या उजव्या हाताला एका ओकच्या छोट्या झाडाचा आधार मिळाला. माझ्या मनात एक कल्पना आली — माझे पाय मोकळे होते, आणि जर मी ते पोटाखाली घालून तिला लाथ मारली, तर कदाचित मी तिला ढकलून पळून जाऊ शकेन. वाघिणीने माझ्या चेहऱ्याच्या उजव्या बाजूची सगळी हाडं मोडल्यामुळे होणारा वेदना असह्य होता; पण मी शुद्ध गमावली नाही, कारण पाहा साहेब, तेव्हा मी तरुण होतो, आणि सगळ्या डोंगरात ताकदीत माझ्याशी तुलना होईल असं कुणी नव्हतं. हळूहळू, वाघिणीला चिडवू नये म्हणून, मी पाय अलगद दोन्ही बाजूंनी तिच्या पोटाखाली घातले. मग डाव्या हातानं तिच्या छातीवर दाब देऊन, आणि सगळी ताकद लावून लाथ मारत

वर ढकललं, तर मी तिला जमिनीपासून वर उचललं, आणि आम्ही अगदी उभ्या उताराच्या कडेवर असल्यामुळे ती खाली कोसळली. माझा हात त्या झाडाला घट्ट पकडलेला नसता, तर ती मला पण सोबत घेऊन गेली असती."

"माझा मुलगा इतका घाबरला होता की तो पळून गेला नाही. वाघीण गेल्यावर मी त्याचा लंगोट काढून डोक्याला बांधला, आणि त्याचा हात धरून गावाकडे चाललो. घरी पोचलो, तेव्हा बायकोला सगळे मित्र बोलवायला सांगितले, कारण मला मरायच्या आधी त्यांची तोंडं पाहायची होती. मित्र जमल्यावर त्यांनी माझी अवस्था पाहून मला खाटेवर टाकून पन्नास मैलांवरच्या अल्मोडा हॉस्पिटलला न्यायचं सुचवलं, पण मी नाही म्हटलं; कारण यातना फार होत होत्या आणि माझा शेवट जवळ आला आहे याची खात्री होती, म्हणून मी जिथं जन्म घेतला, जिथं आयुष्य घालवलं, तिथंच मला मरायचं होतं. पाणी आणलं, कारण मला तहान लागली होती आणि डोकं पेटल्यासारखं झालं होतं, पण ते पिऊ लागल्यावर मानेतील छिद्रांतून सगळं पाणी बाहेर आलं. त्यानंतर किती दिवस गेले माहीत नाही, पण डोक्यात आणि मानेत फार वेदना होत होत्या, आणि मी मृत्यूची वाट पाहत होतो, तेव्हा माझ्या जखमा आपोआप भरल्या आणि मी बरा झालो."

"आणि आता, साहेब, मी जसा दिसतोय तसा आहे — म्हातारा, कृश, पांढऱ्या केसांचा, आणि ज्याकडे कुणी पाहू शकत नाही, असा चेहरा! माझा शत्रू अजून जिवंत आहे आणि अजूनही बळी घेतोय, पण साहेब, तुम्ही तो वाघ आहे असं समजू नका; तो वाघ नाही, तर एखादा दुष्ट आत्मा आहे, जो जेव्हा माणसाचं मांस आणि रक्त यांचा हव्यास धरतो तेव्हा थोड्या वेळासाठी वाघाचा अवतार घेतो. पण असं म्हणतात की तुम्ही साधू आहात, आणि साधूंचे राखण करणारे आत्मे या दुष्ट आत्म्यापेक्षा बलवान असतात, जसं की सिद्ध झालं — तुम्ही तीन दिवस आणि

तीन रात्री एकटे जंगलात राहीलात आणि बाहेर आलात, जसं तुमच्या माणसांनी सांगितलं होतं — जिवंत आणि जखमी न होता."

इकडच्या माणसाच्या मजबूत देहाकडे पाहिल्यावर, तो एक अफाट राक्षस असावा, हे सहजपणे डोळ्यांसमोर उभे राहिले. आणि तो खरोखरच ताकदीने राक्षसच असावा, कारण एखाद्या माणसाकडे जर विलक्षण शक्ती नसती तर त्याने वाधिणीला हवेत उचलून, तिची पकड आपल्या डोक्याच्या बाजूवरून तोडून – ज्यात त्याचा अर्धा चेहराच फाटून गेला – तिला त्या उभ्या कड्यावरून खाली फेकले असते, असे होऊ शकले नसते.

माझा हा कृश मित्र आमचा मार्गदर्शक झाला, आणि खांद्यावर लांब, टोकदार दांड्याची सुंदर झकपक कुन्हाड घेत, तो आम्हाला डोंगरउतारांवरील वळणा वळणाच्या कठीण वाटा पार करत खाली दरीत घेऊन गेला. नंधौर नदी ओलांडून आम्ही अनेक विस्तीर्ण, पडीक पडलेली पायऱ्याची शेती पार केली.

वाधिणीच्या भीतीमुळे आता कोणीही तिथे शेती करत नव्हते. डोंगराच्या पायथ्याशी पोहोचल्यावर आम्ही वरच्या गवताळ उतारांकडे जाणारा कठीण चढ सुरू केला. माझा मित्र कृश असला तरी त्याचा श्वास चांगलाच दमदार होता, आणि मी स्वतःही मजबूत असून फक्त वारंवार थांबे घेतल्यामुळेच – तेही दृष्याचा आनंद घेण्यासाठी घेतोय, असे भासवत – त्याच्या बरोबरीने राहू शकलो.

झाडांनी भरलेल्या जंगलातून बाहेर पडल्यावर, आम्ही आडवे कापत गवताळ उतार चढलो. आमचा मार्ग सरळ त्या खडकाळ कड्याकडे होता, जो हजार फूट उंचीवर गेला होता. माझ्या तंबूपासून मी या कड्यावर घुरळ चरण्यासाठी येताना पाहिले होते. आम्ही काहीशे यार्डच गेलो असू, तोच एका ओढ्यातून एक लहान डोंगरी शेळी उडी मारून बाहेर आली आणि माझ्या गोळीबाराने ती जागेवरच

कोसळून पुन्हा दृष्टीआड झाली. रायफलच्या आवाजाने दचकून, दुसरी एक घुरळ, जी बहुतेक कड्याच्या पायथ्याशी झोपलेली असावी, ती झटकन उठून अशी चढू लागली की जशी काही फक्त तीच किंवा तिचा मोठा भाऊ, मोठा रानडुक्कर, चढू शकला असता. ती वर चढत असताना, मी खाली आडवा पडलो, रायफलचा निशाणा २०० यार्डांवर लावला आणि ती थांबण्याची वाट पाहू लागलो. काही क्षणांनी ती एका बाहेर आलेल्या खडकावर थांबून खाली आमच्याकडे पाहू लागली.

माझ्या गोळीबाराने ती डळमळली, पण पाय घट्ट रोवून हळूहळू पुढे चढत राहिली. दुसऱ्या गोळीने ती पडली, एका अरुंद कड्यावर काही क्षण अडकून

राहिली, आणि नंतर झपाट्याने खाली पडून ती ज्या गवताळ उतारावरून वर चढली

होती, त्याच ठिकाणी येऊन आदळली. जमिनीवर आपटत ती लोटांगण घालत आमच्या शंभर यार्डांच्या अंतरातून जात अखेरीस दीडशे यार्ड खाली गुरांच्या वाटेवर जाऊन स्थिरावली.

मी इतक्या वर्षांच्या शिकारीत फक्त एकदाच यासारखा प्रकार पाहिला होता, आणि त्या वेळी शिकारी प्राणी बिबट्या होता.

घुरळ स्थिरावल्यावर क्षणभरातच, गवताळ उतारावरील एका ओढ्यातून एक मोठा हिमालयी अस्वल बाहेर आलं आणि मागे न वळता सरळ गुरांच्या वाटेवर धावत गेलं. मृत घुरळाजवळ पोचल्यावर ते बसलं आणि तिला मांडीवर घेतलं. मग तिचा वास घेत असतानाच मी गोळी झाडली. कदाचित मी घाई केली असावी किंवा प्रकाशाच्या परावर्तनाचा चुकीचा अंदाज घेतला असावा; गोळी छातीऐवजी पोटात लागली. आमच्यासह सहा जण उत्सुकतेने बघत होतो, त्यांना असे वाटले

की अस्वलाने ही गोळी घुरळाकडून झालेल्या हल्ल्यासारखी घेतली, कारण ते रागाने गुरगुरत घुरळाला बाजूला फेकून सरळ गुरांच्या वाटेने आमच्याकडे धावत आले. आमच्यापेक्षा शंभर यार्ड खाली असताना मी पाचवी आणि शेवटची गोळी झाडली, जी नंतर की त्याच्या मागच्या पायांच्या मांसल भागातून गेलेली मला पाहता आली.

तो मनुष्य घुरळाचा मृतदेह गोळा करत असताना, मी रक्ताच्या खुणा पाहण्यासाठी खाली उतरलो. रक्ताचा माग पाहता अस्वल जखमी झालेले स्पष्ट दिसत होते, पण रिकामी रायफल घेऊन त्याचा पाठलाग करणे धोक्याचे होते, कारण अस्वल स्वभावाने रागीट असतोच, आणि जखमी झाल्यावर तर अजूनच भयानक होते.

पुष्कळ माणसे मला येऊन मिळाली आणि एक लहानशी सभा घेण्यात आली.तळ तीन-साडेतीन मैलांवर होता, आणि सध्या दोन वाजून गेले होते, त्यामुळे अधिक दारुगोळा आणणे, अस्वलाचा माग काढून त्याला ठार करणे, आणि अंधार होण्याआधी घरी परतणे शक्य नव्हते; म्हणून एकमुखी ठरले की आपण जखमी प्राण्याचा माग काढून, दगड आणि कुऱ्हाडीने त्याचा शेवट करायचा प्रयत्न करू.

डोंगर उंच आणि बऱ्यापैकी झुडुपांपासून मोकळा होता, आणि अस्वलाच्या वर राहून आपलं काम विनाप्रसंग पूर्ण होण्याची खेळाडूवृत्तीची शक्यता होती.आम्ही तात्काळ निघालो—मी पुढे, माझ्या मागोमाग तीन माणसं, आणि शेवटी प्रत्येकी पाठीवर एक घुरळ बांधलेली अशी दोन माणसं. मी शेवटची गोळी झाडलेली जागा गाठल्यावर, मार्गावर पडलेले अतिरिक्त रक्त पाहून आम्हाला खूप हुरूप आला.आणखी दोनशे यार्ड गेल्यावर रक्ताचा माग एका खोल दरीत उतरला. इथे आम्ही आपली फौज विभागली—दोन माणसं समोरच्या बाजूला गेली, कुऱ्हाडीचा मालक आणि मी या बाजूला राहिलो, आणि घुरळ उचललेली माणसं मागून येत होती.

हुकूम मिळताच आम्ही डोंगर उतरण्यास सुरुवात केली.दरीच्या तळाशी, पन्नास फूट खाली, खुंटलेल्या बांबूचा दाट पट्टा होता, आणि त्या झुडुपात दगड फेकल्यावर अस्वल संतापाने किंचाळत उठलं; आणि सहा माणसं जीव तोडून थेट वर चढू लागली. मी या प्रकारच्या व्यायामात सरावलेला नव्हतो, आणि अस्वल आपल्यामागे येतेय का हे पाहण्यासाठी मागे वळून पाहिलं, तर माझ्या मोठ्या दिल्यास्याने ते आपण जितक्या वेगाने वर चढत होतो तितक्याच वेगाने खाली जात होते . मी सोबत्यांना ओरडलो, पटकन दिशा बदलली, आणि आम्ही पूर्ण वेगाने त्याच्या मागावर निघालो.काही अचूक फेकी झाल्या, गोळ्या झाडणाऱ्यांच्या

आनंदी आरोळ्या आणि अस्वलाची रागीट गुरगुर ऐकू आली, पण, ज्यासाठी सावधपणे पुढे जाणं गरजेचं होतं, असे दरीतील एक वळण लागल्यावर आम्ही अस्वलाचा माग गमावला. रक्ताचा माग घेणं सोपं होतं, पण दरी मोठ्या खडकांनी भरलेली होती, ज्यामागे अस्वल लपलेलं असू शकलं असतं, त्यामुळे सामानाने बोजड माणसं विश्रांतीस बसली असताना आम्ही दोन्ही बाजूंना शोध घेतला. माझा सोबती दरीत डोकावायला पुढे गेला, तर मी दोनशे फूट खोल गेलेल्या खडकाळ कड्याच्या उजव्या बाजूला शोध घ्यायला गेलो. झाडाला धरून मी पुढे वाकलो, आणि अस्वल मला लगेच खाली चाळीस फूटांवर एका अरुंद कड्यावर पडलेलं दिसलं. मी तीस पौड वजनाचा दगड उचलला, कड्याच्या टोकापर्यंत सावधपणे पुढे जात, स्वतः खाली पडण्याच्या भीतीत, दोन्ही हातांनी तो दगड डोक्यावर उचलून खाली फेकला.

दगड अस्वलाच्या डोक्यापासून काही इंचांवर आदळला, आणि तो धडपडत उठला व नजरेआड झाला, फक्त एक मिनिटानं डोंगराच्या दुसऱ्या बाजूला पुन्हा दिसला. पुन्हा शिकारीला सुरुवात झाली. आता जमीन मोकळी होती, खडकांचं ओझं नव्हतं, आणि आम्ही चार हलक्या सामानाची माणसं त्याच्या मागे सहज राहू शकलो. एक मैलभर आम्ही त्याला पूर्ण वेगाने पळवलं, शेवटी जंगल संपलं आणि आम्ही टेरेससारख्या शेतांवर पोचलो.

पावसाच्या पाण्याने खोल, अरुंद खाचरं तयार केली होती, त्यापैकी एका खाचरात अस्वल लपलं. वाकड्या चेहऱ्याचा माणूस हा आमच्या टोळीतील एकमेव सशस्त्र माणूस होता, आणि त्याला सर्वानुमते फाशी देणारा ठरवलं. तो काहीही न घाबरता, सावधपणे अस्वलाजवळ गेला, आणि आपली सुंदर झळाळती कुन्हाड उंचावून, चौकोनी फाळ अस्वलाच्या कवटीवर आणून आपटली.

हा सुंदरपणे पॉलिश केलेले कुऱ्हाडीचे पाते वर उचलून त्याने चौकोनी डोकं असलेलं पात्याचं टोक अस्वलाच्या कवटीवर आपटले. निकाल जितका धोकादायक तितकाच अनपेक्षित होता. पात्याचं टोक जणू काही रबराच्या गाठीवर आपटलं होतं अशा थाटात अस्वलाच्या कवटीवरून परत उडालं, आणि संतापाने किंचाळत अस्वल मागच्यापायांवर उभं राहिलं. सुदैवाने त्याने लगेच हल्ला केला नाही, कारण आम्ही सगळे एकत्र होतो आणि पळायला लागल्यावर एकमेकांच्या आड आलो.

अस्वलाला ही उघडी जागा फारशी आवडली नाही असं दिसलं, कारण थोडं अंतर खाली गेल्यावर त्याने पुन्हा झाडीत आसरा घेतला. आता कुऱ्हाडीने हल्ला करण्याची वेळ माझी होती. पण एकदा जखमी झाल्यामुळे अस्वलाने माझं जवळ जाणं पसंत केलं नाही, आणि बरीच डावपेचबाजी केल्यानंतरच मी कुऱ्हाडीच्या फटक्याच्या अंतरावर पोहोचलो. लहानपणी मला कॅनडामध्ये लाकूडतोड्या होण्याची महत्त्वाकांक्षा होती आणि मी कुऱ्हाडीने सामना इतक्या सफाईने फोडायला शिकलेलो होतो की ती काडीचिरा सहज फाडू शके. त्यामुळे कुऱ्हाड दगडावर घसरून खराब होईल, अशी भीती मला कुऱ्हाडीच्या मालकाप्रमाणे नव्हती. म्हणूनच मी अस्वल हाताशी आले, त्या क्षणी मी संपूर्ण कुऱ्हाडीचं पातं अस्वलाच्या कवटीत खुपसलं. हिमालयातील अस्वलाची कातडी आमच्या डोंगरी लोकांमध्ये फार मौल्यवान मानली जाते, आणि मी त्याला अस्वलाची कातडी व घुरळाच्या मांसाचा दुहेरी वाटा मिळेल असं सांगितल्यावर कुऱ्हाडीचा मालक फार अभिमानाने आणि ईर्ष्येने उजळून निघाला. गावाकडून सतत वाढत असलेल्या मदतनीसांच्या गटाकडे कातडी काढण्याचं आणि मांस वाटण्याचं काम सोपवून मी गावाकडे चढायला निघालो, आणि आधी सांगितल्याप्रमाणे जखमी मुलीला शेवटची भेट दिली. दिवस

फार कष्टाचा गेला होता, आणि त्या रात्री जर नरभक्षक वाघिणीने भेट दिली असती तर मी नक्कीच 'डुलकी घेताना पकडला' गेलो असतो.

दलकानियाला येताना ज्या रस्त्याने आलो होतो त्यावर अनेक लांब व झाडांवरिहित टेकड्या चढाव्या लागत होत्या, आणि मी या रस्त्याच्या गैरसोयी गावकऱ्यांना सांगितल्यावर त्यांनी हेराखानमार्गे परत जाण्याचा सल्ला दिला. या मार्गावर फक्त एकदाच गावाच्या वरच्या डोंगररांगेवर चढ लागणार होता, आणि मग तिथून राणीबागपर्यंत संपूर्ण रस्ता उतरणीचा होता, जिथून मी कारने नैनीतालला जाऊ शकत होतो.

मी माझ्या लोकांना रात्रीच लवकर निघायची सूचना दिली होती, आणि सूर्य उगवण्याच्या आधीच त्यांना सामान बांधून माझ्या मागोमाग यायला सोडून मी दलकानियातील माझ्या मित्रांना निरोप देऊन वरच्या डोंगररांगेवरील जंगलरस्त्या पर्यंतच्या दोन मैलांच्या चढाईवर निघालो. मी ज्या पायवाटेने गेलो ती माझे लोक आणि मी आलो होतो त्या वाटेऐवजी गावकरी बाजारहाटीला जाताना व परतताना वापरत असलेली पायवाट होती.

पायवाट खोल दऱ्यांतून, दाट ओक आणि पाइनच्या जंगलांतून व दाट झुडपांतून वळणे घेत पुढे जात होती. वाघिणीबद्दल आठवडाभर काहीच खबर नव्हती. या शांततेमुळे मी अधिकच सावध झालो होतो, आणि छावणी सोडल्यानंतर तासाभरा त कोणत्याही अडचणीशिवाय मी डोंगराच्या शिखराजवळच्या जंगलरस्त्यापासून शंभर यार्ड अंतरावर असलेल्या मोकळ्या कुरणात पोचलो.

कुरण नाशपातीच्या आकाराचं, साधारण शंभर यार्ड लांब आणि पन्नास यार्ड रुंद होतं, आणि मध्यभागी पावसाच्या पाण्याचं साठलेलं तळं होतं. सांबर आणि इतर शिकार करणारे प्राणी हे तळं पाणी पिण्यासाठी आणि लोळण्यासाठी वापरत होते,

आणि तळ्याभोवतीच्या पायवाटा पाहण्याची उत्सुकता असल्यामुळे मी पायवाट सोडली, जी कुरणाच्या डाव्या बाजूला वळत खडकाच्या कड्याखालून रस्त्याकडे जात होती. तळ्याजवळ पोचल्यावर मला वाघिणीचे पावलांचे ठसे पाण्याच्या काठावरच्या मऊ जमिनीत दिसले. ती माझ्याच दिशेने तळ्याकडे आली होती, आणि मी गेल्याने दचकून ती पाणी ओलांडून कुरणाच्या उजव्या बाजूच्या दाट जंगलात गेली होती. फार मोठी संधी हुकली, कारण मी मागे जितका सावध होतो तितकाच पुढे असतो तर ती मला त्याच्या आधी दिसली असती. मात्र, जरी मी—

माझ्या मागे जितकी खबरदारी घेतली होती तितकी पुढे घेतली असती, तर ती मला आधी दिसली असती. तरीही ही संधी हुकली असली तरी आता फायदा मात्र पूर्णपणे माझ्याच बाजूने होता.

वाघिणीने मला पाहिलं होतं, नाहीतर तिने पाणी ओलांडून झुडपांत आसरा का घेतला असता, हे तिच्या पावलांच्या ठशांवरून स्पष्ट होत होतं. मला पाहिल्यानंतर तिला हेही लक्षात आलं होतं की मी एकटाच आहे, आणि ती नक्कीच कुठूनतरी माझ्याकडे लक्ष ठेवून असेल. तिला वाटलं असावं की मी तिच्यासारखाच पाणी प्यायला आलो आहे. आतापर्यंत माझी सगळी हालचाल अगदी नैसर्गिक होती आणि जर मी तिला माझ्या उपस्थितीची जाणीव झालेली नाही, असं भासवत राहिलो, तर ती मला कदाचित दुसरी संधी देईल.

मी वाकलो, टोपीच्या कडेखालून सावध नजर ठेवत काही वेळा खोकलो, पाण्यात हात घालून उडवलं, आणि मग फार हळूहळू चालत, रस्त्यात कोरड्या काड्या गोळा करत, खडकाच्या पायथ्याशी पोहोचलो. तिथे मी एक छोटी शेकोटी पेटवली आणि खडकाला पाठ टेकून बसलो. मी सिगारेट पेटवली. सिगारेट संपेपर्यंत

शेकोटीही विझली. मग मी आडवा झालो, डाव्या हाताखाली डोकं ठेवून उजव्या हातात रायफल जमिनीवर ठेवली, आणि बोट ट्रिगरवर ठेवलं.

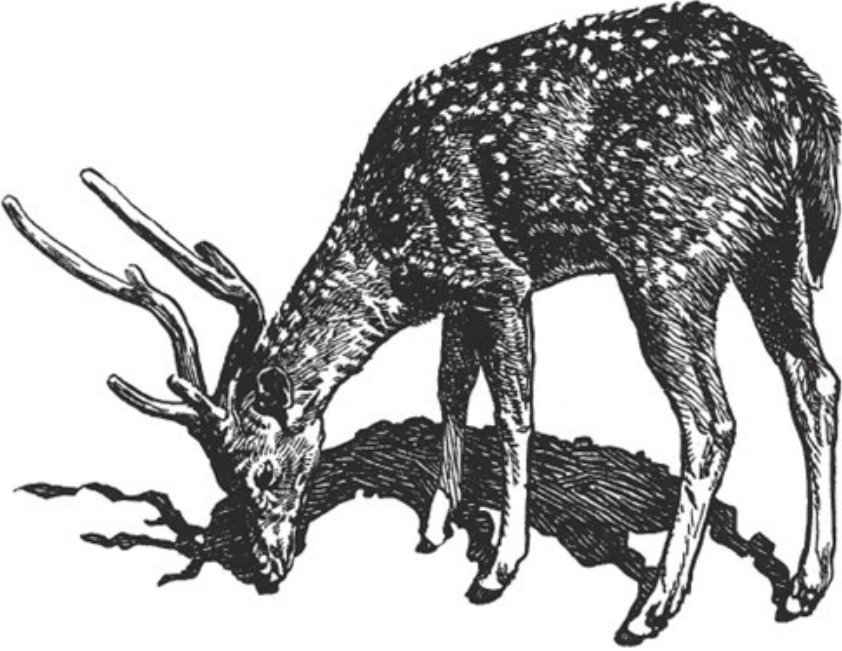
माझ्या डोक्यावरचा खडक एवढा उभा होता की कुठलंच जनावर त्यावर पाय ठेवू शकणार नव्हतं. त्यामुळे मला फक्त समोरचीच बाजू सांभाळावी लागत होती, आणि दाट झाडी कुठेही माझ्यापासून वीस यार्डांच्या आत नव्हती, म्हणून मी पूर्णपणे सुरक्षित होतो. इतका वेळ मला ना काही दिसलं, ना काही ऐकू आलं; तरीसुद्धा वाघीण माझ्यावर लक्ष ठेवून आहे, याची मला खात्री होती. टोपीच्या कडेमुळे माझे डोळे सावलीत गेले होते, पण नजरेला अडथळा नव्हता. हळूहळू, इंच इंच करून मी दृष्टीपथातील प्रत्येक झुडप, प्रत्येक गवताचं पाते निरखत होतो. वाऱ्याचा श्वाससुद्धा नव्हता, एकही पान हलत नव्हतं. माझ्या लोकांना मी सूचना दिल्या होत्या की छावणीतून निघाल्यापासून जंगलरस्त्यावर माझ्याशी मिळेपर्यंत सगळ्यांनी एकत्र राहावं आणि गाणी गात यावं. ते अजून तासाभरानंतरच इथे पोहोचणार होते, आणि—

माझ्या माणसांना मी छावणीतून निघाल्यापासून जंगलरस्त्यावर माझ्याशी मिळेपर्यंत एकत्र राहून गाणी गात यायची सूचना दिली होती; ते अजून दीड तासानंतरच पोचणार होते, आणि या वेळेत वाघीण झुडपातून बाहेर येऊन मला गुपचूप जवळ यायचा किंवा सरळ हल्ला करायचा प्रयत्न करणार, याची फार शक्यता होती.

कधी कधी वेळ रेंगाळतो, तर कधी पळतो. माझ्या डोक्याखाली ठेवलेल्या डाव्या हातातील सुया कधीच गेल्या होत्या, हात बधीर झाला होता; पण तरीसुद्धा खाली दरीत माझ्या माणसांच्या गाण्याचा आवाज फार लवकरच माझ्या कानावर आला. आवाज हळूहळू मोठा होत गेला, आणि मग एका वळणावर ते मला दिसले.

बहुतेक त्या वळणावरूनच वाघिणीने मला पाणी प्यायल्यावर परत जाताना पाहिलं असावं, आणि या सफरीतील शेवटची संधीही गेली. आणखी एक अपयश!

माझी माणसं थोडा वेळ विसावल्यावर आम्ही रस्त्यावर चढलो आणि हेराखानच्या जंगल विश्रामगृहापर्यंतच्या वीस मैलांच्या फार लांब चालण्याच्या प्रवासाला सुरुवात केली. दोन-तीनशे यार्ड मोकळ्या जागेतून गेल्यावर रस्ता दाट जंगलात शिरला, आणि मग मी माणसांना पुढे चालायला सांगितलं आणि मी स्वतः मागून येऊ लागलो. अशा प्रकारे दोन मैल गेल्यावर, एका वळणावर मला रस्त्यावर बसून म्हशी चारत असलेला एक माणूस दिसला.

नाशत्यासाठी थांबायची वेळ झाली होती, म्हणून मी त्या माणसाला पाण्याबद्दल विचारलं. त्याने रस्त्याच्या सरळ खाली डोंगरावरून बोट दाखवलं आणि म्हणाला की, इथून दिसणाऱ्या त्याच्या गावाला, जे डोंगराच्या खांद्यामागे

आहे, या झऱ्याचं पाणी मिळतं. पण आम्हाला खाली जायची गरज नव्हती, कारण थोडं पुढे गेल्यावर रस्त्यालगतच एक चांगला झरा लागणार होता.

त्याचं गाव त्या खोऱ्याच्या वरच्या टोकाला होतं, जिथे गेल्या आठवड्यात लोहाळीच्या बायकांचा बळी गेला होता, आणि त्याने सांगितलं की त्यानंतर त्या नरभक्षकाबद्दल काहीच ऐकू आलं नाही; कदाचित तो आता तालुक्याच्या दुसऱ्या टोकाला गेला असावा. मी त्याचा हा गैरसमज दूर केला आणि मी तळ्याजवळ पाहिलेल्या वाघिणीच्या ताऱ्या पाऊलांच्या ठशांबद्दल त्याला सांगितलं, आणि त्याला जोरदार सूचना दिली की त्याने आपल्या म्हशी गोळा करून लगेच गावाकडे परतावं. त्याच्या सुमारे दहा म्हशी रस्त्याकडे हळूहळू वर येत होत्या, आणि तो म्हणाला की जिथे तो बसला आहे तिथपर्यंत त्या चरून आल्यावर तो निघणार आहे. मी त्याला सिगारेट दिली आणि शेवटचा इशारा देऊन तिथून निघालो. मी निघाल्यानंतर काय घडलं हे मला काही महिन्यांनी त्या जिल्ह्याच्या दुसऱ्या भेटीत गावकऱ्यांकडून कळलं.

त्या दिवशी जेव्हा तो माणूस घरी पोचला, तेव्हा त्याने गावकऱ्यांना माझ्या भेटीबद्दल आणि इशान्याबद्दल सांगितलं, की मी रस्त्याच्या वळणावरून शंभर यार्डांवर वळल्यावर त्याने मी दिलेली सिगारेट पेटवायला घेतली. वारा जोरात होता, म्हणून ज्योतीला हातांनी झाकायला तो पुढे वाकला, आणि या स्थितीत असतानाच त्याला उजव्या खांद्यावरून मागून झडप घालून खेचून नेलं गेलं. त्याने पहीला विचार माझ्याबद्दलच केला, पण दुर्दैवाने, त्याचा मदतीसाठी केलेला आरडाओरडा माझ्यापर्यंत पोचला नाही.

मदत मात्र अगदी जवळ होती, कारण त्याचा ओरडा आणि वाघिणीच्या गुरगुरण्याचा आवाज ऐकताच त्या म्हशी रस्त्यावर धावत आल्या आणि वाघिणीला

हुसकावून लावले. त्याचा खांदा आणि हात मोडले होते, पण मोठ्या कष्टाने तो आपल्या एका शूर म्हशीच्या पाठीवर चढला, आणि उरलेल्या कळपासह घरी पोहोचला. गावकऱ्यांनी शक्य तितक्या त्याच्या जखमा बांधल्या आणि त्याला तीस मैलांवरील हलद्वानीच्या दवाखान्यात नेलं, जिथे भरती झाल्यानंतर लवकरच त्याचा मृत्यू झाला.

नशीब ठरवणारी अँट्रोपोस [ग्रीक देवता --- आपल्याकडील सटवाई] एखादी दोरी चुकवते, तेव्हा ती दुसरी कापते; आणि आपण, ज्यांना ही एक दोरी का वाचली आणि दुसरी का कापली गेली हे माहीत नसतं, आपण त्याला नियती, कर्म किंवा आपल्याला हवं ते नाव देतो.

एका महिनाभर मी उघड्या तंबूत राहिलो होतो, जवळच्या माणसापासून शंभर यार्ड दूर, आणि पहाटेपासून संध्याकाळपर्यंत जंगलात भटकत होतो. अनेकदा मी बार्डचा वेष परिधान करून अशा जागी गवत कापलं होतं, जिथे गावकरीसुद्धा जायची हिंमत करत नव्हते. या काळात नरभक्षक वाघिणीला मला बळी घेण्याची संधी अनेकदा मिळाली असती, पण ती या दुर्दैवी माणसाला भेटली आणि त्याला बळी बनवलं. कदाचित शेवटचा प्रयत्न करताना, तिने त्या संधी गमावल्या.

फेब्रुवारीत मी पुन्हा दालकानियाला परतलो. मी गेल्यानंतरच्या काही महिन्यांत नरभक्षक वाघिणीने जिल्ह्याच्या विस्तृत भागात अनेकांचा जीव घेतला होता, आणि बरेच जण जखमी झाले होते. वाघीण कुठे आहे याचा पत्ता नव्हता, आणि कुठेही प्रयत्न केला, तरी शक्यता सारखीच असल्यामुळे मी ओळखीच्या जागेवरच छावणी उभारण्याचा निर्णय घेतला.

प्रकरण दोन

येणाऱ्या फेब्रुवारीत मी दालकानियात पोचल्यावर कळलं की मागच्या संध्याकाळी, ज्या डोंगरावर अस्वलाची शिकार झाली होती, तिथे एका गायीचा बळी गेला होता. गायी चारणाऱ्या माणसांना खात्री होती की त्यांनी गाय मारताना जे प्राणी पाहिले ते वाघ होते. गायीचा मृतदेह एका ओसाड शेताच्या काठावर झुडपाजवळ पडलेला होता आणि मी जिथे तंबू टाकत होतो तिथून ते स्पष्टपणे दिसत होतं. गिधाडं त्यावर घिरट्या घालत होती, त्यावरून मी दोन गोष्टींचा निष्कर्ष काढला.

(अ) गाय बिबट्याने मारली होती आणि

(ब) बिबट्या अजून शिकारीजवळच लपून बसला होता.

गाईचा मृतदेह ज्या शेतावर पडलेला होता, त्याखालील उतार फारच खडा होता आणि दाट झुडपांनी व्यापलेला होता. नरभक्षक अजूनही मोकाट होता, त्यामुळे या बाजूने जाणं धोक्याचं होतं.

उजवीकडे गवताळ उतार होता, पण तो इतका मोकळा होता की त्या मार्गे गेलो असतो, तर मला शिकार दिसली असती.

डोंगराच्या शिखरापासून सुरू होणारी एक खोल आणि दाट जंगलाने व्यापलेली दरी थेट नंधौर नदीपर्यंत उतरली होती, आणि ती शिकारीजवळूनच जात होती. गिधाडं ज्या झाडावर बसली होती ते झाड ह्याच दरीच्या काठावर होतं. मी दरीतून जाण्याचा निर्णय घेतला. गावकऱ्यांच्या मदतीने, ज्यांना प्रत्येक इंचनइंच जागेची माहिती होती, त्यांच्याबरोबर मी शिकार करण्याचा बेत आखत होतो. तोपर्यंत माझ्या माणसांनी चहा तयार केला. दिवस संपत चालला होता, पण थोडी घाई केल्यास शिकार पाहून परत येण्याइतका वेळ होता.

निघण्यापूर्वी मी माझ्या माणसांना सूचना दिल्या की जर गोळीबाराचा आवाज आला आणि मला शिकारीजवळ मोकळ्या जागेत उभं पाहिलं, तर त्यातील तीन-चार जणांनी लगेच छावणी सोडून मोकळ्या जागेतूनच माझ्यापाशी यावं. पण जर गोळीबार झाला नाही आणि मी सकाळपर्यंत परतलो नाही, तर शोधमोहीम हाती घ्यावी.

दरीत रानफळांच्या झुडपांचं आणि मोठमोठ्या खडकांचं जाळं होतं, आणि वारा खाली वाहत असल्यामुळे माझी चढाई संध गतीने होत होती. कठीण चढाई नंतर मी शेवटी गिधाडं बसलेल्या झाडाजवळ पोहोचलो, पण शिकार त्या ठिकाणावरून दिसत नव्हती.

दूरदर्शकातून अगदी सरळ दिसणारा तो ओसाड शेताचा पट्टा प्रत्यक्षात अर्धचंद्राकृती होता — सर्वात रुंद भाग दहा यार्डांचा आणि दोन्ही टोकांना हळूहळू निमुळता होत गेलेला. बाहेरील कडा दाट झुडपांनी व्यापलेली होती, आणि आतील कड्यापासून डोंगर अचानक उतरत होता. मी ज्या जागी उभा होतो, तिथून फक्त दोन-तृतीयांश भाग दिसत होता. उरलेला एक-तृतीयांश भाग, जिथे शिकार पडलेली होती, पाहण्यासाठी मला फार मोठा फेरा मारून विरुद्ध बाजूने यावं लागलं असतं, नाहीतर गिधाडं ज्या झाडावर बसलेली होती त्या झाडावर चढावं लागलं असतं.

मी दुसरा पर्याय निवडला. माझ्या अंदाजाने गाय झाडापासून साधारण वीस यार्डांवर होती, आणि ज्याने ती मारली होती तो प्राणी माझ्यापासून याहूनही कमी अंतरावर असण्याची शक्यता होती. शिकार अजून जवळ असताना गिधाडांना विचलित नकरता झाडावर चढणं जवळजवळ अशक्य होतं, आणि जर गिधाडं नसती तर, मी तसं केलं नसतं, आता त्या झाडावर वीस गिधाडं बसली होती, आणि सतत नवीन पक्षीही येत होते. वरच्या फांद्यांवर जागा मर्यादित असल्यामुळे सतत

पंख फडफडणं, वाद, भांडणं सुरू होतं. झाड डोंगरापासून बाहेरच्या बाजूला झुकलेलं होतं, आणि दहा फूट उंचीवरून एक मोठी फांदी डोंगराच्या उतारावर पुढे गेलेली होती. रायफलमुळे मला त्या फांदीवर पोहोचायला फार अडचण आली. नवीन गिधाडांचं भांडण सुरू झाल्यावर मी त्या फांदीवर पाऊल टाकलं — जरा चुकलं असतं, तर शंभर फूट खोल दगडांवर पडलो असतो — आणि मग मी एका फाट्यावर जाऊन बसलो.

गाय, जिचं फक्त काही पोंड मांस खाल्लं गेलं होतं, आता पूर्णपणे दिसत होती. साधारण दहा मिनिटं मी तिथे बसलो होतो, आणि माझी बसण्याची जागा फारशी आरामदायक नव्हती, तेव्हा दोन गिधाडं, जी झाडाभोवती फिरणारी व झाडावर आपलं स्वागत होईल की नाही याबद्दल साशंक असणारी, दोन गिधाडे गायीपासून थोड्या अंतरावर शेतात उतरली. ती जेमतेम स्थिरावली होती, तेवढ्यात झुडपं हलली आणि बाहेर पडला एक भव्य नर बिबट्या.

ज्यांनी कधी बिबट्या त्याच्या नैसर्गिक अधिवासात अनुकूल परिस्थितीत पाहिलेला नाही, त्यांना त्याच्या हालचालीतील लावण्य, रंगसौंदर्य आणि सौंदर्याचं आकलन होणं अशक्य आहे. आपल्या भारतीय जंगलातल्या सर्व प्राण्यांमध्ये हा सर्वांत लावण्यवान आणि सुंदर आहे. आणि फक्त बाह्यरूपाचं सौंदर्यच नव्हे तर बिबट्याची ताकद आणि धैर्य हेसुद्धा अद्वितीय आहे. भारतातल्या काही भागांत बिबट्याला कीड मानून मारलं जातं, हे केवळ त्याच लोकांना शोभेल ज्यांना पिंजऱ्यातल्या उपाशी, आजारी बिबट्यांशिवाय दुसरं काहीच माहीत नाही.

माझ्यासमोर उभा असलेला हा बिबट्या जरी अतिशय सुंदर असला तरी त्याचा जीव माझ्यासाठी माफ नव्हता, कारण त्याने गुरं मारायला सुरुवात केली होती, आणि माझ्या गेल्या भेटीत मी दालकानिया व आसपासच्या गावकऱ्यांना संधी

मिळाली, तर या लहानशा शत्रूपासून त्यांना मुक्त करण्याचं आश्वासन दिलं होतं. ती संधी आता मिळाली होती, आणि मला वाटतं की ज्यावेळी गोळी लागली, तेव्हा बिबट्याला गोळीबाराचा आवाजही ऐकू आला नाही.

जीवनात अनेक अनाकलनीय गोष्टी घडतात; पण एखाद्या माणसामागे, किंवा घरामागे, आपत्ती का सतत लागून राहते, याचं कारण सांगणं सगळ्यात कठीण आहे. उदाहरण म्हणून त्या मुलाचं प्रकरण घ्या, ज्याच्या गायीवरून मी बिबट्याला ठार मारलं. तो आठ वर्षांचा मुलगा होता, आणि आई-वडिलांचा एकुलता एक मुलगा होता. दोन वर्षांपूर्वी त्याची आई गाईंकरता गवत कापायला गेली असता नरभक्षक वाघिणीने तिला मारलं होतं. बारा महिन्यांनी त्याच्या वडिलांचाही तसाच अंत झाला. घरातली थोडीफार भांडीकुंडी वडिलांनी सोडलेल्या कर्जासाठी विकली गेली, आणि हा मुलगा एका गाईचा मालक म्हणून जगायला लागला; आणि हीच गाय, दोन-तीनशे गायींच्या कळपातून बिबट्याने निवडली आणि मारली.

खेड्याच्या दोन-तीनशे गुरांच्या कळपातून या बिबट्याने हीच गाय निवडून मारली होती. मी त्या मुलाच्या दुःखावर फुंकर घालण्याचा प्रयत्न केला; परंतु खरी गोष्ट अशी होती, की, मी त्याला दिलेली नवी गाय — लाल रंगाची, चांगल्या वंशाची असली तरी — त्याच्या लहानपणापासूनची सोबती असलेल्या पांढऱ्या गायीची जागा घेऊ शकली नाही.

मी ठेवून घेतलेल्या माणसाने माझ्या लहान वासरांची नीट काळजी घेतली होती. मी आल्याच्या दुसऱ्याच दिवशी ती बांधायला सुरुवात केली, जरी वाघीण त्यांना आमिष म्हणून स्वीकारेल अशी फारशी आशा नव्हती.

नंधौर दरीच्या पाच मैलांवर, हजार फूटांहून अधिक उंच खडकाच्या कड्याच्या पायथ्याशी एक लहानसे खेडे वसलेले आहे. या वाघिणीने गेल्या काही महिन्यांत या

खेड्याच्या आसपास चार माणसे ठार केली होती. मी बिबट्या मारल्याच्या थोड्याच वेळाने या खेड्यातून काही माणसे माझ्याकडे आली. त्यांनी माझी डालनिया येथील छावणी हलवून त्यांच्या गावाजवळ नेण्याची विनंती केली. वाघिणीला वारंवार गावावरच्या कड्यावर पाहिले गेले होते आणि तिचे वास्तव्य त्या कड्याच्या एखाद्या गुहेत असावे असे त्यांनी सांगितले. त्या सकाळीच गवत कापायला गेलेल्या बायकांनी वाघिणीला पाहिले होते आणि आता संपूर्ण गाव भीतीने थरथरत होते, घराबाहेर पडायलाही घाबरत होते.

मी शक्य तेवढी मदत करीन असे आश्वासन देऊन, दुसऱ्याच दिवशी पहाटे मी गावासमोरच्या टेकडीवर चढलो आणि कड्याचा एक तासभर दुर्बिणीतून शोध घेतला. मग दरी ओलांडून एका खोल दरीतून गावावरच्या कड्यावर चढलो.

येथील वाट फार अवघड होती; पडल्यास मान मोडेल याची भीती तर होतीच, पण त्यात भर म्हणजे एखादा हल्ला झाला तर बचाव करायलाही जागा नव्हती.

दुपारी दोन वाजेपर्यंत मी पुरेसा कडा पाहून घेतला होता आणि दालकनियाला परत निघालो होतो. तेव्हाच मागे वळून पाहिले असता, मी आत्ताच आलेल्या दिशेने दोन माणसे माझ्याकडे धावत येताना दिसली. ते भेटल्यावर त्यांनी सांगितले की ज्या दरीतून मी आलो होतो, तिथे वाघिणीने आत्ताच एक बैल ठार केला आहे. मी एकाला छावणीत जाऊन चहा आणि खाण्याची व्यवस्था करायला सांगितले आणि दुसऱ्यासोबत परत त्या दरीत गेलो.

बैल ठार झालेली दरी सुमारे दोनशे फूट खोल व शंभर फूट रुंद होती. जवळ जात असता मला गिधाडे उडताना दिसली; आणि आम्ही तेथे पोचतांना पाहिले तर त्यांनी फक्त कातडी व हाडे सोडून बाकी सर्व संपवले होते. ही जागा गावापासून फक्त शंभर यार्डावर होती; पण तिथून वर चढायला वाट नव्हती. म्हणून जिथे गुरांचा रस्ता

दरी ओलांडत होता, त्या सव्वा-चौथ्या मैलावर माझा मार्गदर्शक मला घेऊन गेला. हा रस्ता वर गेल्यावर घनदाट जंगलातून वळणे घेत गावापर्यंत जात होता.

तोवर दालकनियाहून मी पाठवलेले खाणे आणणारी दोन माणसे आली.

गावी पोहोचल्यावर मी मुखियाला सांगितले की गिधाडांनी आमिष नष्ट केले आहे, त्यामुळे मला एक लहान वासरू आणि मजबूत दोरी हवी आहे.

सूर्य मावळतीला येत होता, तेव्हा मी परत दरीत शिरलो. माझ्यामागोमाग गावातील काही माणसे मुखियाने शेजारच्या गावातून विकत घेतलेले जोमदार, ताजेतवाने वासरू घेऊन आली.

ज्या ठिकाणी बैल ठार झाला होता, त्यापासून पन्नास यार्डावर एक मोठे पुराच्या पाण्याने वाहून आलेले पाइनचे झाड होते. त्याचे एक टोक दरीच्या तळात घट्ट रुतले होते. त्याच ठिकाणी पाइनच्या झाडाच्या उघड टोकाला, मी वासरू मजबूत बांधून घेतले आणि माणसे परत गावाकडे निघून गेली. त्या परिसरात झाडे नव्हती; आणि जिथे बसून वाघाची वाट पाहता येईल अशी एकमेव जागा म्हणजे दरीच्या गावाच्या बाजूला असलेली एक अरुंद कड होती. मोठ्या कष्टाने मी त्या कड्यावर चढलो. ती कड दोन फूट रुंद व पाच फूट लांब आणि दरीच्या तळापासून वीस फूट उंच होती. कडाच्या थोड्याशा खाली खडक आतल्या बाजूस झुकला होता, ज्यामुळे खोल कपारीसारखी जागा तयार झाली होती, जी कड्यावरून दिसत नव्हती. कड अस्वस्थ करणाऱ्या कोनात खाली झुकलेली होती आणि मी त्यावर बसलो, तेव्हा माझी पाठ ज्या दिशेने होतीत्या दिशेने वाघ येईल अशी माझी अपेक्षा होती, तर बांधलेले वासरू माझ्या डाव्या बाजूस, समोर सुमारे तीस यार्ड अंतरावर होते.

सूर्य मावळला होता, तेव्हा आत्तापर्यंत आणि दरीकडे तोंड करून उभा राहीलो आणि क्षणभरातच एक दगड खाली लोटला गेला. आवाज ज्या दिशेने आला होता त्या दिशेने गोळी झाडणे शक्य नव्हते, त्यामुळे आपली उपस्थिती वाघाला कळू नये म्हणून मी अगदी शांत बसून राहिलो. काही वेळाने वासरू हळूहळू डावीकडे वळत, तोपर्यंत गेले व ते माझ्या दिशेने तोंड करून उभा राहिले. याचा अर्थ त्याला त्या गोष्टीची भीती वाटत होती – आणि मला दिसत होते की ते घाबरले आहे – ते माझ्या खालील कपारीत होते.

थोड्याच वेळात वाघाचे डोके थेट माझ्या खाली दिसू लागले. वाघाच्या डोक्यावर गोळी झाडणे फक्त टोकाच्या प्रसंगीच योग्य असते, आणि मी हलल्यास माझी उपस्थिती उघड झाली असती. एक-दोन मिनिटे ते डोके अगदी स्थिर राहिले, आणि मग झपाट्याने पुढे झेपावत एकाच उडीत वाघ वासराच्या अंगावर आला. वासरू वाघाच्या दिशेने उभे होते आणि स्वतः ला इजा होऊ नये म्हणून समोरून हल्ला टाळण्यासाठी वाघ डावीकडे झेपावला आणि काटकोनातून हल्ला केला. शिकार करण्यासाठी झगडणे, झुंजणे, किंकाळ्या – काहीही नव्हते. दोन जड शरीरांची झालेली धडक सोडली, तर कोणताही आवाज नव्हता. त्यानंतर वासरू अगदी स्थिर पडून राहिले. वाघ त्याच्या अर्ध्या शरीरावर पडला होता आणि गळ्याला धरून होता. वाघ गळ्यावर प्राणघातक पंजाचा आघात करून मारतो असे मानले जाते. हे चुकीचे आहे. वाघ दातांनी मारतो.

वाघाची उजवी बाजू माझ्याकडे होती आणि मी सकाळी छावणी सोडताना घेतलेल्या .275 बंदुकीने काळजीपूर्वक नेम धरून गोळी झाडली. वासराचा गळा सोडून वाघ शांतपणे वळला आणि झेपावत दरीतून वर चढून नजरेआड झाला. नक्कीच गोळी चुकली होती. काही कारण देता येईना. वाघाने मला किंवा बंदुकीच्या

झळाळीला पाहिले नसेल, तर तो परतण्याची शक्यता होती; म्हणून मी बंदूक परत भरून त्याच जागी बसून राहिलो.

वाघ निघून गेल्यावर वासरू हालचाल न करता पडून राहिले आणि मला अशी खात्री वाटू लागली, की वाघाऐवजी वासराला गोळी लागली असावी. दहा-पंधरा मिनिटे सरली, तेव्हा दुसऱ्यांदा वाघाचे डोके कपारीतून हळूहळू बाहेर आले. पुन्हा थोडा वेळ तो शांतपणे उभा राहिला, आणि मग खूप सावकाश बाहेर पडत तो वासराजवळ गेला व त्याच्याकडे बघत उभा राहिला. आता त्याचा पूर्ण पाठीचा भाग माझ्यासमोर होता आणि या वेळी मी चूक करणार नव्हतो. फारच काळजीपूर्वक नेम धरून हळूच ट्रिगर दाबला; पण वाघ मृत पडेल अशी अपेक्षा होती, त्याऐवजी तो डावीकडे झेपावत एका छोट्या दरीतून वर निघून गेला, आणि तीव्र चढावर चढताना दगड गळत गेले.

तीस यार्ड अंतरावर चांगल्या उजेडात दोन गोळ्या झाडल्या, आणि गावातील लोकांना मैलाभर ऐकू गेल्या; पण माझ्याकडे दाखवायला काय असणार होते? बहुतेक एक, कदाचित दोन गोळ्यांनी ठार झालेले वासरू! नक्कीच माझी नजर कमी झाली होती, किंवा खडक चढताना पुढच्या नेमाच्या जागेचा तोल बिघडला होता. पण लहान वस्तूवर नजर केंद्रित करून पाहिली तेव्हा माझ्या नजरेत काही दोष नव्हता, आणि मी पाहिले की माझ्या नजरेत काही दोष नव्हता, आणि नळीकडे नीट पाहिल्यावर लक्षात आले की बंदुकीचे नेमके लक्ष्य योग्य होते, त्यामुळे वाघाला दोनदा चुकवण्याचे एकच कारण सांगता येत होते – निकृष्ट नेमबाजी.

वाघ तिसऱ्यांदा परत येण्याची काही शक्यता नव्हती; आणि जरी तो परत आला

असता, तरी अंधारात त्याला फक्त जखमी करण्याचा धोका पत्करून काही मिळवण्यासारखे नव्हते, जेव्हा तुलनेने चांगल्या उजेडात मी त्याला ठार करू शकलो नव्हतो. या परिस्थितीत आणखी वेळ त्या कड्यावर बसून राहण्यात काही अर्थ नव्हता.

दिवसाच्या आधीच्या प्रयत्नांमुळे माझे कपडे अजूनही ओले होते, थंड वारा सुटला होता आणि तो अधिक थंड होणार हे दिसत होते, माझे कपडे अर्धपायघोळ पातळ खाकीचे होते आणि खडक कठीण व थंड होता, आणि गावात गरम चहा माझी वाट पाहत होता. हे सारी कारणे पुरेशी चांगली होती, पण मला थांबायला भाग पाडणारे खरे आणि सर्वात खात्रीलायक कारण होते – नरभक्षक वाघीण.

आता पूर्ण अंधार झाला होता. वाळूच्या मोठ्या दगडांनी भरलेला दरडीचा ओढा आणि दाट झुडपातून वळण घेणारी सव्वा-पाव मैल पायवाट – चालून गाव गाठायचे होते. गावकऱ्यांच्या संशयाशिवाय – की त्यांनी मागच्या दिवशी पाहिलेला आणि मी नुकताच ज्याच्यावर गोळी झाडलेला वाघ हाच नरभक्षक आहे – मला त्या वाघिणीच्या ठिकाणाबद्दल काहीच ठाऊक नव्हते; आणि त्या क्षणी ती पन्नास मैलांवर असू शकत होती,

किंवा पन्नास यार्डांवरून माझ्याकडे पाहतही असू शकत होती. त्यामुळे माझे आसन कितीही अस्वस्थ असले तरी खबरदारीने मी तिथेच राहण्याचा निर्णय घेतला.

तासन्तास सरकत गेले तसे मला खात्री पटत गेली की, रात्रीच्या वेळी नरभक्षक वाघिणीची शिकार करणे हे माझ्या आवडीचे काम नाही, आणि जर हा प्राणी दिवसा मारला गेला नाही तर त्याला म्हातारपणाने मरू द्यावे लागेल. जेव्हा पुरेसा उजेड झाला, तेव्हा गोळी झाडता यावी म्हणून मी थंड व कडक झालेल्या शरीराने खाली उतरण्यास सुरुवात केली; पण दवाने ओलसर झालेल्या खडकावर

घसरून मी पाय वर करून पायरी पूर्ण केली. सुदैवाने मी वाळूच्या ढिगावर पडलो, बंदुकीला किंवा मला इजा झाली नाही.

लवकरची सकाळ होती तरीही गाव जागे झाले होते, आणि क्षणातच मी छोट्या गर्दीच्या मध्यभागी आलो. चौफेरून विचारलेल्या आतुर प्रश्नांना मी फक्त एवढेच सांगू शकलो की मी काल्पनिक वाघावर कोरी गोळी झाडत होतो.

चमचमणाऱ्या अंगाऱ्यांशेजारी बसून प्यायलेला गरम चहा माझे अंग व मन दोन्ही तापवून गेला, आणि मग बहुतेक पुरुष व सर्व मुले ओढ्यावर बाहेर आलेल्या खडकाकडे, माझ्याबरोबर आली आणि तो खडक काल रात्रीच्या माझ्या कारनाम्या च्या थेट वर होता. जमलेल्या लोकांना मी समजावून सांगितले की वाघ खालील कपारीतून कसा आला आणि वासरावर कसा झेपावला, आणि मी गोळी झाडल्यावर तो कसा त्या दिशेने धावत गेला; आणि जसे मी ओढ्याकडे बोट दाखवले तसे उत्साहाने ओरड उठली – "पहा, साहेब, वाघ तिथेच मेलेला आहे!"

रात्रभरच्या जागरणामुळे माझे डोळे थकले होते, पण परत एकदा पाहूनही नाकारणे शक्य नव्हते – वाघ खरोखरच तिथे मरून पडलेला होता. नैसर्गिकपणे विचारले गेले, की मी वीस-तीस मिनिटांनी दुसरी गोळी का झाडली? मी सांगितले की वाघ नेमके त्याच ठिकाणाहून पुन्हा दिसला, आणि तो वासराजवळ उभा असताना मी गोळी झाडली आणि तो त्या बाजूच्या ओढ्याकडे गेला – आणि पुन्हा एकदा जोरदार ओरड झाली, ज्यात आता आलेल्या स्त्रिया व मुलीही सामील झाल्या – "पहा, साहेब, अजून एक वाघ मेलेला आहे!"

दोन्ही वाघ आकाराने सारखेच दिसत होते आणि दोघेही मी गोळी झाडलेल्या ठिकाणापासून साठ यार्डावर पडले होते.

या दुसऱ्या वाघाबद्दल विचारले असता गावकऱ्यांनी सांगितले की, ज्या दिवशी चार माणसे मारली गेली आणि त्याच्या आदल्या दिवशी जेव्हा बैल मारला गेला, तेव्हा फक्त एकाच वाघाला पाहिले गेले होते. वाघांचा वंशवृद्धीचा हंगाम नोव्हेंबर ते एप्रिल या काळात पसरलेला असतो, आणि जर या दोन्ही वाघांपैकी कुठलाही नरभक्षक असेल, तर त्या नरभक्षकिणीने स्पष्टपणे आपल्यासाठी जोडीदार मिळवलेला होता.

मी ज्या खडकावर बसलो होतो, त्यापेक्षा सुमारे दोनशे यार्ड खाली, दरीत जाण्याचा एक मार्ग सापडला आणि संपूर्ण गाव माझ्या मागे येत असताना मी मेलेल्या वासराजवळून जात, पहिल्या वाघिणीकडे गेलो. तिच्याजवळ जाताच आशा निर्माण झाली, कारण ती एक म्हातारी वाघिणी होती. बंदूक जवळच्या माणसाकडे देऊन मी तिच्या पायांची तपासणी करण्यासाठी खाली बसलो. ज्या दिवशी त्या वाघिणीने गहू कापणाऱ्या बायकांची शिकार करण्याचा प्रयत्न केला होता, त्या दिवशी तिने शेताच्या कडेला काही अतिशय स्पष्ट पावलांचे ठसे ठेवले होते. हेच नरभक्षकिणीचे मी पाहिलेले पहिले ठसे होते आणि मी त्यांचा नीट अभ्यास केला होता. त्यांनी दाखवले होते की वाघिणी फार म्हातारी होती, तिचे पाय वयामुळे फैलावले होते. पुढच्या पायांचे पंजे खोल खाचा पडलेले होते, उजव्या पुढच्या पंज्याच्या मध्यातून एक खोल खाच गेली होती आणि बोटे लांबट होती, इतकी लांबट की मी यापूर्वी कधीही अशी वाघाची बोटे पाहीली नव्हती. या ठळक पायांमुळे शंभर मृत वाघांमध्ये नरभक्षकिणीला सहज ओळखता आले असते. पण दुर्दैवाने माझ्या समोरचा प्राणी नरभक्षक नव्हता. ही माहिती मी जमलेल्या लोकांना दिली असता, सर्व बाजूंनी असहमतीचा गोंगाट उठला. त्यांनी ठामपणे सांगितले की मी स्वतः मागच्या भेटीत नरभक्षकिण म्हातारी वाघिणी असल्याचे जाहीर केले होते, आणि आताच मी अशा

प्राण्याला ठार मारले होते, तेही ज्या ठिकाणापासून काहीच अंतरावर चार माणसे मारली गेली होती. या पटणाच्या पुराव्याच्या तुलनेत पंज्यांच्या पुराव्याला काय किंमत होती, कारण सगळ्या वाघांचे पंजे सारखेच असतात!

या परिस्थितीत दुसरा वाघ नक्कीच नर असावा, आणि मी वाघिणीचे कातडे काढण्याची तयारी करत असताना मी काही माणसांना तिला आणायला पाठवले.

दरीचा तो भाग उंच आणि अरुंद होता, आणि खूप ओरडा आणि हसण्यानंतर दुसरा वाघ – एक देखणा नर – वाघिणीच्या शेजारी आणून ठेवला गेला.

ते दोन्ही वाघ चौदा तासांपासून मेलेले होते, प्रखर उन्हात पाठीवर ताप बसला होता आणि भोवती सतत वाढणारी गर्दी होती; अशा परिस्थितीत त्यांची कातडी काढणे ही माझ्या आयुष्यातील सर्वात अप्रिय कामांपैकी एक होते. दुपारपर्यंत काम पूर्ण झाले, आणि नीट बांधलेली कातडी माणसांना उचलायला देऊन मी पाच मैलांच्या चालीनंतर छावणीत परत जायला तयार झालो.

सकाळभर शेजारच्या गावांमधून कारभारी आणि इतर लोक आले होते आणि निघण्यापूर्वी मी त्यांना खात्री दिली की चौगुरचा नरभक्षक अजून मेलाच नाही आणि जर सावधगिरी कमी केली, तर वाघिणीला ती ज्या संधीची वाट पाहत होती ती मिळेल. माझा इशारा जर त्यांनी पाळला असता, तर त्या नरभक्षकिणीने पुढच्या काही महिन्यांत इतकी माणसे मारली नसती.

नरभक्षकिणीबद्दल पुढे काहीच बातमी आली नाही, आणि डालकानियामध्ये काही आठवडे राहून मी तेराईतील जिल्हा अधिकाऱ्यांसोबतच्या भेटीसाठी निघालो.

प्रकरण तिसरे

मार्च १९३० मध्ये विवियन, आपले जिल्हाधिकारी, नरभक्षकिणीच्या प्रदेशात दौरा करत होते, आणि महिन्याच्या २२ तारखेला मला त्यांच्याकडून एक तातडीचा संदेश आला की मी कालाआगर येथे यावे. ते माझी वाट पाहत होते. नैनीतालपासून कालाआगर सुमारे पन्नास मैलांवर आहे.

त्याने सांगितले की तो माझी वाट पाहत राहिल. नैनीतालपासून काला आगरपर्यंतचे अंतर अंदाजे पन्नास मैल आहे, आणि विवियनचे पत्र मिळाल्यानंतर

दोन दिवसांनी मी काला आगरच्या फॉरेस्ट बंगल्यामध्ये नाशत्याच्या वेळी पोचलो, जिथे तो आणि मिसेस विवियन राहत होते.

नाशत्याच्या वेळी विवियन दांपत्याने मला सांगितले की ते २१ तारखेला दुपारी बंगल्यामध्ये व्हरांड्यात चहा घेत असताना बंगल्याच्या कंपाउंडमध्ये गवत कापत असलेल्या सहा महिलांपैकी एकीला नरभक्षक वाघिणीने ठार मारले आणि ओढून नेले. लगेचच रायफल्स घेतल्या गेल्या आणि काही कर्मचाऱ्यांसह विवियनने

वाघिणीचा माग काढला आणि ओकच्या झाडाच्या पायथ्याशी झुडपाखाली ती मृत स्त्री लपवलेली आढळली.

विवियन म्हणाला, की नंतर जमिनीची तपासणी केल्यावर त्याला असे आढळले की विवियनच्या पथकाच्या येण्याने वाघिणी टेकडीच्या उतारावर निघून गेली होती, आणि संपूर्ण कारवाईदरम्यान ती ठार केलेल्या ठिकाणापासून पन्नास यार्ड अंतरावरील मार्बल बेरीच्या झुडपांमध्ये, म्हणजेच झुडपासारख्या झाडीत, लपून बसली होती. ओकच्या झाडावर विवियनसाठी एक मचाण बांधण्यात आले, आणि

जंगल रस्त्याजवळच्या ठार केलेल्या ठिकाणापासून तीस यार्ड अंतरावरील इतर झाडांवर, त्याच्या कर्मचाऱ्यांसाठी दोन मचाणे बांधण्यात आली. ही मचाणे तयार होत असतानाच व्यापली गेली आणि संपूर्ण पथकाने संपूर्ण रात्र तिथेच बसून काढली, पण वाघीणीचे दर्शन झाले नाही.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी त्या स्त्रीचे शव अंत्यसंस्कारासाठी हलवण्यात आले, आणि बंगल्यापासून अर्धा मैल अंतरावर जंगल रस्त्यावर एका लहान म्हशीला बांधण्यात आले, जी त्याच रात्री वाघीणीनं ठार मारली. पुढच्या संध्याकाळी विवियन दांपत्य त्या म्हशीजवळ बसून राहिले. चंद्र नव्हता, आणि संध्याकाळचा उजेड कमी होत गेला, तसे जवळच्या वस्तू अस्पष्ट होऊ लागल्या. त्यांनी आधी आवाज ऐकला आणि मग एक जनावर ठार केलेल्या ठिकाणी वाघिणीला येताना पाहिले, जे मंद प्रकाशात ते चुकून अस्वल समजले; या दुर्दैवी चुकीमुळे त्यांच्या शूर प्रयत्नात यश आले नाही, अन्यथा दोघेही उत्तम रायफलधारी असल्याने त्यांनी नरभक्षक वाघिणी ला ठार मारले असते.

२५ तारखेला विवियन दांपत्य कालाआगर सोडून गेले आणि त्या दिवशी माझ्या चार म्हशी दलकानियाहून आल्या. वाघीण आता या प्रकारच्या आमिषाला आकर्षित होत आहे, असे दिसत असल्याने मी त्या म्हशी काहीशा शेकडो यार्ड अंतरावरच्या जंगल रस्त्यालगत बांधल्या.सलग तीन रात्री वाघीण त्या म्हशींच्या

अगदी जवळून गेली पण त्यांना हात लावला नाही, पण चौथ्या रात्री बंगल्याजवळची म्हैस ठार झाली. सकाळी ठार केलेल्या ठिकाणाची तपासणी करताना मला निराशा वाटली, की ती म्हैस बंगल्यावरच्या टेकडीवर मागील रात्री हंबरडा फोडणाऱ्या एका बिबट्यांच्या जोडीनं ठार मारली होती. मला त्या भागात गोळीबार करायची कल्पना आवडत नव्हती, कारण त्यामुळे वाघीण घाबरेल अशी

भीती होती, पण जर मी बिबट्यांना ठार मारले नाही तर ते उरलेल्या तीन म्हशींना ठार करतील हे स्पष्ट होते, म्हणून मी त्यांचा पाठलाग केला आणि त्यांना ठार मारले.

कालाआगर बंगल्यापासून जाणारा जंगल रस्ता अनेक मैल पश्चिमेकडे पाइन, ओक आणि रोडोडेंड्रनच्या सुंदर जंगलातून जातो, आणि या जंगलांमध्ये, कुमाऊंच्या उरलेल्या भागाच्या तुलनेत, सांबर, काकर (भुंकणारे हरीण), रानडुक्कर आणि पक्ष्यांची विपुलता आहे. दोन प्रसंगी मला वाघिणीनं सांबर ठार मारल्याचा संशय आला होता, आणि दोन्ही वेळा मला रक्ताने माखलेली जागा सापडली, पण ठार मारलेले जनावर सापडले नाही.

पुढील चौदा दिवस मी दिवसभराचे सगळे तास जंगल रस्त्यावर किंवा जंगलात घालवले, आणि त्या काळात फक्त दोनदा वाघिणीजवळ पोचलो. पहील्या वेळी मी कालाआगरच्या डोंगररांगेच्या दक्षिण उतारावरच्या एका निर्जन गावाला भेट दिली होती, जे मागील वर्षी नरभक्षक वाघिणीच्या उपद्रवामुळे रिकामे करण्यात

आले होते. परत येताना मी जनावरांच्या पायवाटेने आलो होतो, जी रांगेच्या पलीकडे जात होती आणि मी मानखाऊ वाघिणीच्या मागावर होतो. परत येताना रांजणावरून पुढे जाऊन जंगलातील गुरांच्या वाटेने जात होतो. रस्त्याकडे जाताना मी खडकांच्या ढिगाऱ्याजवळ पोचलो, तेव्हा अचानक पुढे काहीतरी धोका असल्याची जाणीव झाली. रांजणापासून जंगलाच्या रस्त्यापर्यंतचं अंतर अंदाजे तीनशे यार्ड होतं. रांजण सोडल्यानंतर ही वाट काही यार्ड उतरत होती, मग उजवीकडे वळून टेकडीच्या कडेकडून शंभर यार्ड तिरकी जात होती; या भागाच्या उजव्या बाजूला मधोमध हे खडक होते. खडकांनंतरच्या तीव्र वळणावरून ही वाट डावीकडे वळत होती, आणि शंभर यार्ड पुढे दुसरं वळण घेऊन जंगलातील रस्त्याशी मिळत होती.

या वाटेने मी अनेकदा आलो होतो, पण खडकांजवळ पहील्यांदाच थांबलो होतो. या खडकांपासून वाचायचं झालं तर मला काही शंभर यार्ड दाट झुडपांतून जावं लागलं असतं किंवा खूप वरून फेरी मारून जावं लागलं असतं. पहीला पर्याय फार धोकादायक होता, आणि दुसऱ्यासाठी वेळ नव्हता, कारण सूर्य मावळतीला आला होता आणि अजून दोन मैल जायचं होतं. म्हणून आवडलं किंवा नाही, तरी खडकांकडे सामोरं जाणं हाच पर्याय होता. वारा टेकडीच्या वरच्या बाजूने येत असल्यामुळे मी वाटेच्या डावीकडील झुडपांकडे दुर्लक्ष करून उजवीकडील खडकांवर लक्ष केंद्रित केलं. शंभर फूट चाललो की संकटातून सुटलो असतो आणि हे अंतर मी- खडकांकडे चेहरा करून आणि बंदूक खांद्यावर ठेवून, जणू काही कुणी पाहत असेल तर विचित्र वाटेल अशा प्रकारे, पाऊलोपाऊल चालत पार केलं. खडकांच्या तीस यार्ड पुढे एक मोकळं गवताचं मैदान होतं, जे वाटेच्या उजव्या बाजूने सुरू होऊन पन्नास-साठ यार्ड वरपर्यंत पसरलेलं होतं, आणि खडकांपासून झुडपांच्या ओळीने झाकलेलं होतं. या मैदानात एक काकर गवत खात होता. मी त्याला आधी पाहिलं, मग त्याने मला पाहिलं. मी त्याच्याकडे थेट न पाहता हळूहळू पुढे जात होतो म्हणून तो जसा या प्राण्यांचा स्वभाव असतो, तसाच स्थिर उभा राहीला. वळणावर पोचल्यावर मागे वळून पाहिलं, तर काकरने डोकं खाली केलं होतं आणि तो परत गवत खायला लागला होता.

मी वळण पार करून थोडं पुढं गेलो होतो, तेवढ्यात काकर जोरजोरात भुंकत टेकडीवर पळाला. मी पटकन वळणावर परतलो आणि झुडपांमध्ये हालचाल पाहिली. काकराने वाघिणीला पाहिलं होतं, हे स्पष्ट होतं, आणि तिने पाहीलेलं ठिकाण वाटेवरच असणार. मी पाहीलेली हालचाल एखाद्या पक्ष्यामुळे झाली

असेल, पण ती वाघिणीमुळेही झाली असण्याची शक्यता होती; त्यामुळे पुढं जाण्यापूर्वी तपास करणं गरजेचं होतं.

खडकाखालून येणाऱ्या पाण्यामुळे लाल माती ओली झाली होती, आणि त्यावर पाऊलखुणा स्पष्ट उमटलेल्या होत्या. माझ्या खुणांवर वाघिणीचे पसरट ठसे उमटले होते – ती खडकांवरून उडी मारून माझ्या मागे आली होती, पण काकरच्या इशाऱ्यामुळे तिने वाट सोडली आणि झुडपांत शिरली. वाघिणीला प्रत्येक इंचनइंच जमिनीची माहिती होती; खडकांवर मला मारायची संधी हुकली, आणि पहिल्या वळणावरची संधी काकरमुळे हुकली म्हणून ती आता झुडपांतून दुसऱ्या वळणावर मला अडवायला येत असावी.

आता पुढे जाणं योग्य नव्हतं, म्हणून मी काकराच्या मागावर वर चढलो व त्याच्या मागोमाग त्या मोकळ्या जागेतून वर गेलो आणि डावीकडे वळून, मोकळ्या जागेतून खाली उतरत जंगलाच्या रस्त्यावर आलो. पुरेशा दिवसाच्या मार्गावरून पुढे जाणे आता योग्य नव्हते, म्हणून मी काकराच्या मागोमाग त्या मोकळ्या जागेतून वर गेलो आणि डावीकडे वळून, मोकळ्या जागेतून खाली उतरत जंगलाच्या रस्त्यावर आलो. पुरेशा दिवसाचा उजेड असता, तर त्या संध्याकाळी मी वाघिणीची परिस्थिती उलटी करू शकलो असतो, कारण तिने खडकांचा आडोसा सोडल्यानंतरची परिस्थिती, पूर्णपणे माझ्या बाजूने होती. मला त्या परिसराची तितकीच माहिती होती जितकी तिला, आणि जिथे तिला तिच्या माझ्याबद्दलच्या इराद्याचा संशय घेण्याचे काहीच कारण नव्हते, तिथे मला मात्र तिच्या इराद्यांबद्दल अगदी स्पष्ट माहिती होती. मात्र, परिस्थिती माझ्या बाजूने असूनही, संध्याकाळ उशीराची वेळ असल्यामुळे, मी त्याचा फायदा घेऊ शकलो नाही.

येणाऱ्या धोक्याची जाणीव करून देणाऱ्या संवेदनांचा मी इतरत्र उल्लेख केला आहे, आणि त्या विषयावर फार लांब न जाता एवढेच सांगेन की ही संवेदना खरी असते, परंतु ती कशी कार्यान्वित होते हे मला माहीत नाही, म्हणून मी ते समजावून सांगू शकत नाही. या वेळी मी वाघिणीला ना पाहिले होते ना ऐकले होते, पक्षी किंवा

प्राणी यांच्याकडून तिच्या उपस्थितीचे कोणतेही संकेत मिळाले नव्हते, तरीसुद्धा मला अजिबात शंका नव्हती की ती माझ्यासाठी त्या खडकांमध्ये दबा धरून बसली आहे. त्या दिवशी मी अनेक तास बाहेर होतो आणि खूप सावधगिरीने जंगलात मैलोनमैल चाललो होतो, पण एक क्षणही मला अस्वस्थ वाटले नव्हते. पण मग, जेव्हा मी रांग ओलांडली आणि त्या खडकांवर नजर टाकली, तेव्हा मला समजले की त्यांच्यात माझ्यासाठी धोका आहे, आणि काही मिनिटांनंतर काकरच्या जंगलाला दिलेल्या इशाऱ्याने आणि माझ्या पाऊलांवर उमटलेल्या नरभक्षक वाघिणीच्या पाऊलांच्या खुणांनी हे ज्ञान खरे ठरवले.

प्रकरण चौथे

माझ्या कथेत आतापर्यंत माझ्याबरोबर धीराने राहिलेल्या वाचकांना, मला माझ्या वाघिणीशी झालेल्या पहिल्या — आणि शेवटच्या — भेटीचा स्पष्ट आणि तपशीलवार वृत्तांत द्यायचा आहे.

माझ्या कालाअगर येथील आगमनानंतर एकोणिसाव्या दिवशी, ही भेट ११

एप्रिल १९३० च्या दुपारी झाली.

त्या दिवशी दुपारी दोन वाजता मी तीन म्हशींना जंगलाच्या रस्त्यालगत ठराविक

जागी बांधण्याच्या उद्देशाने बाहेर पडलो होतो. बंगल्यापासून एक मैल अंतरावर, जिथे रस्ता एका रांगेवरून जातो आणि कालाअगर पर्वतरांगेच्या उत्तर बाजूकडून पश्चिम बाजूकडे वळतो, तिथे माझी भेट लाकडे गोळा करण्यासाठी बाहेर पडलेल्या एका मोठ्या गटाशी झाली. त्या गटात एक म्हातारा माणूस होता.त्याने डोंगरा च्या खाली, आपण जिथे उभे होतो तिथून पाचशे यार्ड अंतरावर असलेल्या तरुण ओक झाडांच्या झुडपांकडे बोट दाखवून सांगितले की महिनाभरापूर्वी याच झुडपात नरभक्षक वाघिणीने त्याचा एकुलता एक मुलगा, अठरा वर्षांचा तरुण, ठार केला होता.

तिथे गेलेल्या पंचवीस माणसांना आपल्या मुलाच्या मृत्यूसाठी त्याने दोष दिला व फारच कटूतेने सांगितले की ते पळून गेले आणि मुलाला वाघाच्या तावडीत सोडून गेले. माझ्याजवळ बसलेल्या काही जणांचा त्या पंचवीस जणांमध्ये समावेश होता आणि त्यांनी मुलाच्या मृत्यूसाठीची जबाबदारी नाकारली. त्यांनी आरोप केला की त्या मुलानेच गोंधळ उडवला होता कारण त्याने वाघाची डरकाळी ऐकली असे ओरडून, सगळ्यांना जीव वाचवण्यासाठी पळा, असे सांगितले होते. हे स्पष्टीकरण त्या म्हाताऱ्याला मान्य झाले नाही. त्याने मान हलवली आणि म्हणाला, “तुम्ही मोठे पुरुष होतात आणि तो फक्त मुलगा होता पण तुम्ही पळून गेलात आणि त्याला ठार मारायला सोडून दिलंत.” मी प्रश्न विचारून ही वादग्रस्त चर्चा पेटवली याचे मला वार्ड वाटले आणि म्हाताऱ्याला शांत करण्यासाठी, फारसा उपयोग होणार नाही हे माहित असूनही, मी म्हटलो की...उजेड असता, तर त्या संध्याकाळी मी वाघिणीची परिस्थिती उलटी करू शकलो असतो.

मी घेतलेली .275 रायफल अगदी अचूक होती, आणि वाघिणीला फक्त जखमी केले तरीसुद्धा तिचा रक्ताचा मागोवा घेता येईल, जे गेल्या कित्येक महिन्यांपासून जसे मी अंधारात शोधत होतो त्यापेक्षा खूप चांगले ठरले असते.

ही माणसं मात्र एक अडचण होती. त्यांना एकट्यांना बंगल्याकडे परत पाठवणे म्हणजे काही कमी गुन्हा ठरला नसता, त्यामुळे त्यांना सोबत ठेवणे भागच होते. म्हशीला अशा रीतीने खुंटाला बांधले की वाघिणीला ती घेऊन जाता येणार नाही, मी मोकळी जागा सोडून दिली आणि उलट्या डोंगरावरून गोळी झाडायची जी योजना सांगितली होती ती पूर्ण करण्यासाठी परत त्या वाटेवर गेलो.

वाटेवर शंभर यार्ड गेल्यावर एक दरी आली. या दरीच्या पलीकडे वाट अतिशय दाट झुडपांत शिरत होती, आणि माझ्या मागे दोन माणसे असल्यामुळे या झुडपांत

तिथपर्यंत तिचा मागोवा घेऊन, मग दरीत वर जाऊन, झुडपांच्या पलीकडे वाट पुन्हा पकडायचे ठरवले.

दरी साधारण दहा यार्ड रुंद व चार-पाच फूट खोल होती. मी त्यात उतरतो तोच, ज्या दगडावर मी हात ठेवला होता, त्यावरून एक नाइटजार पक्षी उडाला. पक्षी जिथून उडाला तिथे पाहिले तर दोन अंडी दिसली. ही अंडी पेंढ्यासारख्या पिवळसर रंगाची व गडद तपकिरी ठिपक्यांची होती, आणि त्यांच्या आकारात विलक्षण फरक होता — एक लांबट व टोकदार तर दुसरे अगदी गोलसर. माझ्या संग्रहात नाइटजारची अंडी नसल्याने ही अंडी घेण्याचे ठरवले. काही भांडे नसल्याने डावा हात कपासारखा करून त्यात अंडी ठेवली व त्यांच्याभोवती थोडे शेवाळ कोंबले.

मी दरीत खाली जात होतो तसा काठ उंच होत गेला आणि मी जिथून शिरलो होतो त्यापासून साठ यार्ड अंतरावर बारा-चौदा फूट खोल असा एक मोठा उतार लागला. पावसाळ्यात या डोंगरदऱ्यांतून धावणाऱ्या पाण्याने दगड अगदी काचेप्रमाणे गुळगुळीत केले होते, आणि तो उतार पाय ठेवायला खूपच उभा होता. मी रायफल त्या माणसांकडे दिली आणि काठावर बसून हळूहळू घसरत खाली उतरलो. माझे पाय वाळूवर टेकले इतक्यात ती दोन्ही माणसे उड्या मारत माझ्या दोन्ही बाजूला उतरली आणि रायफल हातात देत फार घाबरून विचारले, “वाघिणीचा आवाज ऐकला का?”

खरं तर मी काही ऐकलं नव्हतं, कदाचित माझे कपडे दगडांवर घासत असल्याने असे झाले असावे. विचारले असता त्यांनी सांगितले, की कुठेतरी जवळपासून खोल आवाजात डरकाळी आली होती, पण नेमका आवाज कुठून आला हे सांगता येत

नव्हते. शिकारीला शोधत असताना वाघ कधीच डरकाळ्या फोडत नाही, आणि एकमेव स्पष्टीकरण — तेही समाधानकारक नाही — असे देता येईल की आम्ही मोकळ्या जागेतून निघाल्यानंतर वाघिणीने आमचा माग काढला आणि आम्ही

दरीत उतरत असल्याचे पाहून ती पुढे जाऊन दरी जिथे अर्ध्यावर येते तिथे दबा धरून बसली; आणि मी उतारावरून खाली घसरल्यामुळे ती दिसेनाशी झाली आणि अचानक संधी हुकल्याने तिच्या तोंडून हळूशी डरकाळी निघाली. हा अंदाजही फक्त तेव्हाच ग्राह्य धरता येईल, जेव्हा ती मला जेवणासाठी निवडेल आणि तिला त्या दोन माणसांत काहीही रस नव्हता असे गृहीत धरावे लागेल.

आता आम्ही जिथे उभे होतो तिथे मागे गुळगुळीत उभा उतार होता, उजवीकडे दरीवर वाकलेली पंधरा फूट उंच भिंत होती आणि डावीकडे तीस-चाळीस फूट उंच अशी मोठ्या दगडांची साठवण होती. ज्या वाळूमय पट्ट्यावर आम्ही उभे होतो तो चाळीस फूट लांब व दहा फूट रुंद होता. खाली मोठे पाइनचे झाड पडून दरीला अडथळा निर्माण झाला होता आणि म्हणूनच वाळू साठली होती. ही भिंत पडलेल्या झाडापासून बारा-पंधरा फूट आधीच संपत होती, आणि मी आवाज न करता पुढे जात असताना, लक्षात आले की वाळूमय पट्टा या दगडाच्या मागूनही चालू होता.

ज्या दगडाबद्दल मी इतका उल्लेख करतो आहे, त्याची शाळेतील मोठ्या पट्टीशी तुलना करता येईल — तो खालच्या टोकाला दोन फूट जाड होता आणि ...

मी वाघीण मारायचा खूप प्रयत्न केला होता – पण अपयशी ठरलो; आणि आता अंडी उचलल्यानंतर काही मिनिटांतच माझं नशीब पालटलं होतं.

माझ्या डाव्या हाताच्या ओंजळीत इतका वेळ सुरक्षित राहिलेली अंडी, वाघिणीला बांधलेल्या ज्या पायवाटेने आम्ही खाली आलो होतो तिथे येईपर्यंत ती अजूनही उबदार होती, जेव्हा मी ती दगडातल्या छोट्या खोलगट जागेत ठेवली, जी घरट्याचं काम करत होती. अर्ध्या तासाने मी परत तिथून गेलो, तेव्हा ती अंडी आईपाखराने झाकून घेतलेली होती. त्या पाखराचा रंग इतका दगडाशी जुळणारा होता की मला, ज्याला नेमकं घरटं कुठे आहे हे माहीत होतं, तरीसुद्धा तिला आजूबाजूच्या परिसरापासून वेगळी ओळखणं कठीण झालं होतं.

ती म्हैस, जी महिन्यांच्या काळजीखाली इतकी पाळीव झाली होती की कुत्र्यासारखी मागे मागे फिरत होती, ती पुरुषांच्या मागे डोंगर उतरत आली, वाघिणीचा वास घेतला आणि वाळूत आडवी होऊन निवांत चारा चघळू लागली, तोपर्यंत आम्ही वाघिणीला पुरुषांनी कापलेल्या जाडसर बांबूला बांधून ठेवले.

मी माधो सिंगला मदतीसाठी बंगल्यावर परत जाण्यास सांगितलं होतं, पण त्याने त्याकडे लक्षच दिलं नाही. तो आणि त्याचा साथीदार नरभक्षक वाघीण उचलून नेण्याचा मान कुणाशीही वाटून घ्यायला तयार नव्हते. जर मी थोडी मदत केली, तर मध्ये मध्ये विश्रांती घेऊन ही कामगिरी फार अवघड ठरणार नाही, असं तो म्हणाला. आम्ही तिघे बळकट पुरुष – त्यांपैकी दोघे लहानपणापासूनच जड ओझं वाहायला सवयीचे – आणि तिघेही कठोर श्रमांना सरावलेले; पण तरीही आम्ही घेतलेलं काम प्रचंड होतं.

ज्या पायवाटेने आम्ही खाली आलो होतो ती वाघिणीला बांधलेल्या लांब बांबूसाठी खूपच अरुंद व वळणावळणाची होती. म्हणून, वारंवार श्वास सावरायला व खांद्यावर बांबू फारसा खोचूनये म्हणून गादी नीट बसवायला थांबत थांबत, आम्ही सरळ डोंगर चढलो, जिथे रासबेरी आणि काटेरी झुडपांची गर्दी होती. त्यावरून जाताना आम्ही आमच्या कपड्यांचे तुकडे आणि अंगावरील काही त्वचा सोडून दिली – ज्यामुळे अनेक दिवस अंघोळ करणं त्रासदायक झालं.

आजूबाजूच्या डोंगरांवर अजूनही सूर्यप्रकाश पसरलेला असताना, अस्ताव्यस्त दिसणारे पण अतिशय आनंदी असे आम्ही तिघे – मागे म्हैस घेऊन – वाघीण उचलून काळाआगर जंगल बंगल्यावर पोहोचलो. आणि त्या संध्याकाळपासून आजपर्यंत,

शेकडो चौरस मैल पसरलेल्या डोंगरदऱ्यांमध्ये – जिथे पाच वर्षे चौगडची वाघीण राज्य करत होती – एकही मनुष्य ठार झाला नाही किंवा जखमी झाला नाही.

पूर्व कुमाऊंच्या नकाशावर, जो माझ्या समोर भिंतीवर लटकलेला आहे, मी अजून एक क्रॉस आणि तारीख जोडली आहे – ती नरभक्षक वाघीण कमावून गेलेली.

हा क्रॉस काळाआगरच्या पश्चिमेला दोन मैलांवर आहे, आणि त्याखाली लिहिलेली तारीख आहे – ११ एप्रिल १९३०.

वाधिणीचे नखं मोडलेली होती, झिजून पसरलेली होती. मी घेतलेली .275 रायफल अगदी अचूक होती, आणि वाधिणीला फक्त जखमी केले तरीसुद्धा तिच्या रक्ताचा मागोवा घेता येईल, जे गेल्या कित्येक महिन्यांपासून जसे मी अंधारात शोधत होतो त्यापेक्षा खूप चांगले ठरले असते.

वाटेवर शंभर यार्ड गेल्यावर एक दरी आली. या दरीच्या पलीकडे वाट अतिशय दाट झुडपांत शिरत होती, आणि माझ्या मागे दोन माणसे असल्यामुळे या झुडपांत शिरणे योग्य नव्हते. त्यामुळे मी दरीत उतरून, ती खाली दरीत जिथे मिळते तिथपर्यंत तिचा मागोवा घेऊन, मग दरीत वर जाऊन, झुडपांच्या पलीकडे वाट पुन्हा पकडायचे ठरवले.

आवाज कुठून आला हे सांगता येत नव्हते. शिकारीला शोधत असताना वाघ कधीच डरकाळ्या फोडत नाही, आणि एकमेव स्पष्टीकरण — तेही समाधानकारक नाही — ते असे देता येईल, की आम्ही मोकळ्या जागेतून निघाल्यानंतर वाधिणीने आमचा माग काढला आणि आम्ही दरीत उतरत असल्याचे पाहून ती पुढे जाऊन दरी जिथे अर्ध्यावर येते तिथे दबा धरून बसली; आणि मी उतारावरून खाली घसरल्या मुळे ती दिसेनाशी झाली आणि अचानक संधी हुकल्याने तिच्या तोंडून हळूशी डरकाळी निघाली. हा अंदाजही फक्त तेव्हाच ग्राह्य धरता येईल, जेव्हा ती मला जेवणासाठी निवडेल आणि तिला त्या दोन माणसांत काहीही रस नव्हता असे गृहीत धरावे लागेल.

आता आम्ही जिथे उभे होतो तिथे मागे गुळगुळीत उभा उतार होता. उजवीकडे दरीवर वाकलेली पंधरा फूट उंच भिंत होती आणि डावीकडे तीस-चाळीस फूट उंच

अशी मोठ्या दगडांची साठवण होती. ज्या वाळूमय पट्ट्यावर आम्ही उभे होतो तो चाळीस फूट लांब व दहा फूट रुंद होता. खाली मोठे पाइनचे झाड पडून दरीला अडथळा निर्माण झाला होता आणि म्हणूनच वाळू साठली होती. ही भिंत पडलेल्या झाडापासून बारा-पंधरा फूट आधीच संपत होती, आणि मी आवाज न करता पुढे जात असता लक्षात आले की वाळूमय पट्टा या दगडाच्या मागूनही चालू होता.

ज्या दगडाबद्दल मी इतका उल्लेख करतो आहे, त्याची शाळेतील मोठ्या पट्टीशी तुलना करता येईल — तो खालच्या टोकाला दोन फूट जाड होता.

म्हशीला अशा रीतीने खुंटाला बांधले की वाघिणीला ती घेऊन जाता येणार नाही, मी मोकळी जागा सोडून दिली आणि उलट्या डोंगरावरून गोळी झाडायची जी योजना सांगितली होती ती पूर्ण करण्यासाठी परत त्या वाटेवर गेलो.

वाटेवर शंभर यार्ड गेल्यावर एक दरी आली. या दरीच्या पलीकडे वाट अतिशय दाट झुडपांत शिरत होती, आणि माझ्या मागे दोन माणसे असल्यामुळे या झुडपांत शिरणे योग्य नव्हते. त्यामुळे मी दरीत उतरून, ती खाली दरीत जिथे मिळते तिथपर्यंत तिचा मागोवा घेऊन, मग दरीत वर जाऊन, झुडपांच्या पलीकडे वाट पुन्हा पकडायचे ठरवले.

आता आम्ही जिथे उभे होतो तिथे मागे गुळगुळीत उभा उतार होता, उजवीकडे दरीवर वाकलेली पंधरा फूट उंच भिंत होती आणि डावीकडे तीस-चाळीस फूट उंच अशी मोठ्या दगडांची साठवण होती. ज्या वाळूमय पट्ट्यावर आम्ही उभे होतो तो चाळीस फूट लांब व दहा फूट रुंद होता. खाली मोठे पाइनचे झाड पडून दरीला अडथळा निर्माण झाला होता आणि म्हणूनच वाळू साठली होती. ही भिंत पडलेल्या झाडापासून बारा-पंधरा फूट आधीच संपत होती, आणि मी आवाज न करता पुढे जात असता लक्षात आले की वाळूमय पट्टा या दगडाच्या मागूनही चालू होता.

पावसाळ्यात या डोंगरदऱ्यांतून धावणाऱ्या दरीत मी खाली जात होतो, तसा काठ उंच होत गेला आणि मी जिथून शिरलो होतो त्यापासून साठ यार्ड अंतरावर बारा-चौदा फूट खोल असा एक मोठा उतार लागला.

आता आम्ही जिथे उभे होतो तिथे मागे गुळगुळीत उभा उतार होता,

ज्या दगडाबद्दल मी इतका उल्लेख करतो आहे, त्याची शाळेतील मोठ्या पट्टीशी तुलना करता येईल — तो खालच्या टोकाला दोन फूट जाड होता. मी म्हशीला अशा रीतीने खुंटाला बांधले की वाघिणीला ती घेऊन जाता येणार नाही, मी मोकळी जागा सोडून दिली आणि उलट्या डोंगरावरून गोळी झाडायची जी योजना सांगितली होती ती पूर्ण करण्यासाठी परत त्या वाटेवर गेलो.

वाटेवर शंभर यार्ड गेल्यावर एक दरी आली. या दरीच्या पलीकडे वाट अतिशय दाट झुडपांत शिरत होती, आणि माझ्या मागे दोन माणसे असल्यामुळे या झुडपांत शिरणे योग्य नव्हते. त्यामुळे मी दरीत उतरून, ती खाली दरीत जिथे मिळते तिथपर्यंत तिचा मागोवा घेऊन, मग दरीत वर जाऊन, झुडपांच्या पलीकडे वाट पुन्हा पकडायचे ठरवले.

मी दरीत खाली जात होतो तसा काठ उंच होत गेला आणि मी जिथून शिरलो होतो त्यापासून साठ यार्ड अंतरावर बारा-चौदा फूट खोल असा एक मोठा उतार लागला. पावसाळ्यात या डोंगरदऱ्यांतून धावणाऱ्या पाण्याने दगड अगदी काचेप्रमाणे गुळगुळीत केले होते, आणि तो उतार पाय ठेवायला खूपच उभा होता. मी रायफल त्या माणसांकडे दिली आणि काठावर बसून हळूहळू घसरत खाली उतरलो. माझे पाय वाळूवर टेकले इतक्यात ती दोन्ही माणसे उड्या मारत माझ्या दोन्ही बाजूला उतरली आणि रायफल हातात देत फार घाबरून विचारले, “वाघिणीचा आवाज ऐकला का?”

खरं तर मी काही ऐकलं नव्हतं, कदाचित माझे कपडे दगडांवर घासत असल्याने असे झाले असावे. विचारले असता त्यांनी सांगितले की कुठेतरी जवळपासून खोल आवाजात डरकाळी आली होती, पण नेमका आवाज कुठून आला हे सांगता येत नव्हते. शिकारीला शोधत असताना वाघ कधीच डरकाळ्या फोडत नाही, आणि एकमेव स्पष्टीकरण — तेही समाधानकारक नाही — असे देता येईल की आम्ही मोकळ्या जागेतून निघाल्यानंतर वाघिणीने आमचा माग काढला आणि आम्ही दरीत उतरत असल्याचे पाहून ती पुढे जाऊन दरी जिथे अर्ध्यावर येते तिथे दबा धरून बसली; आणि मी उतारावरून खाली घसरल्यामुळे ती दिसेनाशी झाली

आणि अचानक संधी हुकल्याने तिच्या तोंडून हळूचशी डरकाळी निघाली. हा अंदाज ही फक्त तेव्हाच ग्राह्य धरता येईल, जेव्हा आपण असे गृहीत धरू, की तिने मला जेवणासाठी निवडले आणि तिला त्या दोन माणसांत काहीही रस नव्हता.

आता आम्ही जिथे उभे होतो तिथे मागे गुळगुळीत उभा उतार होता, उजवीकडे दरीवर वाकलेली पंधरा फूट उंच भिंत होती आणि डावीकडे तीस-चाळीस फूट उंच अशी मोठ्या दगडांची साठवण होती. ज्या वाळूमय पट्ट्यावर आम्ही उभे होतो तो चाळीस फूट लांब व दहा फूट रुंद होता. खाली मोठे पाइनचे झाड पडून दरीला अडथळा निर्माण झाला होता आणि म्हणूनच वाळू साठली होती. ही भिंत पडलेल्या झाडापासून बारा-पंधरा फूट आधीच संपत होती, आणि मी आवाज न करता पुढे जात असता लक्षात आले की वाळूमय पट्टा या दगडाच्या मागूनही चालू होता.

ज्या दगडाबद्दल मी इतका उल्लेख करतो आहे, त्याची मोठ्या शाळेतील पट्टीशी तुलना करता येईल — तो खालच्या टोकाला दोन फूट जाड होता आणि एक प्रचंड पाइनचं झाड पडलं होतं, ज्यामुळे खोऱ्यामध्ये पाणी साचलं होतं, आणि

वाळूचा साठा होण्याचं कारण हाच अडथळा होता. उंचावर लटकणाऱ्या दगडाची भिंत पडलेल्या झाडापासून बारा-पंधरा फुटांवर संपत होती, आणि मी त्या दगडाच्या टोकाकडे जात असताना, माझे पाय वाळूत आवाज न करता पडत असताना, मला अतिशय सुदैवाने नीट जाता आले. मी मोकळी जागा सोडून दिली आणि उलट्या

डोंगरावरून लक्षात आलं की वाळूमय तळ हा दगडाच्या मागच्या बाजूला देखील वळून गेला होता.

ज्या दगडाबद्दल मी इतकं काही सांगितलं आहे तो मी उत्तम रीतीने असा सांगू शकतो – तो म्हणजे एक प्रचंड शालेय पाटी होती. खालच्या टोकाला दोन फूट जाड, आणि आपल्या लांब बाजूपैकी एका बाजूवर सरळ नव्हे पण थोडा कललेला उभा होता.

मी त्या प्रचंड पाटीच्या सावलीतून बाहेर पडलो आणि उजव्या खांद्यावरून मागे थेट वाघिणीच्या चेहऱ्याकडे पाहीलं.

मला तुमच्यासमोर ही परिस्थिती स्पष्टपणे उभी करायची आहे.

माझ्या मनात दोन विचार चमकून गेले – एक म्हणजे पहीला डाव माझाच असायला हवा, आणि दुसरा म्हणजे तो असा असायला हवा की वाघिण धास्तावणार नाही किंवा ती घाबरणार नाही.

पावसाळ्यात या डोंगरदऱ्यांतून धावणाऱ्या दरीत मी खाली जात होतो.

रायफल माझ्या उजव्या हातात, छातीवर आडवी धरलेली होती, आणि तिची सेफ्टी कॅच काढलेली होती. वाघिणीकडे ती रोखायची असेल तर तिचं नळकांडे तीन चतुर्थांश वळणात फिरवावं लागणार होतं.

रायफल हळूहळू, अगदी किंचित हलवून फिरवायला सुरुवात केली. चौथ्या भागाचं वळण झाल्यावर रायफलचा मागचा भाग माझ्या उजव्या बाजूला लागला. आता हात पूर्ण पसरवणं भाग होतं, आणि माझ्या बाजूपासून रायफलचा मागचा भाग सुटताच मी हलक्या हाताने फिरवत राहिलो. हात आता पूर्ण ताणला गेला होता, रायफलचं वजन जाणवू लागलं होतं. आता फक्त थोडंसंच वळवायचं बाकी होतं, आणि वाघिण अजूनही माझ्याकडे डोळे न हलवता पाहत होती, तिच्या चेहऱ्यावर तसाच शांतपणा होता.

रायफलला तीन चतुर्थांश वळण द्यायला किती वेळ गेला, हे मी सांगू शकत नाही. मी वाघिणीच्या डोळ्यात डोळे घालून पाहत होतो, त्यामुळे रायफलच्या नळकांड्याच्या हालचालीकडे पाहू शकत नव्हतो; त्यामुळे माझा हात जणू बधिर झाला आहे आणि रायफल कधीच फिरून पूर्ण होणार नाही, असं मला वाटत होतं. पण शेवटी ती हालचाल पूर्ण झाली, आणि रायफलचं नळकांडे वाघिणीच्या देहाकडे वळताच मी ट्रिगर दाबलं. मर्यादित जागेत गोळीचा आवाज वाढून ऐकू आला. रायफलच्या उलट धक्क्याचा झटका जाणवला, आणि ही दोन खात्रीची चिन्हं नसती, तर गोळी खरंच सुटली आहे का यावर माझा विश्वास बसला नसता – कारण गोळी झाडल्याचा तत्काळ परिणाम दिसत नव्हता. जसं एखाद्या भयंकर स्वप्नात आपण ट्रिगर ओढतो, पण रायफल निकामी ठरते, तसं काहीसं झालं होतं.

ज्या दगडाबद्दल मी इतकं काही सांगितलं आहे, त्या प्रचंड दगडाच्या सावलीतून बाहेर पडलो आणि उजव्या खांद्यावरून मागे पाहिलं – आणि थेट वाघिणीच्या चेहऱ्याकडे पाहिलं.

मला तुमच्यासमोर ही परिस्थिती स्पष्टपणे उभी करायची आहे.

माझ्या मनात दोन विचार चमकून गेले – एक म्हणजे पहीला डाव माझाच असायला हवा, आणि दुसरा म्हणजे तो असा असायला हवा की वाघिण धास्तावणार नाही किंवा घाबरणार नाही.

रायफल माझ्या उजव्या हातात, छातीवर आडवी धरलेली होती, आणि तिची सेफ्टी कॅच काढलेली होती. वाघिणीकडे ती रोखायची असेल तर तिचं नळकांड तीन चतुर्थांश वळणात फिरवावं लागणार होतं.

रायफल हळूहळू अगदी किंचित हलवून फिरवायला सुरुवात केली. चौथ्या भागाचं वळण झाल्यावर रायफलचा मागचा भाग माझ्या उजव्या बाजूला लागला. आता हात पूर्ण पसरवणं भाग होतं, आणि माझ्या बाजूपासून रायफलचा मागचा भाग सुटताच मी हलक्या हाताने फिरवत राहिलो. हात आता पूर्ण ताणला गेला होता, रायफलचं वजन जाणवू लागलं होतं. आता फक्त थोडंसंच वळवायचं बाकी होतं, आणि वाघीण अजूनही माझ्याकडे न डोळे हलवता पाहत होती, तिच्या चेहऱ्यावर तसाच शांतपणा होता.

रायफलला तीन चतुर्थांश वळण द्यायला किती वेळ गेला, हे मी सांगू शकत नाही. मी वाघिणीच्या डोळ्यात डोळे घालून पाहत होतो, त्यामुळे रायफलच्या नळकांड्याच्या हालचालीकडे पाहू शकत नव्हतो; त्यामुळे माझा हात जणू बधिर झाला आहे आणि रायफल कधीच फिरून पूर्ण होणार नाही, असं मला वाटत होतं. पण शेवटी ती हालचाल पूर्ण झाली, आणि रायफलचं नळकांडं वाघिणीच्या देहाकडे वळताच मी ट्रिगर दाबला.

क्षणभर वाघीण स्थिर राहिली...

एक प्रचंड पाइनचं झाड पडलं होतं, ज्यामुळे खोऱ्यामध्ये पाणी साचलं होतं, आणि वाळूचा साठा होण्याचं कारण हाच अडथळा होता. उंचावर लटकणाऱ्या दगडाची भिंत पडलेल्या झाडापासून बारा-पंधरा फुटांवर संपत होती, आणि मी त्या दगडाच्या टोकाकडे जात असताना, माझे पाय वाळूत आवाज न करता पडत असताना, मला अतिशय सुदैवाने लक्षात आलं की वाळूमय तळ हा दगडाच्या मागच्या बाजूला देखील वळून गेला होता.

मी त्या प्रचंड दगडाच्या सावलीतून बाहेर पडलो आणि उजव्या खांद्यावरून मागे पाहिलं – आणि थेट वाघिणीच्या चेहऱ्याकडे पाहिलं.

मर्यादित जागेत गोळीचा आवाज वाढून ऐकू आला, रायफलच्या उलट धक्क्याचा झटका जाणवला, आणि ही दोन खात्रीची चिन्हं नसती, तर गोळी खरंच सुटली आहे का, यावर माझा विश्वास बसला नसता – कारण गोळी झाडल्याचा तत्काळ परिणाम दिसत नव्हता. जसं एखाद्या भयंकर स्वप्नात आपण ट्रिगर ओढतो, पण रायफल निकामी ठरते, तसं काहीसं झालं होतं.

(अ) हातातली अंडी, (ब) माझ्याकडे असलेली हलकी रायफल, आणि (क) वाघीण नरभक्षक असणं.

जर माझ्या हातात अंडी नसती तर मी दोन्ही हातांनी रायफल पकडली असती, आणि मागे वळून इतक्या जवळ वाघीण पाहताच सहजगत्या मी तिच्यासमोर वळायचा प्रयत्न केला असता, आणि माझ्या हालचालींमुळे थांबलेली तिची झेप नक्कीच सुटली असती. पुन्हा, जर रायफल हलकी असती, तर मी ती जशी फिरवली तसं फिरवणं आणि हात पूर्ण पसरून ती झाडणं शक्यच झालं नसतं. आणि शेवटी, जर वाघीण फक्त एक सामान्य वाघीण असती, नरभक्षक नसती, तर कोपऱ्यात

अडकली असता ती बाहेर पडायच्या मार्गाने धावून मला चिरडून टाकलं असतं – आणि वाघाकडून चिरडलं जाण्याचे परिणाम प्राणघातकच ठरतात.

दरम्यान, माणसं थोडं वळसा घेऊन वर डोंगरावर गेली, म्हशीला सोडवली आणि दोर घेतला, कारण तो अजून एका आणि खूपच आनंददायक कारणासाठी लागणार होता. मी मात्र दगड चढून खोऱ्याच्या वरच्या बाजूला गेलो, अंडी त्यांच्या खऱ्या मालकाला परत देण्यासाठी.

मी मान्य करतो की मी माझ्या शिकान्यांइतकाच अंधश्रद्धाळू आहे. तीन लांब कालखंडांत, पूर्ण वर्षभर, मी वाघीण मारायचा प्रयत्न केला – आणि प्राणपणाने केला

– पण प्रत्येक वेळी अपयश आलं; आणि आता अंडी उचलल्यानंतर काही मिनिटांतच माझं नशीब बदललं होतं.

एवढ्याशा जाणवण्याजोग्या क्षणासाठी वाघीण अगदी शांत पडून राहिली, आणि मग हळूहळू तिचं डोकं पुढे पसरलेल्या पायांवर टेकलं, आणि त्याच वेळी गोळी लागलेल्या जखमेतून रक्ताचा फवारा बाहेर आला. गोळीने तिचा मणका जखमी केला होता आणि हृदयाचा वरचा भाग उद्ध्वस्त केला होता.

माझ्यामागे काही गजांवरून येत असलेले आणि माझ्या वाघिणीशी असलेल्या अंतरात दगडाची जाडी अडथळा ठरत असलेले ते दोघे मी थांबलो आणि डोकं वळवलं, हे पाहताच थांबले. मी वाघीण पाहिली आहे हे त्यांना लगेच कळलं आणि माझ्या वागण्यावरून ती अगदी जवळ आहे हे त्यांनी ओळखलं. नंतर माधो सिंग म्हणाला की, त्याला मला ओरडून सांगावसं वाटत होतं – अंडी खाली ठेव आणि दोन्ही हातांनी रायफल पकड.

मी गोळी झाडल्यावर आणि रायफलची नळी माझ्या पायांवर टेकवल्यावर, माधो सिंगने खूण करून माझ्याकडून रायफल घेतली, कारण अचानक माझ्या पायांनी मला आधार देणं थांबवल्यासारखं झालं होतं, म्हणून मी पडलेल्या झाडाकडे गेलो आणि बसलो. तिच्या पायांचे ठसे पाहण्यापूर्वीच मला कळलं होतं की मी चौगडची वाघीण स्वर्गवासी केली आहे, आणि जिने साठ-चार माणसांचे – स्थानिक लोकांच्या मते हा आकडा दुप्पट होता – जीव कापून टाकले होते, तिने नियतीच्या कात्रीने तिचा स्वतःचाच धागा तोडला होता.

माझ्या बाबतीत तोटा ठरेल असं तुम्हाला वाटलेल्या अशा तीन गोष्टी प्रत्यक्षात माझ्या फायद्याच्या ठरल्या. त्या होत्या: (अ) माझ्या डाव्या

हातातली अंडी, (ब) माझ्याकडे असलेली हलकी रायफल, आणि (क) वाघीण नरभक्षक असणं.

जर माझ्या हातात अंडी नसती तर मी दोन्ही हातांनी रायफल पकडली असती, आणि मागे वळून इतक्या जवळ वाघीण पाहताच सहजगत्या मी तिच्यासमोर वळायचा प्रयत्न केला असता, आणि माझ्या हालचालींमुळे थांबलेली तिची झेप नक्कीच सुटली असती. पुन्हा, जर रायफल हलकी नसती, तर मी ती जशी फिरवली तसं फिरवणं आणि हात पूर्ण पसरून ती झाडणं शक्यच झालं नसतं आणि शेवटी, जर वाघीण फक्त एक सामान्य वाघीण असती, नरभक्षक नसती, तर कोपऱ्यात अडकली असती. तिने बाहेर पडायच्या मार्गाने धावून मला चिरडून टाकलं असतं – आणि वाघाकडून चिरडले जाण्याचे परिणाम प्राणघातकच ठरतात.

दरम्यान, माणसं थोडा वळसा घेऊन वर डोंगरावर गेली, म्हशीला सोडवली आणि दोर घेतला, कारण तो अजून एका आणि खूपच आनंददायक कारणासाठी

लागणार होता. मी मात्र अंडी त्यांच्या खऱ्या मालकाला परत देण्यासाठी, दगड चढून खोऱ्याच्या वरच्या बाजूला गेलो.

मी मान्य करतो की मी माझ्या शिकान्यांइतकाच अंधश्रद्धाळू आहे. तीन लांब कालखंडांत, पूर्ण वर्षभर, मी वाघीण मारायचा प्रयत्न केला – आणि प्राणपणाने केला – पण प्रत्येक वेळी अपयश आलं; आणि आता अंडी उचलल्यानंतर काही मिनिटांतच माझं नशीब बदललं होतं.

अंडी, जी एवढ्या वेळ माझ्या डाव्या हाताच्या खोबणीत सुरक्षित पडून होती, ती मी दगडातल्या छोट्याशा खळग्यात (जो घरट्याचे काम करत होता) परत ठेवली तेव्हा अजूनही गरम होती. अर्ध्या तासाने परत त्या वाटेने गेलो असता, ती अंडी

अदृष्य झाली होती. कारण त्यांच्यावर आई बसलेली होती, जिचा रंग एवढा दगडाच्या ठिपक्यांच्या छटेसारखा होता की मला, जरी मला घरटे नेमके कुठे आहे हे माहित होते, तरीही तिला तिच्या आजूबाजूच्या खडकांपासून ओळखणे कठीण झाले.

महिनोनमहिने घेतलेल्या काळजीमुळे ती म्हैस एवढी चांगली पाळली गेली होती, की कुत्र्यासारखी मागोमाग यायची. ती पुरुषांच्या मागावर टेकड्या उतरून आली, वाघिणीचा वास घेतला आणि मग वाळूत निवांत पडून चारा चघळू लागली,, तोवर आम्ही वाघिणीला पुरुषांनी तोडलेल्या मजबूत खांबाला बांधून ठेवले.

मी माधोसिंहला बंगल्यात जाऊन मदत आणण्यास सांगण्याचा प्रयत्न केला होता, पण तो कसलेच ऐकायला तयार नव्हता. माणूसखाऊ वाघिणीला उचलून नेण्याचा मान तो व त्याचा सोबती दुसऱ्याशी वाटून घेण्यास तयार नव्हते आणि जर मी मदत केली, तर हे काम फारसे अवघड होणार नाही, असे त्याने वारंवार विश्रांतीच्या थांब्यांसह सांगितले. आम्ही तिघे ठेंगणे पण धष्टपुष्ट पुरुष होतो – त्यापैकी दोघे लहानपणापासून जड ओझे वाहायला सवय झालेले – आणि आम्ही तिघेही उघड्या हवेतल्या कष्टाच्या आयुष्याने कणखर झालेलो होतो; तरीसुद्धा हे काम आमच्यासाठी एक पराक्रमी आव्हानच ठरले.

आम्ही ज्या वाटेने आलो होतो, ती खांबावर बांधलेल्या वाघिणीसाठी खूपच अरुंद आणि वळणदार होती. म्हणून श्वास घेण्यासाठी वारंवार थांबत, खांब खांबावर फार खोलवर खोचू नये म्हणून गादी पुन्हा पुन्हा नीट करत, आम्ही रास्पबेरी आणि काटेरी झुडपांच्या गुंत्यातून सरळ टेकडीवर चढलो. त्या काट्यांवर आमच्या कपड्यांचा आणि अंगाच्या कातडीचा थोडा हिस्सा अडकून राहिला, ज्यामुळे अनेक दिवस अंधोळ करणेही वेदनादायक झाले.

सूर्य अजूनही आसपासच्या टेकड्यांवर चमकत होता, जेव्हा तीन अस्ताव्यस्त पण फार आनंदी पुरुष, मागोमाग म्हैस घेऊन, वाघिणीसकट काळाआगरच्या जंगल बंगल्यात घेऊन पोहोचले. आणि त्या संध्याकाळपासून आजपर्यंत शेकडो चौरस मैलांच्या डोंगर-दऱ्यांत – जिथे चौघडची वाघीण पाच वर्षे राज्य करत होती तरी, एकही मानव ठार किंवा जखमी झालेला नाही.

माझ्या समोरच्या भिंतीवर टांगलेल्या पूर्व कुमाऊंच्या नकाशावर मी अजून एक क्रॉस आणि तारीख नोंदवली आहे – तो क्रॉस आणि तारीख जी या माणूसखाऊ वाघिणीने मिळवली. तो क्रॉस काळाअगरच्या पश्चिमेला दोन मैल आहे, आणि त्याखालीची तारीख आहे ११ एप्रिल १९३०.

वाघिणीचे नखं मोडलेली आणि पसरलेली होती; तिच्या एका दाढीचा दात मोडलेला होता; आणि पुढचे दात हाडापर्यंत झिजलेले होते. ह्याच दोषांमुळे ती

माणूसखाऊ बनली होती, आणि तिच्या स्वतःच्या ताकदीने आपल्या भक्ष्याला एकदम ठार मारू शकत नव्हती. त्यामुळेच, मी पहील्या भेटीत चुकून तिच्या पिल्लाला मारल्यापासून, तिने हल्ला केलेल्या अनेक माणसांना ती ताबडतोब ठार करू शकत नव्हती.

The Bachelor of Powalgarh

पोवलगडच्या वाघाचा पूर्ण वाढ झालेला बच्चा

आपल्या हिवाळी निवासस्थानापासून तीन मैलांवर, आणि जंगलाच्या मध्यभागी, चारशे गज लांब व त्याच्या अर्ध्या एवढ्या रुंदीचे एक मोकळे कुरण होते. पाचूसारख्या हिरव्या गवताने झाकलेले हे कुरण मोठमोठ्या झाडांनी वेढलेले होते आणि त्या झाडांना ऊसाच्या वेलींनी घट्ट वेढले होते. या अतुलनीय सौंदर्याच्या कुरणातच मी प्रथम त्या वाघाला पाहिले, जो संपूर्ण युनायटेड प्रोव्हिन्सेसमध्ये 'पोवलगडच्यावाघाचा पूर्ण वाढ झालेला बच्चा' या नावाने प्रसिद्ध होता, आणि जो 1920 ते 1930 दरम्यान या प्रांतातील शिकार्यांचा सर्वात हवाहवासा वाटणारा शिकार-पुरस्कार होता.

एका हिवाळी सकाळी, सूर्य नुकताच उगवला होता, तेव्हा मी या कुरणावर नजर ठेवणाऱ्या टेकडीवर पोहोचलो. समोरच्या टोकाला, एका अगदी स्वच्छ ओहोळाच्या काठावरच्या सुक्या पानांत वीसच्या आसपास जंगली कोंबड्या खुरडत होत्या; आणि पाचूसारख्या हिरव्या गवतावर, ज्यावर दवबिंदू चमकत होते, पन्नासपेक्षा अधिक चितळ चरत होते. मी झाडाच्या बुंध्यावर बसून धूर ओढत या दृष्याकडे बराच वेळ पाहत होतो. इतक्यात माझ्या जवळच असलेली एक चितळीण डोके वर करून माझ्याकडे पाहू लागली व हंबरली; आणि क्षणातच, खालच्या झुडपांतून तो वाघाचा बच्चा उघड्यावर आला. एका क्षणभर डोके उंचावून तो त्या दृष्याकडे पाहत उभा राहिला आणि मग निवांत पाऊले टाकत कुरण ओलांडू लागला. नव्याने उगवलेल्या सूर्याने सोनसळी झळाळी दिलेला त्याच्या अंगावरचा

दाट हिवाळी पट्टा, विलक्षण देखणा दिसत होता. तो डोके उजवीकडे-डावीकडे वळवत, चितळांनी त्याच्यासाठी केलेल्या रुंद वाटेने चालत गेला. ओहोळावर जाऊन त्याने तहान भागवली, मग उडी मारून तो ओलांडला आणि पुढे दाट झाडीत शिरताना —जंगलातील प्राण्यांनी त्याला दिलेल्या मानाचा स्वीकार म्हणून, त्याने तीनदा गर्जना केली कारण तो कुरणात शिरल्यापासून प्रत्येक चितळ हंबरत होता, प्रत्येक जंगली कोंबडी किंचाळत होती, आणि झाडांवरील माकडांचा प्रत्येक थवा जोराने ओरडत होता.

त्या सकाळी तो वाघाचा बच्चा, एका अगदी स्वच्छ ओहोळा च्या काठावरच्या आपल्या घरापासून बऱ्याच लांब आला होता, कारण त्याचे खरे वास्तव्य सहा मैलांवर असलेल्या दरीत होते. हत्तींच्या मदतीने वाघांची शिकार करणाऱ्या भागात राहूनही त्याने आपले घर शहाणपणाने निवडले होते. ती दरी अर्धा मैल लांब, पायथ्याच्या डोंगरात खोलवर गेलेली होती. दोन्ही बाजूंना हजार फुटांपर्यंत उंचावलेली डोंगररांग होती. वरच्या टोकाला वीस फुटांचा धबधबा होता, आणि खालच्या टोकाला पाण्याने लाल माती कापून फक्त चार फुटांची अरुंद वाट होती. सर्वांना हवेहवेसे वाटणारे स्वतःचे कातडे त्याने जपून ठेवले होते.

अनेकदा म्हशीच्या आमिषाने त्याची शिकार करण्याचे प्रयत्न झाले होते, तरीही त्या वाघाच्या बच्च्यावर कधी गोळी झाडली गेली नव्हती. मात्र माझ्या माहितीप्रमाणे दोन प्रसंग असे आले होते, की त्याचा जीव अगदी थोडक्यात वाचला. पहिल्या वेळी, आवाजाचा परिपूर्ण गजर झाल्यावर, फ्रेड अँडरसनच्या बंदुकीला मचाण बांधलेल्या दोरखंडाने अडथळा आणला होता, आणि त्यामुळे निर्णायक क्षणी गोळी सुटू शकली नाही. दुसऱ्या प्रसंगी ढोल/ताशांचा गजर करण्यापूर्वी, ह्युईश एडाय त्याचा पाइप भरत असतांना, तो आला. दोन्ही वेळेला वाघाचा बच्चा

मचाणाकडे येतांना काही फूटांवरून, अँडरसनला कडक व रफ कातडीच्या लहानशा घोड्यासारखा दिसला. तर ह्युईश एडाय ला तो गाढवासारखा मोठा दिसला.

त्या व हुकलेल्या इतर प्रयत्नांच्या पुढील हिवाळ्यात मी आमचे कमिशनर विंडहॅम—जे भारतातील इतर कुणाही माणसापेक्षा वाघांविषयी अधिक जाणतात—यांना त्या दरीच्या वरच्या टोकाला लागून असलेल्या फायर ट्रॅकवर मला फायर ट्रॅकवर दिसलेल्या वाघाच्या ताज्या पाऊलखुणा दाखवण्यासाठी नेले, जिथे तो वाघाचा बच्चा राहायचा. त्यांना त्या सकाळी विंडहॅम बरोबर त्यांचे दोन सर्वात अनुभवी शिकारी होते, आणि तिघांनी काळजीपूर्वक पाऊलखुणा मोजून पाहिल्यावर विंडहॅम म्हणाले की त्यांचे मत असे आहे, की तो वाघ किमान दहा फूट लांब आहे. एका शिकाऱ्याने तो दहा फूट पाच इंच, तर दुसऱ्याने दहा फूट सहा इंच किंवा किंचित अधिक असल्याचे सांगितले. तिघेही एकमताने म्हणाले की इतक्या मोठ्या वाघाच्या पाऊलखुणा त्यांनी कधी पाहिल्या नव्हत्या.

1930 मध्ये जंगलखात्याने त्या वाघाच्या बच्च्याच्या निवासा भोवतालच्या जंगलात मोठ्या प्रमाणात झाडे तोडायला सुरुवात केली, आणि या गोंधळामुळे त्रस्त होऊन वाघाने आपले ठिकाण बदलले. हे मला त्या दोन शिकाऱ्यांकडून कळले ज्यांनी वाघाची शिकार करण्यासाठी परवाना घेतला होता. हे परवाने महिन्या तून फक्त पंधरा दिवसांसाठी दिले जातात, आणि त्या हिवाळ्यात एकामागोमाग एक शिकारी पथके गेली, पण कुणालाही वाघाचा माग काढता आला नाही.

हिवाळ्याच्या अखेरीस, जो रोज सकाळी आणि संध्याकाळी सात मैल धावून जंगलातून डोंगरातील गावाकडे पत्रे नेई—असा एक म्हातारा डाकधावक [पोस्टमन]—एका संध्याकाळी माझ्याकडे आला आणि म्हणाला की त्या सकाळी त्याने आपल्या तीस वर्षांच्या सेवेत सर्वात मोठ्या वाघाच्या पाऊलखुणा पाहिल्या

आहेत.वाघ पश्चिमेकडून आला होता आणि दोनशे गज रस्त्याने गेल्यावर तो बदामाच्या झाडाजवळून निघणाऱ्या वाटेने पूर्वेकडे गेला होता. हे झाड आमच्या घरापासून दोन मैलांवर होते आणि ओळखायला सोपी अशी खूण असलेले चिन्ह होते.वाघाने घेतलेली वाट अर्धा मैल दाट जंगलातून जाते, मग एका रुंद पाणवठ्यावरून ओलांडून जाते आणि नंतर गुरांची वाट पकडते जी डोंगराच्या पायथ्याशी फिरून वाघांचे आवडते ठिकाण असलेल्या एका खोल व दाट जंगलाने व्यापलेल्या दरीत शिरते.

पुढच्या सकाळी मी रॉबिनला सोबत घेऊन शोधयात्रेला निघालो. माझे उद्दिष्ट ते ठिकाण होते जिथे गुरांची वाट दरीत शिरते, कारण त्या ठिकाणी दरीत येणाऱ्या किंवा जाणाऱ्या प्रत्येक प्राण्याच्या खुणा आढळतात.आम्ही निघालो त्या क्षणापासून रॉबिनला हे समजले होते की आज आपले खास काम आहे. त्याने आम्ही उडवलेल्या जंगली कोंबड्यांकडे, अगदी जवळ येऊ दिलेल्या काकरांकडे, किंवा आम्हाला पाहून हंबरलेल्या दोन सांबरांकडे अजिबात लक्ष दिले नाही.

गुरांची वाट दरीत शिरते तेथे जमीन दगडी आणि कठीण होती. तिथे पोहोचल्यावर रॉबिनने डोके खाली घालून काळजीपूर्वक दगडांचा वास घेतला, आणि मी 'पुढे' असा इशारा दिल्यावर तो वळून वाटेने पुढे सरकला.नेहमीसारखा माझ्यापेक्षा एक गज पुढे. त्याच्या वागणुकीवरून मला कळले की तो वाघाचा वास घेत होता, आणि तो अगदी ताजा होता.आणखी शंभर गज गेल्यावर वाट डोंगराच्या पायथ्याशी सपाट होते आणि जमीन मऊ होते. तिथे मला वाघाच्या बच्च्याच्या पाऊलखुणा दिसल्या, आणि एक नजर टाकूनच मला खात्री झाली की आपण त्या वाघाच्या पाठीशी आहोत आणि तो फक्त एक-दोन मिनिटे आपल्या पुढे आहे.

मऊ जमिनीच्या पलीकडे वाट तीनशे गज दगडांवरून जाते आणि मग झपाट्याने खाली उतरत मोकळ्या मैदानात जाते. वाघाने जर वाट धरली असेल तर आपण त्याला या मोकळ्या जागेत पाहू शकलो असतो.आम्ही अजून पन्नास गज गेलो असू, तेव्हा रॉबिन थांबला आणि डाव्या बाजूच्या गवताच्या एका पात्याचा वास घेतल्यावर तो वळला आणि त्या गवतात शिरला. हे गवत दोन फूट उंच होते. गवताच्या पलीकडे चाळीस गज रुंदीचा क्लेरोडेन्ड्रॉनचा पट्टा होता. ही झुडपे दाट वाढतात, पाच फूट उंच होतात, पसरट पाने आणि घोसात लागलेली मोठी फुले— जणू काही हॉर्स-चेस्टनटसारखी! वाघ आणि सांबर यांना ही झुडपे फार प्रिय असतात आणि डुकरांनाही ती सावली आवडते.

रॉबिन क्लेरोडेन्ड्रॉनजवळ पोहोचल्यावर तो थांबला आणि मागे हटत माझ्याकडे आला—म्हणजे त्याला पुढच्या झुडपांत दिसत नाही, आणि त्याला मी उचलावे, असे मला सांगत होता. मी त्याला उचलले, त्याचे मागचे पाय माझ्या डाव्या खिशात खोचले, आणि त्याने आपले पुढचे पाय माझ्या डाव्या हातावर अडकवले. त्यामुळे तो सुरक्षित होता, आणि माझे दोन्ही हात बंदुकीसाठी मोकळे झाले. अशा वेळी रॉबिन नेहमी प्राणपणाने काम करत असे. तो काहीही पाहो, किंवा आपण ज्याचा पाठलाग करत आहोत तो प्राणी गोळी झाडण्याआधी किंवा नंतर काहीही करो—रॉबिन कधी हलला नाही, कधी माझ्या गोळीचा निशाणा बिघडवला नाही, किंवा माझ्या दृष्टीला अडथळा आणला नाही.

आम्ही फारच हळूहळू पुढे जात होतो.क्लेरोडेन्ड्रॉन अर्धा पार केल्यावर माझ्या समोरची झुडपे हलताना दिसली. मी थांबलो, आणि वाघ झुडपांतून बाहेर पडेल तोवर वाट पाहीली. मग मी पुढे गेलो, त्याला मोकळ्या जंगलात पाहण्याची अपेक्षा होती—पण तो कुठेच दिसला नाही. मी रॉबिनला खाली ठेवले, तर त्याने डावीकडे

वळून दाखवले की वाघ जवळच्याच एका खोल आणि अरुंद दरीत शिरला आहे. ही दरी एका एकाकी टेकडीच्या पायथ्याशी जात होती, जिथे वाघांच्या गुहा होत्या. मी जवळच्या लढाईसाठी सज्ज नव्हतो, आणि नाशत्याची वेळही झाली होती, त्यामुळे मी आणि रॉबिन घरी परतलो.

नाश्ता झाल्यावर मी एकटाच परतलो, या वेळेस जड .450 बंदूक घेऊन. टेकडीजवळ पोहोचल्यावर—जिला जुन्या काळी गावकऱ्यांनी गुरख्याच्या आक्रमणाविरुद्ध आश्रयस्थान म्हणून वापरले होते— त्या टेकडीजवळ पोचल्यावर मला म्हशीच्या मोठ्या घंटीचा आवाज आणि माणसाचा ओरडा ऐकू आला. हे आवाज टेकडीच्या माथ्यावरून येत होते. ती माथ्यावर सपाट असून साधारण अर्धा एकर पसरलेली होती. मी चढून गेलो तर एक माणूस झाडावर बसून कुऱ्हाडीच्या टोकाने कोरडी फांदी ठोकत होता आणि ओरडत होता. झाडाखाली म्हशींचा थवा गोळा झाला होता. मला पाहून तो माणूस ओरडला की—त्याला व त्याच्या म्हशींना कित्येक तास त्रास देणाऱ्या उंटाएवढ्या वाघाच्या सैतानापासून वाचवायला, मी अगदी वेळेवर आलो आहे.

त्याच्या गोष्टीवरून मला कळले की, मी आणि रॉबिन घरी परतल्यावर थोड्याच वेळात तो टेकडीवर आला होता. म्हशींसाठी बांबूची पाने तोडायला तो गेला, तेव्हा त्याने वाघ आपल्याकडे येताना पाहिला.तो इतर वाघांप्रमाणे त्याला हुसकावण्यासाठी ओरडला, पण हा वाघ जायच्या ऐवजी गुरगुरू लागला. तो आणि त्याच्या म्हशी धावत सुटले, आणि तो जवळच्या झाडावर चढून बसला.वाघाने त्यांच्या ओरडण्याकडे लक्ष दिले नाही. तो फेऱ्या मारू लागला, आणि म्हशी मात्र नेहमी त्याच्याकडे तोंड करून उभ्या राहिल्या.कदाचित वाघाने त्याच्या ओरडण्याकडे लक्ष दिले नाही.कदाचित वाघाने मला येताना ऐकले असावे, कारण

मी पोचायच्या थोडे आधीच तो निघून गेला होता. हा माणूस माझा जुना मित्र होता. गावच्या पाटलाशी भांडण होण्यापूर्वी त्याने पाटलाच्या बंदुकीने या जंगलात बरेच शिकारी काम केले होते. आता त्याने मला विनंती केली की त्याला व त्याच्या म्हशींना सुरक्षित जंगलाबाहेर घेऊन जावे. त्यामुळे मी त्याला पुढे चालायला सांगितले, आणि—कुठली म्हैस मागे राहिली नाही ना, याची खबरदारी घेण्यासाठी मी मागून गेलो.

सुरुवातीला म्हशींना आपली घट्ट मांडणी सोडायची इच्छा नव्हती, पण थोडे समजावल्यावर त्यांनी हालचाल सुरू केली. आम्ही मोकळ्या मैदानाच्या अर्ध्यावर आलो असताना उजवीकडच्या जंगलातून वाघाने गर्जना केली. तो माणूस आपली गती वाढवू लागला, आणि मी म्हशींना पुढे ढकलू लागलो, कारण आमच्यामध्ये आणि रुंद, मोकळे दाट जंगल व उघडा पाणीसाठा होता. त्यापलीकडे माझ्या मित्राचे गाव होते आणि तिथे मग म्हशी सुरक्षित होत्या.

मला प्राण्यांचे छायाचित्र घेणे त्यांना मारण्यापेक्षा जास्त आवडते हे माझे नाव झालेले आहे, परंतु माझ्या मित्राने मला निघतानाच्या आधीच विनंती केली की यावेळी फोटोग्राफी बाजूला ठेवावी आणि हा वाघ मारून टाकावा—तो इतका मोठा आहे की रोज एका म्हशीचा बराच भाग खाऊ शकतो आणि ते त्याचे जीवन पंचवीस दिवसांत नष्ट करेल, असे त्याचे म्हणणे होते. मी माझे सर्वोत्तम काम करेन, असे वचन दिले आणि मोकळ्या मैदानाकडे परतण्याकरता आपल्या पावलांचे मार्गक्रमण उलटवले — आणि तो एक असा अनुभव ठरला, की त्याचा प्रत्येक तपशील माझ्या स्मृतीत खोल नक्षी करून बसलेला आहे.

मी मैदानावर पोचलो तेव्हा मी वाघ आपल्या जागा उघड करेल किंवा तो जंगलातील प्राणी मला तो कुठे आहे हे सांगेल, याची वाट पाहण्यासाठी बसलो.

तेव्हा सुमारे दुपारचे तीन वाजत होते, आणि सूर्य उबदार व आरामदायक असल्याने मी माझे डोके गुंडाळलेल्या गुडघ्यांवर ठेवून काही मिनिटे उकडत बसलो होतो; तेव्हा वाघाच्या गर्जनेने मला जागे केले; आणि त्यानंतर तो थोड्या वेळाने पुन्हा पुन्हा आवाज करत राहिला.

मैदान आणि डोंगर यांच्यामध्ये एक असा एक सुमारे अर्धा मैल रुंद कट्टा आहे—ज्यात शंभर मैलाभरातली सगळ्यात दाट झुडूप आहेत, आणि मी वाघाला त्या झुडुपांच्या पारच्या डोंगरावर —माझ्यापासून सुमारे तीन चतुर्थांश मैल स्थान द्यायचे —असे ठरवले. त्याच्या आवाजाच्या ढंगावरून हे स्पष्ट होते, की तो जोडीदार शोधत आहे.

मैदानाच्या वरच्या डाव्या कोपऱ्यातून, आणि ज्या ठिकाणी मी बसलो होतो त्याहून अगदी जवळ, काही वर्षांपूर्वी लाकूड काढण्यासाठी वापरलेली एक जुनी चालायची वाट अगदी सरळ रेषेतून त्याच्या आवाजाच्या दिशेने जात होती. ही वाट मला बोलणाऱ्या प्राण्याच्या दिशेने घेऊन जाईल, असे वाटत होते. परंतु डोंगरावर उंच गवत होते, आणि रॉबिन नसेल तर मला त्याला पाहण्याचा फारसा काही योग नव्हता. म्हणून मी स्वतः वाघ शोधायला जाण्याऐवजी ठरवले की तो येईन आणि मला शोधेल. मी त्याला ऐकू येण्यासाठी फार लांब होतो, त्यामुळे मी चालायच्या वाटेवर काहीशे गज धावत गेलो, माझी बंदूक ठेवली, एका उंच झाडाच्या टोकावर चढलो आणि तीनदा बोललो. मला लगेच वाघाने उत्तर दिले. उतरल्यानंतर मी धावत आलो, वाटेवर जाताना बोलत राहिलो, आणि मैदानावर आलो परंतु बसण्यासाठी वाघाची वाट पाहण्यासाठी एकही योग्य ठिकाण सापडले नाही. काहीतरी करावे लागणार होते — आणि लवकर करावे लागणार होते — कारण वाघ झपाट्याने जवळ येत होता. त्यामुळे मी एका छोट्या खड्ड्याला नाकारून, जो काळ्या,

दुर्गधीपूर्ण पाण्याने भरलेला होता—वाटेत त्याचा प्रवेश होण्याच्या जागेपासून सुमारे वीस यार्ड लांब, मोकळ्या जागेत आडवा पडून राहीलो. या स्थानापासून वाटेवर पुढच्या पन्नास यार्डपर्यंत मला स्पष्ट दिसत होते; तिथे माझ्या पुढील दृष्टीचा वेध उडवून टाकणारी झुडुपे वळून येत होती. जर वाघ वाटेनेच खाली येईल, अशी शक्यता मला वाटत होती. तो त्या अडथळ्याच्या पार पडताच मी त्याच्यावर गोळीच मारणार अशी माझी कल्पना होती.

बंदुक उघडून खात्री करून की ती लोड आहे का, मी सेफ्टी-कॅच काढला, आणि कमजोर जमिनीवर आरामात पडून वाघ दिसेपर्यंत वाट पाहू लागलो. मैदानावर उतरलो तेव्हापासून मी बोललो नव्हतो, त्यामुळे त्याला दिशा सांगण्यासाठी आता मी एक कमी आवाजाची हाक दिली, ज्याचे त्याने लगेच शंभर यार्डवरून उत्तर दिले. तो आपल्या सामान्य वेगाने आला तर, माझ्या अंदाजाने तो तीस सेकंदात अडथळा पार करून आला असता. मी हा आकडा खूप मंदपणे मोजला; आणि आठव्यापर्यंत मोजत गेलो; तेव्हा माझ्या डार्या पुढच्या कोपऱ्यातून मी हालचाल पाहिली—जिथे झुडुपे माझ्यापासून दहा यार्डपर्यंत येत होती. त्या दिशेकडे डोळे वळवले तेव्हा मला झुडुपांच्या वर एक मोठं डोकं वरून दिसले—ही झुडुपे येथे चार फूट उंच होती. वाघ झुडुपांच्या आत फक्त एक-दोन फूट होता, आणि मला त्याचे फक्त डोकंच दिसत होते. मी खूप हळूवारपणे बंदुकीचा निशाणा फिरवताना आणि दृष्टीरेषांवर माझे डोळे फिरवत असताना माझ्या लक्षात आले, की त्याचे डोके माझ्या सरळ समोर नाही—तो वर पाहत होता आणि मी वरच्या दिशेला उडत होते—म्हणून मी त्याच्या उजव्या डोळ्याच्या बरोबरीत एक इंच खाली लक्ष्य केले, ट्रिगर दाबला, आणि पुढच्या अर्ध्या तासात जवळपास भीतीने मरून गेलो इतका भयंकर काळ अनुभवला.

मी अपेक्षा केली होती की तो झटक्यात खाली पडून मरणार, परंतु त्याऐवजी वाघ थेट वरच्या दिशेने उडाला.

आमच्यात आणि त्या रुंद, मोकळ्या पाणवाहिनीच्या आत जी माझ्या मित्राचे गाव आणि त्याच्या म्हशींच्या सुरक्षिततेकडे जायचे ठिकाण होते, यांच्या दरम्यान एक मैलभर दाट जंगल उभे होते.

मैदानावर पोहोचलो तेव्हा मी वाघ आपल्या जागा उघड करेल किंवा जंगलातील प्राणी मला ते कुठे आहे हे सांगतील याची वाट पाहण्यासाठी बसलो. तेव्हा सुमारे दुपारी तीन वाजत होते, आणि सूर्य उबदार व आरामदायक असल्याने मी माझे डोके गुंडाळलेल्या गुडघ्यांवर ठेवून काही मिनिटे उकाड्यात बसलो होतो; तेव्हा वाघाच्या गर्जनेने मला जागे केले; आणि त्यानंतर तो थोड्या वेळाने पुन्हा पुन्हा गर्जत राहिला.

मैदानाच्या वरच्या डाव्या कोपऱ्यातून, आणि ज्या ठिकाणी मी बसलो होतो त्याहून अगदी जवळ, काही वर्षांपूर्वी लाकूड काढण्यासाठी वापरलेली एक जुनी रथाची वाट अगदी सरळ रेषेतून त्याच्या कॉलच्या दिशेने जात होती. ही वाट मला बोलणाऱ्या प्राण्याच्या दिशेने घेऊन जाईल, परंतु डोंगरावर उंच गवत होते, आणि रॉबिन नसेल तर मला त्याला पाहण्याची फारसा योग्य नव्हता. म्हणून मी स्वतः वाघ शोधायला जाण्याऐवजी ठरवले की तो येईन आणि मला शोधेल. मी त्याला ऐकू येण्यासाठी फार लांब होतो, त्यामुळे मी वाटेवर काहीशे गज धावत गेलो, माझी बंदूक ठेवली, एका उंच झाडाच्या टोकावर चढलो आणि तीनदा बोललो. मला लगेच वाघाने उत्तर दिले. उत्तरल्यानंतर मी धावत आलो, वाटेवर जाताना बोलत राहिलो, आणि मैदानावर आलो परंतु बसण्यासाठी वाघाची वाट पाहण्यासाठी एकही योग्य

ठिकाण सापडले नाही. काहीतरी करावे लागणार होते — आणि लवकर करावे लागणार हो

ते — कारण वाघ झपाट्याने जवळ येत होता. त्यामुळे मी एका जे काळ्या, दुर्गंधीपूर्ण पाण्याने भरलेल्या छोट्या खड्ड्याला नाकारून, होते, मोकळ्या जागेत निवांत पडून राहिलो—वाटेचा झाडीमध्ये प्रवेश होण्याच्या जागेपासून सुमारे वीस यार्ड लांब. या स्थानापासून वाटेवर पुढच्या पन्नास यार्डपर्यंत मला स्पष्ट दृष्टी मिळत होती; तेथे एक झुडूप वळून येत होते. जे माझ्या पुढील दृष्टीचा वेध उडवून टाकत होते. जर वाघ वाटेनेच खाली आला तर, अशी मला शक्यता वाटत होती,तो त्या अडथळ्याच्या पार पडताच मी त्याच्यावर गोळीच डागणार अशी माझी कल्पना होती.

बंदुक उघडून मी खात्री केली की ती लोड आहे का, मी सेफ्टी-कॅच काढला, आणि कमजोर जमिनीवर ती आरामात टाकून वाघ दिसेपर्यंत वाट पाहू लागलो. मैदानावर उतरलो तेव्हापासून मी बोललो नव्हतो, त्यामुळे त्याला दिशा सांगण्यासाठी आता मी एक कमी आवाजाचा कॉल दिला, ज्याचे त्याने लगेच शंभर यार्डवरून उत्तर दिले. तो आपल्या सामान्य वेगाने आला तर, माझ्या अंदाजाने तो तीस सेकंदात अडथळा पार करेल. मी हा आकडा खूप मंदपणे मोजला; आणि आठव्यापर्यंत मोजत गेलो; तेव्हा माझ्या डाव्या पुढच्या कोपऱ्यातून मी हालचाल पाहिली—जिथे झुडूपे माझ्यापासून दहा यार्डपर्यंत येत होती. त्या दिशेकडे डोळे वळवले तेव्हा मला झुडुपांच्या वर एक मोठं डोकं दिसलं—ही झुडूपे येथे चार फूट उंच होती. वाघ झुडुपांच्या आत फक्त एक-दोन फूट होता, आणि मला त्याचे फक्त डोकंच दिसत होते. मी खूप हळूवारपणे बंदुकीचा निशाणा फिरवताना आणि दृष्टीरिषांवर माझे डोळे फिरवताना लक्षात आणले की त्याचे डोके माझ्यापर्यंत सरळ

समोर नाही—तो वर पाहत होता आणि मी वरच्या दिशेला उडत होतो—म्हणून मी त्याच्या उजव्या डोळ्याच्या बरोबरीत एक इंच खाली लक्ष्य केले, ट्रिगर दाबला, आणि पुढच्या अर्ध्या तासात जवळपास भितीने मरून गेलो इतका भयंकर काळ अनुभवला.

मी अपेक्षा केली होती की तो झटक्यात खाली पडून मरणार, परंतु त्याऐवजी वाघ थेट वरच्या दिशेने उडाला...

मी अपेक्षा केल्याप्रमाणे तो झटक्यात खाली पडून मेला नाही; उलट वाघ झुडुपांवरून पूर्ण लांबीने वर उडून गेला आणि मागे खाली पडत एका फूट जाडीच्या झाडावर जाऊ लागला — ते झाड एका वादळात कोसळले होते आणि तरी अजून हिरवेच होते. अविश्वसनीय रागाने त्याने त्या झाडावर आक्रमण केले आणि त्याचे तुकडे-तुकडे केले, गर्जना करत, आणि त्याचबरोबर जणू आपल्या सर्वात भीषण शत्रूवर अत्याचार करत आहे, असा एक भयानक रक्तथरकाप होईल असा स्वर तो काढत होता. झाडाच्या फांद्या वादळाच्या झोक्यासारख्या जोरात उड्या मारत होत्या, तर माझ्या बाजूच्या झुडुपांनी थरकापून वेडावाकडा आकार घेतला; प्रत्येक क्षणी मला वाटत होते की तो माझ्यावर उडी मारून येईल, कारण मी गोळी झाडल्यावर तो मला बघत होता आणि माझे स्थान त्याला ठाऊक होते.

वाघाचे लक्ष वेधेल व थोडी हालचाल किंवा आवाज होईल, याची भीती वाटत होती, त्यामुळे बंदुक पुन्हा भरायलाही घाबरून मी अर्धा तास पुरता घामाघूम होऊन बसलो. डाव्या ट्रिगरवर बोट ठेवून. शेवटी झाडाच्या फांद्या आणि झुडुपे हलपं थांबले आणि त्याचे गर्जणे कमी झाले, आणि अखेरीस — पूर्णपणे थांबले —

फांद्याही हलेनाशा झाल्या आणि मी मोठ्या आरामाची अनुभूती घेतली.

अजून अर्धा तास मी अगदीच विचलित न होता, निपचित पडून राहीलो; जड बंदुकीच्या वजनामुळे माझे हात चेचले गेले होते. मग मी आपली बोटे, दुःखाने मागे ओढायला सुरुवात केली. अशा प्रकारे अगोदर तीस यार्ड सरकल्यावर मी उभा राहिलो आणि निघता-निघता जवळच्या झाडाच्या आश्रयाकडे सरकत गेलो.

तिथे काही मिनिटे थांबलो, आणि सगळे शांत असल्याने मी घरी परतण्याचा मार्ग धरला.

भाग दोन

पुढच्या सकाळी मी परतलो आणि माझ्या सोबत झाडावर चढणारा एक तज्ञ माणूस होता — गेल्या संध्याकाळी मी एक लक्षात घेतले होते, की मोकळ्या मैदानाच्या कडेला एक झाड उगवलेले आहे आणि तो वाघ जिथे पडला त्या ठिकाणापासून सुमारे चाळीस यार्डवर होते. आम्ही खूपच सावधगिरीने, चौकसपणे त्या झाडाजवळ आलो, आणि मी त्याच्या मागे उभा राहिलो तर तो माणूस झाडाच्या टोकावर चढला. बराच काळ काळजीपूर्वक तपासानंतर त्याने खाली पाहून डोके हलवले, आणि जेव्हा तो जमिनीवर माझ्याकडे परत आला तेव्हा त्याने सांगितले की मोठ्या क्षेत्रात झुडुपे चेपटलेली आहेत, परंतु वाघ दिसत नाही.

मी त्याला पुन्हा त्याच्या आसनावर पाठविले आणि त्याला सूचना दिल्या की त्याने तिखट नजर ठेऊन झुडुपांमध्ये काही हालचाल दिसली, तर मला सावध करावे; आणि मी वाघाने किती तहान जिरवली ती पाहण्यासाठी पुढे गेलो. त्याने खरंच जोरदार हल्ला केला होता — फक्त झाडाच्या फांद्या आणि मोठमोठे लाकडी तुकडे तोडण्याइतकेच नव्हे, तर त्याने काही झुडुपे मुळांसह वर खेचली होती आणि काहीचे तोंड दाट करून चावले होते. सर्वत्र भरपूर रक्त पसरलेले होते, आणि जमिनीस दोन गोठलेल्या रक्ताच्या गोठलेल्या तलावांसारखे धबधबे होते; त्यापैकी एकाजवळ दोन इंच रुंद एका हाडाचा तुकडा पडलेला होता, जो तपासल्यावर वाघाच्या कवटीचा भाग असल्याचे आढळले.

या ठिकाणाहून कुठेही रक्ताचा माग लागलेला नव्हता आणि हे, रक्त दोन तलावांबरोबर मिळून, असा पुरावा देत होते की वाघ मी निघत असताना इथंच होता; आणि मी काल संध्याकाळी घेतलेली खबरदारी खरोखर अत्यंत आवश्यक ठरली

होती, कारण माझ्या 'निघण्याच्या' वेळी मी जगातील सर्वात धोकादायक प्राण्यापासून फक्त दहा यार्ड अंतरावर होतो — ताजी जखम झालेल्या वाघाजवळ.

त्या ठिकाणी फिरत असताना मला काही ठिकाणी त्याच्या

चेहऱ्याशी भडकलेल्या पानांवर लहानसे रक्ताचे ठसे दिसले. ही सर्व चिन्हे वाघाच्या मार्गदर्शनाने थेट एका विशाल सेमूल (रेशमी कापूस) झाडाकडे — दोनशे यार्ड दूर — नेत होती, हे लक्षात येऊन मी परत गेलो आणि माझ्या माणसाच्या चढलेल्या झाडावर चढून वरून भोवतालच्या जमिनीचा भाग पाहिला — कारण मला धोकादायक संवेदना येत होती, की तो जिवंत आढळेल: डोक्यात गोळी लागलेला वाघ काही दिवस जगू शकतो आणि जखमातून बराही होऊ शकतो. खरं आहे, या वाघाच्या कवटीचा एक तुकडा हरवलेला होता, आणि मी अशा अवस्थेतील प्राण्याशी कधी सामना केला नव्हता. त्यामुळे मला माहित नव्हते, की तो काही तास किंवा काही दिवस जिवंत राहिल का, किंवा वृद्धापकाळाने मरायला ठेपेल का. या कारणास्तव मी त्याला साधारण जखमी वाघाप्रमाणे वागत असल्यासारखे धरले आणि त्याचा पाठलाग करताना टाळण्याजोगे धोके घ्यायचे नाही, असे ठरवले.

झाडावरून माझ्या उंच स्थानातून मी पाहिले की, रेशमी कापसाच्या झाडाच्या दिशेच्या थोडेसे डावीकडे दोन झाडे उभी आहेत; जवळचे झाड रक्त पडलेल्या ठिकाणापासून तीस यार्डवर आहे आणि दुसरे त्यापेक्षा पन्नास यार्ड पुढे आहे.

मी माझ्या माणसाला झाडावर ठेवून खाली उतरलो, बंदूक, एक शॉटगन व शंभर कार्ट्रिजांची पिशवीही उचलली आणि खूपच सावधपणे जवळच्या झाडाकडे गेलो. तिथे चढून मी तीस फूट उंचीवर पोहोचलो, बंदूक व शॉटगन जे मी मागून खेचत घेऊन, एक मजबूत दोराळ्याच्या एक टोकाला बांधले होते, बंदूक झाडाच्या

एका शाखेच्या बेचक्यामध्ये ठोकून जिथे हवी तिथे सहज वापरता येईल अशी ठेवली होती, आणि मी दुसऱ्या झाडापर्यंतच्या प्रत्येक यार्डवर छोटे/गार धातूचे गोळे फेकत झुडुपांची तपासणी केली. मी असं केलं, कारण वाटलं की वाघ जिवंत आहे आणि त्या प्रदेशात आहे; कारण जखमी वाघाला त्याच्याजवळ गोळी पडल्याचा आवाज आल्यावर तो गुरगुरू लागतो किंवा धाव घेऊन येतो.वाघाच्या उपस्थितीची कोणतीही चिन्हे न मिळाल्याने मी दुसऱ्या झाडापर्यंत गेलो आणि सेमूलच्या झाडापर्यंतच्या काही यार्डापर्यंत झुडुपं फवारली, आणि शेवटची गोळी सेमूलच्या झाडावरच मारली. या शेवटच्या गोळीनंतर मला एक कमी स्वरातील गुरगुराट ऐकू आला असे वाटले, पण तो पुन्हा आला नाही आणि मी माझ्या कल्पनेनेच काही ठरवले. माझ्या कार्ट्रिजांची पिशवी आता रिकामी होती, त्यामुळे माझा माणूस पुन्हा भेटल्यावर मी दिवसभराची कामगिरी थांबवली आणि घरी परतलो.

पुढच्या सकाळी परतलो असता मला माझा म्हशीवाला मित्र, मैदानावर त्यांच्या म्हशी चारताना आढळला. त्याला मला पाहून खूप दिलासा मिळाला असे दिसले, आणि याचे कारण मला नंतर कळले. दंवाने गवत अजून ओले होते, परंतु आम्ही कोरडे ठिकाण पाहून तिथे धूर टाकायला आणि आपले अनुभव सांगायला बसलो. जसे मी आधी सांगितले आहे, तसे माझा मित्र, खूप वेळा शिकारी कामात गुंतला होता, आणि आयुष्यभर वाघांनी पसरलेल्या

जंगलात आपल्या म्हशींचा सांभाळ करत किंवा गोळी चालवत घालवलेला असल्याने त्याचे जंगलाचे ज्ञान मोठे होते.

त्या दिवशी मी त्याला सोडल्यावर तो पारदापारीक पाण वाहिन्याच्या दुसऱ्या बाजूला गेला आणि मी ज्या दिशेने गेलो होतो त्या दिशेकडून येणारे आवाज ऐकण्यासाठी बसला होता.त्याने दोन वाघांच्या गर्जना ऐकल्या होत्या; त्याने माझी

गोळी आणि त्यानंतर एका वाघाची अखंड गर्जना ऐकली आणि नैसर्गिकरित्या निष्कर्ष काढला की मी वाघांपैकी एकाला जखमी केला असेल आणि तोच मी मारून टाकला. पुढच्या सकाळी त्याच जागी परतल्यावर त्याला शंभर गोळ्या चालवल्याचा आवाज ऐकून खूप आश्चर्य वाटले; आणि आज सकाळी तो आपले कुतूहल रोखू शकला नाही आणि काय झाले, ते पाहण्यासाठी आला होता. रक्ताच्या वासाने आकर्षित होऊन आपल्या म्हशींनी त्याला वाघ कुठे पडला ते दाखवले, आणि त्याने कोरडे रक्ताचे ठिपके पाहिले. त्याला हाडाचा तुकडा सापडला. त्याच्या मते कवटीचा थोडा भाग उडून गेल्यानंतर कुठलाही प्राणी काही तासांपेक्षा जास्त जिवंत राहू शकत नाही, आणि तो इतके खात्रीने म्हणाला, की वाघ मरण पावला आहे, की त्याने आपल्या म्हशी जंगलात घेऊन जाऊन ते माझ्यासाठी शोधून घेण्याचे आव्हान दिले. मी या पद्धतीने म्हशींच्या मदतीने वाघ उचलण्याची गोष्ट ऐकलेली होती परंतु स्वतः कधी प्रयत्न केला नव्हता; आणि माझ्या मित्राने आपल्या जनावरांना होऊ शकणाऱ्या कोणत्याही नुकसानासाठी आव्हान ठेवल्यानंतर मी ते स्वीकारले.

आम्ही एकूण पंचवीस म्हशींना गोळा केले — आणि मी मागच्या दिवशी ज्या जागी गोळ्या फेकल्या होत्या त्या रेषेला धरून, सेमूलाच्या झाडाकडे निघालो, म्हशीं आमच्या पाठीमागे आल्या. आमची गती हळू होती, कारण फक्त आपल्याला पाय ठेऊन चालायची जागा पाहण्यासाठी आपल्या हातांनी इतक्या इतक्या उंच झुडुपांना हलवावे लागत होते, पण म्हशींच्या वागण्यात असलेली नैसर्गिक प्रवृत्ती अनियंत्रितपणे वाढू नये म्हणून आम्हाला वारंवार थांबावं लागत होतं. जेव्हा आपण सेमूलाच्या झाडाजवळ पोचलो, तिथे झुडुपे हलकी होती. मी एका लहान खड्ड्याचा शोध घेतला जो पानांनी भरलेला होता. ज्यांना दाबून सपाट केले होते, आणि त्यावर

अनेक रक्ताचे ठिपके होते — काही कोरडे, काही गोठत चाललेले, आणि एक अगदी ताजा; आणि जेव्हा मी जमीनीला हात लावला, तेव्हा ती उबदार होती. काय अविश्वसनीय वाटतं नाही की, हा वाघ मागच्या दिवशी या खड्ड्यातच झोपला होता तेव्हा मी शंभर कार्ट्रिज वाया घालवले — आणि तो फक्त आम्हाला व म्हशींना येताना पाहील्यावर हलला. म्हशींनी आता रक्त शोधले होते आणि त्या जमीनीला पायांनी खोदत, घशात आवाज करत होत्या आणि वाघाच्या धावत्या हल्ल्यापुढे म्हशी आणि त्याच्यात अडकून पडण्याची शक्यता मला आवडली नाही, म्हणून मी माझ्या मित्राचा हात धरला. त्याला वळवून मोकळ्या मैदानाकडे निघालो, म्हशी आमच्या पाठोपाठ होत्या. जेव्हा आम्ही सुरक्षित जमीनीवर

परतलो तेव्हा मी त्या माणसाला घरी जाऊन सांगितले आणि म्हटले की मी पुढच्या दिवशी परत येईन व वाघाकडे एकटा जाईन.

ज्य वाटेने मी रोज घरापासून निघत असे, ती वाट काही अंतर सुक्या मऊ जमीनीवरून जात होती, आणि या चौथ्या दिवशी त्या मऊ जमीनीत मला एका मोठ्या नर वाघाच्या पाऊलखुणा दिसल्या. या पाऊलांना मागे टाकून मला असे आढळले, की वाघ सेमूलच्या झाडापासून उजव्या बाजूस शंभर यार्डावर दाट झुडपात शिरला होता. येथे एक अनपेक्षित गुंतागुंत उभी राहिली होती, कारण आता जर मी या जंगलात वाघ पाहिला तर — जोपर्यंत त्याच्याजवळ जास्त जवळून पाहतो तेव्हापर्यंत — मला कळणारच नाही की तो जखमी वाघ आहे की निरोगी वाघ. तथापि हा विचार नंतर हाताळावा लागला असता आणि आतापर्यंत विचार करून दिलासा मिळत नाही, म्हणून मी झुडुपांमध्ये प्रवेश करून सेमुलच्या झाडाच्या पायाच्या बाजूच्या खड्ड्याकडे निघालो.

इथून पुढे रक्ताचा माग नव्हता, म्हणून मी झुडुपांत वळसे मारत शंभर यार्डपेक्षा जास्त वेळ पाऊलांनी घसरत गेलो, जिथे जोपर्यंत मी दहा फूट रुंद एका कोरड्या नाल्यापर्यंत पोचलो, तोपर्यंत झुडुपांतून पुढे फक्त काही इंचांपर्यंत पाहता येत होते. या नाल्यात उतरायच्या आधी मी वर पाहीले आणि वाघाचा डावा मागचा पाय व शेपूट दिसली. वाघ पूर्णपणे अचल उभा होता; त्याचे शरीर व डोके एका झाडाने लपवलेले होते आणि फक्त हा एक पाय दिसत होता. मी बंदूक खांद्यावर उचलली आणि मग ती खाली केली. पाय मोडणे सोपे झाले असते; वाघ केवळ दहा यार्डावर होता, आणि जर तो जखमी प्राणी असता तर पाय मोडणे योग्यच ठरले असते; परंतु इथे दोन वाघ होते आणि चुकीच्या वाघाचा पाय मोडल्यास माझ्या आधीच असलेल्या अडचणी दुहेरी होतील. काही वेळाने त्याने तो पाय मागे घेतला आणि मी वाघ हलत असल्याचे ऐकले; आणि जेथे तो उभा होता त्या ठिकाणी गेलो, तेव्हा मला काही थेंब रक्त दिसले — आता तो पाय न मोडल्या बद्दल पश्चात्ताप करण्यास उशीर झाला होता.

आणखी चतुर्थांश मैल पुढे गेलो तेव्हा एक छोटा प्रवाह दिसला आणि शक्यता होती की वाघ, आता जखमेतून बरा होत असताना, त्या प्रवाहाकडे चालत आहे. त्याला अडवण्याच्या हेतूने किंवा तो आला तर त्याची वाट पाहण्यासाठी मी एका खळ्याच्या वाटेला लागलो, ज्याने मला त्या नाल्यापर्यंत नेल्याचे ठाऊक होते, आणि काही अंतराने मी निघालो असतानाच डाव्या बाजूला एका सांबराने घंटानाद केला आणि जंगलात धावत निघाला. आता स्पष्ट होते की, मी वाघाच्या समांतर मार्गावर आहे, आणि मला काही पाऊले अधिक चालायचे होते. तेव्हा मला एका सुकी काठी तुटल्याचा मोठा आवाज आला—काही पाऊले पुढे गेल्यावर मला कोरड्या काटक्या तुटल्याचा मोठा आवाज ऐकू आला, जणू एखादा जड प्राणी

त्यावर आपटला होता; हा आवाज सुमारे पन्नास यार्ड अंतरावरून आला होता आणि नेमक्या त्याच ठिकाणाहून जिथे सांबराने हंबरडा फोडला होता. त्या सांबराने जंगलातील इतरांना वाघाच्या उपस्थितीचा निर्विवाद इशारा दिला होता, त्यामुळे ती काटकी नक्कीच त्याच प्राण्याने मोडली असणार; म्हणून मी हातपायांवर खाली झुकून, आवाज ज्या दिशेने आला त्या दिशेने रांगायला सुरुवात केली.

येथील झुडुपे सहा ते आठ फूट उंच होती, त्यांच्या वरच्या फांद्यांवर दाट पानांचा आच्छादन होता आणि खोडांवर फारशी पाने नव्हती, त्यामुळे मला त्यातून दहा ते पंधरा फूट अंतरावरपर्यंत दिसत होते. मी तीस यार्ड रांगून गेलो होतो, आणि मनोमन प्रार्थना करत होतो की वाघ जर झेपावला तर तो समोरून यावा (कारण इतर कोणत्याही दिशेने आल्यास मी गोळी झाडू शकणार नव्हतो), तेव्हा मला काहीतरी लाल दिसले, ज्यावरून वरच्या पानांतून झिरपणारा सूर्यकिरण चमकत होता; ती फक्त वाळलेली पाने असू शकत होती; पण दुसरीकडे, ते वाघही असू शकत होते. मला त्या वस्तूचा स्पष्ट नजारा मिळवण्यासाठी दोन यार्ड उजवीकडे सरकणे आवश्यक होते, म्हणून मी हनुवटी जमिनीला टेकवून, पोटाशी जमीन धरत रांगत गेलो, आणि डोके वर केल्यावर समोर वाघ दिसला. तो दबा धरून बसला होता...

तो खाली दबा धरून माझ्याकडे पाहत होता, त्याच्या डाव्या खांद्यावर सूर्यकिरण पडत होते, आणि माझ्या दोन गोळ्या लागल्यावर तो आवाज न करता एकीकडे उलटून पडला.

मी त्याच्याजवळ उभा राहून त्याच्या देखण्या देहाकडे नजर फिरवली, तेव्हा त्याच्या पायांच्या ठशांची तपासणी करणे काही आवश्यक नव्हते—कारण माझ्यासमोर पडलाय तो पोवलगडचा वाघाचा पूर्ण वाढ झालेला बच्चा!

चार दिवसांपूर्वी लागलेल्या गोळीचा ठसा त्वचेच्या सुरकुत्यांमध्ये दडला होता, आणि डोक्याच्या मागे एक मोठं भोक होत, जे आश्चर्यकारक रीतीने पूर्णपणे स्वच्छ आणि निरोगी होतं.

माझ्या बंदुकीचा आवाज लोक कान देऊन ऐकत असतील, हे मला ठाऊक होते; म्हणून मी घाईने घरी परतलो, जेणेकरून त्यांच्या मनातली काळजी कमी होईल. घरी जाऊन शिकारीचा हा शेवटचा अध्याय सांगताना आणि चहा पिता पिता माझी माणसे जमू लागली.

माझी बहीण, रॉबिन आणि वीस माणसांच्या वाहून नेण्याच्या पथकासह मी परत त्या ठिकाणी गेलो, जिथे वाघ पडलेला होता, आणि त्याला खांबाला बांधण्यापूर्वी मी आणि माझ्या बहिणीने त्याचे नाकापासून शेपटीपर्यंत आणि शेपटीपासून नाकापर्यंत मोजमाप केले.

घरी आल्यावर पुन्हा आम्ही मोजमाप केले, जेणेकरून पहिल्यांदा चूक झाली नसेल, याची खात्री व्हावी. ही मोजमापे फार उपयुक्त नाहीत, कारण स्वतंत्र साक्षीदार नव्हते. तरीदेखील ती रोचक आहेत, कारण जंगलातील अनुभवसंपन्न शिकारी वाघाच्या पायाच्या ठशावरून त्याची लांबी किती अचूक सांगू शकतात हे ती दाखवतात. तुम्हाला आठवत असेल, विंधंम म्हणाला होता की वाघ खिळ्यांदरम्यान दहा फूट आहे, म्हणजे साधारण दहा फूट सहा इंच वळण धरून. एका शिकार्याने तो दहा फूट पाच इंच आहे असे म्हटले, तर दुसऱ्याने दहा फूट सहा इंच किंवा थोडा अधिक आहे असे सांगितले. या अंदाजानंतर सात वर्षांनी मी आणि माझ्या बहिणीने वाघाचे प्रत्यक्ष मोजमाप केले असता तो वळण धरून दहा फूट सात इंच निघाला.

ही गोष्ट मी थोड्या विस्ताराने सांगितली आहे, कारण 1920 ते 1930 दरम्यान ज्यांनी या वाघाची शिकार केली होती त्यांना पोवलगडच्या कुमाराचा शेवट कसा झाला हे जाणून घ्यायची उत्सुकता नक्कीच असेल.

The Mohan Man-eater

मोहनचा नरभक्षक

आमच्या हिमालयातील उन्हाळी घरापासून अठरा मैलांवर पूर्व-पश्चिम धावणारा, सुमारे ९,००० फूट उंचीचा एक लांब कडा आहे. या कड्याच्या पूर्वेकडील टोकाच्या वरच्या उतारांवर ओट गवताची समृद्ध वाढ आहे; या गवताखाली टेकडी तीव्र उताराने खालच्या कोसी नदीपर्यंत दगडी कड्यांच्या मालिकेत उतरते.

एके दिवशी या कड्याच्या उत्तरेकडील बाजूच्या गावातील काही स्त्रिया व मुली ओट गवत कापत होत्या, तेव्हा अचानक एक वाघ त्यांच्या मध्ये प्रकट झाला. झालेल्या गोंधळात एका वयस्क स्त्रीचा तोल गेला, ती उतारावरून लोटत गेली आणि कड्याच्या टोकावरून खाली कोसळली. स्त्रियांच्या किंकाळ्यांनी घाबरून वाघ जितक्या रहस्यमय रीतीने आला होता तितक्याच रहस्यमयपणे अदृश्य झाला. स्त्रिया एकत्र जमल्या व धास्ती कमी झाल्यावर गवताळ उताराने खाली गेल्या, कड्याच्या टोकावरून डोकावून पाहिले तर त्यांची सोबती स्त्री थोड्या अंतरावर खाली एका अरुंद कड्यावर पडलेली दिसली.

त्या स्त्रीने सांगितले की ती गंभीर जखमी झाली आहे – नंतर कळले की तिचा एक पाय मोडला होता आणि बरगड्या फ्रॅक्चर झाल्या होत्या – आणि ती हलू शकत नव्हती. तिला वाचविण्याचे मार्ग-उपाय चर्चिते गेले आणि शेवटी ठरले की हे पुरुषांनी करायचे काम आहे; आणि कोणीही तेथे थांबायला तयार नसल्याने त्यांनी जखमी स्त्रीला सांगितले की मदतीसाठी त्या गावाकडे जात आहेत. मात्र, त्या स्त्रीने तिला एकटी सोडू नये अशी विनवणी केली. तिच्या आर्जवाला प्रतिसाद म्हणून एका

सोळा वर्षांच्या मुलीने तिच्यासोबत थांबण्याची तयारी दर्शवली. त्यामुळे बाकीच्यांनी गावाचा मार्ग धरला आणि ती मुलगी उजवीकडे जाऊ लागली, जिथे कड्यातील एका फटीमुळे तिला कड्यावर पाय ठेवता आला.

तो कडा कड्याच्या चेहऱ्याच्या अर्ध्या वाटेपर्यंतच पसरलेला होता आणि स्त्री जिथे पडलेली होती त्यापासून काही गजांवर जाऊन एका उथळ खोलगट जागेत संपत होता. शेकडो फूट खाली असलेल्या दगडांवर पडून मृत्यू ओढवू नये म्हणून स्त्रीने मुलीला तिला त्या खोलगट जागेत हलवण्याची विनंती केली. हा अवघड व धोकादायक पराक्रम मुलीने यशस्वी रित्या साध्य केला. त्या खोलगट जागेत एकाच व्यक्तीस जागा होती, त्यामुळे मुलगी भारतीय पद्धतीने कड्यावर बसली व तिच्यासमोर ती जखमी स्त्री होती.

गाव चार मैलांवर होते. कड्यावर बसलेल्या दोघी वारंवार अंदाज बांधत होत्या, की – त्यांच्या सोबती गावात पोचायला किती वेळ लागेल, त्या वेळेला गावात कोणते पुरुष सापडतील, काय घडले ते समजावून सांगायला किती वेळ लागेल आणि अखेरीस बचावपथक यायला किती वेळ लागेल.

वाघ जवळ दबा धरून बसला असेल आणि त्यांना ऐकेल या भीतीने दोघी हलक्या आवाजात कुजबुजत बोलत होत्या. आणि अचानक जखमी स्त्रीने जोरात श्वास घेतला. तिच्या चेहऱ्यावर उमटलेला भीतीचा भाव व ती ज्या दिशेकडे पाहत होती ते पाहून मुलीने डोकं वळवलं आणि आपल्या खांद्यावरून पाहिलं तर काय – वाघ झाडीतून बाहेर पडून कड्यावर पाऊल ठेवत होता.

आपल्यापैकी फारच थोडे जण, असे असतील, असे मला वाटते, की जे त्या सगळ्यात भयानक स्वप्नातून सुटले असतील; ज्यामध्ये आपल्या हातापायांना आणि स्वरयंत्राला भीतीमुळे लकवा मारल्यासारखे झालेले असते आणि एखादा

भयंकर पशू, विकृत रूप धारण करून, आपल्यावर झेपावून आपल्याला संपवायला येतो; आणि मग, प्रत्येक रोमारोमातून भीतीचा घाम गाळत आपण जागे होतो.

स्वर्गाचे आभार मानत, की ते केवळ स्वप्न होते.त्या दुर्दैवी मुलीच्या दुःस्वप्नातून मात्र अशी सुखद जाग येणे नव्हते, आणि तो प्रसंग डोळ्यासमोर उभा करण्यासाठी फार कल्पनाशक्तीची गरजही नाही.

माझा जुना मित्र मोथी सिंग, आपल्या आजारी मुलीला भेटायला गावात आलेला असताना त्या बायका तिथे पोचल्या आणि त्यानेच बचाव पथकाचे नेतृत्व केले. हे पथक गवताळ उतार उतरत खडकाच्या कड्यावर पोचले, तेव्हा त्यांनी एका बेशुद्ध अवस्थेत पडलेली स्त्री पाहिली, आणि कड्यावर रक्ताचे शिंतोडे उडालेले दिसले.

जखमी स्त्रीला गावात परत आणण्यात आले, तिला शुद्धीवर आणल्या नंतर तिने आपली कहाणी सांगितली, आणि मग मोथी सिंग माझ्याकडे

येण्यासाठी अठरा मैलांचा पायी प्रवास करायला निघाला. साठच्या वर वय असलेला हा म्हातारा, थकवा व विश्रांतीची गरज आहे अशी सूचना नाकारून, माझ्याबरोबर तपासासाठी निघाला. पण मी काही करू शकलो नाही, कारण चोवीस तास उलटले होते आणि त्या धाडसी तरुण मुलीचे, जिने आपल्या जखमी सोबतीजवळ राहण्याची तयारी दाखवली होती, वाघाने ठेवलेले एकमेव अवशेष म्हणजे काही हाडांचे तुकडे आणि तिचे फाटलेले, रक्ताळलेले कपडे एवढेच होते.

याच तरुणीचा बळी हा त्या वाघाचा पहिला मानवी बळी होता. हाच वाघ नंतर शासकीय नोंदींमध्ये 'मोहनचा नरभक्षक' म्हणून प्रसिद्ध झाला.

मुलीला ठार केल्यानंतर, वाघ हिवाळ्यासाठी कोसी दरीत उतरला आणि त्या वाटेत — इतर काही लोकांबरोबर — सार्वजनिक बांधकाम खात्यातील दोन माणसे आणि आपल्या विधान परिषद सदस्याची सून यांना ठार मारले. उन्हाळा जवळ आल्यावर तो पुन्हा आपल्या पहिल्या हल्ल्याच्या जागी परतला आणि पुढची काही वर्षे त्याचा फिरण्याचा परिसर कोसी दरीत काकडीघाटपासून गार्गियापर्यंत — साधारण चाळीस मैलांचा — पसरला होता. अखेरीस त्याने मोहनच्या वरच्या डोंगरावर, कर्टकनौला नावाच्या गावाजवळ, आपले ठाणे केले.

जिल्हा परिषदेत, जिचा उल्लेख एका आधीच्या कथेत आला आहे, त्या वेळेस कुमाऊं विभागात कार्यरत असलेल्या तीन नरभक्षक वाघांचे महत्त्वक्रम पुढीलप्रमाणे निश्चित करण्यात आले :

१ – चौगड, नैनीताल जिल्हा

२ – मोहन, अल्मोडा जिल्हा

३ – कंडा, गढवाल जिल्हा

चौगडचा वाघ ठार झाल्यानंतर, परिषदेत दिलेल्या माझ्या आश्वासनाचा फक्त काही भागच पूर्ण झाला आहे आणि आता मोहनचा वाघ पुढच्या क्रमांकावर आहे, याची आठवण मला बेन्स (अल्मोडा जिल्ह्याचे उपायुक्त) यांनी करून दिली. या वाघाची हालचाल दिवसेंदिवस वाढत आहे आणि तो अधिकाधिक धोकादायक ठरत आहे, असे ते म्हणाले. मागच्या आठवड्यात त्याने कर्टकनौला गावातील तीन गावकऱ्यांचा बळी घेतला होता. आता मला त्या गावाकडे जाण्याची सूचना बेन्स यांनी केली.

मी चौगडच्या वाघाशी झगडत असताना, बेन्स यांनी काही शिकाऱ्यांना कर्टकनौलाला जाण्यास प्रवृत्त केले होते. परंतु, त्यांना मानवी आणि प्राण्यांच्या प्रेतांवर बसून देखील नरभक्षकाचा सामना करण्यात अपयश आले आणि ते राणीखेतच्या तळावर परतले. बेन्स यांनी मला कळवले की आता ती जागा माझ्यासाठी मोकळी असेल — आणि हे आवश्यकच होते, कारण नरभक्षकांची शिकार करताना माणसांची मानसिक ताकद पटकन ढासळते आणि जर एकाच प्राण्याच्या मागावर दोन किंवा अधिक टोळ्या असतील, तर अपघात होण्याची शक्यता फार मोठी असते.

मे महिन्यातल्या प्रचंड उकाड्याच्या एका दिवशी, मी, माझे दोन नोकर आणि नैनीतालहून माझ्यासोबत आलेले सहा गढवाली, दुपारी एक वाजताच्या गाडीतून रामनगर येथे उतरलो आणि कर्टकनौलाकडे चोवीस मैलांचा पायी प्रवास सुरू केला. आमचा पहिला टप्पा फक्त सात मैलांचा होता, पण संध्याकाळ झाली तेव्हा आम्ही गार्गियाला पोचलो. बेन्स यांचे पत्र मिळाल्यावर मी घरातून घाईघाईत निघालो

असल्याने गार्गिया फॉरेस्ट बंगला वापरण्याची परवानगी घेण्यास मला वेळ मिळाला नव्हता, म्हणून मी त्या रात्री मोकळ्या आकाशाखाली झोपलो.

गार्गियाच्या कोसी नदीच्या पलीकडे काहीशे फूट उंच असा खडका चा कडा आहे. मी झोपायचा प्रयत्न करत असताना मला असे वाटले जणू त्या कड्यावरून दगड खाली खडकांवर कोसळत होते.

जोरात आपटल्यावर दोन दगडांचा जसा आवाज होतो, अगदी तसाच तो आवाज खालून येत होता काही वेळाने हा आवाज मला त्रासदायक वाटू लागला — उकाड्याच्या रात्री आवाज तसेच वाटतात — आणि चंद्र वर आल्यामुळे आणि प्रकाश पुरेसा असल्यामुळे सापावर पाय ठेवायचा धोका नव्हता, म्हणून मी माझ्या खाटेवरून उठलो आणि चौकशीसाठी बाहेर पडलो. मला आढळले की हा आवाज रस्त्याच्या कडेला असलेल्या चिखलट जागेतल्या बेडकांच्या थव्याकडून येत होता. जगातल्या वेगवेगळ्या भागांत मी जमिनीवरचे, पाण्यातले आणि झाडांवरचे बेडूक विचित्र आवाज काढताना ऐकले आहेत, पण गार्गियाला मे महिन्यात ऐकलेल्या आवाजाएवढा विचित्र आवाज मी कधीच ऐकला नव्हता.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी खूप लवकर निघालो, आणि उन्हाची तीव्रता वाढण्याआधीच बारा मैलांचा प्रवास करून आम्ही मोहनला पोचलो. माझी माणसे आपापले जेवण शिजवू लागली आणि माझे नोकर माझ्या नाशत्याची तयारी करू लागले, तोवर बंगल्याचा चौकीदार, दोन वनरक्षक आणि मोहन बाजारातील काही माणसे मला नरभक्षकाविषयी कथा सांगू लागली. सर्वांत नवा किस्सा एका मच्छीमाराचा होता जो कोसी नदीत मासेमारी करत होता.

वनरक्षकांपैकी एकाने या कथेतील नायक असल्याचा अभिमानाने दावा केला आणि त्याने फार रंगवून सांगितले की एके दिवशी तो मच्छीमारासोबत गेला असता,

नदीच्या वळणावर पोचल्यावर ते नरभक्षकाच्या समोरच उभे ठाकले; आणि मच्छीमाराने आपली काठी फेकून दिली, व त्याच्या — म्हणजे वनरक्षकाच्या — खांद्यावरची बंदूक हिसकावून घेतली; आणि मग ते वाघ पाठीशी लागलेला असताना जीवाच्या आकांताने पळाले.

‘मागे वळून पाहिलंत का?’ मी विचारले.

‘नाही, साहेब,’, माझ्या अज्ञानाची कीव करीत, तो म्हणाला ‘नरभक्षकापासून जीव वाचवायला धावत असलेला माणूस मागे वळून कसा पाहणार?’

आणि कसे काय झाले की मच्छीमार, जो एका शर्यतभर पुढे होता, तो दाट गवतात झोपलेल्या अस्वलावर अडखळून पडला; त्यानंतर मोठा गोंधळ, आरडाओरडा झाला, आणि सगळे — अस्वलासकट — वेगवेगळ्या दिशांनी पळून गेले, आणि मच्छीमार हरवला. खूप वेळाने त्याला परत बंगल्याकडे येता आले आणि मग त्याने त्या वनरक्षकाला फार बोल लावले े — कारण त्याने बंदूक घेऊन पळ काढला होता आणि त्याचे हात, नरभक्षक वाघ आणि रागावलेल्या अस्वलाशी झगडायला रिकामे ठेवले होते,. शेवटी वनरक्षकाने सांगितले की मच्छीमार दुसऱ्या दिवशी मोहन सोडून गेला, कारण अस्वलावर पडताना पाय दुखावला होता, आणि तसेही ही कोसी नदीत मासे मिळत नव्हते.

दुपारपर्यंत आम्ही पुढचा प्रवास सुरू करायला तयार झालो, आणि आम्हाला निरोप द्यायला जमलेल्या छोट्या गर्दीने पुढच्या दाट जंगलातून जाताना नरभक्षकाबाबत खबरदारी घ्यावी असे अनेकदा बजावून, आम्ही चार हजार फूट उंच चढण असलेल्या कर्टकनौलाकडे प्रस्थान केले.

प्रवास फार हळूहळू होत होता, कारण माझ्या माणसांच्या पाठीवर जड ओझी होती, आणि रस्ता अतिशय तीव्र चढणाचा होता, शिवाय प्रचंड उकाडाही होता. काही दिवसांपूर्वी वरच्या खेड्यांत थोडेसे दंगलसदृश प्रकार झाले होते, त्यामुळे नैनीतालहून पोलिसांची एक छोटी तुकडी पाठवावी लागली होती. आणि मला सल्ला मिळाला होता, की स्थानिक अस्थिरतेमुळे गावात काही मिळणार नाही, म्हणून माझ्या माणसांसाठी लागणाऱ्या सर्व वस्तू मी सोबत न्याव्यात. हेच माझ्या माणसांच्या जड ओझ्यांचे खरे कारण होते.

अनेक वेळा थांबत थांबत आम्ही संध्याकाळी उशीरा शेतीजमिनीच्या कडेला पोचलो, आणि आता माझ्या माणसांना नरभक्षकाकडून काही धोका नव्हता, म्हणून मी त्यांना तिथेच ठेवले आणि एकटाच वनरक्षकांनी दाखवलेली आणि मोहनहून स्पष्ट दिसणारी कर्टकनौलाची 'फॉरेस्टर्स हट' गाठायला निघालो, कारण मला तिथे राहण्यासाठी सर्वांत योग्य जागा असल्याचे त्यांनी सांगितले होते.

ही झोपडी मोहनकडे नजर ठेवणाऱ्या उंच डोंगराच्या कड्यावर असलेली दिसली. मी डोंगराच्या माथ्यावरून गेलेल्या समतल रस्त्यावरून झोपडीकडे जात असताना, एका दरीतल्या वळणावर, जिथे दाट झुडपं होती, तिथे मला एक बाई दिसली. ती एका लाकडी नळीमधून झिरपणाऱ्या पाण्याने मातीच्या घागरीत पाणी भरत होती. माझे रबरी तळाचे बूट घालून अचानक जाण्याने ती घाबरेल, या भीतीने मी खोकलो. तसे केल्यावरही ती दचकल्याचे मला जाणवले. थोडे पुढे जाऊन मी थांबलो आणि सिगारेट पेटवली. एक-दीड मिनिटाने मी डोकं न वळवता विचारलं, 'हे एकाकी ठिकाण कोणासाठी सुरक्षित आहे का?' थोडे थांबून तिने उत्तर दिलं की सुरक्षित नाही, पण पाणी आणणं भागच आहे आणि घरी तिला सोबत यायला कोणी नसल्याने ती एकटीच आली आहे.

“माणूस नाही का घरी?”

“आहे, पण तो शेतात नांगरतोय. आणि तसाही, पाणी आणणं हे बायकांनी करायचं काम आहे.”

“घागर भरण्यास अजून किती वेळ लागेल?”

“जास्त वेळ नाही.”

आता ती बाई पहिल्या दचकण्यातून आणि लाजरेपणातून बाहेर आली होती आणि तिने मला प्रश्नांचा भडिमार सुरू केला.

“तुम्ही पोलिस आहात का?”

“नाही.”

“फॉरेस्ट ऑफिसर आहात का?”

“नाही.”

“मग कोण?”

“साधा माणूस.”

“का आलात?”

“कर्टकनौलाच्या लोकांना मदत करायला.”

“कशी मदत?”

“नरभक्षकाला ठार करून.”

“नरभक्षकाबद्दल कुठे ऐकलं? एकटेच का आलात? तुमची माणसं कुठे आहेत? किती आहेत? किती दिवस राहणार?” ... आणि असेच पुढे.

तिचे सगळे प्रश्न संपेपर्यंत तिने घागर भरलीच नाही. मग माझ्या मागे चालत तिने डोंगराच्या दक्षिण बाजूला उतरणाऱ्या अनेक टेकड्यांपैकी एका टेकडीकडे बोट दाखवलं. गवताळ उतारावर उभ्या असलेल्या मोठ्या झाडाकडे तिने दाखवून सांगितलं की तीन दिवसांपूर्वी नरभक्षकाने त्या झाडाखाली एका बाईला ठार मारलं. हे झाड मला विशेष लक्षात राहिलं, कारण ते माझ्या मुक्कामाच्या उद्दिष्ट ठिकाणी — ‘फॉरेस्टर्स हट’ — पासून केवळ दोन-तीनशे गजांवरच होतं.

थोडं पुढे चढणारी पायवाट लागली आणि त्या वाटेनं जाताना ती म्हणाली की तिचं गाव या डोंगराच्या खांद्यामागेच आहे आणि आता ती अगदी सुरक्षित आहे.

भारतातल्या स्त्रियांना जे ओळखतात, त्यांना हे जाणवेल की मी बरंच काही साध्य केलं होतं — विशेषतः हे लक्षात घेतलं तर की पोलिसांशी झालेल्या अलीकडच्या गडबडीमुळे या भागात वातावरण तंग होतं. त्या बाईला घाबरवून मी साऱ्या परिसराची शत्रुता मिळवली नाही, उलट, तिच्या पाण्याची वाट पाहून आणि काही प्रश्नांची उत्तरे देऊन मी एक मैत्रीण मिळवली होती. ती अल्पावधीतच गावभर माझ्या येण्याची बातमी पसरवेल, की मी कुठल्याही अधिकाऱ्याचा माणूस नाही आणि इथे येण्याचा माझा एकमेव उद्देश नरभक्षकापासून त्यांची सुटका करण्याचा आहे.

फॉरेस्टर्स हट ही रस्त्याच्या डावीकडे विसाव्या गजांवरच्या एका छोट्या टेकडीवर होती. दार फक्त एका साखळीने अडवलं होतं, म्हणून मी ते उघडलं आणि आत गेलो. खोली साधारण दहा फूट चौकोनी आणि स्वच्छ होती, पण त्यात बंदिस्त ओलसर, बुरशी धरलेला वास होता. मला नंतर समजलं की या भागात नरभक्षक आला तेव्हापासून — म्हणजे अठरा महिन्यांपासून — ही झोपडी कोणी वापरलेली नव्हती. मुख्य खोलीच्या दोन्ही बाजूंना दोन अरुंद कप्पे होते — एक स्वयंपाकघर

म्हणून, आणि दुसरा लाकूड ठेवण्यासाठी. माझ्या माणसांसाठी ही झोपडी चांगला सुरक्षित आसरा होऊ शकत होती. मी मागचं दार उघडून खोलीत हवा खेळती केली आणि बाहेर जाऊन झोपडी व रस्त्यामध्ये माझा चाळीस पौंडाचा तंबू लावण्यासाठी जागा ठरवली. झोपडीत फर्निचर काहीच नव्हतं, म्हणून मी बसलो...

झोपडी आणि रस्त्यामध्ये माझ्या सुमारे चाळीस पौंड वजनाच्या तंबूसाठी जागा ठरवली. झोपडीत कोणतेही फर्निचर नव्हते, म्हणून मी

रस्त्याजवळच्या एका अगदी जवळच्या दगडावर बसलो आणि माझ्या माणसांच्या येण्याची वाट पाहू लागलो.

या ठिकाणी खिंड सुमारे पन्नास गज रुंदीची होती, आणि झोपडी खिंडीच्या दक्षिण काठावर असल्यामुळे व गाव खिंडीच्या उत्तरेकडे असल्याने तेथे हे गाव झोपडीपासून दिसत नव्हते. मी सुमारे दहा मिनिटे दगडावर बसलो होतो की गावाच्या दिशेने खिंडीच्या ओघावरून प्रथम एक डोकं दिसलं, त्यानंतर दुसरं आणि तिसरं. माझ्या पाण्याच्या घागरी ढकलणारे मित्र माझ्या आगमनाची बातमी गावात उशीरा पसरवत नाहीत असं दिसलं.

भारतामध्ये अनोळखी लोक एकमेकांना भेटू लागले की, जर त्यांना एखाद्या विशेष विषयाबद्दल माहिती घ्याची असेल — आणि ते अनायासे एकत्र आलेले असोत किंवा ठरवून आलेले असोत — तर सहसा तो विषय अखेरपर्यंत मांडत नाहीत; त्याअंतर्गत दोघांमधले घरगुती व खासगी प्रश्न एकमेकांकडून विचारून अंतर भरण्याची प्रथा असते; उदाहरणार्थ, वय, लग्न झाले का, मुलांची संख्या-लिंग व वय काय आहे; नसेल तर का नाही; व्यवसाय व पगार किती वगैरे. इतर कुठल्याही भागात असे प्रश्न विचारले तर कुणी चांगल्या बाता मारल्या असत्या, पण भारतात — आणि

विशेषतः आपल्या डोंगराळ प्रदेशात — इतक्या निस्वार्थ व सर्वत्र प्रेरित पद्धतीने हे प्रश्न विचारले जातात की लोकांमध्ये राहिलेल्यांना त्यांचा राग येतच नाही.

बाईसोबतच्या संभाषणात मी अनेक या प्रश्नांची उत्तरे देऊन ठेवली होती, आणि ज्या घरगुती प्रश्नांना स्त्रीने पुरुषाला विचारणं परवडत नाही असे प्रश्न त्या वेळी मला विचारले जात होते की तेवढ्यात, माझी माणसे येऊन पोचली. त्यांनी त्या लहान झरण्यात एका किटलीत पाणी भरले होते, आणि अविश्वसनीय लवकर सुक्या फांद्या गोळा करून आग पेटती ठेऊन, किटलीत पाणी उकळवले आणि चहा व बिस्कीटे काढली. मी कंडेन्सड मिल्कची [आटवलेल्या दुधाची] टीन उघडताच माझ्या माणसांनी माझ्या नोकरांना विचारतांना ऐकले की ताजं दूध न घेता कंडेन्सड दूध का वापरत आहात, तर त्यांना उत्तर मिळाले की ताजे दूध नाही; आणि पुढे सांगण्यात आले की या भागात अलीकडे काही गैरव्यवस्थेमुळे ताजे दूध उपलब्ध होणार नाही असे गृहित धरले असल्याने भरपूर टिनचे दूध सोबत आणले गेले होते. हे ऐकून माणसं खूप दुःखी दिसली आणि गुमसुम झाल्यावर त्यांपैकी एक, कर्टकनौलाचा गावसदस्य (हेडमन) असलेला माणूस, तिखट भाषेत मला संबोधून म्हणाला, की गावाचे सगळे साधनसामान माझ्या हाती असूनही टिनचे दूध आणणे हा त्यांचा अपमान आहे. मी माझी चूक मान्य केली आणि सांगितले की मी त्या भागाचा परिचित नव्हतो, त्यामुळे चूक झाली; आणि हेडमनला म्हटले की त्याच्याकडे थोडं दूध शिल्लक असेल तर मी माझ्या दैनंदिन गरजेकरिता थोडे खरेदी करण्यास तयार आहे, पण दुधाशिवाय मला काहीही नको.

माझे ओझे आता बांधले गेले होते, आणि गावातून आणखी माणसे आलेली होती; मी माझ्या नोकरांना तंबू कुठे लावायचा ते सांगितल्यावर जमलेल्या गावकऱ्यांमधून धक्का देणारा उद्रेक पाहायला मिळाला. तंबूमध्ये राहायचं — काय!

तुम्हाला माहिती नाही का की या भागात एक नरभक्षक वाघ आहे आणि तो रोज रात्रभर या रस्त्याने येतो? जर मी त्यांच्या बोलण्यावर शंका घेत असेन, तर जाऊन वरील भागातून रस्त्याने गेल्यावर घरांच्या दरवाजांवरचे नखांचे ठसेच पाहावे आणि जर वाघाने मला तंबूत खाल्लेच नाही आणि जर मी त्यांच्या रक्षणासाठी तिथे नसलो तर, तो नक्कीच माझी माणसे झोपडीमध्ये खाल्ल्याशिवाय राहणार नाही, या शेवटच्या विधानाने माझ्या माणसांचे कान तिखट झाले आणि त्यांनी गावकऱ्यांच्या सल्ल्याला त्यांच्या विनंतीही जोडल्या, त्यामुळे शेवटी मी मुख्य खोलीत राहण्यास तयार झालो, तर माझे दोन नोकर स्वयंपाकघरातील खोली घेतील आणि सहा गढवाल लोक इंधनाच्या गोदामात राहतील, असे ठरले.

जरी प्रत्यक्षात तोच विषय मी पहिल्या व्यक्तीने खिंडीवरून डोकं दाखवल्यापासून मांडण्याची इच्छा ठेवून आलो होतो, तरी नरभक्षकाचा विषय सुरू झाल्यामुळे आता मला तो पुढे नेता आला— ज्या झाडाखाली वाघाने आपला शेवटचा बळी घेतला होता ती वाट मला दाखवण्यात आली, तसेच त्या स्त्रीचा वध कोणत्या वेळी व कोणत्या परिस्थितीत झाला हेही सांगण्यात आले. दररोज रात्री वाघ येतो तो तो रस्ता! मला असे कळले, की तो रस्ता पूर्वेकडे बैताल घाटाकडे जातो आणि त्याची एक फांदी खाली मोहनकडे उतरते; तर पश्चिमेकडे जाणारा रस्ता रामगंगा नदीवरील चकनकळकडे जातो. पश्चिमेकडे जाणारा हा रस्ता गावाच्या वरच्या टोकातून व अर्धा मैल शेतजमिनीतून जात, नंतर डोंगराच्या दक्षिण कडेला वळतो आणि झोपडी असलेल्या खिंडीवर परत येऊन, त्या खिंडीवरूनच थेट चकनकळपर्यंत जातो. कर्टकनौळा ते चकनकळ या सुमारे सहा मैलांच्या रस्त्याचा हा भाग फार धोकादायक मानला जात होता आणि नरभक्षक प्रकट झाल्यापासून तो

वापरलेलाच नव्हता. पुढे मला कळले की शेतजमीन संपल्यावर हा रस्ता सरळ नदीपर्यंत पसरलेल्या दाट झाडे व झुडपांच्या जंगलातून जातो.

कर्तकनौळा गावाची मुख्य शेती डोंगराच्या उत्तर बाजूला आहे, आणि या शेतीपलीकडे अनेक लहानसहान खिंडी आहेत, ज्यांच्यामध्ये खोल दऱ्या आहेत. यांपैकी सर्वात जवळच्या खिंडीवर, जी फॉरेस्टरच्या झोपडीपासून साधारण एक हजार यार्ड अंतरावर एक मोठं पाइनचं झाड आहे. या झाडाजवळ, अंदाजे दहा दिवसांपूर्वी, वाघाने एका स्त्रीला ठार करून अर्धवट खाऊन, तसेच सोडले होते. आणि चार मैलांवरच्या जंगलातील बंगल्यात राहणारे तीन शिकारी हे झाड चढू शकत नसल्याने, गावकऱ्यांनी वेगवेगळ्या तीन झाडांवर बळी पडलेल्या ठिकाणापासून शंभर ते दीडशे यार्ड अंतरावर, तीन मचाण उभारले होते आणि सूर्यास्ताच्या थोडं आधीच ते शिकारी व त्यांचे नोकर त्या मचाणांवर बसले होते. त्या वेळी चंद्र तरुण होता, आणि तो मावळल्यानंतर गावकऱ्यांनी अनेक गोळ्या झाडल्याचा आवाज ऐकला; दुसऱ्या दिवशी सकाळी नोकरांना विचारले असता, त्यांनी सांगितले की त्यांनी काहीच पाहिले नव्हते, म्हणून त्यांना समजले नाही की कोणत्या दिशेने गोळ्या झाडल्या होत्या. दोन दिवसांनी एका गाथीला वाघाने ठार मारले, त्यावर शिकारी बसले, आणि पुन्हा, मागच्या वेळेसारखंच, चंद्र मावळल्यानंतर गोळ्या झाडण्यात आल्या. नरभक्षकांना पकडण्याचे हे प्रयत्न मान्य करावे इतके धाडसी असले, तरी ते अपयशी ठरल्यामुळेच वाघ अधिक सावध होतात आणि जिवंत राहतात आणि तितके त्यांना मारणे कठीण बनते.

गावकऱ्यांनी वाघाबद्दल मला एक अतिशय मनोरंजक माहिती दिली. ते म्हणाले की वाघ गावात आल्यावर तो काढणाऱ्या मंद गुरगुरण्याच्या आवाजावरून त्यांना नेहमी समजायचं. नीट विचारपूस केल्यावर मला समजले की कधी कधी वाघ

घरांतून जात असताना तो आवाज अखंड चालू रहायचा, तर कधी कधी तो थोड्या वेळासाठी किंवा बराच वेळ थांबायचा.

या माहितीवरून मी असा निष्कर्ष काढला : (अ) वाघ जखमी आहे, (ब) जखम अशी आहे की वाघ हालचाल करत असताना ती दुखते, आणि म्हणूनच (क) ती जखम त्याच्या एखाद्या पायात आहे. गावकऱ्यांनी मला खात्री दिली की हा वाघ कोणत्याही स्थानिक शिकाऱ्याने किंवा राणीखेतच्या शिकाऱ्यांनी जखमी केलेला नाही, मात्र याला फारसा फरक पडत नव्हता, कारण हा वाघ अनेक वर्षांपासून नरभक्षक होता, आणि मी जी जखम असल्याचा अंदाज लावत होतो तीच त्याला नरभक्षक बनवण्याचं मूळ कारण असू शकेल — हा एक फार महत्त्वाचा मुद्दा होता, जो फक्त वाघ मारल्यानंतर त्याची तपासणी करूनच निश्चित होऊ शकला असता.

गावकरी जाणून घेण्यास उत्सुक होते की मला वाघ काढणाऱ्या आवाजात एवढा रस का आहे. मी त्यांना सांगितले की त्यावरून मला कळले की वाघाच्या एखाद्या पायाला जखम आहे, आणि ती जखम गोळी लागून किंवा साळिंदराच्या काट्यांमुळे झाली असावी. हे ऐकून त्यांनी माझ्या कारणावर असहमती दर्शवली आणि म्हणाले की त्यांनी वाघाला पाहिले, त्या वेळी तो अगदी तंदुरुस्त दिसला, आणि याशिवाय ज्या सहजतेने तो बळी मारतो व ओढून नेतो, त्यावरून तो कुठल्याही प्रकारे अपंग नसल्याचे स्पष्ट होते....

वाघ काहीही प्रकारे अपंग नाही, असे त्यांचे मत होते. तथापि, मी त्यांना सांगितलेले त्यांच्या लक्षात राहिले आणि त्याने पुढे मला दूरदृष्टीचे वरदान लाभलेला मनुष्य, अशी ख्याती मिळवून दिली.

भाग - ४

रामनगरातून जाताना मी तहसीलदाराला माझ्यासाठी दोन तरुण नर म्हशी विकत घेण्यास आणि त्या मोहनला पाठवाव्यात, असे सांगितले होते, जिथे माझी माणसे त्यांचा ताबा घेतील.

मी गावकऱ्यांना सांगितले की, जिथे तीन दिवसांपूर्वी स्त्रीचा वध झाला होता तिथे त्या झाडाजवळ मी एक म्हैस बांधण्याचा विचार करतोय, आणि दुसरी चकनकळच्या रस्त्यावर.त्यांना ही ठिकाणे योग्य वाटली, पण त्यांनी सांगितले की ते आपापसात चर्चा करून, दुसऱ्या दिवशी सकाळी मला आणखी काही सूचना असतील तर ते कळवतील.

संध्याकाळ जवळ आली होती, आणि निघण्यापूर्वी मुखियाने वचन दिले की दुसऱ्या दिवशी सकाळी आसपासच्या सगळ्या गावांना माझ्या येण्याची बातमी, माझ्या येण्यामागचे कारण, तसेच वाघाच्या बळींची किंवा हल्ल्यांची बातमी मला तात्काळ कळविण्याचे महत्त्व पोचवले जाईल.

झोपडीतील बुरशीचा वास खूपसा कमी झाला होता, तरी जाणवत होता.

मी त्याकडे लक्ष दिले नाही, आणि अंधोळ व जेवण आटोपून, दारे बंद ठेवण्यासाठी दगड टेकवून ठेवले — कारण ती बंद करण्याचा दुसरा काही मार्ग नव्हता. दिवसभराच्या थकव्याने मी लगेच झोपलो.

मी हलक्या झोपेचा असल्याने दोन-तीन तासांनी जंगलात प्राणी हालचाल करत असल्याचा आवाज ऐकून जागा झालो. तो सरळ झोपडीच्या मागच्या दारापाशी आला. मी रायफल आणि टॉर्च हातात घेतले, दगड पायाने हलवला आणि दार उघडले तेव्हा प्राणी पळून गेला — आवाजावरून तो वाघ असावा, पण तो

बिबट्या किंवा साळिंदरही असू शकला असता. जंगल इतके दाट होते की नेमके काय ते पाहता आले नाही.

झोपडीत परत येऊन दगड जागेवर ठेवल्यावर मला जाणवले की माझ्या घशात दुखत आहे. गरम हवेत चालून मोहनहून वर आल्यावर थंड वाऱ्यात बसल्यामुळे हे झाले, असे मला वाटले; पण सकाळी नोकराने दार उघडून चहा आणला तेव्हा लक्षात आले की मला लॅरिंजायटिस झाला आहे. कदाचित ही झोपडी खूप दिवसांपासून रिकामी असल्यामुळे व तिच्या छतात वटवाघुळांची वर्दळ असल्यामुळे झाले असावे. माझ्या नोकरांनी सांगितले की त्यांना काही झाले नाही, पण इंधन ठेवायच्या खोलीत झोपलेल्या सहा गढवालींना माझ्यासारखाच आजार झाला होता. माझ्या औषधसाठ्यात दोन औंस आयोडिनची बाटली आणि काही क्विनिनच्या गोळ्या होत्या.

बंदुकीच्या पेटीत शोधताना माझ्या बहिणीने यापूर्वी दिलेला पोटॅशियम परमँगनेटचे एक छोटे पाकीट मिळाले. ते बंदुकीच्या तेलाने भिजलेले होते, पण क्रिस्टल विरघळण्यास सक्षम होते. मी भरपूर क्रिस्टल गरम पाण्यात टाकले, त्यात आयोडिन मिसळले, आणि त्याचा गुळण्या करण्यासाठी वापर केला. त्याचा परिणाम खूप जोरदार झाला — आमचे दात काळे पडले तरी घशातील वेदना बऱ्यापैकी कमी झाल्या.

लवकर नाश्ता करून मी चार माणसे म्हशी आणण्यासाठी मोहनला पाठवली, आणि स्वतः स्त्री ठार झालेल्या ठिकाणाची पाहणी करण्यास निघालो. काल रात्री मिळालेल्या माहितीनुसार मला ते ठिकाण शोधण्यात काही अडचण आली नाही. स्त्री गवताचे पुंजके बांधत असताना वाघाने तिला मारले होते. ते गवत व ती दोरी

जशी होती तशीच पडलेली होती. तिच्या सोबत्यांनी भीतीपोटी गावाकडे पळताना टाकून दिलेली दोन पुंजकेही तसेच होते.

गावकऱ्यांनी सांगितले होते की स्त्रीचे शरीर सापडले नाही.पण तिचा विळा व तीन चांगल्या दोऱ्या जंगलात टाकून दिल्या गेल्या होत्या, यावरून मला वाटले की तिला शोधण्याचाही प्रयत्न केला गेला नसावा.

स्त्रीची हत्या एका लहान भूस्खलनाच्या वरच्या टोकाला झाली होती. वाघाने तिला तिथून खाली खेचून दाट झुडपांमध्ये नेले.कदाचित तो इतर स्त्रिया दिसेनाशा होईपर्यंत थांबला आणि मग झोपडीवरून दिसणारी खिंड ओलांडून, आपला बळी ओढत सरळ दरीत उतरला. तो रस्ता एक मैलाहून अधिक लांब दाट जंगलात गेला होता. हे ठसे चार दिवसांचे जुने असल्याने पुढे जाण्याचा काही उपयोग नव्हता, म्हणून मी परत झोपडीकडे आलो.

परत येताना अतिशय खडा चढ होता, आणि दुपारी झोपडीला पोचल्यावर ओसरीवर वेगवेगळ्या आकाराच्या भांड्यांची रांग लागलेली दिसली, जी सर्व दूधाने भरलेली होती. मागच्या दिवसाच्या टंचाईच्या उलट आता एवढं दूध होतं की मी त्यात आंघोळही करू शकलो असतो.माझ्या नोकरांनी सांगितले की त्यांनी याला विरोध केला पण गावकऱ्यांनी ऐकले नाही, आणि प्रत्येकजण आपले भांडे ठेवताना म्हणाला होता की माझ्या तिथे राहण्याच्या काळात मला कधीही कंडेन्सड मिल्क वापरू देणार नाही.

म्हशी आणायला मोहनला गेलेली माणसे संध्याकाळपूर्वी परततील अशी अपेक्षा नव्हती, म्हणून दुपारच्या जेवणानंतर मी चकनकळच्या रस्त्याची पाहणी करण्यास निघालो.

झोपडीपासून डोंगर सुमारे पाचशे फूट उंचीपर्यंत सावकाश वर चढत होता, आणि वाट साधारणपणे त्रिकोणी आकाराची होती.

रस्ताअर्धा मैल लागवड केलेल्या जमिनीतून जात, अचानक डावीकडे वळत, एका उंच व खडकाळ टेकडीवरून गेला, पुन्हा रांजण (ridge) गाठला आणि मग उजवीकडे वळून रांजणीच्या कडेन चाकनाकळकडे उतरला. रांजणीवर आल्यानंतर काही अंतर रस्ता सपाट होता, पण नंतर तीव्र उताराने खाली जात होता, जिथे काही ठिकाणी टोकदार वळणं (hairpin bends) घेऊन उतार थोडा कमी केला गेला होता.

माझ्याकडे पूर्ण दुपार मोकळी होती, म्हणून मी रस्त्याचा सुमारे तीन मैलांचा भाग फार काळजीपूर्वक पाहिला. वाघ जर एखादा रस्ता नेहमी वापरत असेल, तर तो रस्त्याच्या कडेला नखांनी ओरखडे करून आपला ठसा सोडतो. हे ओरखडे घरगुती मांजरे आणि मांजर कुळातील इतर प्राणी करतात त्याच कारणास्तव वाघही करतो, आणि शिकाऱ्याच्या दृष्टीने हे फार महत्त्वाचे असतात, कारण त्यातून खालील उपयुक्त माहिती मिळते:

- (१) तो प्राणी नर आहे की मादी
- (२) तो कोणत्या दिशेने जात होता
- (३) गेल्यापासून त्याला किती वेळ झाला आहे
- (४) त्याचा ठावठिकाणा कोणत्या दिशेला व किती अंतरावर आहे
- (५) तो कोणत्या प्रकारची शिकार करतो
- (६) आणि अखेरीस, त्याने अलीकडे माणसाचे मांस खाल्ले आहे का नाही

परक्या प्रदेशात एखाद्या नरभक्षकाचा माग घेताना सहज मिळणाऱ्या या माहितीचे महत्त्व सहज लक्षात येईल. वाघ रस्त्यावर त्याचे पगमार्क्स (पायांचे ठसे) देखील सोडतो आणि त्या ठशांतूनही बऱ्याच महत्त्वाच्या गोष्टी समजतात – उदा. तो कोणत्या दिशेने व कितक्या वेगाने चालला होता, तो नर आहे की मादी, त्याचे वय काय आहे, त्याची चारही पाय व्यवस्थित आहेत का, आणि नसतील तर नेमका कोणता पाय खराब आहे.

मी ज्या रस्त्यावर होतो, तो खूप दिवस वापरात नसल्यामुळे लहान, घट्ट गवताने पूर्ण झाकला गेला होता, आणि म्हणून, एखाद-दोन ओलसर जागा सोडल्या तर, पगमार्क्स (पावलांचे ठसे) उमटण्यासाठी तो योग्य माध्यम नव्हता. अशाच ओलसर जागांपैकी एक रस्ता रांजणीवर आल्यावर अगदी काही गजांवर होता, आणि त्या जागेखालीच एक हिरवेगार पण अत्यंत गढूळ असे तळं होतं; सांबरांचं नेहमीच पाणी पिण्याचं ठिकाण! शेतीची जमीन संपल्यावर रस्ता डावीकडे वळतो, त्या वळणाजवळ मला अनेक ओरखडे दिसले, त्यातील ताजेताजे तीन दिवसांपूर्वीचे होते. या ओरखड्यांपासून दोनशे गजांवर रस्त्याचा एक-तृतीयांश भाग दहा फूट उंच कडेला टेकून गेलेला होता. या कड्याच्या माथ्यावर दोन-तीन गज रुंद सपाट जागा होती, जी फक्त गावाकडून येतानाच्या रस्त्यावरूनच दिसत होती. रांजणीवर मला आणखी काही ओरखडे दिसले, पण पगमार्क्स मला पहिल्या टोकदार वळणावरच दिसले. तिथे वाघाने वळण कापून मऊ जमीनीत उडी मारली होती आणि आपले ठसे सोडले होते. हे ठसे एक दिवस जुने असल्यामुळे थोडे विकृत झाले होते, तरीदेखील ते एका मोठ्या, म्हाताऱ्या नर वाघाचे असल्याचे स्पष्ट दिसत होते.

ज्या प्रदेशात नरभक्षक वाघ वावरत असतो, तिथे चालणं स्वाभाविकच फार सावध आणि धीम्या गतीनं होतं, कारण वाटेतल्या प्रत्येक अडथळ्याला – झुडप,

झाड, दगड किंवा जमिनीतील एखादी खोलगट जागा जिथं मृत्यू लपून बसलेला असू शकतो – फार काळजीपूर्वक जवळ जावं लागतं. त्याचबरोबर जर वारा नसला – आणि त्या संध्याकाळी वारा नव्हताच – तर सतत मागं आणि दोन्ही बाजूंना लक्ष ठेवावं लागतं. शिवाय बघण्यासारखं खूप काही होतं, कारण तो मे महिन्याचा काळ होता आणि या उंचीवर (४,००० ते ५,००० फूट) ऑर्किड्स फुलांच्या बहरात असतात. त्या डोंगरावरच्या जंगलात मी कधीही न पाहिलेल्या इतक्या विविध व सुंदर ऑर्किड्स फुलल्या होत्या. त्यात सुंदर पांढऱ्या फुलपाखरी ऑर्किड्स प्रचंड संख्येनं होत्या, आणि जवळजवळ प्रत्येक दुसरं झाड त्यानं सजलेलं भासत होतं.

इथेच मी एक पक्षी प्रथम पाहिला, ज्याला नंतर बॉम्बे नॅचरल हिस्ट्री सोसायटीचे प्रेटर यांनी ओळख दिली, – माउंटन क्रॅग मार्टिन. राखाडी रंगाचा, छातीवर थोडा गुलाबी छटा असलेला, आणि आकाराने रोझी पास्टरपेक्षा थोडा लहान. या पक्ष्यांचे पिल्लांसह थवे होते. पिल्लं – प्रत्येकी चार – उंच झाडाच्या टोकावर एका कोरड्या फांदीवर रांगेत बसलेली, आणि आईबाप वारंवार दोन-तीनशे गज दूरपर्यंत उडत कीटक पकडून आणत होते. त्यांचा उडण्याचा वेग अविश्वसनीय होता. मला खात्री आहे की उत्तर भारतात, अगदी तिबेटन स्वॉलोसुद्धा धरून, या मार्टिन्सना कोणी मागं टाकू शकत नव्हतं. या पक्ष्यांची अजून एक गोष्ट विलक्षण होती – त्यांची दृष्टी. कधी कधी ते अगदी सरळ रेषेत शेकडो गज उडून जात, मग वळून परतत. त्या वेगात ते कीटकांचा पाठलाग करत होते, हे शक्यच नव्हतं. पण प्रत्येक वेळी परत येताना ते नक्कीच एखादा सूक्ष्म कीटक आपल्या पिल्लांच्या तोंडात घालत होते. त्यामुळे मला खात्री पटली की ते माणसाच्या डोळ्यांना, अगदी शक्तिशाली दुर्बिणीतूनही न दिसणाऱ्या अंतरावर कीटक पाहू शकतात.

असं करत करत – आपला जीव वाचवत, वाघाचे ठसे शोधत, निसर्गाचा आनंद घेत, जंगलातील आवाज ऐकत – वेळ छान गेला. मोहनच्या बाजूला एक सांबर गर्जना करून जंगलात वाघाच्या उपस्थितीची खबर देत होतं, तर चाकनाकळकच्या रस्त्यावर एक काकर व एक लंगूर बिबट्याच्या हालचालींची खबर देत होते. अशा प्रकारे वेळ कसा गेला कळलंच नाही.

सूर्य मावळत असताना मी पुन्हा त्या कड्याखालील खडकाजवळ पोचलो. या खडकाजवळ जाताना मी त्याला आजवर पाहिलेल्या संपूर्ण भागातील सर्वात धोकादायक जागा म्हणून चिन्हांकित केले. खडकाच्या माथ्यावर गवताने झाकलेल्या पड्यात पडून राहिलेला वाघ वरून फक्त एवढंच करायचा की रस्त्यावर वर-खाली जाणारा माणूस थेट खालून जाईपर्यंत वाट पाहायची; मग त्याच्यावर सहज ताबा मिळवता आला असता – खरंच अतिशय धोकादायक जागा, लक्षात ठेवण्याजोगी.

झोपडीत परतल्यावर मला कळले की दोन्ही म्हशी पोचल्या आहेत, पण त्यांच्याबाबत काही करण्यासाठी उशीर झाला होता.

माझ्या नोकरांनी झोपडीत दिवसभर जवळपास आग पेटती ठेवली होती, त्यामुळे आतील हवा आता स्वच्छ व गोडसर झाली होती, तरीसुद्धा मी पुन्हा बंद खोलीत झोपण्याचा धोका पत्करला नाही. मी त्यांना दोन काटेरी झुडपं कापायला लावली आणि दारांमध्ये घट्ट अडकवून टाकली. त्या रात्री मागच्या दाराजवळच्या जंगलात काही हालचाल नव्हती, आणि मी गाढ झोपल्यानंतर सकाळी उठलो तेव्हा माझा घसा खूपच बरा झाला होता.

सकाळचा बराचसा वेळ मी गावकऱ्यांशी बोलण्यात घालवला, त्यांच्याकडून नरभक्षकाबद्दलच्या गोष्टी आणि त्याला ठार मारण्यासाठी झालेल्या अयशस्वी

प्रयत्नांच्या कहाण्या ऐकल्या.दुपारच्या जेवणानंतर मी एका म्हशीला त्या छोट्या रांजणीवर बांधलं जिथून वाघाने बाईला ओढून नेलं होतं, आणि दुसऱ्याला त्या टोकदार वळणावर बांधलं जिथे मला पगमाक्स दिसले होते.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी मला दोन्ही म्हशी शांत झोपलेल्या दिसल्या.

रस्ता अर्धा मैल लागवड केलेल्या जमिनीतून जात, अचानक डावीकडे वळला होता.

त्यांनी मी दिलेलं गवत जवळजवळ सगळं संपवलं होतं. मी त्यांच्या गळ्यात घुंगरं बांधली होती, पण जवळ गेल्यावर त्या घुंगरांचा आवाज न ऐकून मला दोनदा निराशा वाटली, कारण जसं सांगितलं तसं, दोन्ही म्हशी फक्त झोपल्या होत्या. त्या संध्याकाळी मी दुसऱ्या म्हशीचं स्थान बदलून वळणावरून तिला रांजणीवर नेऊन थांबवलं, तळ्याजवळ जिथं शिळं पाणी साचलेलं होतं.

वाघ शिकारीत बहुधा दोन पद्धती वापरल्या जातात:

(अ) वाट बघणे/ सिटिंग अप

(ब) हाकलून आणणे /बीटिंग

आणि या दोन्ही पद्धतींमध्ये तरुण नर म्हशीला आमिष म्हणून वापरलं जातं. नेहमीप्रमाणे, योग्य जागा निवडली जाते, उशीरा संध्याकाळी आमिष घट्ट दोरीने बांधलं जातं – जी दोरी वाघ फाडू शकतो, पण म्हैस नाही. आणि मग वाघाने मारलं की, झाडावरच्या मचाणावरून त्या

शिकारीवर बसायचं, किंवा ती शिकार जिथं ओढून नेली असेल तिथं हाकलून शोधायचं.

पण इथे या दोन्ही पद्धती अव्यवहार्य होत्या. माझा घसा बरा होत असला, तरी अजून दुखत होता, आणि मी बसून राहिलो असतो तर खोकल्याशिवाय राहणं शक्य नव्हतं. आणि इतक्या मोठ्या व दाट जंगलभरल्या भागात जरी माझ्याकडे हजार माणसं असती तरी, जोराने आवाज करणं तर अशक्यच होतं, त्यामुळे मी ठरवलं की वाघाचा पाठलागच करायचा. त्या उद्देशानं मी काळजीपूर्वक म्हशींना योग्य जागी ठेवून, त्यांना बारीक सरशीच्या झाडांना घट्ट बांधलं – प्रत्येकीला एक इंच जाडीच्या चार भांगाच्या दोऱ्यांनी – आणि त्यांना पूर्ण चौवीस तास जंगलातच सोडून दिलं.

मग मी रोज सकाळी उजेड पडताच आणि पुन्हा संध्याकाळी, म्हशींच्या जवळ गस्त घालत होतो. कारण वाघ – तो नरभक्षक असो वा नसो – ज्या प्रदेशात त्याला त्रास दिला जात नाही, तिथं दिवसा जसा बळी घेतो तसाच रात्रीही. दिवसा मात्र मी बाहेरच्या गावांकडून बातम्या येण्याची वाट बघत होतो, माझ्या घशाची काळजी घेत होतो आणि विश्रांती घेत होतो.माझे सहा गढवाली म्हशींना खाऊ-पिऊ घालायचे.

चौथ्या संध्याकाळी, रांजणीवर बांधलेल्या म्हशीला भेटून परत येत असताना, सूर्य मावळतीला जात होता, आणि...खिंडीवर बांधलेल्या म्हशीला भेटून परत येताना चौथ्या संध्याकाळी, सूर्य मावळण्याच्या

सुमारास अचानक आणि कर्टकनौलात पोचल्यापासून प्रथमच मला भीती वाटू लागली. मला असं जाणवलं की माझ्या पुढच्या खडकावर धोका आहे.पाच मिनिटं मी अगदी स्थिर उभा राहून खडकाच्या वरच्या काठा कडे डोळे लावून, हालचाल घडेल की नाही हे बघत होतो.इतक्या कमी अंतरावर पापटीची एकच ठेच मी लगेच लक्षात घेतली असती, पण त्याही प्रकारचा एक छोटा पक्षीही हलत नव्हता आणि दहा पाऊलं पुढे जाऊन मी पुन्हा काही मिनिटं चौकशी करत थांबलो.हालचाल न दिसल्याने माझ्या मनाला काहीही दिलासा मिळाला नाही — हा नरभक्षक त्या

खडकावर आहे, याची मला खात्री होती; आणि प्रश्न होता, आता मी काय करणार? जसा डोंगर खूप सपाट चढाचा होता, त्यावर मोठमोठे दगड भिरकावलेले होते आणि लांब गवत व झाडे व झुडपांनी झाकलेला होता. परिस्थिती अशी असली की, दिवसाचे आधीचे काही तास असते तर मी परत फिरून वाघाच्या वरून भरारी घेत शिकारीसाठी प्रयत्न केला असता, पण आता फक्त अर्धा तास उजेड शिल्लक होता आणि अजून एक मैलापेक्षा जास्त अंतर बाकी होते, त्यामुळे रस्त्यावरून निघणे वेडेपणाचे ठरले असते. म्हणून मी राइफलची सेफ्टी कॅच घसरवली आणि बंदूक माझ्या खांद्यावर धरून खडक पार करायचा प्रयत्न केला.

इथे रस्ता सुमारे आठ फूट रुंद होता, आणि बाहेरच्या काठावर जाऊन मी आडवा चाललो, प्रत्येक पाऊलापूर्वी पाय ठेवून जागेची खात्री करत — म्हणजे तेथे पाऊल घातल्यावर ती जागा रिकामी न पडावी आणि एखाद्या जागेतून खाली पडण्याचा धोका टाळता यावा. प्रगती हळू आणि अवघड होती, पण जसं मी खडकाच्या समांतर येऊन त्याला पार करायला सुरवात केली, तेव्हा ती अशा उंचीवर पोचली की जोपर्यंत मी रस्त्याच्या त्या भागावर येईन, तोपर्यंत जिथून खडकावरच्या सपाट जागेवर तो पडलेला दिसायचा, तिथेच वाघ थांबेल पण वाघ माझी घालमेल होऊ दिल्याशिवाय कोणताही धोका पत्करत नव्हता, आणि मी खडकाच्या बाजूने सुटताच माझ्या वरून किंचितसा खळखळ आवाज आला; थोड्याच वेळाने उजवीकडे एक काकर डोके काढून भुंकला आणि नंतर त्रिकोणी ढिगाऱ्याच्या शिखराजवळ दोन सांबर मार्दीचे घंटाटणे सुरु झाले.

वाघ आपला जीव वाचवून निघून गेला, आणि माझ्याही रक्षणापोटी ते चांगलेच झाले; त्यामुळे दुःख करण्यास काही कारण नव्हते. आणि ढिगाऱ्यावरून जेथून सांबर नाद व्हायला आला होता, त्या ठिकाणाहून मला खात्री वाटली, की

त्याला माझ्या रांजणीजवळ शिळ्या तलावाजवळ बांधलेल्या म्हशीच्या गळ्यात लटकवलेली घंटी ऐकू येईल.

मी शेतीच्या जमिनीवर पोचलो तेव्हा काही माणसं माझी वाट पाहत उभी होती. ती लोकं काकर आणि सांबरचा आवाज ऐकून चिंतित होतीत आणि मी वाघ पाहिला नाही यामुळे ते खूप निराश होतील.पण जेव्हा मी त्यांना सांगितले की उद्या मोठी आशा आहे, तेव्हा ते आनंदी झाले.

भाग पाच

रात्री धुळीचे वादळ उठले आणि त्यानंतर जोरदार पाऊस आला; आणि मला चीड येऊन लक्षात आले की झोपडीचे छत खूप भिजले आहे.तरीही

शेवटच्या काही भागात तुलनेने कमी गळती असलेली जागा मी शोधून

काढली व तिथे माझी खाट खेचून ठेवली आणि झोप चालू ठेवली.

सकाळी उठल्यानंतर हवा अगदी स्वच्छ व ताजीतवानी झाली होती. पाऊसाने आकाशातील धूर व धूळ धुवून टाकली होती, आणि प्रत्येक पान व गवताच्या तिसऱ्याही कणावर नव्या उगवलेल्या सूर्याच्या किरणांची चमक होती.

आधीपर्यंत मी जवळच्या म्हशी प्रथम तपासत होतो, परंतु ह्या सकाळी अचानक माझ्यात रोजच्या पद्धतीला उलट करण्याची इच्छा झाली. मी माझ्या माणसांना सांगितले की सूर्य चांगला उगवल्यानंतर ते जवळच्या म्हशीला खाऊ-पाणी देण्यासाठी जावोत, आणि मी स्वतः आशावादी मनाने चकनकळकडे निघालो; आधी माझी ४५०/४०० राइफल स्वच्छ करून तिला तेल लावून मी तयार

केली — एक अतिशय प्रभावी शस्त्र आणि माझा विश्वासू मित्र. ही एक अत्यंत कार्यक्षम शस्त्र होती, आणि अनेक वर्षांची विश्वासू मैत्रीण. मागील संध्याकाळी ज्याच्यामुळे मला मोठी काळजी वाटली होती, त्या झुकलेल्या दगडाजवळून जाताना यावेळी मला क्षणभरही अस्वस्थता जाणवली नाही. आणि तो भाग पार केल्यानंतर मी वाघाच्या खुणा शोधू लागलो, कारण पावसामुळे रस्त्याचा पृष्ठभाग मऊ झाला होता. जोवर मी त्या ओलसर जागी पोचलो नाही, तोवर काहीच दिसले नाही, जी मी आधी सांगितली होती – त्या टेकडीच्या जवळच्या बाजूला आणि त्या डबक्याजवळ जिथे म्हैस बांधलेली होती. तिथे मऊ जमिनीत मला वादळ येण्याआधी उमटलेले वाघाचे पाऊलांचे ठसे दिसले आणि ते टेकडीच्या दिशेने जात होते.

या जागेजवळ रस्त्याच्या खडकाळ बाजूला तीन फूट उंच असा एक दगड आहे. आधीच्या वेळेस मी जेव्हा या रस्त्याने दबक्या पाऊलांनी शिकार पाहायला आलो होतो, तेव्हा त्या दगडावर उभे राहून मला रस्त्यातील एका उंचवट्यावरून डोकावता येत असे, आणि चाळीस गजांवर बांधलेली म्हैस स्पष्ट दिसत असे. आता मी त्या दगडावर चढून सावधपणे मान वर केली, तेव्हा लक्षात आले की म्हैस तिथे नव्हती. ही गोष्ट जितकी गोंधळवणारी होती तितकीच अस्वस्थ करणारी देखील होती.

म्हैस एखाद्या दूरच्या जंगलात घेऊन जाऊ नये, जिथे वाघाला गोळी घालायची एकच पद्धत उरली असती – जमिनीवर किंवा झाडावर बसून वाट पाहणे – आणि माझ्या घशाच्या अवस्थेत ते शक्य नव्हते, म्हणून मी एक इंच जाड मजबूत भांगाच्या दोऱ्याच्या चार फेऱ्या मारून म्हैस बांधली होती. तरीही वाघ शिकार घेऊन निघून गेला होता.

मी बारीक तळपायाचे रबरी बूट घातले होते, आणि अतिशय सावकाश पाऊलांनी मी त्या छोट्या झाडाजवळ गेलो, ज्याला म्हैस बांधलेली होती, आणि जमिनीची तपासणी केली. म्हैस वादळ येण्यापूर्वीच मारली गेली होती, पण पाऊस थांबल्यानंतर ती नेली गेली होती, आणि त्यातील काहीही खाल्लेले नव्हते. मी एकत्र वळवलेले तीन दोरे चावून तोडले गेले होते, आणि चौथा दोर तुटला होता. वाघ सहसा दोरे चावत नाहीत, पण या वाघाने तसे केले होते, आणि शिकारीला मोहनच्या दिशेच्या उतारावर घेऊन गेला होता.

माझी योजना पूर्णपणे विस्कळीत झाली होती, पण भाग्याने पाऊस माझ्या मदतीला आला होता. मागच्या दिवशी धुळीसारख्या कोरड्या पडलेल्या जाड गळक्या पानांचा गालिचा आता ओला व लवचिक झालेला होता.

आणि जर मी काही चूक केली नाही, तर वाघाने शिकार घेऊन गेलेल्या खुणाच त्याच्या अपायाचे कारण ठरतील, अशी शक्यता होती.

जेव्हा मी जंगलात प्रवेश करतो, जिथे कधीही झपाट्याने गोळीबार करावा लागू शकतो, तेव्हा माझी बंदूक लोड आहे याची खात्री झाल्याशिवाय मला कधीच समाधान वाटत नाही. एखाद्या आकस्मिक प्रसंगी ट्रिगर ओढावा आणि मग ‘हॅपी हंटिंग ग्राउंड्स’—किंवा कुठेतरी दुसरीकडे—निघून जावे, कारण बंदूक लोड करायची राहून गेली, हे असे एक निष्काळजीपणाचे कृत्य होईल, ज्याला काहीही कारण देता येणार नाही. म्हणून मला माहित असूनही की झुकलेल्या दगडाजवळ पोहोचण्याआधी मी बंदूक लोड केली होती, मी ती आता उघडली आणि काडतुसे बाहेर काढली. त्यापैकी एक डागाळलेले आणि दबलेले काडतुस मी बदलले. मग सेफ्टी-कॅच काही वेळा वरखाली करून त्याचे व्यवस्थित काम होत असल्याची

खात्री केली – कारण मी कधीही बंदूक लॉक करून चालवली नाही – आणि मग शिकार ओढून नेलेल्या खुणांचा मागोवा घेण्यासाठी निघालो.

हे ‘ड्रॅग’ शब्द, जो वाघाने आपली शिकार एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी हलवताना जमिनीवर पडणाऱ्या खुणांना वापरला जातो, तो दिशाभूल करणारा आहे. कारण वाघ जेव्हा आपली शिकार काही अंतरापर्यंत नेत असतो (मी स्वतः एका वाघाला पूर्ण वाढ झालेली गाय चार मैलांपर्यंत नेताना पाहिली आहे), तेव्हा तो शिकार ओढत नाही, तर उचलून नेत असतो. आणि जर शिकार इतकी जड असेल की उचलता येत नाही, तर ती तशीच सोडून दिली जाते. ओढलेल्या खुणा किती स्पष्ट किंवा फिकट दिसतील हे शिकारीच्या आकारावर आणि ती कशी धरली आहे यावर अवलंबून असते. उदाहरणार्थ, जर शिकार सांबर असेल आणि वाघाने ती मानेला धरली असेल, तर तिचा मागचा भाग जमिनीवर ओढला जाईल आणि स्पष्ट खुणा दिसतील. दुसरीकडे, जर सांबर पाठीच्या मधोमध धरले असेल, तर फारच हलक्या ओढखुणा दिसतील, किंवा अजिबात दिसणार नाहीत.

सध्याच्या प्रसंगी वाघाने म्हशीला मानेला धरले होते, आणि मागचा भाग जमिनीवर ओढला जात असल्यामुळे स्पष्ट खुणा दिसत होत्या, ज्या सहज वाचता येत होत्या. शंभर गजांपर्यंत वाघाने टेकडीच्या उतारावरून आडव्या दिशेने वाट धरली, तोवर तो एका उंच चिकणमातीच्या कड्यावर पोहोचला. हा कडा ओलांडण्याचा प्रयत्न करताना त्याचा पाय घसरला आणि शिकार त्याच्या तोंडून सुटली. म्हैस तीस-चाळीस गज खाली लोटत गेली आणि एका झाडाला आडवी लागून थांबली.

शिकार परत मिळवल्यावर वाघाने ती पाठीला धरली, आणि त्यानंतर केवळ एक पाय अधूनमधून जमिनीला लागत होता, त्यामुळे अगदीच हलक्या ओढखुणा

दिसत होत्या. तरीसुद्धा, टेकडीवर सर्वत्र पसरलेल्या पानांमुळे त्या फार अवघड नव्हत्या.

या पडझडीमुळे वाघाची दिशा बिघडली होती, आणि आता त्याला शिकार कुठे न्यायची हे ठरवताना संभ्रम वाटत होता.

सुरुवातीला तो उजवीकडे दोनशे गज गेला, मग शंभर गज सरळ खाली डोंगर उतरत गेला, जिथे रिंगाळांचा दाट गट होता. रिंगाळांमधून फार कष्टाने वाट काढून तो डावीकडे वळला आणि डोंगर आडवा ओलांडत

काहीशे गज गेला, तोपर्यंत तो एका मोठ्या खडकापाशी पोचला, ज्याच्या उजवीकडून तो वळसा घेत गेला. हा खडक समोरच्या बाजूने जमिनीशी सपाट मिळून आला होता आणि वीस फूट सौम्य उंच जात जणू मोठ्या खळग्यावर किंवा दरीवर बाहेर प्रक्षेपित झाला होता. त्या प्रक्षेपाखाली गुहा किंवा खडकातले खोलगट ठिकाण असते, तर वाघाने आपली शिकार तिथे नेली असण्याची शक्यता होती. म्हणून मी ओढून नेलेल्या खुणा सोडून खडकावर चढलो आणि सावधपणे पुढे सरकत, दिसणाऱ्या प्रत्येक गज जमिनीचे व आजूबाजूचे नीट निरीक्षण करू लागलो. प्रक्षेपाचा शेवट गाठून खाली डोकावले तेव्हा निराशा झाली. कारण डोंगर खडकाला सरळ भिडत वर आला होता आणि तिथे मला अपेक्षित असलेली गुहा किंवा खोलगट जागा नव्हती.

खडकाच्या टोकावरून दरी व आजूबाजूचे जंगल चांगले दिसत होते – आणि नरभक्षकाच्या हल्ल्यापासून तुलनेने सुरक्षित जागा होती – म्हणून मी खाली बसलो. तसे करताच मला चाळीस-पन्नास गज खाली घनदाट झुडपांत लाल व पांढरे असे काहीतरी दिसले. दाट जंगलात वाघ शोधत असताना डोळ्याला लाल रंग दिसला की तो वाघाचाच आहे असे वाटते; आणि येथे तर मला केवळ लाल रंगच नव्हे तर

पट्टेही दिसत होते. बराच काळ मी त्या वस्तूकडे एकटक पाहात राहिलो; आणि जसे कुठल्याशा कुतूहलचित्रात अचानक चेहरा स्पष्ट होतो तसेच, मला समजले की मी पाहत होतो ते वाघ नव्हे तर त्याची शिकार होती. लाल रंग म्हणजे तो अलीकडे जेवत होता त्याचे रक्त होते, आणि पट्टे म्हणजे त्याने कातडी फाडून काढलेल्या पिंजराच्या हाडांच्या रेघा होत्या. मी त्या एक मिनिटभर गोळी न झाडल्याबद्दल मनोमन आभारी झालो, कारण अशाच परिस्थितीत माझ्या एका मित्राने दोन गोळ्या शिकार झालेल्या प्राण्यात झाडून उत्तम वाघ गमावला होता. सुदैवाने तो चांगला नेमबाज होता आणि त्याने आधीच दोन माणसांना पुढे पाठवले होते, ज्यांनी शिकार शोधून त्यावर मचाण बांधायचे होते. त्यावेळी ते शिकारीजवळ झुडपाच्या आड उभे होते, आणि गोळ्या झाडल्या तरी ते सुखरूप बचावले.

जेव्हा वाघाला व्यत्यय न आणता तो आपली शिकार मोकळ्या जागेत सोडतो, तेव्हा निश्चित समजावे की तो जवळच असतो. त्यामुळे मला वाघ दिसत नव्हता याचा अर्थ तो गिधाडे व इतर मृतभक्षकांना दूर ठेवण्यासाठी, तिथेच जवळ झुडपांत दडून पडलेला असतो.

वाघांना माशा खूप त्रास देतात आणि ते फार वेळ एका जागी पडून राहत नाहीत. म्हणून मी ठरवले की इथेच थांबून हालचाल होण्याची वाट पाहू. पण हा निर्णय घेताच माझ्या घशात खाज सुरू झाली. काही दिवसांपूर्वी झालेल्या लॅरिंजायटिसमधून मी अजून पूर्णपणे बरा झालो नव्हतो आणि ती खाज लवकरच वाढून मला खोकणे अपरिहार्य झाले. अशा प्रसंगी – मग ते चर्चमध्ये असो वा जंगलात – माणूस श्वास रोखून धरतो, जोराने गिळतो, पण त्याने काही उपयोग झाला नाही. अखेर खोकल्याशिवाय पर्याय नव्हता; नाहीतर घसा फुटेल असे झाले. शेवटी हताश होऊन मी लंगूराच्या इशान्याचा आवाज काढण्याचा प्रयत्न केला. आवाजांना

शब्दांत व्यक्त करणे कठीण आहे, पण आमच्या जंगलाशी परिचित नसलेल्यांना सांगायचे झाले, तर हा आवाज अर्धा मैल लांब ऐकू जातो. तो साधारण असा आहे – ‘खोक, खोक, खोक’ – छोट्या छोट्या अंतराने वारंवार, आणि शेवटी ‘खोकोरॉर’. सर्व लंगूर वाघाला पाहून इशारा देतात असे नाही, पण आमच्या डोंगरातील लंगूर देतात, आणि या वाघाने आपले आयुष्यभर हा आवाज ऐकला असणार. म्हणून हा आवाज त्याने पूर्णपणे दुर्लक्ष करण्यासारखा होता. या प्रसंगात मी केलेला आवाज फारसा पटणारा नव्हता, पण अपेक्षित परिणाम मात्र झाला...

माझ्या आपत्कालीन आवाजात फारसे पटण्याजोगे स्वर नव्हते, तरीसुद्धा त्याने घशातील खाज घालवण्याचा अपेक्षित परिणाम साधला.

यानंतर अर्धा तास मी खडकावर बसून राहिलो, कुठली हालचाल होते का ते पाहात आणि जंगलातील प्राण्यांकडून काही बातमी मिळते का ते ऐकत. माझ्या दृष्टीच्या कक्षेत वाघ कुठेच नाही याची खात्री झाल्यावर मी खडकावरून खाली उतरलो आणि अतिशय सावधपणे शिकार असलेल्या ठिकाणी गेलो.

भाग सहा

पूर्ण वाढ झालेला वाघ एका जेवणात किती मांस खाऊ शकतो हे मी तुम्हाला अचूक सांगू शकत नाही; पण तो दोन दिवसांत सांबर खाऊ शकतो आणि तीन दिवसांत म्हैस संपवू शकतो, व चौथ्या दिवसासाठी थोडेसे उरवू शकतो, हे सांगितल्यावर त्याच्या क्षमतेची तुम्हाला थोडी कल्पना येईल. मी बांधून ठेवलेली म्हैस पूर्ण वाढ झालेली नव्हती, तरी ती काही लहान प्राणी नव्हती.

वाघाने तिचे साधारण अर्धे अंग खाल्ले होते. इतक्या प्रचंड जेवणानंतर तो फार दूर गेला नसेल, याची मला खात्री होती. जमीन अजून ओली होती आणि आणखी तास-दोन तशी ओलीच राहणार होती, म्हणून वाघ कोणत्या दिशेला गेला ते कळवून घेऊन, शक्य असल्यास त्याचा माग काढावा असा मी विचार केला.

शिकारीजवळ पाऊलांचा गोंधळ होता; पण मी वर्तुळ वाढवत माग काढला आणि वाघाने जाताना केलेले ठसे सापडले. मऊ पायाच्या प्राण्यांच्या टाचांचा माग शोधणे कठीण असते; तरी अनेक वर्षांचा अनुभव असल्यामुळे हे काम आता तितक्याच सहजतेने व्हायचे, जसे शिकारी कुत्रा वास धरतो, तसा सावलीसारख्या शांत व सावधपणे मी त्याचा माग घेतला. वाघ जवळच आहे हे जाणून, शंभर गज गेल्यावर मला सपाट जमिनीचा एक तुकडा दिसला – वीस फूट चौरस – ज्यावर लहान, मऊ गवत होते, ज्याच्या मुळांना तीव्र सुगंध असतो. त्या गवतावर वाघ पडून गेला होता, कारण त्याच्या अंगाचा ठसा स्पष्ट दिसत होता.

मी त्या ठशाकडे पाहून वाघाच्या आकाराचा अंदाज घेत असतानाच मला दिसले की दाबलेले गवताचे काही पाते पुन्हा सरळ उभे झाले. याचा अर्थ वाघ फक्त एखाद्या मिनिटापूर्वीच तिथून उठला होता.

दृष्याची कल्पना यावी म्हणून सांगतो: वाघाने शिकार उत्तरेतून खाली आणली होती, आणि तिथून निघताना पश्चिमेकडे गेला होता. मी बसलेला खडक, शिकार आणि मी आता उभा असलेली जागा – या तीन बिंदूंचा त्रिकोण झाला होता. त्यातील एक बाजू चाळीस गज आणि उरलेल्या दोन बाजू शंभर गज लांब होत्या.

गवत सरळ झालेले पाहून प्रथम वाटले की वाघाने मला पाहिले आणि निघून गेला. पण हे अशक्य होते, कारण गवताच्या तुकड्यावरून खडक किंवा शिकार दिसत नव्हते. मी त्याचा माग धरल्यानंतर त्याने मला पाहिले आणि निघून गेला

असेही नव्हते, याची मला खात्री होती. मग त्याने आपले आरामाचे ठिकाण सोडून का जायचे? याचे उत्तर माझ्या मानेवर पडणाऱ्या उन्हात होते. आता मे महिन्याची सकाळची नऊ वाजलेली वेळ, फारच उष्ण झाली होती.सूर्यकिरण झाडांच्या फांद्यांवरून खाली आले होते, आणि गवतावर गेल्या दहा मिनिटांपासून पडत होते. वाघाला तिथे फारच उकाडा जाणवला आणि माझ्या येण्याच्या थोड्याच वेळापूर्वी तो सावली शोधण्यासाठी निघून गेला होता.

गवताचा तुकडा वीस फूट चौरस होता, हे मी सांगितले आहे.ज्या बाजूने मी आलो त्या विरुद्ध बाजूला एक पडलेले झाड होते. ते उत्तर-दक्षिण असे पडलेले होते. झाडाचा व्यास साधारण चार फूट होता.गवताच्या तुकड्याच्या कडेवर ते झाड पडले होते, आणि मी उभा असलेल्या मध्यभागापासून दहा फूट अंतरावर होते.झाडाचा मुळांचा भाग टेकाडावर विसावला होता...

मी माझ्या शरीराची जागा इंच-इंच पुढे सरकत आजूबाजूच्या मऊ गवतावरून झाडाकडे निघालो; आणि साधारण त्यापर्यंतचं अर्ध अंतर पार केल्यावर मी दगडी खिडकीवर अंदाजे तीन इंच लांब काळी -पिवळी एखादी अक्षरशः स्थिर वस्तू मला दिसली — पुढे पाहाताच समजले ही एखाद्या अधिक वापरल्या जाणाऱ्या शिकारमार्गाची रेष आहे. बराच काळ मी त्या वस्तूवरून नजर हटवली नाही, तोपर्यंत मला खात्री पटली की ती वाघाच्या शेपटाचे टोक आहे. जर शेपूट माझ्यापासून दूर दिशेने निघत असेल, तर दिसायला हवे की डोकं माझ्याभोवतीच आहे; आणि त्या खोडावरची वाट फक्त सुमारे दोन फूट रुंद होती, त्यामुळे वाघ फक्त वाकून बसला असणार आणि माझ्या डोक्याकडील झाडाच्या खोडावरून दिसण्या च्या क्षणी उडी मारायला तयार असेल. शेपटाचे टोक माझ्यापासून वीस फूट दूर होते, आणि वाघ पडलेला असताना त्याची लांबी अंदाजे आठ फूट धरली तर त्याचे डोकं साधारण

बारा फूटवर असे. परंतु एका प्रभावी गोळीसाठी मला आणखी खूप जवळ जाऊन त्याच्या शरीराचा पुरेसा भाग दिसायला हवा होता — आणि जर मी पायी निघून जायचे असेल तर ती गोळी खरंच मारक असायला हवी होती. आणि आता, आयुष्यात प्रथमच, मला माझी सवय — एक अनलॉक केलेली रायफल नेहमी सोबत न ठेवण्याच्या सवयीचा पश्चात्ताप झाला. माझ्या 450/400 च्या रायफलचा safety-catch तिरक्यावरून खाली ओढतांना स्पष्ट 'क्लिक' आवाज करतो, आणि आता कुठलाही आवाज झाला तर वाघ थेट माझ्यावर येऊन उभा राहिल किंवा ताबडतोब त्या उभ्या ढळणाऱ्या टेकडीखाली धावून जाईल व मला गोळी मारण्याची संधी मिळणार नाही.

इंच-इंच पुढे सरकत मी परत चालू ठेवले; तेव्हा शेषूट पूर्णपणे दिसली आणि त्यानंतर मागचे भागही. मागचा पार्श्वभाग दिसला, की मला अक्षरशः आनंदाने आरडाओरडा करायची इच्छा झाली—त्यातून हे दिसले की वाघ उभा राहून उडी मारायला तयार नाही, तर तो झोपलेला आहे. कारण दोन फूट रुंदीच्या त्या टोकावर त्याच्या शरीरासाठीच जागा होती, त्याने त्याच्या मागच्या पायांना पुढे पसरवून जवळच्या जवळ उभ्या असलेल्या एका ओकच्या लघु झाडाच्या वरच्या शाखांवर विश्रांती घेतली होती. आणखी एक पाउल पुढे केले तेव्हा त्याचे पोट दिसले आणि ते नियमित पद्धतीने वर-खाली होत असल्यामुळे मला पटले की तो गाढ झोपलेला आहे. आता मी कमी विस्तीर्णपणे पुढे सरकलो, तोपर्यंत त्याचा खांदा आणि मग संपूर्ण शरीर माझ्या दृष्टीस पडले. त्याच्या डोक्याचा मागचा भाग गवताच्या तुकड्याच्या कडेला टेकलेला होता, जो पडलेल्या

झाडापेक्षा तीन-चार फूट पुढे पसरलेला होता; त्याचे डोळे घट्ट बंद होते आणि नाक आकाशाकडे होत होते.

रायफलचे साईट त्याच्या कपाळावर नेऊन मी ट्रिगर दाबला आणि, जेव्हा मी...मी माझ्या शरीराची जागा इंच-इंच पुढे सरकत आजूबाजूच्या मऊ गवतावरून झाडाकडे निघालो; आणि साधारण त्यापर्यंतचे अर्ध अंतर मी पार केल्यावर दगडी खिडकीवर अंदाजे तीन इंच लांब काळी-पिवळी एखादी अक्षरशः स्थिर वस्तू मला दिसली — पुढे पाहाताच समजले ही एखाद्या अधिक वापरल्या जाणाऱ्या शिकारमार्गाची रेषा आहे. रायफलचे साईट त्याच्या कपाळावर नेऊन मी ट्रिगर दाबला आणि, जेव्हा मी... त्या संक्षिप्त अंतरावरून आतल्या जड गोळ्या त्याच्या कपाळात घुसवल्या तेव्हा त्याच्या शरीरात एकही कंप नव्हता. त्याचे शेंपूट सरळच पसरलेले राहिले; त्याचे मागचे पाय अजूनही उभ्या टेकडीवर वाढलेल्या छोट्या ओकच्या झाडाच्या वरच्या शाखांवर टिकून होते; आणि त्याचे नाक अजूनही आकाशाकडे खिळलेले होते. मी दुसरी, अगदी अनावश्यक, गोळी पाठवली तरी त्याची स्थिती थोडीही बदलली नाही. लक्षात येण्याजोगी एकच गोष्ट बदलली— त्याचे पोट वर-खाली होण्याचं थांबलं आणि त्याच्या कपाळावरून दोन आश्चर्यकारकतः छोटी-छोटी छिद्रे येऊन रक्त सरकत जात होतं.

वाघाच्या इतक्या जवळ असण्याने इतरांवर कसा प्रभाव पडतो ते मला माहिती नाही, पण माझ्यावर ते नेहमी श्वास रोखून टाकणारे असते—भीती एवढीच की उत्साह इतकेच कारण असू शकते—आणि थोडी विश्रांती घेण्याची इच्छा होते. मी पडलेल्या झाडावर बसलो आणि घसा बिघडल्यापासून न घेतलेली सिगारेट विझवली, आणि माझे विचार फुरफुरू दिले.

कोणतेही कार्य जे नीट पार पडते ते समाधान देते आणि हे कामही अपवाद नव्हते. त्या जागी माझ्या उपस्थितीचे कारण म्हणजे नरभक्षकाचा नाश करणे होते, आणि मी रस्त्यापासून दोन तास आधी निघून त्या क्षणा पर्यंत—सेफ्टी-कॅच वर

फुलवलेल्या क्षणापर्यंत—सर्व काही, लंगूराच्या आवाजासह, सुरळीत आणि एकही चूक न करता झाले होते. यात मोठे समाधान होते—ते समाधान असे जे एका लेखकाला त्याच्या आखलेल्या प्लॉटवर “शेवट” असे लिहिताना वाटते. पण माझ्या बाबतीत ते पूर्ण समाधानकारक नव्हते, कारण मी जवळपास पाच फूट अंतरावर झोपलेल्या प्राण्याला त्याच्या झोपेत मारले होते.

माझ्या वैयक्तिक भावना इतरांसाठी फार महत्त्वाच्या नसतील, हे मला ठाऊक आहे. पण कदाचित तुम्हालाही हे नीट वाटले नसेल, असे मला भासते; अशा स्थितीत मी स्वतःशी वापरलेले काही मुद्दे तुमच्यासमोर ठेवू इच्छितो, ज्यामुळे तुम्हाला ते माझ्यापेक्षा अधिक समाधानकारक वाटतील अशी आशा आहे. हे मुद्दे होते: (अ) वाघ हा नरभक्षक होता आणि तो जिवंत राहण्यापेक्षा मृत असणे उत्तम होते, (ब) त्यामुळे तो जागा होता की झोपलेला होता याचा फरक पडत नाही, आणि (क) जर मी त्याचे पोट वर-खाली होताना दिसल्यावर तेथून निघून गेलो असतो तर त्यानंतर त्याने जे काही मानव मारले त्याचे नैतिक उत्तरदायित्व माझ्यावर आलं असतं. हे सगळे चांगले आणि ठोस मुद्दे आहेत, हे तुम्ही मान्य कराल, माझ्या वागण्यास कारण म्हणून; पण तरीही दुःख हेच राहते की स्वतःच्या परिणामाकडील भीती किंवा कदाचित कधीही मिळू शकणाऱ्या या एकमेव संधीचा तोटा होण्याच्या भीतीमुळे — किंवा दोन्हींच्या संगमामुळे — मी त्या झोपलेल्या प्राण्याला जागं करून त्याला एक खेळाची संधी दिली नाही, याचा पश्चात्ताप राहिला.

वाघ मरण पावला होता, आणि जर माझी टिकाऊ शिकार खालच्या दऱ्यावर पडून नाश होणार नसती, तर त्याला ताब्यात घेणे जितक्या लवकर शक्य असेल तितके उत्तम. मी वापरात नसलेली रायफल पडलेल्या झाडाला टेकवली आणि रस्त्याकडे चढलो; नंतर खेळणारी जमीन जवळच्या वळणाजवळ आल्यावर मी हात

गुंडाळून आवाजात कूई ऐकविली जो चढाओढी करीत टेकडींवर व दऱ्यांवर प्रतिध्वनी देऊ लागला. मला हा आवाज पुन्हा करावा लागला नाही, कारण माझ्या दोन गोळ्यांचा आवाज पहील्या नर म्हशीकडे लक्ष देण्यासाठी गेलेल्या माझ्या माणसांनी ऐकला होता आणि ते परत हटल्यानंतर जितके गावकरी

आवाजाच्या घेरात आले होते ते सारे जखमी न होता शिकारीकडे धावत पोचले होते. आता माझी कूई ऐकून संपूर्ण लोकसमूह रस्त्यातून धावता-धावत माझ्या भेटीस आला.जाड दोरी आणि कुलूप मिळाल्यावर मी लोकांना परत घेऊन गेलो, आणि मी वाघावर दोरी बांधून ठामपणे घट्ट केल्यावर, हाती त्यांच्या मदतीने अर्धे उचलून, अर्धे ओढून, टोकावरून आणि पडलेल्या झाडावरून घसरवून त्याला गवताच्या तुकड्यावर आणले.

इथे मी त्याची कातडी उतरवली असती, परंतु गावकऱ्यांनी मला

विनंती केली, की मी ते करू नये.ते असे म्हणाले की जर त्यांना मेलेला

वाघ स्वतःच्या डोळ्यांनी बघण्याची संधी मिळाली नाही,तर कर्टकनौलाच्या आणि आसपासच्या गावांच्या महिला व मुले नाराज होतील आणि ते स्वतः पाहून खात्री करू इच्छितात, की अनेक वर्षे भीती पसरवत जगलेला, आणि संपूर्ण परिसरावर भयराज्य घातलेला तो

नरभक्षक प्रत्यक्षात खरोखरच...मेला होता.

The Fish of My Dreams

माझ्या स्वप्नातील मासा

महाशीर [मोठी भारतीय गोड्या पाण्यातील मासळी] मासेमारी करणे— विशेषतः खेळत्या डोंगरपायथ्याच्या नदीत—हे, माझ्या मते, सर्व प्रकारच्या क्रीडा प्रकारांमध्ये सर्वात रम्य आहे. आपण नेहमी त्याची जाणीव ठेवत नसलो, तरी आपले आजूबाजूचे वातावरण हे कोणत्याही मैदानी खेळाच्या आनंदात मोठा वाटा उचलते. आपल्या स्वप्नातील मासा जर प्रतिकूल वातावरणात मारला गेला, तर जसा आनंद मासेमारी करणाऱ्याला मिळणार नाही, तसाच आनंद जर स्पर्धासहाऱ्यात भरवली गेली तर, डेव्हिस कप जिंकूनही टेनिस खेळाडूस मिळणार नाही.

मी अलीकडे ज्या नदीत मासेमारी केली ती नदी सुमारे चाळीस मैलांपर्यंत सुंदर जंगलमय दरीतून वाहते; जिथे विपुल प्रमाणात शिकार आहे आणि पक्ष्यांची वर्दळ आहे. एकाच दिवशी मला दिसलेल्या प्राण्यांची आणि पक्ष्यांची मोजणी करण्याची उत्सुकता मला झाली; आणि त्या दिवशी संध्याकाळी माझ्या यादीत प्राण्यांमध्ये सांबर, चितळ, काकर, घुरळ, डुक्कर, लंगूर आणि लाल माकडे होते; आणि पक्ष्यांमध्ये पंचाहत्तर जातींचा समावेश होता—ज्यात मोर, रानकुक्कुट, कळी ज तितर, काळी तीतर, आणि बटेर होते.

याशिवाय नदीत मला ऊदांच्या पाच सदस्यांचा एक थवा, काही लहान मगरी आणि एक अजगर दिसला. अजगर मोठ्या, स्थिर पाण्याच्या खळग्यात तरंगत होता, त्याचे सपाट डोके आणि डोळे मात्र काचेसारख्या पारदर्शक पाण्याबाहेर दिसत होते. हा विषय मी बऱ्याच काळापासून छायाचित्रित करण्याची इच्छा बाळगली होती, आणि त्यासाठी खळग्याच्या वरच्या बाजूने नदी ओलांडून समोरच्या डोंगरावर चढणे आवश्यक होते; पण दुर्दैवाने, त्या बाहेर डोकावणाऱ्या डोळ्यांनी मला आधीच पाहिले होते, आणि मी सावधगिरीने मागे पाऊल टाकताच, सुमारे अठरा फूट लांबीचा तोसरडा पाण्याखाली शिरला आणि खळग्याच्या टोकाला असलेल्या दगडांच्या ढिगाऱ्यांतील आपल्या अधोभूमीतील निवासात परत गेला.

काही ठिकाणी ही नदी ज्या दरीतून वाहते ती एवढी अरुंद होते की सहज एका काठावरून दुसऱ्या काठावर दगड फेकता येईल, तर काही ठिकाणी ती एक मैल किंवा त्याहून अधिक रुंदीची होते. या मोकळ्या जागेत अमलताश फुलतो, त्याच्या दोन फूट लांबीच्या सोनसळी झुबक्यांसह; करवंद आणि बॉक्सची झुडपे पांढऱ्या तारकासारख्या फुलांनी बहरतात. या फुलांचा एकत्र सुगंध हवेत दरवळतो, पक्ष्यांच्या असंख्य वसंतगीतांनी थरथरतो, आणि सर्वांत मोहक व नाजूक सुगंध वातावरण

भरून टाकतो.अशा वातावरणात महाशीर मासेमारी ही खरोखरच राजांना शोभेल अशी क्रीडा म्हणता येईल.

तथापि, या खेळाडूंच्या स्वर्गात माझा उद्देश महाशीर मारणे नव्हता, तर वाघाचे दिवसा छायाचित्र मिळविण्याचा होता, आणि फक्त प्रकाश अनुकूल नसल्यावरच मी माझा चित्रपट कॅमेरा बाजूला ठेवून कांडी हातात घेतली.

एके दिवशी मी पहाटेपासून बाहेर होतो, तासनतास वाघिणीचे व तिच्या दोन पिल्लांचे छायाचित्र घेण्याचा प्रयत्न करत होतो. वाघीण तरुण होती, आणि सर्व तरुण मातांसारखीच ती घाबरट होती; मी जेव्हा जेव्हा तिचा मागोवा घेतला, तेव्हा ती पिल्लांना घेऊन दाट झुडपात शिरली. पिल्लांसह वाघीण, तरुण असो वा म्हातारी, किती त्रास सहन करेल, याला एक मर्यादा असते. या वेळी ती मर्यादागाठल्यावर मी माझी युक्ती बदलली आणि मोकळ्या कुरणांवर उभ्या झाडांवर बसून पाहण्याचा मार्ग स्वीकारला.

त्या वेळी मर्यादा गाठल्यावर मी माझी युक्ती बदलली—मोकळ्या कुरणांवरील झाडांवर बसून पाहणे, किंवा स्थिर खळग्याच्या काठावरच्या उंच गवतात लपणे, जिथे ती व तिची पिल्ले पाणी प्यायला यायची—पण त्यातूनही काही साध्य झाले नाही.

झेप घेणारा सूर्य मोकळ्या जागांवर सावल्या टाकू लागला तसा मी तो प्रयत्न सोडून दिला, आणि वाघाचे नैसर्गिक वातावरणातील छायाचित्र मिळविण्याच्या प्रयत्नांत आधीच गेलेल्या शेकडो दिवसांत आणखी एक दिवस जोडला. माझ्याबरोबर छावणीतून आलेले दोघे पुरुष दिवसभरनदीपलीकडील एका झाडाच्या सावलीत होते.मी त्यांना जंगलाच्या वाटेने छावणीकडे परत जाण्यास सांगितले

आणि माझा कॅमेरा कांडीशी बदलून मी नदीकडे निघालो—रात्रीच्या जेवणासाठी मासा पकडण्याच्या हेतूने.

कांडी आणि मासेमारीच्या साधनांची फॅशन, मागच्या काही वर्षांत, बायकांच्या पोशाखाइतकीच बदलली आहे. अठरा फूट लांबीच्या ग्रीनहार्ट कांड्या, ज्या मोडत नसत, त्या आता कुठे हरवल्या कोण जाणे, आणि त्या हाताळण्यासाठी लागणारे स्नायूही गेले. त्यांच्या जागी आता हलक्या, एकाहाताने वापरता येणाऱ्या फ्लाय-रॉड आल्या आहेत.

माझ्या हातात अकरा फूट लांबीची ट्राउट मासेमारीसाठीची स्पर्धात्मक कांडी होती, त्यावर पन्नास यार्ड टाकण्याचा दोर, दोनशे यार्ड रेशीम बॅकिंग, मध्यम जाडीचा गट, आणि एक इंची घरी बनवलेला पितळी चमचा होता.

जेव्हा मासेमारीसाठी अखंड, कोणी व्यत्यय न आणणारे पाणी मिळते, तेव्हा मनुष्य अतिशय त्रासूनजातो. एखादा खळगा टाकून दिला जातो कारण तिकडे जाण्याची वाट उंचसखल आहे, तर एखादा प्रवाह टाकून दिला जातो, कारण तिथे अडथळा असावा असे वाटते. या वेळी अर्धा मैल पार करून मगच अंतिम जागा निवडली गेली—दगडांवर आदळून पांढरे फेसाळ पाणी खाली कोसळत होते, त्याखाली ऐंशी यार्ड लांब खोल, तेलकटसारखा प्रवाह, आणि त्या प्रवाहाच्या शेवटी दोनशे यार्ड लांब व सत्तर यार्ड रुंद असा खोल, स्थिर खळगा. हे होते माझ्या जेवणासाठी मासा पकडण्याचे ठिकाण.

पांढऱ्या फेसाळ पाण्यापासून थोडा दूर उभा राहून मी चमचा पाण्यात टाकला आणि खेचू लागलो.

पांढऱ्या फेसाळ पाण्यापासून थोडा दूर उभा राहून मी चमचा प्रवाहात फेकला, आणि तसाच रीलवरून काही यार्ड दोर खेचला. कांडी उंचावून मी दोर वलयांतून सहज जाऊ दिला, इतक्यात मासा किनाऱ्याजवळ—जिथे मी उभा होतो तिथेच—चमच्याला चिकटला. विलक्षण नशीबाने उरलेला सैल दोर रीलच्या ढोलक्यावर ताणला गेला आणि नेहमीप्रमाणे कांडीच्या तळाशी किंवा रीलच्या हँडलवर गुंतला नाही.

क्षणातच मासा प्रवाहाच्या दिशेने वेगाने निघून गेला, चांगल्या तेल लावलेल्या रीलवरून दोर निघताना आनंदाचा गजर होत होता. पन्नास यार्ड टाकणीचा दोर, त्यानंतर शंभर यार्ड रेशमी बॅकिंग असे सर्व काही गेले, आणि त्या प्रवासात माझ्या डाव्या हाताच्या बोटांवर जळलेले व्रण उमटले; आणि अचानक जसा तो वेग सुरू झाला होता तसाच तो थांबला—दोर अगदी मृत झाला.

अशा वेळी मनात जे अंदाज येतात ते एकामागोमाग एक धावत सुटले. त्यात थोडा कठोर भाषेचाही वापर झाला. मन हलके करण्यासाठी पकड चांगली होती, याबद्दल शंका नव्हती. काही दिवसांपूर्वी पायलट गट कंपनीकडून घेतलेल्या छोट्या तुकड्यांपासून गटाचा बनवलेला दोर मी नीट बांधला व तपासला होता. शंका

तुटक्या रिंगावर गेली—कदाचित आधी कधीतरी दगडावर आदळून ती तडकली असावी आणि आता तीच निकामी झाली.

साठ यार्ड दोर परत रीलवर आला होता, तेवढ्यात सैल दोर डावीकडे वळताना दिसला, आणि क्षणातच तो प्रवाहाच्या उलट दिशेनेखोल रेघ कापू लागला—मासा अजूनही जिवंत होता, आणि पांढऱ्या फेसाळ पाण्याकडे जात होता. आता त्याने तिथे ठाण मांडले. वरच्या प्रवाहाकडून, आडव्या कोनातून, व खालील प्रवाहाकडून ओढले तरी तो हलला नाही. वेळ निघत राहिला आणि खात्री पटू लागली की मासा सुटला आहे आणि दोर एखाद्या अडथळ्यावर अडकला आहे. पण जशी आशा सुटू लागली, तसाच अचानक दोर सैल झाला, आणि क्षणातच परत ताणला गेला—मासा पुन्हा वेगाने प्रवाहाच्या दिशेने झेपावला.

आता मात्र त्याने ठरवले की या नदीचा हा भाग सोडून खळग्याखालच्या वेगवान पाण्याकडे जायचे. एका जोरदारसरळ धावेत, तो खळग्याच्या शेवटी पोचला. इथे, जिथे पाणी पंख्यासारखे पसरते आणि उथळ होते, तिथे तो थोडा थबकला आणि मग पुन्हा खळग्यात परतला. थोड्याच वेळात तो पहील्यांदा पृष्ठभागावर दिसला—आणि कांडीपासून सरळ दोर जाऊन खळग्याच्या पलीकडे धूसर दिसणाऱ्या आकृतीशी जोडला आहे, हे पाहूनच विश्वास बसत होता की पाण्यातून पाच इंच उंच बाहेर आलेली ती मोठी त्रिकोणी पर होती त्याच माश्याचीजो माझ्या पायांपासून काही गजांवर चमच्याला चिकटला होता.

खळग्याच्या खोल भागात परतल्यावर, इंच इंच करत मी त्याला सैल पाण्यात खेचले. ट्राउट कांडीवर मोठा मासा एकट्याने किनाऱ्यावर आणणे सोपे नाही. चार वेळा तो इतका ओढला गेला की त्याच्या मोठ्या खांद्याचा एक भाग पाण्याबाहेर आला; पण प्रत्येक वेळी मी जरा जवळ जाताच तो जोरात फटकारून खळग्यात

परतला आणि पुन्हा इंच इंच करून लढवावा लागला. पाचव्या वेळी, वलय वरच्या बाजूला करून कांडीचा दांडा अंगठ्याच्या वळणावर धरून उलटा केला— जेणेकरून रीलचे हँडल त्याला लागू नये. आणि मग त्याने मला एक हात, नंतर दुसरा हात त्याच्या बाजूवर ठेवू दिला, आणि अतिशय हलकेच त्याला उथळ पाण्यातून पुढेढकलून कोरड्या जमिनीवर आणले.

मी ठरवले होते की मासा पकडायचा, आणि मी पकडला देखील. पण त्या रात्रीच्या माझ्या जेवणात त्याचा भाग नव्हता, कारण छावणीत पोचण्यासाठी अडीच मैल खडतर वाट होती, त्यातील निम्मा भाग अंधारात पार करावा लागणार होता.

अकरा पौंड वजनाचा कॅमेरा छावणीत परत पाठवताना मी एक कापसाचा दोर जवळ ठेवला होता—तोच जो मी झाडावर चढल्यावर कॅमेरा वर ओढण्यासाठी वापरतो. या दोराचे एक टोक माशाच्या गिलातून घालून तोंडातून बाहेर काढला आणि घट्ट गाठीने वर्तुळात बांधला. दुसरे टोक एका झाडाच्या फांदीला घट्ट बांधले. दोर सोडला तेव्हा मासा मोठ्या दगडाजवळ, तुलनेने स्थिर पाण्यात, नीट पडून राहिला. ऊद हाच एक धोका होता. त्यांना घाबरवण्यासाठी मी माझ्या रुमालाचा झेंडा बनवला आणि नदीच्या पात्रात थोडा खाली त्या झेंड्याचा दांडा रोवला.रुमालाचा तो तात्पुरता झेंडा बनवलेला काठीसह मी मास्याच्या थोडे खाली नदीच्या पात्रात रोवला होता.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी सूर्य पर्वतशिखरांवर सोन्याचा उजेड टाकत होता, तेव्हा मी परत खळग्याकडे आलो आणि मासा जिथे सोडून गेलो होतो, तिथेच तो पडलेला सापडला. फांदीवरून दोर सोडवून मी तो हाताभोवती गुंडाळत दगडाच्या थरावरून मास्याकडे खाली उतरलो. माझ्या जवळ येण्याने किंवा दोराच्या कंपनेने घाबरून, मासा अचानक जागा झाला आणि एक प्रचंड उडी मारून पाण्यात तडाखा

देत वरच्या प्रवाहाकडे झेपावला. मला सावरायलाही वेळ मिळाला नाही, कारण पाय ठेवायला तिरके व घसरडे दगड होते, आणि त्याने मला जोरात खेचून खळग्यात डोके पुढे घेऊन फेकले.

या डोंगरपायथ्याच्या नद्यांमध्ये खोल पाण्यात जाणे मला अजिबात आवडत नाही, कारण भुकेलेल्या अजगराने वेढून घेईल या विचाराने मला प्रचंड किळस येते; आणि मी त्या खळग्यातून कसाबसा तडफडत बाहेर आलो, तेव्हा ते कोणी पाहिले नाही, याचे समाधान मला आहे. मी जेमतेम समोरच्या काठावर पोचलो होतो, अजूनही मासा माझ्या उजव्या हाताला बांधलेला असताना, तेवढ्यात मी ज्यांना माझ्या मागे येण्यास सांगितले होते ते माणसे आली. मी त्यांच्याकडे मासा दिला, छावणीत नदीकिनाऱ्यावर नेण्यासाठी, आणि मी पुढे गेलो कपडे बदलायला व कॅमेरा तयार करायला.

माझ्याकडे माशाचे वजन करण्याची साधने नव्हती, पण अंदाजाने आम्ही तिघांनी मिळून त्याचे वजन पन्नास पौंड ठरवले.

माशाचे वजन महत्त्वाचे नव्हते, कारण वजन लवकर विसरले जाते. मात्र जेव्हा जेव्हा असा खेळ खेळला जातो, तेव्हा आजूबाजूचे वातावरण कधीही विसरले जात नाही. फर्नच्या कडांनी सजलेल्या निळसर पोलादी खळग्यातील स्थिर पाणी—जे दगडांवरून व खडकाळ जागेतून कोसळून पुन्हा श्वास घेते, आणि मग आधीपेक्षा अधिक सुंदर खळग्यात जाऊन विसावते; पाण्यावर झेप घेताना चमकणारा रंगीबेरंगी खंड्या—जो आनंदाने किरकिरत वर उठतो, पंखांतून हिऱ्यासारखे पाण्याचे थेंब झरताना, व त्याच्या लाल चोचीमध्ये घट्ट धरलेली रुपेरी चिमणी; सांबराचा हंबरडा आणि चितळाचा स्वच्छ, गोड आवाज—जंगलातील जीवांना असे असतो,

कीरुमालाचा तो तात्पुरता झेंडा बनवलेला काठीसह मी माशाच्या थोडे खाली नदीच्या पात्रात रोवला होता.

या डोंगरपायथ्याच्या नद्यांमध्ये खोल पाण्यात गे मला अजिबात आवडत नाही, कारण भुकेला अजगर वेढून घेईल, या विचाराने मला प्रचंड किळस येते; आणि मी त्या खळग्यातून कसाबसा तडफडत बाहेर आलो, तेव्हा ते कोणी पाहिले नाही, याचे समाधान मला आहे., अजूनही मासा माझ्या उजव्या हाताला बांधलेला असताना, मी ज्यांना माझ्या मागे येण्यास सांगितले होते ते माणसे आली., छावणीत नदीकिनाऱ्यावर नेण्यासाठी, मी त्यांच्याकडे मासा दिला आणि कपडे बदलायला व कॅमेरा तयार करायला, मी पुढे गेलो.

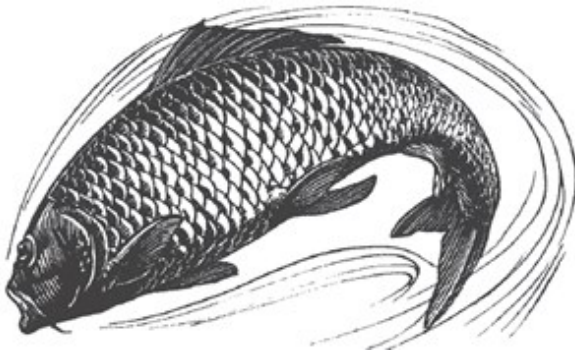
माझ्याकडे मास्याचे वजन करण्याची साधने नव्हती, पण अंदाजाने आम्ही तिघांनी मिळून त्याचे वजन पन्नास पौंड ठरवले.माशाचे वजन महत्त्वाचे नव्हते, कारण वजन लवकर विसरले जाते. मात्र जेव्हा जेव्हा असा खेळ खेळला जातो, तेव्हा आजूबाजूचे वातावरण कधीही विसरले जात नाही. फर्नच्या कडांनी सजलेल्या निळसर पोलादी खळग्यातील स्थिर पाणी—जे दगडांवरून व खडकाळ जागेतून कोसळून पुन्हा श्वास घेते, आणि मग आधीपेक्षा अधिक सुंदर खळग्यात जाऊन विसावते; पाण्यावर झेप घेताना चमकणारा रंगीबेरंगी खंड्या—जो आनंदाने किरकिरत वर उठतो, पंखांतून हिरेसारखे पाण्याचे थेंब झरताना, व त्याच्या लाल चोचीमध्ये घट्ट धरलेली रुपेरी चिमणी; सांबराचा हंबरडा आणिचितळाचा स्वच्छ, गोड आवाज—जंगलातील जीवांना सांगणारा की वाघ, ज्याचे पावलांचे ठसे काही मिनिटांपूर्वीच नदी ओलांडून वाळूत उमटले होते, तो आता रात्रीच्या शिकारीसाठी बाहेर पडला आहे.

ही दृष्ये कधी विसरली जाणार नाहीत; ती माझ्या स्मरणात जिवंत राहतील— आणि मला पुन्हा त्या सुंदर दरीत खेचून नेणारे चुंबक ठरतील—जिच्यावर अद्याप माणसाचा विध्वंसक हात पडलेला नाही.वाघज्याचे पावलांचे ठसे काही मिनिटांपूर्वीच नदी ओलांडून वाळूत उमटले होते, तो रुमालाचा तो तात्पुरता झेंडा बनवलेला काठीसह मी माशाच्या थोडे खाली नदीच्या पात्रात रोवला होता.

या डोंगरपायथ्याच्या नद्यांमध्ये खोल पाण्यात जाणे मला अजिबात आवडत नाही, कारण भुकेलेल्या अजगराने वेढून घेईल या विचाराने मला प्रचंड किळस येते; आणि मी त्या खळग्यातून कसाबसा तडफडत बाहेर आलो, तेव्हा ते कोणी पाहिले नाही, याचे समाधान मला आहे. माझ्याकडे माशाचे वजन करण्याची साधने नव्हती, पण अंदाजाने आम्ही तिघांनी मिळून त्याचे

वजन पन्नास पौंड ठरवले.माशाचे वजन महत्त्वाचे नव्हते, कारण वजन लवकर विसरले जाते. मात्र जेव्हा जेव्हा असा खेळ खेळला जातो, तेव्हा आजूबाजूचे वातावरण कधीही विसरले जात नाही.

ही दृष्ये कधी विसरली जाणार नाहीत; ती माझ्या स्मरणात जिवंत राहतील— आणि मला पुन्हा त्या सुंदर दरीत खेचून नेणारे चुंबक ठरतील—जिच्यावर अद्याप माणसाचा विध्वंसक हात पडलेला नाही.

The Kanda Man-eater

कांडा नरभक्षक

इतरांसोबत आपण ज्या अंधश्रद्धा मानतो – जेवणाच्या टेबलावर तेरावी व्यक्ती बसणे, जेवताना दारूचे ग्लास हातोहात न देता पुढे करणे, शिडीखालून जाणे, वगैरे – त्यावर आपला कितीही कमी विश्वास असला, तरी आपल्या वैयक्तिक अंधश्रद्धा, ज्या आपल्या मित्रांना केवळ विनोदासारख्या वाटतात, त्या आपल्यासाठी मात्र फारच खऱ्या असतात.

खेळाडू इतर लोकांपेक्षा जास्त अंधश्रद्धाळू असतात की नाही हे मला माहीत नाही, पण त्यांच्या अंधश्रद्धा ते अत्यंत गांभीर्याने घेतात एवढे मला ठाऊक आहे. माझ्या एका मित्राकडे नेहमी मोठ्या शिकारीला जाताना नेमक्या पाचच गोळ्या असतात – कधीही जास्त किंवा कमी नाहीत. दुसरा मित्र नेहमी सात गोळ्या घेऊनच जातो. उत्तरेकडील भारतातील प्रसिद्ध शिकारीपैकी एक तर, हिवाळ्यातील शिकार हंगामाची सुरुवात कधीही एखादा देवामासा मारल्याशिवाय करत नसे. माझी स्वतःची वैयक्तिक अंधश्रद्धा मात्र सापांशी संबंधित आहे. जेव्हा मी नरभक्षकांच्या मागावर असतो, तेव्हा माझ्या मनात खोलवर रुजलेला असा विश्वास असतो की, मी कितीही प्रयत्न केले तरी,

जोपर्यंत मी एखादा साप आधी मारत नाही तोपर्यंत माझे सर्व प्रयत्न निष्फळ जातात.

मे महिन्याच्या उष्ण दिवसांत, पहाटेपासून संध्याकाळपर्यंत, मी अविश्वसनीय खडकाळ टेकड्यांवर चढ-उतार केले होते, दाट काटेरी झुडपांतून वाट काढत गेलो होतो, ज्यांनी माझे हातपाय कुरूप ओरखड्यांनी भरून काढले होते, हे सगळं एका फारच चलाख नरभक्षकाच्या शोधात.पंधराव्या दिवशी संध्याकाळी मी अगदी थकलेला माझ्या दोन खोल्यांच्या जंगलातल्या विश्रांतीगृहात परतलो, आणि तिथे मला गावकऱ्यांची एक फौज भेटली. ते अतिशय आनंददायी बातमी घेऊन आले होते – त्या दिवशी त्यांच्या गावाच्या सीमेवर नरभक्षक वाघ दिसला होता. त्या रात्री काहीही करता येणार नव्हते, म्हणून त्यांना कंदील देऊन परत पाठवले आणि सक्त ताकीद दिली की दुसऱ्या दिवशी गावातील कोणीही घराबाहेर पडू नये.

गाव त्या टेकडीच्या टोकाला वसलेले होते, जिथे बंगला होता. एकांतात असल्यामुळे आणि चारही बाजूला दाट जंगल असल्यामुळे, जिल्ह्यातील इतर कोणत्याही गावापेक्षा या गावावर वाघाच्या हल्ल्यांचा फारच मोठा परिणाम झाला होता. अलीकडचे बळी होते दोन स्त्रिया आणि एक पुरुष.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी मी गावाभोवती एक फेरी मारली आणि

दुसऱ्या फेरीतही बराचसा भाग पूर्ण केला होता, पहिल्यापेक्षा चतुर्थांश मैल खाली, तेव्हा एका अवघड गोट्यांच्या उतारातून जाताना मला पावसाच्या पाण्याने तयार झालेली एक छोटीशी नाळ आढळली. वरखाली नजर फिरवून मला खात्री झाली की वाघ त्या नाळेत नाही.

इतक्यात, माझ्या अगदी समोरच, सुमारे पंचवीस फूट अंतरावर हालचाल झाली आणि माझे लक्ष तिकडे गेले.

माझा गोळी मारण्याचा प्रसंग त्या ठिकाणी आंघोळीच्या टबाएवढ्या आकाराचे पाण्याचे एक छोटे तळे होते. तळ्याच्या पलीकडे एक साप पाणी पिताना दिसला. सापाने डोके उचलल्याने माझे लक्ष गेले आणि जेव्हा ते डोके दोन-तीन फूट वर उचलले गेले आणि फणा पसरला, तेव्हा मला उमगले की तो साप हमद्रायड होता. तो मी पाहिलेला सर्वात सुंदर साप होता.

माझ्याकडे तोंड करून उभ्या असलेल्या त्या सापाचा घसा गडद नारिंगी-लाल रंगाचा होता, आणि जिथे शरीर जमिनीला भिडत होते तिथे तो रंग सोनसळी पिवळ्या छटेत उतरला होता. पाठीचा रंग ऑलिव्ह हिरवा होता आणि त्यावर हत्तीच्या दातासारख्या रंगाचे टोकदार पट्टे होते. शेषटीच्या टोकापासून वर अंदाजे चार फूट लांबीचा भाग चमकदार काळा होता, ज्यावर पांढऱ्या रंगाचे टोकदार पट्टे होते. लांबीने तो साप तेरा ते चौदा फूट होता.

हमद्रायड- सापांना त्रास दिला की ते किती आक्रमक होतात आणि किती वेगाने प्रवास करू शकतात याबद्दल, अनेक गोष्टी ऐकायला मिळतात. जर सापाने - वरच्या किंवा खालच्या उतारावर - हल्ला केला असता तर मला नक्कीच तोटा झाला असता. पण गोट्यांच्या घसरड्या उतारावर मात्र मी स्वतःला सांभाळू शकलो असतो, असे मला वाटले. छोट्या ताटाएवढ्या

आकाराच्या फण्यावर मी गोळी झाडली असती तर तो तणाव संपला असता, पण माझ्या हातातली रायफल जड होती, आणि इतक्या दिवसांच्या थकवणाऱ्या प्रतिक्षेनंतर दिसलेला वाघ मी त्रासवू इच्छित नव्हतो.

एका अंतहीन वाटणाऱ्या मिनिटभर वेळेत सापाची एकमेव हालचाल आत-बाहेर होणारी थरथरणारी दुभंगलेली जीभ होती, त्यानंतर सापाने आपला फणा मिटला, डोके खाली झुकवले आणि वळून समोरच्या उतारावर चढू लागला.

त्याच्यावरून नजर न हटवता मी हाताने टेकडीवर चढू लागलो आणि हाताने क्रिकेटच्या चेंडूसारखा बसणारा दगड उचलला. साप जसा कठीण मातीच्या धारदार कड्यावर पोचला, तसा मी माझ्या पूर्ण ताकदीने दगड झाडला.तो दगड सापाच्या डोक्याच्या मागे लागला. इतर कुठल्याही सापाने हा फटका क्षणार्धात संपवला असता, पण हमद्रायडवर त्याचा एकमेव – आणि अतिशय धोकादायक – परिणाम असा झाला की तो पटकन फिरला आणि थेट माझ्याकडे येऊ लागला. सुदैवाने दुसरा, आणि याहून मोठा दगड त्याच्या मानेला लागला, जेव्हा तो आमच्यातील अर्धे अंतर पार करून आला होता. त्यानंतरचा प्रसंग सोपा झाला.

जरी ती फेरी पहिल्यासारखीच निष्फळ ठरली, तरी मोठ्या समाधानाने मी गावाभोवतीची दुसरी फेरी पूर्ण केली. साप ठार केल्याचा आनंद मला होता. आणि आता, अनेक दिवसांत पहिल्यांदाच, नर भक्षकाचा शोध यशस्वी होईल अशी खात्री मला वाटली.

दुसऱ्या दिवशी मी पुन्हा गावाभोवतालचे जंगल शोधले, आणि संध्याकाळी गावावर नजर ठेवणाऱ्या एका नांगरलेल्या शेताच्या काठावर वाघाचे ताजे पावलांचे ठसे मला सापडले. साधारण शंभर माणसं असलेल्या गावकऱ्यांमध्ये या वेळेपर्यंत प्रचंड भीती पसरली होती.त्यांना दुसऱ्या दिवशी सकाळी लवकर परत येईन, असे

आश्वासन देऊन मी एकटाच चार मैलांचा प्रवास करीत परत वन विश्रांती गृहाकडे निघालो.

ज्या प्रदेशात नरभक्षक सक्रिय असतो, त्या भागातील जंगलातून किंवा ओसाड रस्त्याने सुरक्षितपणे चालण्यासाठी अत्यंत दक्षता घ्यावी लागते आणि काही कठोर नियमांचे काटेकोर पालन आवश्यक असते. शिकारीवर असताना वारंवार स्वतःच्याच शिकार होण्याचा अनुभव आल्यावरच इंद्रिये तितकी तीव्र होतात आणि हे नियम पाळले जातात – कारण यापैकी एक जरी मोडला गेला, तरी नरभक्षकाला सहज बळी मिळतो.

वाचक विचारेल, “एकटाच प्रवास का?” जेव्हा छावणीत माझ्याबरोबर माणसं आणि पुरेसा ताफा असणारच. या अगदी स्वाभाविक प्रश्नाचे माझे उत्तर असे आहे: पहीले, कारण सोबत लोक असतील तर माणूस बेपर्वा होतो आणि त्यांच्यावर जास्त विसंबून राहतो. दुसरे, वाघाशी अचानक झुंज झाली, तर एकट्याला निभावण्याची संधी अधिक असते.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी जेव्हा मी गावाच्या जवळ पोचलो, तेव्हा गावकरी माझी आतुरतेने वाट पाहताना दिसले. मी कानावर येईल इतक्या जवळ पोचलो, तेव्हा मला उत्साहवर्धक बातमी मिळाली – रात्री एका म्हशीचा बळी गेला होता. त्या प्राण्याला गावात मारले गेले होते, आणि मग त्याला ओढत टेकडीच्या कड्यावरून खाली नेले गेले होते. – त्या बाजूला एक अरुंद, खोल आणि दाट जंगल असलेली दरी होती.

त्या झुडपांवर, जी सपाट जमिनीवर उगवलेली होती, माझे लक्ष खिळले होते. ती झुडपं माझ्यापासून पंधरा ते वीस फूट अंतरावर होती, आणि बळीपासूनही साधारण तितक्याच अंतरावर होती. क्षणातच ती झुडपं हलकीशी हलली आणि

पुढच्याच क्षणी मी वाघाला प्रचंड वेगाने खडतर उतारावर चढताना पाहिले. मी रायफल नीट लावण्याआधीच तो वेलींनी झाकलेल्या झाडामागे नाहीसा झाला. साठ यार्ड अंतर पार केल्यावर पुन्हा तो एका खडकावर उडी मारताना दिसला. माझ्या गोळीबाराने तो मागे कोसळला आणि दगडांचा प्रचंड भडिमार करत गर्जना करत उतारा वरून खाली घसरू लागला.

“कणा मोडला,” असे मी ठरवले; आणि आता तो माझ्या पायाशी कोसळल्यावर कसा सांभाळायचा याचा विचार करत असतानाच, अचानक गर्जना थांबली. पुढच्या क्षणी,

माझ्या निराशेसह दिलासा देणारे असे दृष्य दिसले – तो वाघ अगदी वेगाने, आणि जणू जखमी नाहीच, असा टेकडीच्या कडेने पळत होता. क्षणिक दिसलेल्या त्या झलकांवर गोळी झाडण्यासारखी संधी नव्हती. कोरड्या बांबूमधून धडाका करीत तो पुढच्या दरीत नाहीसा झाला.

नंतर मला समजले की माझी गोळी पंच्याहत्तर अंशाच्या कोनातून सुटली होती आणि तिने वाघाच्या डाव्या कोपराला लागून हाडाचा एक तुकडा उडवला होता – ज्याला काही विनोदी प्रवृत्तीच्या माणसाने “फनी बोन” असे नाव दिले आहे. गोळी पुढे जात खडकावर आपटली, आणि तिथून उडून परत येत वाघाच्या जबड्याच्या टोकावर जोरात आपटली. जखमा जरी वेदनादायक असल्या, तरी त्या प्राणघातक नव्हत्या. आणि मी जेव्हा अतिशय हलक्याशा रक्ताच्या खुणांचा माग काढत पुढच्या दरीत गेलो, तेव्हा त्याचा परिणाम एवढाच झाला की मला दाट काटेरी झुडपांतून धोकादायक गुरगुराट ऐकू आला. आत शिरणे म्हणजे आत्मघातच झाला असता.

गोळीबाराचा आवाज गावकऱ्यांनी ऐकला होता, आणि माझी वाट पाहत उत्सुक गर्दी कड्यावर जमली होती. माझ्या काळजीपूर्वक आखलेल्या आणि

तितक्याच काळजीपूर्वक दबक्या पाऊलांनी केलेल्या शिकारीचा निष्फळ निकाल पाहून ते माझ्यापेक्षाही अधिक निराश झाले.

पुढच्या सकाळी मी बळी पाहायला गेलो, आणि थोडा सुखद धक्का बसला – वाघ रात्री परत आला होता आणि हलकेसे जेवण करून गेला होता. आता दुसरी गोळीबाराची संधी मिळवण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे बळीवर बसून वाट पाहणे. पण येथे अडचण उभी राहिली – बळीच्या आसपास योग्य झाडच नव्हते. आणि यापूर्वी झालेल्या अत्यंत अप्रिय अनुभवाने मला रात्री जमिनीवर बसून नरभक्षकाची वाट पाहायची कल्पनाही नकोशी झाली होती. मी कुठे बसायचे ठरवू शकलो नव्हतो, तोच वाघाने हाक मारली – दरीत खाली, जिथे मी मागच्या दिवशी चढून आलो होतो.

वाघाचा आवाज ऐकणे मला एक सुवर्णसंधी होती – अशा प्राण्याला सर्वांत सुखद मार्गाने बॅगेत टाकण्याची. वाघाला शिकाऱ्याने हाक मारून बोलावण्याच्या दोनच शक्यता असतात: (अ) तो जंगलभर मादीच्या शोधात भटकत असेल तेव्हा, आणि (ब) तो जखमी अवस्थेत भटकत असेल तेव्हा. हे सांगायलाच नको की शिकाऱ्याने इतक्या सफाईने हाक मारायला हवी की वाघाला फसवता येईल, आणि हाक अशा ठिकाणावरून यायला हवी की जिथे वाघ नैसर्गिक रीत्या येईल – जसे की दाट झुडपं किंवा उंच गवताचा पट्टा आणि शिकाऱ्याने अगदी जवळून गोळी झाडायला सज्ज असायला हवे.

मी केलेल्या विधानाबद्दल मी खात्रीने सांगू शकतो की, हलकासा जखमी वाघ हाकेला प्रतिसाद देतो – अनेक शिकारी शंका घेतील. अशा सर्वांना मी फक्त एवढेच सांगेन की त्यांनी स्वतः प्रयोग करून पाहावा. मात्र या प्रसंगी, जरी वाघाने माझ्या हाकेला दीड तासभर प्रतिसाद दिला, तरी तो पुढे सरकायला तयार झाला नाही.

आणि माझ्या अपयशाचे कारण म्हणजे मी त्या जागेवरून हाका मारत होतो जिथे त्याला मागच्या दिवशी फारच वाईट अनुभव आला होता.

शेवटी मी निवडलेले झाड एका सरळ कड्याच्या टोकावर उगवलेले होते आणि आणि त्याला जमिनीपासून आठ फुटांवर काठाशी काटकोनात अशी एक सोयीस्कर फांदी होती. ती सपाट जमिनीवर उगवलेल्या व माझे लक्ष खिळलेल्या झुडपांच्यावर होती. ती झुडपं माझ्यापासून पंधरा ते वीस फूट अंतरावर होती, आणि बळीपासूनही साधारण तितक्याच अंतरावर होती.

क्षणातच ती झुडपं हलकीशी हलली आणि पुढच्याच क्षणी मी वाघाला प्रचंड वेगाने खडतर उतारावरून वर चढताना पाहिले. मी रायफल नीट लावण्याआधीच तो वेलींनी झाकलेल्या झाडामागे नाहीसा झाला. साठ यार्ड अंतर पार केल्यावर, एका खडकावर उडी मारतांना तो पुन्हा दिसला. माझ्या गोळीबाराने तो मागे कोसळला आणि दगडांचा प्रचंड भडिमार करत, गर्जना करत उतारावरून खाली घसरू लागला.

“कणा मोडला,” असे मी ठरवले; आणि आता तो माझ्या पायाशी कोसळल्यावर त्याला कसा सांभाळायचा याचा विचार करत असतानाच, अचानक गर्जना थांबली. पुढच्या क्षणी, माझ्या निराशेसह दिलासा देणारे असे दृष्य दिसले – तो वाघ अगदी वेगाने, आणि जणू जखमी नाहीच, असा टेकडीच्या कडेने पळत होता. क्षणिक दिसलेल्या त्या झलकांवर गोळी झाडण्यासारखी संधी नव्हती. कोरड्या बांबूमधून धडाका करीत तो पुढच्या दरीत नाहीसा झाला.

गोळीबाराचा आवाज गावकऱ्यांनी ऐकला होता, आणि माझी वाट पाहत उत्सुक गर्दी कड्यावर जमली होती. माझ्या काळजीपूर्वक आखलेल्या आणि तितक्याच काळजीपूर्वक केलेल्या दबक्या पावलांनी केलेल्या शिकारीचा निष्फळ निकाल पाहून ते माझ्यापेक्षाही अधिक निराश झाले.

पुढच्या सकाळी मी बळी पाहायला गेलो, आणि थोडा सुखद धक्का बसला – वाघ रात्री परत आला होता आणि हलकेसे जेवण करून गेला होता. आता दुसरी गोळीबाराची संधी मिळवण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे बळीवर बसून वाट पाहणे. पण येथे अडचण उभी राहिली – बळीच्या आसपास योग्य झाडच नव्हते. आणि यापूर्वी झालेल्या अत्यंत अप्रिय अनुभवाने मला रात्री जमिनीवर बसून नरभक्षकाची वाट पाहायची कल्पनाही नकोशी झाली होती. मी कुठे बसायचे ठरवू शकलो नव्हतो, तोच– दरीत खाली, जिथे मी मागच्या दिवशी चढून आलो होतो, तेथून वाघाने हाक मारली.

मी खात्रीने हे सांगू शकतो, की हलकासा जखमी वाघ हाकेला प्रतिसाद देतो – अनेक शिकारी शंका घेतील. अशा सर्वांना मी फक्त एवढेच सांगेन की त्यांनी स्वतः प्रयोग करून पाहावा. मात्र या प्रसंगी, जरी वाघाने माझ्या हाकेला दीड तासभर प्रतिसाद दिला, तरी तो पुढे सरकायला तयार झाला नाही. आणि माझ्या अपयशाचे कारण म्हणजे मी त्या जागेवरून हाका मारत होतो जिथे त्याला मागच्या दिवशी फारच वाईट अनुभव आला होता.

साठ यार्ड अंतर पार केल्यावर एका खडकावर उडी मारताना, तो पुन्हा दिसला. माझ्या गोळीबाराने तो मागे कोसळला आणि दगडांचा प्रचंड भडिमार करत, गर्जना करत उतारावरून खाली घसरू लागला.

शेवटी मी निवडलेले झाड एका सरळ कड्याच्या टोकावर उगवलेले होते आणि त्याला...जमिनीपासून आठ फूट उंचीवर, एक सोयीस्कर फांदी होती. या फांदीवर बसून, वाघ येण्याची अपेक्षा असलेली सरळसोट कडा असलेली दरी, माझ्यापासून तीस फूट होती. माझे लक्ष खिळलेली, सपाट जमिनीवर उगवलेली झुडपे माझ्यापासून पंधरा ते वीस फूट अंतरावर होती, आणि बळीपासूनही साधारण

तितक्याच अंतरावर होती. मी माझ्या माणसांना सरळसोट टेकाडा च्या माथ्यावर न्याहारीसाठी यायला सांगितले होते

क्षणातच ती झुडपं हलकीशी हलली आणि पुढच्याच क्षणी मी वाघा ला प्रचंड वेगाने खडतर उतार चढून वर येताना पाहिले. मी रायफल नीट लावण्याआधीच तो वेलींनी झाकलेल्या झाडामागे नाहीसा झाला. साठ यार्ड अंतर पार केल्यावर, एका खडकावर उडी मारताना, तो पुन्हा दिसला. माझ्या गोळीबाराने तो मागे कोसळला आणि दगडांचा प्रचंड भडिमार करत --- गर्जना करत, उतारावरून खाली घसरू लागला.

उडून परत येत वाघाच्या जबड्याच्या टोकावर जोरात आपटली. जखमा जरी वेदनादायक असल्या, तरी त्या प्राणघातक नव्हत्या. आणि मी जेव्हा अतिशय हलक्याशा रक्ताच्या खुणांचा माग काढत पुढच्या दरीत गेलो, तेव्हा त्याचा परिणाम एवढाच झाला की मला दाट काटेरी गोळीबाराचा आवाज गावकऱ्यांनी ऐकला होता, आणि माझी वाट पाहत उत्सुक गर्दी कड्यावर जमली होती. माझ्या काळजीपूर्वक आखलेल्या आणि तितक्याच काळजीपूर्वक दबक्या पावलांनी केलेल्या शिकारीचा निष्फळ निकाल पाहून माझ्यापेक्षाही ते अधिक निराश झाले.

पुढच्या सकाळी मी बळी पाहायला गेलो, आणि थोडा सुखद धक्का बसला – वाघ रात्री परत आला होता आणि हलकेसे जेवण करून गेला होता. आता दुसरी गोळीबाराची संधी मिळवण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे बळीवर बसून वाट पाहणे. पण येथे अडचण उभी राहिली – बळीच्या आसपास योग्य झाडच नव्हते. आणि यापूर्वी झालेल्या अत्यंत अप्रिय अनुभवाने मला रात्री जमिनीवर बसून नरभक्षकाची वाट पाहायची कल्पनाही नकोशी झाली होती. मी कुठे बसायचे ठरवू शकलो नव्हतो, –

दरीत खाली मी मागच्या दिवशी , जिथून चढून आलो होतो, तेथून वाघाने हाक मारली.

संध्याकाळी चार वाजेपर्यंत मी आरामात फांदीवर बसलो होतो आणि कठीण शिकारीसाठी तयार होतो. माणसांना सोडण्यापूर्वी मी त्यांना सांगितले होते की उद्याचा सूर्योदय होताच ते कड्या वरून मला 'कुई' करून पाचारण करणार — म्हणजे मला हुडकून सांगणार. जर मी बिबट्याची हाक देऊन उत्तर दिले तर त्यांनी स्थिर बसून राहायचे; पण जर काही उत्तर न मिळाले तर त्यांनी शक्य तेवढे गावकरी जमवून दरीच्या दोन्ही बाजूंनी उतरून दगड उडवत आणि ओरडत वरपासून खाली येऊन माझा शोध घ्यायचा होता.

मी झाडावर कुठल्या स्थितीतही झोप घेण्याची सवय स्वतः ला लावली आहे, आणि मी थकल्यामुळे संध्याकाळ अप्रिय जाणवली नाही. माझ्या वरच्या टेकडीवरील सूर्याच्या पडद्याने टेकडी सोनेरी होत असताना एका लंगुराच्या आगाऊ इशाऱ्याने मला पूर्ण जागे केले. लवकरच मी त्या माकडाला शोधून काढले — दरीच्या मागच्या बाजूच्या एका झाडाच्या टोकावर तो बसलेला होता — आणि तो माझ्याकडे पाहत असल्याने मला वाटले की शेवटी मी निवडलेले झाड एका उभ्या कड्याच्या टोकावर उगवलेले होते आणि त्यावर जमिनीपासून सुमारे आठ फूट उंचीवर एक सोयीस्कर फांदी होती. या फांदीवर बसल्यास मी दगडांनी भरलेल्या दरीपासून आणि थेट त्याच्यावरून सुमारे तीस फूट अंतरावर बसलो असेन, जिथून मला वाघ येण्याची अपेक्षा होती. झाड ठरवल्यानंतर मी परत कड्यावर गेलो जिथे मी माझ्या माणसांना नाशत्यासाठी भेटण्याचे आदेश दिले होते.

संध्याकाळी चार वाजेपर्यंत मी आरामात फांदीवर बसलो होतो आणि दीर्घ व कठीण शिकारीसाठी तयार होतो. माणसांना सोडण्यापूर्वी मी त्यांना सांगितले होते की

उद्याचा सूर्योदय होताच ते कड्यावरून मला 'कुई' करून पाचारण करणार — म्हणजे मला हुडकून सांगणार. जर मी बिबळ्याची हाक देऊन उत्तर दिले तर त्यांनी स्थिर बसून राहायचे; पण जर काही उत्तर न मिळाले तर त्यांनी शक्य तेवढे गावकरी जमवून दरीच्या दोन्ही बाजूंनी उतरून दगड उडवत आणि ओरडत वरपासून खाली येऊन शोध घ्यायचा होता.

मी झाडावर कुठल्या स्थितीतही झोप घेण्याची सवय मला लावली आहे, आणि मी थकल्यामुळे संध्याकाळ अप्रिय जाणवली नाही. माझ्या वरच्या टेकडीवरील सूर्याच्या पडद्याने टेकडी सोनेरी होत असताना एका लंगुराच्या आगाऊ इशाऱ्याने मला पूर्ण जागे केले. लवकरच मी त्या माकडाला शोधून काढले — दरीच्या मागच्या बाजूच्या एका झाडाच्या टोकावर बसलेला होता — आणि तो माझ्याकडे पाहत असल्याने मला वाटले की तो मला बिबळ्या समजला आहे. आगाऊ इशाऱ्याचे कॉल थोड्या अंतराने वारंवार होत होते आणि अंधार पडताच ते थांबले.

तासनतास मी डोळे आणि कान ताणले होते, आणि अचानक टेकडीवरून एक दगड लोटत आला आणि माझ्या झाडाला लागला, याने मला धक्का बसला. त्या दगडानंतर तिथून एक जड, मऊ पाय असलेला प्राणी चुपचाप चालत आल्याचे पावलांचे आवाज ऐकू आले — निःसंदिग्धपणे वाघ! सुरुवातीला मी स्वतःला हे म्हणत दिलासा दिला की त्याचे या दिशेने येणे, दरीच्या वरून येण्या ऐवजी, संयोगाप्रमाणे आहे; पण लवकरच हा विचार हरवला जेव्हा तो लगेच माझ्यामागून खोल, गडद गुरगुराट करायला लागला. पूर्णतः स्पष्ट होते की तो दरीत आला होता जेव्हा मी नाश्ता करत होतो, आणि नंतर टेकडीवर जिथे माकडाने त्याला पाहिले होते, तिथे थांबून त्याने मला झाडात चढताना पाहिले होते. ही अशी परिस्थिती होती,

जी मी गृहीत धरलेली नव्हती आणि जिला काळजीपूर्वक हाताळणीची गरज होती. दिवसा आरामदायी बसण्यासाठी मला आसन पुरवणारी ती फांदी अंधारात स्थिती बदलण्याची फारशी संधी देत नव्हती. मी नक्कीच हवेत माझी रायफल चालवून आवाज करू शकत होतो, पण जवळून बंदूक वाजवून वाघाला घाबरवण्याच्या प्रयत्नांचे मी पाहिलेले भयंकर परिणाम — ते सर्व अनुभव --- मला या पद्धतीकडे वळू देत नव्हते. तसेच, जरी वाघाने हल्ला केला नसता, तरी रायफल (एक 450/400) इतक्या जवळ वाजविल्यावर तो स्थान सोडून निघून जाईलच, आणि माझे सारे खूप परिश्रम बेकार जातील, असे मला वाटत होते.

मला ठाऊक होते की वाघ उडी मारणार नाही — कारण त्यामुळे तो थेट तीस फूट उंचीच्या खाली पडून खडकांवर येऊन ठेपला असता. पण त्याला उडी मारण्याची गरज नव्हती; तो आपल्या मागच्या पायांवर उभा राहूनही सहज माझ्यापर्यंत पोचू शकत होता. रायफल माझ्या मांडीवरून काढून उलट ठेवून, मी बॅरल माझ्या डाव्या हाताच्या आणि शरीराच्या मध्ये ठेवला, झटकन वेड्यावाकड्या बोटानी खटका दाबत रायफलवर सरकवली. या हालचालीवर तो मागील कोणत्याही गुरगुराटा पेक्षा खोल आणि भयानक आवाज करायला लागला. जर वाघ आता माझ्याकडे उंचावून पोचला तर, बहुधा तो रायफलला स्पर्श करेल, ...त्याला समजले आहे. आगाऊ इशाऱ्याचे कॉल थोड्या अंतराने वारंवार होत होते आणि अंधार पडताच ते थांबले. मी त्याला झाडावर चढताना पाहिले होते. ही अशी परिस्थिती होती, जी मी गृहीत धरलेली नव्हती. काळजीपूर्वक हाताळणीची गरज होती. मी नक्कीच हवेतच माझी रायफल चालवून आवाज

करू शकत होतो, पण जवळून बंदूक वाजवून वाघाला घाबरवण्या च्या प्रयत्नांचे मी पाहिलेले भयंकर परिणाम — ते सर्व अनुभव, मला या पद्धतीकडे वळू

देत नव्हते. तसेच, जरी वाघाने हल्ला केला नसता, तरी रायफल (एक 450/400) इतक्या जवळ वाजविल्यावर तो स्थान सोडून निघून जाईलच, आणि माझे खूप सारे परीश्रम बेकार होऊन जातील.

आता जर तो माझ्याकडे उंचावून पोचला, तर तो बहुधा रायफलला स्पर्श करेल — तिच्या ट्रिगरभोवती माझी बोट वाकलेली होती — आणि जरी मी त्याला मारण्यात अपयशी ठरलो, तरी माझ्या गोळीबारानंतर निर्माण होणारा गोंधळ मला झाडावर आणखी वर चढण्याची एक नशीबवान संधी देईल. वेळ वजनदार पायांनी सरकत गेली, आणि अखेर टेकडीवर फिरतफिरत व गुरगुराट करत कंटाळून, वाघाने माझ्या डावीकडे असलेल्या एका छोट्या दऱ्यावर उडी मारली आणि काही मिनिटांनी मला तो आनंददायी आवाज ऐकू आला.

शिकारीजवळ हाड मोडल्याचा आवाज आला आणि शेवटी मी माझ्या अस्वस्थ अवस्थेत थोडा आराम करू शकलो. उरलेल्या रात्रीत मला फक्त शिकार असलेल्या दिशेकडूनच आवाज ऐकू येत होते.

सूर्योदय होऊन काहीच मिनिटे झाली होती आणि दरी अजूनही गडद सावलीत होती, तेव्हा माझ्या माणसांनी कड्यावरून 'कूई' करून हाक मारली, आणि लगेचच मी डाव्या बाजूच्या टेकडीवरून झपाट्याने वर चढत जाणारा वाघ पाहिला. अनिश्चित प्रकाश आणि रात्रभर डोळे ताणून पाहील्यामुळे गोळी झाडणे फार कठीण होते, तरी मी गोळी झाडली आणि ती लक्ष्यावर लागल्याचे समाधान मला मिळाले. प्रचंड गर्जनेसह तो थेट माझ्या झाडाकडे धावत आला आणि झेप घेण्याच्या क्षणी, दुसरी गोळी त्याच्या छातीत जबरदस्तपणे घुसली. जड गोळीच्या धडकेने त्याची झेप वळली आणि तो माझ्या जवळच्या झाडावर आपटून खाली दरीत कोसळला, जिथे त्याचा पाडाव आधी उल्लेखलेल्या छोट्या पाण्याच्या तळ्यात झाला. रक्ताने पाणी

लाल करत तो तळ्यातून धडपडत बाहेर आला आणि दरी ओलांडत नजरेआड झाला.

पंधरा तास कठीण फांदीवर बसल्यामुळे शरीरातील प्रत्येक स्नायू गोठला होता. झाडावरून खाली उतरताना वाघाने लावलेला रक्ताचा ठसा माझ्या कपड्यांवर लागला आणि अंग मोकळं करून स्नायूंना चोळून सैल केल्यावरच मी त्याचा पाठलाग करू शकलो. तो फार दूर गेला नव्हता आणि मला तो दुसऱ्या तळ्याजवळच्या दगडाखाली मृत अवस्थेत सापडला.

माझ्या सूचनांच्या विरुद्ध, कड्यावर जमा झालेले लोक माझी गोळी आणि वाघाची गर्जना ऐकून, त्यानंतर झालेली दुसरी गोळी ऐकताच एकत्रितपणे टेकडी उतरून खाली आले. रक्ताने माखलेल्या झाडाखाली माझी मऊ टोपी पडलेली पाहून त्यांनी स्वाभाविकच मला वाघाने उचलून नेले, असे गृहित धरले. त्यांच्या भीतीच्या आरोळ्या ऐकून मी त्यांना हाक मारली, आणि ते पुन्हा दरीतून खाली धावत आले; पण माझ्या रक्ताने माखलेल्या कपड्यांकडे पाहून ते क्षणभर स्तब्ध झाले. थोड्याच वेळात मी जखमी नाही आणि कपड्यांवरचे रक्त माझे नाही हे लक्षात आल्यानंतर ते वाघाभोवती जमले.

लवकरच एक मजबूत कोवळं झाड कापून वाघाला वेलींनी घट्ट बांधण्यात आलं, आणि मग प्रचंड कष्ट, आरडाओरड करत वाघाला तीव्र उतार चढून गावात नेण्यात आलं.

दूरवरच्या प्रदेशात, जिथे अनेक वर्षांपासून मानवी मांसभक्षक वाघ कार्यरत असतात, तिथे अनेक पराक्रमी शौर्यकृत्ये घडतात. परंतु ही स्थानिक लोकांना ही रोजच्या जीवनातील साधी गोष्ट वाटते आणि बाहेरील जगापर्यंत त्याची बातमी पोचत नाही. अशाच एका घटनेची नोंद मी येथे करून ठेवू इच्छितो.

ही घटना कांडा मांसभक्षकाच्या शेवटच्या मानवी बळीशी संबंधित आहे. ही घटना घडल्यानंतर थोड्याच वेळात मी त्या ठिकाणी पोचलो होतो, आणि गावकऱ्यांकडून मिळालेल्या माहितकाळात अजिबात बदललेली नव्हती – मी ही कहाणी सांगू शकतो, जी प्रत्येक तपशीलात खरी आहे, असे मला वाटते.

ज्या गावाजवळ मी कांडा मांसभक्षकाला ठार केले, तिथे एक वृद्ध पुरुष आणि त्याचा एकलता एक मुलगा राहत होता. वडील 1914-18च्या युद्धात सैन्यात होते आणि त्यांची महत्त्वाकांक्षा होती की त्यांचा मुलगा 'रॉयल गढवाल रायफल्स' मध्ये भरती व्हावा – 'शांततेच्या काळात', जेव्हा जागा फार कमी आणि अर्जदार बरेच असत, आजच्या तुलनेत सोपे काम नव्हते. मुलाने अठराव्या वर्षात पाऊल टाकल्यानंतर थोड्याच दिवसांनी, काही पुरुषांचा एक गट बाजाराच्या कामानिमित्त लॅन्सडोनला जाताना त्यांच्या गावातून गेला. तो मुलगा या गटात सामील झाला आणि लगेचच लॅन्सडोनला पोहोचल्यावर भरती कार्यालयात गेला. वडिलांनी त्याला अचूक लष्करी सलाम आणि अधिकाऱ्यांसमोर कसे वागायचे हे शिकवले असल्याने, त्याला तिथे लगेच मान्यता मिळाली. नोंदणी झाल्यानंतर, सैनिकी प्रशिक्षण सुरू करण्यापूर्वी, त्याला आपली थोडीफार वैयक्तिक मालमत्ता घरी ठेवण्याची परवानगी देण्यात आली.

पाच दिवसांच्या गैरहजेरीनंतर तो दुपारी घरी परत आला.

त्याच्या बातम्या ऐकण्यासाठी आजूबाजूचे मित्र जमले, त्यांनी सांगितले की त्याचे वडील गावाच्या टोकाला असलेल्या त्यांच्या छोट्या शेतात नांगरणी करत आहेत आणि रात्र होईपर्यंत परत येणार नाहीत. (हेच ते शेत होते, जिथे मी अजगर ठार केल्याच्या दिवशी वाघाचे ठसे पाहिले होते.)

त्या मुलाचे एक काम म्हणजे गुरांसाठी चारा आणणे.म्हणून शेजाऱ्याच्या घरी दुपारचे जेवण करून तो सुमारे वीस जणांच्या गटासोबत पानं आणण्यासाठी गेला.

मी सांगितल्याप्रमाणे गाव कड्यावर वसलेले आहे आणि आजुबाजू ला दाट जंगल आहे. गवत कापताना आधीच दोन स्त्रिया मांस भक्षकाच्या बळी गेल्या होत्या.त्यामुळे अनेक महिन्यांपासून गुरांना गावाभोवतीच्या झाडांवरून कापलेली पानं खाऊ घालण्यात येत होती. दिवसेंदिवस पानं आणण्यासाठी माणसांना दूर जावे लागत होते. त्या दिवशी हे एकवीस जण शेतमळा ओलांडून पाव मैल अंतरावर असलेल्या दरीच्या माथ्यावर गेले. ही दरी आठ मैल लांब असून, दाट जंगलातून जाताना रामगंगा नदीला जाऊन मिळते, नदीपलीकडे फॉरेस्ट बंगला आहे.

दरीच्या माथ्यावर जमीन काहीशी सपाट असून मोठमोठ्या झाडांनी व्यापलेली आहे. इथे सर्व पुरुष आपापल्या पसंतीच्या झाडावर चढले आणि आवश्यक तितकी पानं कापून ती दोऱ्यांनी बांधून गाठोडी केली. मग ते दोन-दोन, तीन-तीन जणांच्या गटाने गावाकडे परतू लागले.

हे लोक डोंगर उतरतानाच मोठ्याने बोलत होते – आपली भीती दूर करण्यासाठी आणि वाघाला घाबरवण्यासाठी झाडावरून एकमेकांना आवाज देत होते. ही आरडाओरड अर्धा मैल खाली असलेल्या दाट झुडपांत पोचली, जिथे वाघ लपून बसला होता.या झुडपात त्याने चार दिवसांपूर्वी एका सांबर हरिणीला ठार करून खाल्ले होते. तिथून बाहेर येऊन वाघाने एक ओहोळ ओलांडला आणि दरीतून जाणाऱ्या गुरांच्या पायवाटेने तो झपाट्याने वरच्या दिशेने निघाला.(वाघाने एखाद्या मार्गावर किती वेगाने प्रवास केला हे त्याने सोडलेल्या चिन्हांवरून सहज लक्षात येते.वाघाने आपल्या प्रवासाची चिन्हे मागे ठेवली असतील, तर त्याने पुढचे आणि

मागचे ठसे जमिनीवर कुठल्या स्थितीत ठेवले आहेत, यावरून त्याचा वेग सहज ओळखता येतो.

या कथेतला तरुण आपल्या गुरांसाठी पानं कापण्यासाठी एका बाहिनिया झाडावर चढला होता. हे झाड गुरांच्या पायवाटेपासून सुमारे वीस यार्ड वर होतं, आणि त्याच्या वरच्या फांद्या एका छोट्याशा दरीवर झुकलेल्या होत्या. या दरीत दोन मोठे दगड होते. गुरांच्या पायवाटेच्या एका वळणावरून वाघाने त्या झाडावरच्या तरुणाला पाहिले. बराच वेळ त्याच्याकडे पाहून, तो पायवाट सोडून जवळच पडलेल्या एका कापूसझाडामागे लपला. हे झाड दरीपासून साधारण तीस यार्ड अंतरावर होतं.

मुलाने आवश्यक तेवढी पानं कापल्यावर तो झाडावरून खाली उतरला आणि ती एकत्र करून गाठोडं बांधायला लागला. या उघड्या सपाट जागेवर तो तुलनेने सुरक्षित होता. पण दुर्दैवाने त्याच्या लक्षात आलं, की त्याने कापलेल्या दोन फांद्या दरीत, त्या दोन मोठ्या दगडांच्या मधोमध पडल्या आहेत. त्या उचलण्या साठी तो दरीत उतरला आणि त्यामुळे त्याचे भविष्य ठरले.

जसा तो नजरेआड झाला, वाघाने पडलेल्या झाडाचा आसरा सोडला आणि दरीच्या कडेला अलगद सरकत आला. मुलगा फांद्या उचलण्यासाठी वाकला असताना वाघाने झेप घेतली आणि त्याला ठार मारलं. बाकीचे पुरुष अजूनही झाडावर होते का, की ते तिथून निघून गेले होते, हे मी निश्चित सांगू शकत नाही.

संध्याकाळी मुलाचे वडील गावात परतले. त्याचे स्वागत अतिशय आनंदाच्या बातमीने झाले – की त्याचा मुलगा सैन्यात भरती झाला आहे आणि थोड्याशा सुट्टीवर लॅन्सडोनवरून परतला आहे. त्याने मुलगा कुठे आहे विचारले असता, लोक

म्हणाले की सकाळी तो गुरांसाठी चारा आणायला गेला होता, आणि हे आश्चर्य व्यक्त केले की वडिलांना तो घरी भेटला नाही.

गुरे बांधून झाल्यावर वडील प्रत्येक घरात गेले आणि मुलाचा शोध घेतला. त्या दिवशी जंगलात गेलेल्या प्रत्येक पुरुषाकडे विचारपूस केली गेली. पण सगळ्यांनी सारखं उत्तर दिलं – की त्यांनी दरीच्या माथ्यावर वेगळं होऊन आपापल्या

वाटा धरल्या आणि नंतर कुणालाच त्या मुलाला पाहील्याचं आठवत नाही.

शेतमळे ओलांडून वडील उभट डोंगराच्या कडेला गेले, आणि पुकारा दिला – पुन्हा पुकारा दिला – पण उत्तर मिळालं नाही.

आता रात्रीची वेळ झाली होती. माणूस घरी परतला

आणि धुराने काळवंडलेला एक छोटा कंदील पेटवला. गावातून जाताना शेजाऱ्यांनी विचारले असता त्याने त्यांना भयचकित करणारे उत्तर दिले – की तो मुलाला शोधायला चाललाय. त्याला विचारलं, की त्याला मानवी मांसभक्षकाचा विसर तर

पडला नाही ना? त्याने उत्तर दिलं की म्हणूनच तो मुलाला शोधायला निघाला आहे, कारण कदाचित मुलगा झाडावरून पडून जखमी झाला असेल, आणि मांसभक्षक आकर्षित होऊ नये म्हणून त्याने वडिलांच्या पुकाराला उत्तर दिलं नसेल.

त्याने कोणालाही सोबत यायला सांगितलं नाही, आणि कुणी त्याला सोबत यायची ऑफर दिली नाही. पूर्ण रात्रभर त्याने त्या दरीत शोध घेतला – जिथे मांसभक्षक आल्यापासून कुणीही पाऊल टाकायला धजावत नव्हतं. त्या रात्री चार वेळा – त्याच्या पाऊलांच्या खुणांवरून मला हे समजलं – तो गुरांच्या पायवाटेने

चालताना फक्त दहा फूट अंतरावरून गेला होता, जिथे वाघ त्याचा मुलगा खात पडलेला होता.

थकलेला आणि खिन्न मनाचा तो माणूस उजाडू लागल्यावर खडकाळ टेकडीवर थोडेसे चढला आणि विश्रांतीसाठी बसला. या उंच ठिकाणावरून त्याला दरीत डोकावता आले. सूर्योदय होताच त्याला दोन मोठ्या खडकांवर रक्ताचा एक लखलखता डाग दिसला, आणि तो धावत खाली उतरला. त्या ठिकाणी पोहोचल्यावर त्याला आपल्या मुलाच्या अवशेषांशिवाय काहीच सापडले नाही. ही उरलेली हाडे आणि अवशेष त्याने गोळा केले व घरी नेले. जेव्हा योग्य असा कफन मिळाला, तेव्हा त्याच्या मित्रांनी त्याला मंडल नदीच्या काठावरील दहनभूमीपर्यंत ते अवशेष नेऊन दफन करण्यास मदत केली.

अशा प्रकारचे कृत्य करणारे लोक कल्पनाशक्तीशून्य आहेत, आणि म्हणूनच ते आपल्या जिवावर बेतणारा धोका ओळखत नाहीत, असे गृहीत धरणे योग्य ठरणार नाही. आपल्या डोंगरातील लोक आपल्या आजूबाजूच्या वातावरणाबद्दल अत्यंत संवेदनशील असून, ते फार अंधश्रद्धाळू देखील आहेत. प्रत्येक डोंगरशिखर, दरी आणि खिंड यांत कोणत्या ना कोणत्या रूपातील आत्मा आहे, असे मानले जाते,

आणि हे आत्मे सर्व वाईट आणि दुष्ट स्वरूपाचे असून अंधार पडल्यानंतर त्यांच्यापासूनच सर्वात जास्त भीती बाळगली जाते. अशा वातावरणात वाढलेला, वर्षभरापेक्षा अधिक काळ नरभक्षका च्या धोक्यात जगणारा, निःशस्त्र आणि एकाकी, संध्याकाळपासून पहाटेपर्यंत घनदाट जंगलातून चालणारा, जिथे त्याच्या कल्पनेने दुष्ट आत्म्यांनी वस्ती केली होती, आणि जिथे प्रत्यक्षात नरभक्षक वाघ दबा धरून बसलेला असावा, असा मनुष्य—माझ्या मते—काही मोजक्यांनाच लाभणारे धैर्य व शौर्य अंगी बाळगत होता.

आणखी विशेष म्हणजे, त्याच्या या पराक्रमाबद्दल त्याला स्वतः काही असामान्य केले किंवा कौतुकास्पद कार्य केले, याचीही जाणीव नव्हती. जेव्हा माझ्या विनंतीवरून त्याने नरभक्षका जवळ बसून मला छायाचित्र काढू दिले, तेव्हा त्याने माझ्याकडे पाहिले आणि शांत व संयमी आवाजात म्हणाला, ‘आता मी समाधानी आहे, साहेब, कारण आपण माझ्या मुलाचा बदला घेतला.’

हीच ती तिसरी नरभक्षक वाघीण होती, जिचा बंदोबस्त करण्याचे वचन मी कुमाऊँ जिल्हा अधिकाऱ्यांना आणि नंतर गढवालच्या लोकांना दिले होते.

गढवालच्या लोकांची विनंती:

कडून: पब्लिक ऑफ पॅटी पैनोन, बुंगी आणि बिकल बडालपूर, जिल्हा
गढवाल

कडे: कॅप्टन जे.ई.कॉर्बेट, साहेब, आय.ए.आर.ओ.,

कालाढुंगी, जिल्हा नैनीताल

आदरणीय साहेब,

आम्ही वर नमूद केलेल्या तीन पट्यांतील सर्व लोक अत्यंत नम्रतेने आणि सन्मानपूर्वक आपल्याला विनंती करीत खालील काही ओळी आपल्या दयाळू विचारासाठी आणि आवश्यक ती कारवाई करण्यासाठी लिहीतो.

या परिसरात गेल्या डिसेंबरपासून एक वाघ मानवी मांसभक्षक म्हणून दिसून येत आहे. आतापर्यंत त्याने पाच माणसे ठार केली आहेत आणि दोन जखमी केली आहेत. त्यामुळे आम्ही सर्व लोक मोठ्या संकटात आहोत. या वाघाच्या भीतीमुळे आम्ही रात्रभर आपले गव्हाचे पीक पहात राहू शकत नाही, त्यामुळे हरणांनी ते जवळजवळ नष्ट केले आहे. आम्ही चाऱ्यासाठी जंगलात जाऊ शकत नाही आहोत आणि आपल्या गायी-म्हशी चरायला जंगलात सोडूही शकत नाही, म्हणून अनेक गायी-म्हशी मरायला

लागतील. अशा वेळी आमची परिस्थिती जवळजवळ उद्ध्वस्त होत चालली आहे.

वन अधिकारी या वाघाला मारण्यासाठी जी काही व्यवस्था करू शकतात ती सर्व करत आहेत, परंतु यशाची कोणतीच आशा दिसत नाही. दोन शिकारी सरांनीही तो मारायचा प्रयत्न केला परंतु दुर्दैवाने ते प्रयत्न यशस्वी झाले नाहीत. आमचे दयाळू

जिल्हाधिकारी यांनी या वाघाला ठार करण्यासाठी रु.150 बक्षीस जाहीर केले आहे, त्यामुळे सगळेच लोक तो मारण्याचा प्रयत्न करत आहेत, परंतु कोणताही यश आलेले नाही. आम्हाला ऐकायला मिळाले की आपल्या साहेबांनी अनेक मानवी मांसभक्षक वाघ आणि चित्ते मारले आहेत. यासाठी आपण विशेषतः कुमाऊं महसूल विभागात एक चांगले नाव कमावले आहे. नागपूरचा प्रसिद्ध मानवी मांसभक्षक चित्ताही आपण मारला होता. इथे सर्व

लोकांची एकच मागणी आहे की हा वाघ देखील फक्त आपणच मारू शकता.

म्हणून आम्ही सर्व लोक आपणास विनम्रपणे विनंती करतो की कृपया या ठिकाणी येऊन हा वाघ (आमचा शत्रू) मारून या आपत्तीपासून लोकांचे रक्षण करण्याची कृपा करावी. या दयावान कृतीबद्दल आम्ही अतिशय ऋणी राहू व आपल्या दीर्घायुष्य व समृद्धीसाठी प्रार्थना करू. आशा करतो की आपण नक्कीच आमच्या परिस्थितीचा विचार करून येथे येण्याचा त्रास स्वीकाराल आणि आम्हाला या आपत्तीपासून वाचवाल. या ठिकाणी येण्याचा मार्ग असा आहे: रामनगर → सुलतान → लहाचौर → कांडा. जर आपण रामनगर येथे येण्याची तारीख कृपया आम्हाला कळवली, तर आम्ही आमचे लोक व रथ रामनगरकडे पाठवून आपल्याला भेटण्यासाठी आणि सोबत राहण्यासाठी पाठवू.

आम्ही राहतो, साहेब,

आपले अत्यंत नम्र,

दिनांक: झरट

स्वाक्षरी: [गोविंद सिंग नेगी]

१८ फेब्रुवारी १९३३

पूर्वपानात उल्लेख केलेले वचन हे हे पत्र प्राप्त झाल्यानंतर दिले गेले होते.

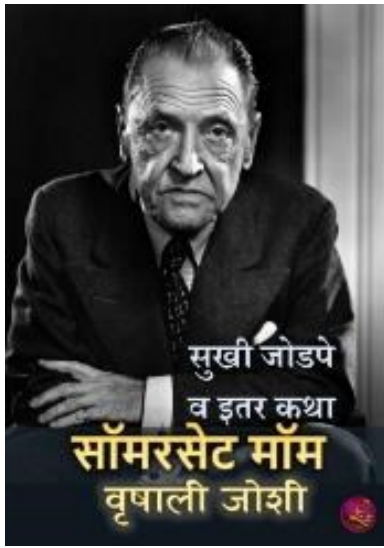
सहकारी: मुखीय, गाव झरट

[यानंतर पॅटी पैनौन, बुंगी आणि बिकला बदालपूरच्या रहिवाशांच्या ४०
स्वाक्षच्या आणि ४ अंगठा ठसे आहेत]

पत्ता: गोविंद सिंग नेगी, गाव झरट पॅटी, पैनौन पोस्ट: बडियालगाँव, जिल्हा:
गढवाल, उत्तर प्रदेश.

MA Marathi

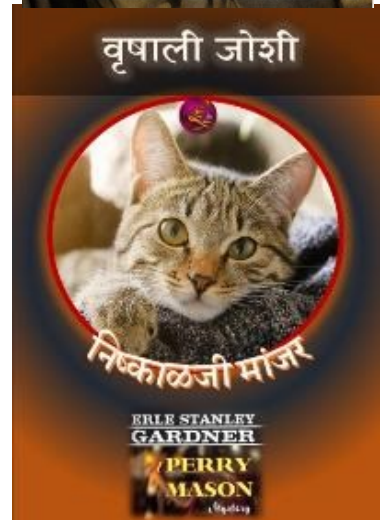
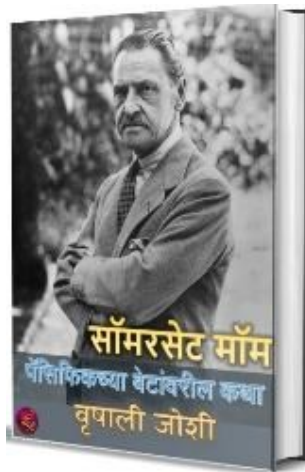
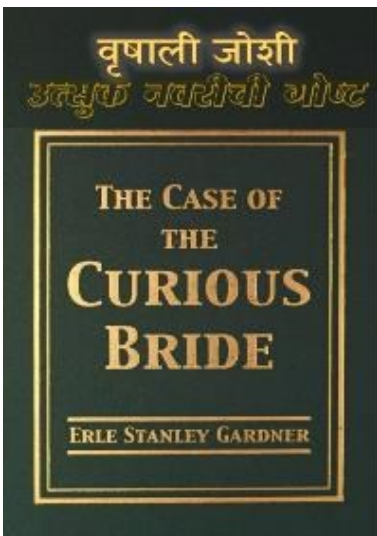

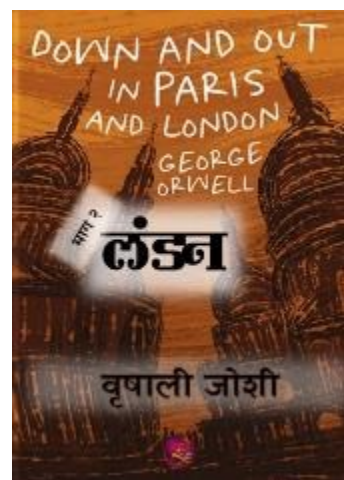
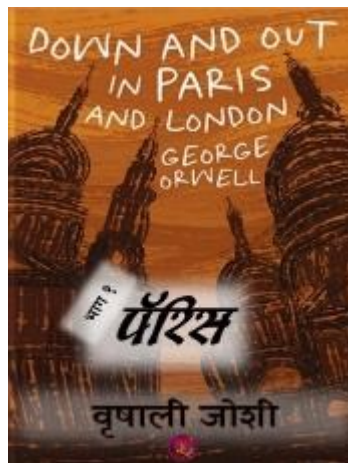
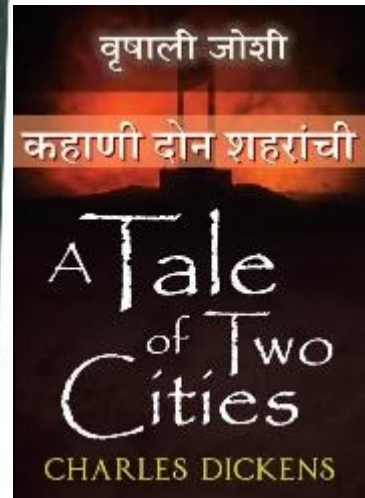
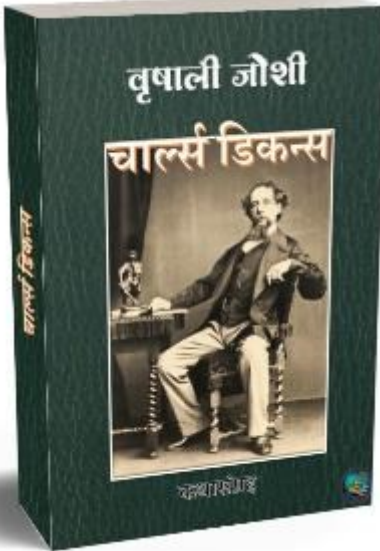
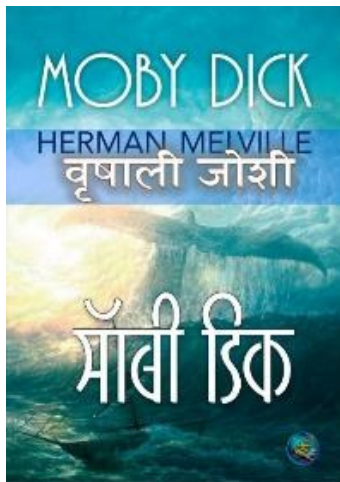
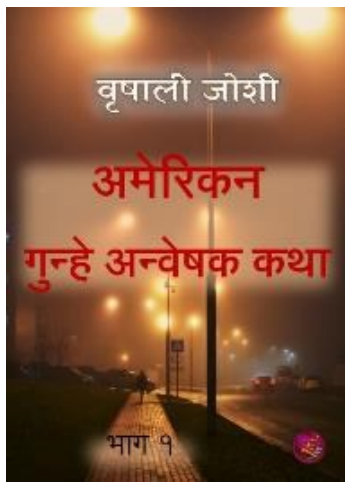

वृषाली जोशी

यांची गेल्या दहा वर्षांत प्रकाशित झालेली

साठ पुस्तके

Agatha Christie

वृषाली जोशी

हक्युल पायरोच्या साहसकथा

Agatha Christie

वृषाली जोशी

हक्युल पायरोच्या साहसकथा

वृषाली जोशी

हक्युल पायरोच्या साहसकथा

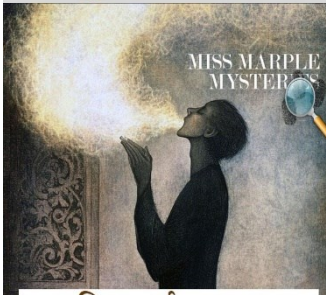

3

वृषाली जोशी

वृषाली जोशी

हक्युल पायरोच्या साहसकथा

MISS MARPLE MYSTERIES

मिस मारपल कथा भाग २

AGATHA CHRISTIE

6

वृषाली जोशी

हक्युल पायरोच्या साहसकथा

4

वृषाली जोशी

हक्युल पायरोच्या साहसकथा

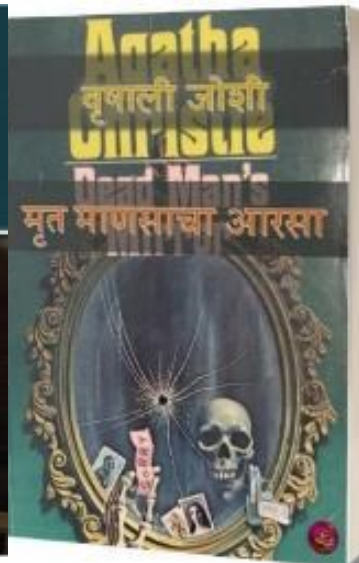
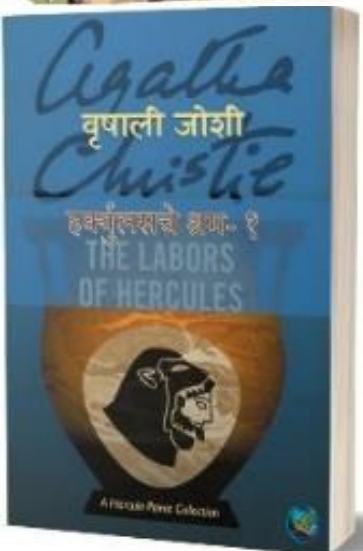
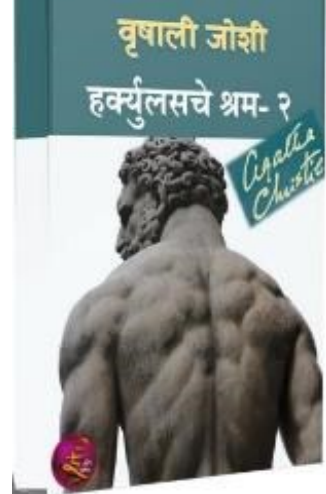
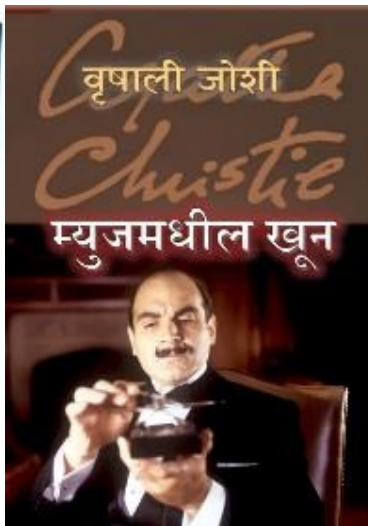
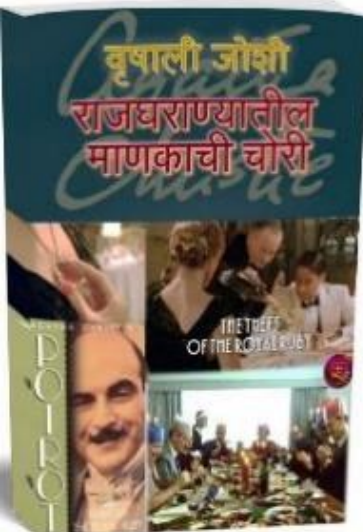
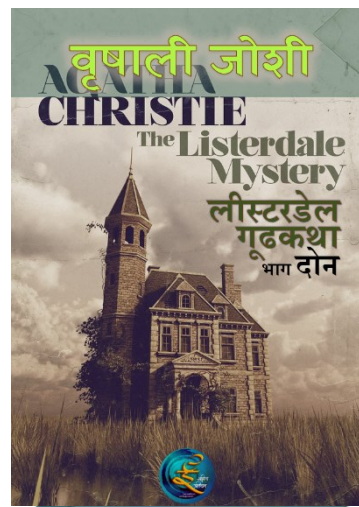
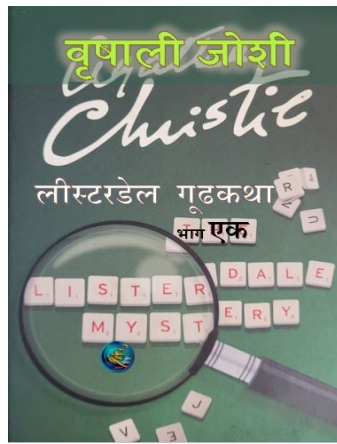
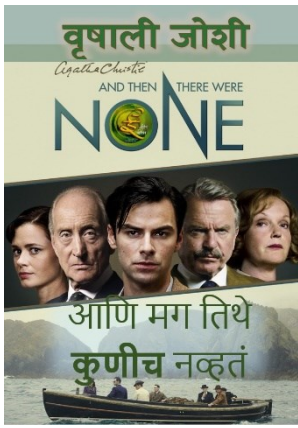

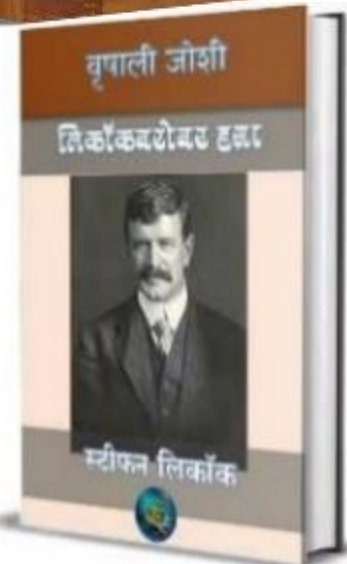
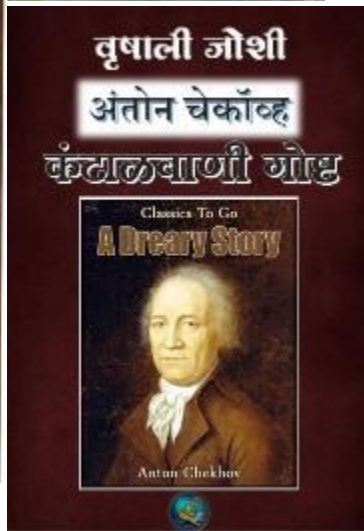
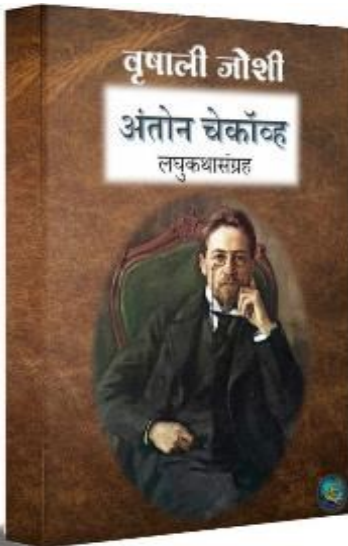
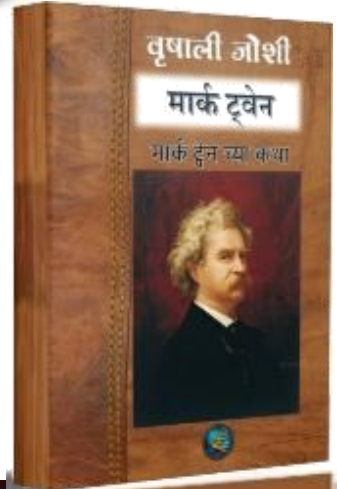
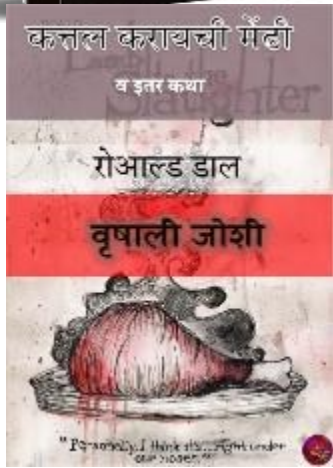
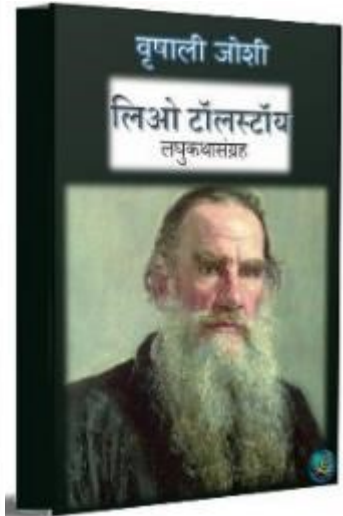
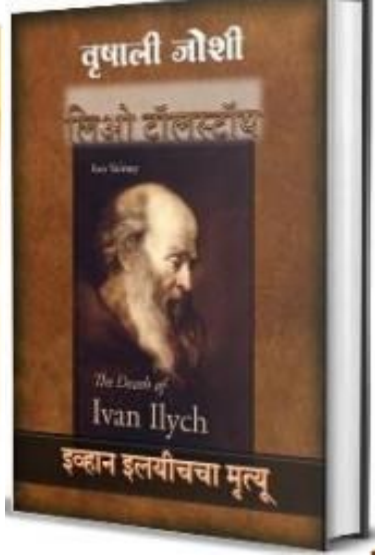
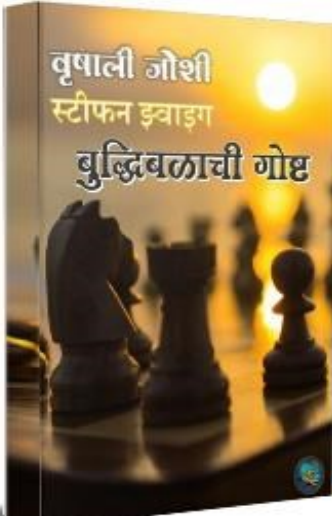
5

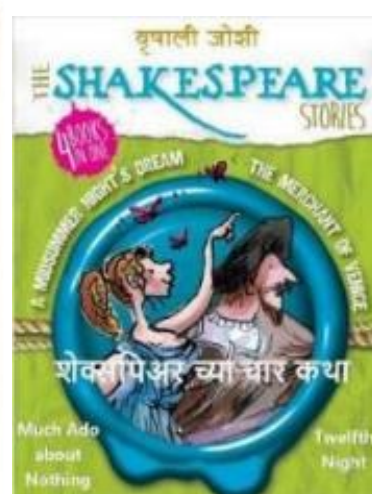
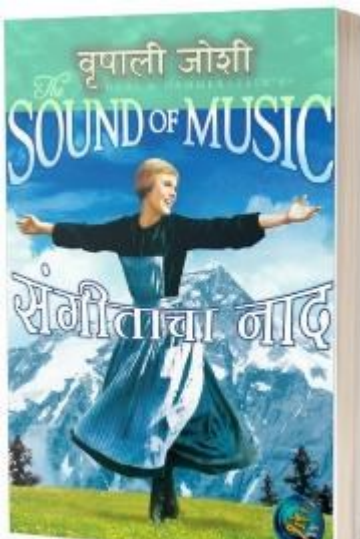
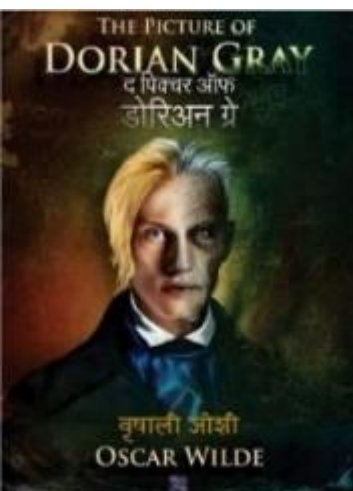
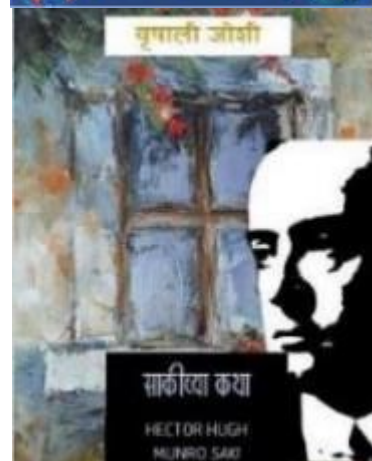
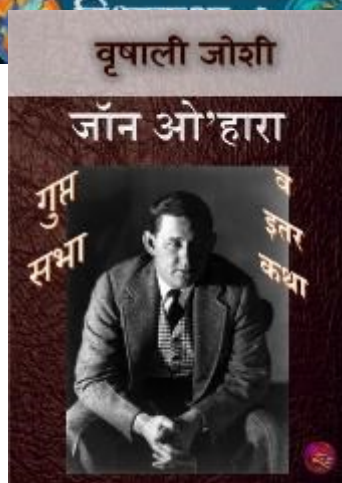
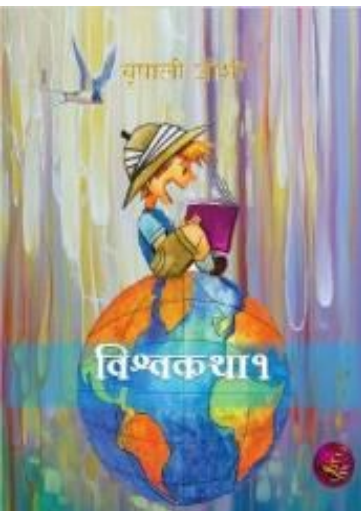
The WITNESS FOR THE PROSECUTION साक्षीदार

AGATHA वृषाली जोशी

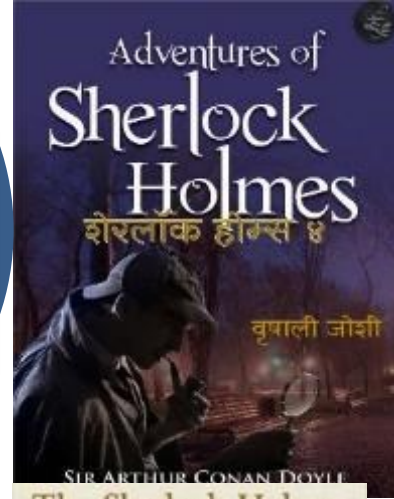

शेरलॉक होम्स ७
वृषाली जोशी

शेरलॉक होम्स
भाग १ ते ८ (५० कथा)
ज्या कव्हरवर क्लिक
कराल ते पुस्तक उघडेल

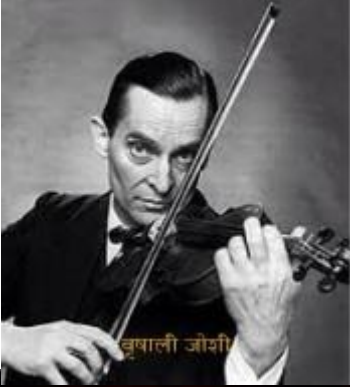
SIR ARTHUR CONAN DOYLE

The Sherlock Holmes
शेरलॉक होम्स

वृषाली जोशी

शेरलॉक होम्स ५

वृषाली जोशी

शेरलॉक होम्स ६

वृषाली जोशी

SHERLOCK
HOLMES
2

शेरलॉक होम्स-२

वृषाली जोशी

THE ADVENTURES OF
SHERLOCK HOLMES

शेरलॉक होम्स ३
वृषाली जोशी

SIR ARTHUR CONAN DOYLE

शेरलॉक होम्स ८

वृषाली जोशी

ई साहित्य प्रतिष्ठानचे हे अठरावे वर्ष आहे.

डॉ. वृषाली जोशी यांचे हे एकसष्टावे पुस्तक आहे.

डॉ. वृषाली जोशी या मराठी व इंग्रजी या भाषांच्या विद्वान आहेत. त्या प्राचार्य होत्या. त्यांनी काही काळ विदेशात राहून तेथल्या वाचन संस्कृतीचा अनुभव घेतला आहे. तशी वाचन संस्कृती महाराष्ट्रातही निर्माण व्हावी असे त्यांना वाटते. वाचकांची अभिरूची उंचावली तरच लेखकांकडूनही दर्जेदार साहित्य निर्माण होईल. इंग्रजीतील उच्च दर्जाचे निवडक लेखकांचे साहित्य मराठीत अनुवाद करून मराठी वाचकांची अभिरूची संपन्न व्हावी यासाठी त्या अतोनात कष्ट घेतात. तसे पहाता अनुवादित पुस्तकांना अनेक व्यावसायिक प्रकाशकांकडून मागणी असते. परंतु मराठीतील जास्तीत जास्त वाचकांपर्यंत आपले साहित्य जावे म्हणून त्यांनी ई साहित्यची निवड आपल्या पुस्तकांसाठी केली आहे. त्यांनी आजवर ई साहित्यच्या वाचकांसाठी केलेल्या जागतिक साहित्याच्या अनुवादांची बारा हजाराहून अधिक पृष्ठे प्रकाशित झाली आहेत व तो एक विक्रमच आहे. अनुवादाचा तिनशे रुपये पर पेज हा रेट धरला तरी सुमारे तीस चाळीस लाख रुपयांचे हे काम त्यांनी मराठी वाचकांसाठी विनामूल्य केले आहे.

डॉ. वृषाली जोशी यांच्यासारखे ज्येष्ठ लेखक आपली पुस्तके ई साहित्यच्या माध्यमातून जगभरातील मराठी वाचकांना विनामूल्य देतात. असे लेखक ज्यांना लेखन हीच भक्ती असते. आणि त्यातून कसलीही अभिलाषा नसते. मराठी भाषेच्या सुदैवाने गेली दोन हजार वर्षे कवीराज नरेंद्र, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकारामांपासून ही परंपरा सुरू आहे. अखंड. अजरामर. म्हणून तर दिनानाथ मनोहर(४ पुस्तके), शंभू

गणपुले (९पुस्तके), डॉ. मुरलीधर जावडेकर (९), डॉ. वसंत बागुल (१९), शुभांगी पासेबंद (१५), अविनाश नगरकर (४), डॉ. स्मिता दामले (९), डॉ. नितीन मोरे (६०पुस्तके), अनील वाकणकर (९), फ्रान्सिस आल्मेडा (२), मधुकर सोनावणे (१२), अनंत पावसकर (१६), मधू शिरगांवकर (८), अशोक कोठारे (४७ खंडांचे महाभारत), श्री. विजय पांढरे (ज्ञानेश्वरी भावार्थ), मोहन मद्रवणा (जागतिक कीर्तीचे वैज्ञानिक), संगीता जोशी (आद्य गझलकारा, १८ पुस्तके), विनीता देशपांडे (७), उल्हास हरी जोशी (९), नंदिनी देशमुख (५), डॉ. सुजाता चव्हाण (१२), डॉ. वृषाली जोशी (६१ पुस्तके), डॉ. निर्मलकुमार फडकुले (१९), CA पुनम संगवी (७), डॉ. नंदिनी धारगळकर (१५), अंकुश शिंगाडे (३८), आनंद देशपांडे (३), नीलिमा कुलकर्णी (४), अनामिका बोरकर (३), अरुण फडके (६), स्वाती पाचपांडे (२), साहेबराव जवंजाळ (२), अरुण वि. देशपांडे (५), दिगंबर आळशी, प्रा. लक्ष्मण भोळे, अरुंधती बापट (५), अरुण कुळकर्णी (१२), जगदिश खांदेवाले (६), पंकज कोटलवार (६), डॉ. सुरुची नाईक (३), डॉ. वीरेंद्र ताटके (२), आसावरी काकडे (१४), श्याम कुलकर्णी (२९), किशोर कुलकर्णी, रामदास खरे (६), अतुल देशपांडे, लक्ष्मण भोळे, दत्तात्रय भापकर, मुग्धा कर्णिक (५), मंगेश चौधरी, प्र. सु. हिररकर (३), बंकटलाल जाजू (४), प्रवीण ना दवणे, आर्या जोशी, डॉ. सरोज सहस्रबुद्धे (१०), अरविंद बुधकर (४), जयश्री पटवर्धन (७), श्रीरंग कौलगी (५), यशवंत कदम (११), पांडुरंग सूर्यवंशी (४), सुधीर कारखानीस (८), मिलिंद कपाळे, मुकुंद कर्णिक (३), श्रीराम काळे (३), शैलेश पुरोहित (४), बी बी देसाई (२), श्रीनिवास शारंगपाणी (३) रामकृष्ण बाक्रे (३) दिगंबर सलगर (२), विजया टिळक, संजय टाकळगव्हाणकर (२), पांडुरंग भागवत, मिलिंद बेंबळकर, गायत्री साळवणकर (३), भारती बिर्जे डिग्गीकर (३), विकास भावे, डॉ सुनील सावंत, अशोक बेंडखळे (३),

सुहास साने, सुवर्णा लेले, शशिकांत कर्डेकर(५), स्वाती वर्तक, भारती सावंत, अभिषेक ठमके, हर्षवर्धन यादव(२), दिगंबर सलगर(४), कैलास बडगुजर, अंजुषा पाटील प्रा श्रीपाद काळे(५), चारुलता काळे, अनिल शिणगारे, स्वाती वर्तक, प्रमोद नाईकवाडे, सुधीर शास्त्री, रुपेश मराठे, सुप्रिया उपाध्ये, संजीवनी कुलकर्णी, सुरेश पंधारे, श्रेणीक सारडे(६) असे अनेक ज्येष्ठ व अनुभवी लेखक ई साहित्यद्वारे आपली पुस्तके लाखो लोकांपर्यंत विनामूल्य पोहोचवतात.

अशा साहित्यमूर्तींच्या त्यागातूनच एक दिवस मराठीचा साहित्य वृक्ष जागतिक पटलावर आपली ध्वजा फडकवील याची आम्हाला खात्री आहे. यात ई साहित्य प्रतिष्ठान एकटे नाही. ही एक मोठी चळवळ आहे. अनेक नवनवीन व्यासपीठे उभी रहात आहेत. त्या त्या व्यासपीठांतून नवनवीन लेखक उदयाला येत आहेत. आणि या सर्वांचा सामूहिक स्वर गगनाला भिडून म्हणतो आहे.

आणि ग्रंथोपजीविये । विशेषीं लोकीं 'इ'ये ।

दृष्टादृष्ट विजये । होआवे जी ।

